

Ivan Gundulić:

Osman

SADRŽAJ

PJEVANJE PRVO	3
PJEVANJE DRUGO.....	11
PJEVANJE TREĆE.....	20
PJEVANJE ČETVRTO.....	27
PJEVANJE PETO	35
PJEVANJE ŠESTO	42
PJEVANJE SEDMO.....	47
PJEVANJE OSMO	54
PJEVANJE DEVETO.....	64
PJEVANJE DESETO	72
PJEVANJE JEDANAESTO	80
PJEVANJE DVANAESTO.....	91
PJEVANJE TRINAESTO	98
PJEVANJE ČETRINAESTO I PETNAESTO (NAPOMENA).....	102
PJEVANJE ŠESNAESTO.....	103
PJEVANJE SEDAMNAESTO	108
PJEVANJE OSAMNAESTO.....	118
PJEVANJE DEVETNAESTO.....	125
PJEVANJE DVADESETO.....	137
RJEČNIK.....	144

PJEVANJE PRVO

Ah, čijem si se zahvalila,¹
tašta ljudska oholasti?
Sve što više stereš krila,
sve ćeš paka niže pasti!
5 Vjekovite i bez svrhe
nije pod suncem krepke stvari,
a u visocijeh gora vrhe
najprije ognjen trijes udari.²
Bez pomoći višnje s nebi³
10 svijeta je stavnos svijem⁴ bjeguća:
satiru se sama u sebi
silna carstva i moguća.⁵
Kolo od sreće⁶ uokoli
vrteći se ne pristaje:
15 tko bi gori, eto je doli,
a tko doli gori ustaje.
Sad vrh sablje kruna visi,
sad vrh krune sablja pada,⁷

sad na carstvo rob se uzvisi,
20 a tko car bi, rob je sada.
Proz nesreće sreća iznosi,⁸
iz krvi se kruna crpe,⁹
a oni kijeh¹⁰ se boje mnozi¹¹
strah od mnozijeh i oni trpe.
25 Od izdajstvá i od zasjeda
ograđena je glava u cara,
a u čas se zgoda ugleda
od ke ne bi pametara.¹²
O djevice čiste i blage¹³
30 ke vrh gore slavne i svete
slatkom vlasti pjesni drage
svijem pjevôcim¹⁴ naričete,
narecite sad i meni
kako istočnom caru mladu¹⁵
35 smrt vitezi nesmiljeni
daše u svomu¹⁶ Carigradu.
Znam da bi se otprije htilo¹⁷

¹ 1. Ah, čime si se zanjela (čime se uzносиš, razmećeš); stihovi 1-28. čine uvodnu intonaciju čitavom epu i imaju u njemu otprilike istu funkciju kao i uvertira u operi, glazbenoj vrsti koja se upravo i rađa u doba baroka; oni su slika političke doktrine i prakse što ju je razradio N. Machiavelli u svojem *Vladaru (Il Principe)*, ali gledana s aspekta prolaznosti, naučanja što su ga u borbi za ponovno podvrgavanje sveukupnog života crkvi propovijedali revnici protureformacije.

² 7-8. a u vrhove visokih gora najprije (najčešće, najlakše) udara grom: aluzija na cara Osmana koji se nalazi na vrhu moći i na kojega će udariti grom (tj. pobunjeni janjičari).

³ 9. s nebi - s neba.

⁴ 10. svijem - svima.

⁵ 12. poredaj: silna i moguća carstva.

⁶ 13-16. »Kolo od sreće«, sintagma odavna primjenjivana u književnosti i prikazivana u likovnim umjetnostima, kao zorna slika prolaznosti; stoga se u st. 15-16, prirodno nameću antitetički parovi: gori - doli, doli - gori.

⁷ 17-18. Sad se sabljom (oružjem) kruna (kraljevstvo) stječe, sad po kruni (po vladaru) sablja udara.

⁸ 21. iz nesreće sreća izlazi (i obrnuto).

⁹ 22. kruna se stječe pokoljem (krvlju).

¹⁰ 23. kijeh - koji.

¹¹ 23. mnozi - mnogi.

¹² 25-28. carska je glava okružena izdajstvom i zasjedom, i u čas se može dogoditi što nitko ne pamti.

¹³ 29-56. Invokacija; Gundulić ne zaziva Gospu, kako bi se očekivalo i kako je postupio njegov uzor T. Tasso (u *Gerusalemme liberata*), već se utječe za nadahnuće djevicama (muzama) »vrh gore slavne i svete« (s Helikona), postupa dakle prema praksi klasičnih epskih pjesnika.

¹⁴ 32. pjevôcim - pjevačima, rj. pjesnicima.

¹⁵ 34. istočnom caru mladu - mladom turskom caru Osmanu; pridjev *istočni* često se u Gundulića upotrebljava u značenju *turski*, s obzirom na činjenicu da je Tursko carstvo na istoku; car Osman je glavni junak Gundulićeva epa; rodio se 1604. kao prvi sin cara Ahmeta I, kojega je naslijedio njegov brat Mustafa I, stric Osmanov (1617); Mustafa je svrgnut 1618. i na carski prijesto popne se Osman II, junak epa, koji je zaglavio u pobuni janjičara 1622.

¹⁶ 36. u svomu - u njegovu.

¹⁷ 37. znam da bi najprije trebalo.

da ja pjevam, vi kažete,
kô se¹ on rodi srećno i milo
40 caru Ahmetu prvo dijete;
i po smrti oca svoga
s ke pomoći, s ke zasjede²
vrh pristolja otmanskoga
Mustafa mu dundo sjede;
45 kô li se opet carsko misto³
Mustafi ote, tere u slavi
na pristolje ono isto
sultan Osman car se stavi;
i on mladahan kako paka,
50 željan starijih slavu sresti⁴,
podigne se na Poljaka⁵
s mnogom silom, s malom česti⁶.
Ali da tijem pjesni moje
sasma duge ne ishode,
55 samo objav'te smrti svoje
hude uzroke, tužne zgode!⁸
Vladislave⁹, poljačkoga
slavna kralja slavni sinu,
čim tva¹⁰ puni slava mnoga

¹ 39. kô se - kako se.

² 42. *s ke pomoći, s ke zasjede* - kakvom pomoći, kakvom zasjedom.

³ 45. *kô li se opel carsko misto* - kako li se opet carsko prijestolje.

⁴ 48. *car se stavi* - zacari se.

⁵ 50. *slavu sresti* - slavu steći.

⁶ 51. *na Poljaka* - na Poljake, tj. na Poljsku.

⁷ 52. *s malom česti* - s malo sreće.

⁸ 53-56. Pjesnik moli muze da mu objave samo »hude uzroke« njegove (Osmanove) smrti.

⁹ 57. *Vladislav* - sin i nasljednik poljskog kralja Žigmunda, bio je za hoćimske bitke (1621) još prijestolonasljednik; sudjelovao je na Hoćimu, ali je većim dijelom odležao bolestan od groznice; vojskom su zapovijedali najprije Hotkjevič, pa onda Ljubomirski. Ipak je hoćimska slava pripala njemu; odlikovao ga je i papa kad je na svojim putovanjima po evropskim zemljama posjetio Rim. Prolazio je i kroz Anconu i tada odsjeo u kući ankonskih Gundulića, pa je to možda bio samo jedan razlog više da mu Ivan Gundulić posveti svoje glavno djelo. Ovdje valja još napomenuti da je za njegove vladavine osobito cvjetalo poljsko kazalište.

¹⁰ 59. *čim tva* - budući da tvoja.

60 svega svijeta veličinu,
na spijevanja ova obrati
veličanstvo vedra čela,
u kijeh ti ištem prikazati
nedobitna tvoja djela.
65 Kraljeviću plemeniti
jur u smrti cara Osmana
svemogućom tvôm dobiti
zamnjela je¹¹ svaka strana.
Tim s mê trublje¹² da svit sliša
70 slavu tvoju svakčas veću,
ti sved djeluj djela viša,
a ja pjet ih pristat neću.
Jadna u srcu uspomena
caru Osmanu biješe ostala
75 da mu je vojska nebrojena
od poljačke ruke¹³ pala,
i da zemljom svom velikom
od tega¹⁴ se digla slava,
glaseć carskijem dobitnikom
80 kraljevića Vladislava.
Ili putnik kopnom jaše,
il' pomorac more brodi,
Vladislav se klikovaše
slavan carskoj pri nezgodi¹⁵.
85 Gozbe časteć družba mila
i pastiri stada pase¹⁶
strenitelja turskijeh sila
popijevahu u sve glase.
Jur na krilijeh od vjetara
90 glas po svemu svijetu prši
kô¹⁷ kraljević silna cara
kopja slomi, sablje skrši.
U vedrini nad oblacim
s istoka mu do zapada
95 sunce upisa zlatnim zracim
ime kojim slava vlada,¹⁸

¹¹ 68. *zamnjela je* - zašumjela je (zazvučala).

¹² 69. *s mê trublje* - po mojoj pjesmi (epu).

¹³ 76. *od poljačke ruke* - od poljske vojske.

¹⁴ 78. *od tega* - od toga.

¹⁵ 84. *pri nezgodi* - pri porazu.

¹⁶ 86. *pase* - paseći.

¹⁷ 91. *kô* - kako.

¹⁸ 96. *ime kojim slava vlada* - igra riječi s imenom poljskoga kraljevića.

kažuć da on pri Nesteru¹
Istočnoga razbi Zmaja,²
leteć za njim u potjeru
100 sivi Orô do Dunaja.³
Čim s ovega⁴ dijete oholo⁵
pečali se, grize i mori,
misleć da svijet vas okolo
tuđom hvalom njega kori,
105 kliče: »Ja ti, ah, nikako,
kraljeviću, ne zavidim:
suđeno je bilo tako
dobitnika da te vidim.
Ni me manje sreća muči
110 tebi dobra, meni huda;
er komu se što odluči,
vik ne ubjegne togaj suda.⁶
Nu sve rane srca moga
i muke su i žalosti

¹ 97. *Nester* - Dnjestar, rijeka u ondašnjoj Poljskoj na kojoj se nalazi Hoćim. Dnjestar protječe kroz današnju Ukrajinu i Moldovu, a Hoćim (Hotin) se nalazi u zapadnoj Ukrajini.

² 98. *Istočnoga (...) Zmaja* - turskog cara.

³ 100. *sivi Orô do Dunaja* - kraljević Vladislav do Dunava; historijski nije točno da je poljska vojska 1621. tjerala Turke do Dunava. To je jedno od više Gundulićevih slobodnih povezivanja hoćimске bitke s ranijim povijesnim zbivanjima i bitkama, što je u skladu sa zamisli da što sjajnije proslavi junaka od koga je očekivao da stane na čelo kršćanskih vojski protiv Turaka, koji su po njegovu mišljenju već bili prešli zenit svoje moći.

⁴ 101. *čim s ovega* - budući da, zbog toga (tj. zbog slave Vladislavljeve)

⁵ 101. *dijete oholo* - car

⁶ 112-113. Doslovce preuzeti stihovi iz *Jedupke* što se pripisivala Andriji Čubranoviću, a zapravo je Pelegrinovićeva; *togaj suda*, te sudbine; s ova dva stiha, kao i s onim 103, *suđeno je bilo tako*, autor izražava carev fatalizam, vjerovanje da su sudbine unaprijed određene; takva gledanja uostalom nisu bili oslobođeni ni Gundulić, ni njegovo vrijeme, pa se tome, u petom deceniju XIX. st., prilagodio i Ivan Mažuranić pjevajući dopunu Osmanu: prvi stihovi XIV, Mažuranićeva, pjevanja glase:

*Nebesa su knjige od vijeka
gdje svojim prstom Višnji piše.*

115 s neposluha viteškoga⁷
i s bojničke nevjernosti.
Ah, neumrli vitezovi,⁸
glasoviti Turci stari,
s kijem dobiše⁹ vas svijet ovi
120 moji djedi, vaši cari,
gdi načini vaši bojni
i djela su slavna ona
u kih izgled jes dostojni
viteškijih od zakona?¹⁰
125 Vi u trudu dni vodeći,
snažna srca, smione obraze
kazahote¹¹ podnoseći
ljetna sunca, zimne mraze.
U pogubah krepci¹² uzrokom
130 od posluha vjere čiste¹³,
tijekom polja, gore skokom,
rijeke plovom prihodiste,
misleć da je svake zledi¹⁴
trpjet bolje, pače umriti,
135 neg careve zapovijedi
s neposluha pristupiti.
Sve požude, sve pohlepe

⁷ 115.s *neposluha viteškoga* - zbog neposlušnosti vojske.

⁸ 117. i dalje: počinje Osmanovo razmatranje Turaka *nekad* i Turaka *sada*; u kontrastima, jednom od bitnih sredstava baroknoga stila, Osman daje sliku Turaka u stara vremena, kad su oni pobjeđivali gdje god bi došli; razmatranje počinje s uzvikom *ah*, s kojim je započeo i sam ep, i sadrži u sebi i čežnju za starim slavnim vremenima i tugu nad sadašnjom situacijom.

⁹ 119. *dobiše* - pobijediše.

¹⁰ 123-124. u kojima se (u djelima starih Turaka) dostojno ogledaju viteški (ratni) zakoni.

¹¹ 127. *kazahote* - arhaizam umjesto kazaste, pokazivali ste; pjesnik taj i nekoliko arhaizama iste tvorbe (*sudahote*, *grdahote* itd.) upotrebljava svjesno za stilske svrhe, kako bi staru slavu izrazio starim izrazima.

¹² 129. *krepci* - snažni, jaki.

¹³ 129-130. *uzrokom od posluha vjere čiste* - budući da ste bili poslušni (odani) čistoj vjeri (islamu koji je uključivao apsolutnu vjernost caru).

¹⁴ 133. *svake zledi* - svakakve nevolje.

vidahu se vaše mile
jahat bojne konje lijepe
140 i iz luka tratit strile.
Pače svaki u odluci¹
za raskoše svoje obra
sablju o pasu, kopje u ruci,
luk o plećih, konja dobra.
145 Bila vam su brašna hode²
bez razluke svaka žita,
a poskupo³ hladne vode
pića ugodna, plemenita.
Konju i vami strehe općene
150 stahu noćnijeh sred pokoja
kućarice opletene
od hrastovijeh tancijeh hvoja.⁴
I vojvode i viteza,
i na kopnu i sred mora,
155 i postelja i trpeza
biješe koža zvijeri od gora.
Pače u sjever posred zime,
jezdec mrazno Podunavje,
steraše vam mnokrat svime
160 snijeg postelju, stijenje uzglavje.
Odjeća vas resi laka
svita sama i priprosta,
a za oklopje u junaka
srce i prsi bijehu dosta.
165 Grđahote⁵ vi sva blaga
i sva plemstva razmi ono
ko⁶ dobije sablja i snaga
vojujući sved smiono.
Sudahote⁷ da nevolje
170 najveće su stat bez rati⁸
i da je umrijet vele bolje
neg isprazno dni trajati.
Veljahote⁹ da kudjelje
žene predu doma u tmuni,

¹ 141. *u odluci* - riješen, odlučan.

² 145. *hode* - hodeći.

³ 147. *poskupo* - malo.

⁴ 151-152. kuće (su vam bile) ispletene od tankih hrastovih grana.

⁵ 165. *grđahote* - grdili ste, pogrđivali ste, tj. odbacivali ste.

⁶ 167 *ko* - koje.

⁷ 169. *sudahote* - sudili ste, smatrali ste.

⁸ 170. *bez rati* - bez rata.

⁹ 173. *veljahote* - govoraste, govorili ste.

175 a junaci neprijatelje
da zatječu na ravnini.
Držahote¹⁰ za čas svoju
i najveću diku i slavu
za vašega cara u boju
180 izgubiti rusu glavu¹¹.
Vapijahote¹²: »Smrti prijeka,
ne stavljamo pamet na te:¹³
da se carstvo prostre, a neka
životi se naši skrate!«
185 Ah, blažena i čestita
koli doba vaša scijenim!¹⁴
Lasno dobit krunu od svita
bi s vitezim tač hrabrenim.
Jaoh, a sada sve je inako:¹⁵
190 vojevode i vojnici,
sve je otišlo naopako,
nevjerni su svikolici!
Na boj ide svak pod silu;
grije ga ljeto, zima mu udi,¹⁶
195 a oblaču zlato i svilu -
ljudska obličja, ženske ćudi!¹⁷
ter pod zlatom dočim sjaju
u napravah bez procjene,¹⁸
neprijatelje pozivaju
200 ne na bjenja neg na plijene.¹⁹
Hodeć zemlju, brodeć vodu,
da u lasti plovu, hrane²⁰

¹⁰ 177. *držahote* - držali ste, smatrali ste.

¹¹ 180. *rusu glavu*; rus - pridjev od *rusa* (= ruža); vrlo čest epitet u narodnoj pjesmi sa značenjem: svježja kao ruža.

¹² 181. *Vapijahote* - vapili ste, vikali ste.

¹³ 182. ne mislimo na te.

¹⁴ 186. *scijenim* - držim, smatram.

¹⁵ 189. i dalje: počinje kontrast: *nekadašnjim* Turcima suprotstavljaju se *današnji* Turci; tuženje počinje s uzvikom *jaoh* da se izrazi sva silina Osmanovih osjećanja nad sadašnjim neposlušnim Turcima.

¹⁶ 194. ljeti mu je vruće, zimi mu je hladno.

¹⁷ 196. ljudi (junaci) po vanjštini, žene po ćudi (tj. strašljivci).

¹⁸ 198. u skupocjenim ukrasima.

¹⁹ 200. (mame neprijatelja) ne na megdan, nego na pljačku.

²⁰ 202. *hrane* - imaju, sa sobom vode.

sprijed jedeke u povodu¹,
naprčane zad seksane.
205 Svioni² su njih šatori,
stoli zlatni na kijeh³ sjede,
ptica u moru, riba u gori
jestojske ih slijedom slijede.⁴
Na trpezah vrhu sagâ
210 duge i obilne gozbe čine,
pijuć dokli svijes i snaga
od vina im svijem pogine.
Pernice im raskošne su,
gdi u bludijeh svu noć tonu,
215 u mirisu i uresu,
proć naravi i zakonu.
Od momaka i od dvorana
svaki ograđen uokolo
jaše u zlatu konja vrana,
220 glavu diže, gleda oholo,
ter se gizda, ter se diči
taštom slavom od junaka:
vas u vidjenju i u riči,
a u stvoru ništa paka.⁵
225 Ah, kolikrat pun nemira
vidjeh jednog od krstjana
gdi ih na jata goni i tira
kako ovce sa svijeh strana;
viknuh, skoćih sam na konju
230 bojniki ujedno i vojvoda,⁶
pri sramotnom bezakonju⁷
ne pazeć se od nezgoda.⁸
Pače ne ostah⁹, za osvetit
tež prikore sasma grube,¹⁰
235 vraćat ovijeh, onijem prijetit,

ne mareći za pogube.¹¹
Ah, zločesti i neznani,
od šta ste se, rijeh, pripali?
Jeda i vi, kô krstjani,
240 po dvije ruke nijeste imali?
Jeda i oni nijesu ljudi?
jeda i u vas srca nije?
Što vas straši? što vas trudi?
tursko staro smjenstvo gdi je?
245 Bolje vam je smrt stignuti¹²
i u boju s kopjem pasti
negli tako poginuti
bez zamjene¹³ i bez časti. -
Nu zaman se snaga izmući,
250 jezik vika, ruka udara,
jer od ovih strah se stući
s neposluhom janjičarâ.¹⁴
Spahoglani, ki sred rati¹⁵
rvahu se još smioni,
255 kô ovi počese ustupati,¹⁶
uzmakoše prešno i oni.
Ovo uzroči mē[ZB2] bojnike
leški maći¹⁷ da posijeku
i od krvi druge rike
260 kraj Nesterâ da proteku;¹⁸
pače, da taj rijeka svudi
napuni se i zajazi
telesima mrtvijeh ljudi
kijeh poljačka vlas¹⁹ porazi.
265 Ali hoću unaprijeda
da mâ ruka svijetom vrti²⁰
i ona sama zapovijeda
vrh života i vrh smrti.

¹ 203. u povodu - što ih vode (vojnici).

² 205. svioni - svileni.

³ 206. na kijeh - na kojima.

⁴ 207-208. ako ratuju na moru, imaju uza se ptice (divljač) za hranu, ako su na kopnu, onda vuku za sobom ribe.

⁵ 223-224. sav (je) u vanjštini i u pričanju, a u stvarnosti ništa.

⁶ 230. ujedno i vojnik i vojskovođa.

⁷ 231. pri sramnom kršenju ratne discipline.

⁸ 232. ne imajući na umu opasnost da stradam (tj. da budem ranjen ili da poginem).

⁹ 233. ne ostah - ne prestadoh.

¹⁰ 234. tu strašnu sramotu (tj. nejunaštvo, izdaju).

¹¹ 236. ne mareći za opasnost.

¹² 245. smrt stignuti - pasti u boju, poginuti.

¹³ 248. bez zamjene - (da nikoga ne ubijete) u zamjenu za svoj život.

¹⁴ 251-252. jer se strah onih što su bježali spojio s neposlušnošću janjičara.

¹⁵ 253. sred rati - usred boja.

¹⁶ 255. kad ovi počese odstupati (bježati natrag).

¹⁷ 258. leški maći - poljska vojska.

¹⁸ 259-260. da proteku uz rijeku Nester druge rijeke, ali od krvi.

¹⁹ 264. poljačka vlas - poljska vojska.

²⁰ 266. da moja ruka svijetom upravlja (po svojoj volji).

270 Čim mi cari štete svake
i našega smo uzrok vaja,
ki častimo ne junake¹
neg hotime od saraja;²
i hoćemo, tko otprije
služeć bludno dni provodi,
275 s neprijateljim da boj bije
i da vlada i gospodi.
Mi, za uzmnožit³ veće zlata,
ne gledamo nijedna ina,
ter junačka što bi plata,
280 sad je carska trgovina.⁴
Ali trg se carski tjera
i od trgovac namjesnikâ:⁵
zgone u vojsku skup pastijerâ,
a plaćaju se od bojnikâ.⁶
285 Tim pastijeri iza stada
vojevodam pod ovacim
kako hoćeš da ikada
udriti se smiju s junacim?
Ne, ne, istočni bojni puci,
290 začeo sam djela veća,
a u ovoj sablji u ruci
svijeta je udes, vaša sreća!
Car Lesandro⁷ primogući
u bremena starijih ljeta,⁸
295 mlad kô i ja vojjujući,
dobi carstvo svega svijeta.

A i Suliman⁹ car hrabreni,
pradjed slavni moga djeda,
sablju opasa¹⁰ vrsnik meni¹¹
300 i vojskami zapovijeda.
Dva cara ova još odavna
za izgled¹² stavih željam mojim:
njih¹³ ću slidit djela slavna,
dokli vas saj svijet osvojim!
305 Hrabrene su ove sprave¹⁴;
ja znam što ću i što je trijebi!¹⁵
Prista¹⁶ i, pun želje od slave,
stvari uzmnožne¹⁷ začu u sebi.
Carska blaga nebrojena
310 u Istok odnijet misô obraća¹⁸,
i pisma u kijeh šte se imena
od svijeh vitêz kijeh on plaća;¹⁹
a to da tuj, ne pazeći
sipat pinez²⁰ odsvudijere,
315 ki uzmnože skup najveći
od junakâ izabere;²¹
k janjičarom ter saviše

¹ 271. koji dajemo (uzvisujemo na) časti (položaje) ne po junačkim zaslugama.

² 272. nego pohotnike iz dvora (ili iz harema).

³ 277. za uzmnožit - da sakupimo.

⁴ 279-280. s onim čim se prije plaćale za junaštvo sada se vodi trgovina: naime, nekada su se visoki položaji u državi davali za junačka djela (dakle za zasluge), a sada se ti položaji prodaju za novac.

⁵ 281-282. ali poput cara trgovinu (položajima) vode i carski namjesnici.

⁶ 283-284. (namjesnici) regrutiraju u vojsku pastire koji se u ratu i ponašaju kao pastiri, tj. nehrabri su, kukavični i plašljivi, a plaću im daju kao da su (doista) ratnici.

⁷ 293. car Lesandro - Aleksandar Veliki, makedonski car od 336. do 232. prije n. e., jedan od najvećih osvajača u svjetskoj povijesti.

⁸ 294. u staro doba, tj. u starom vijeku.

⁹ 297. *Suliman*, turski car Sulejman I. od 1520. do 1566, jedan od najvećih turskih careva, stoga je i dobio naslov Veličanstveni; opsjedao je Siget u Mađarskoj 1566, koji je Nikola Šubić Zrinjski branio i pri tom poginuo.

¹⁰ 299. *sablju opasa* - zacari se, postane carem.

¹¹ 299. *vrsnik meni* - moj vršnjak.

¹² 302. *za izgled* - za uzor.

¹³ 303. *njih* - njihova.

¹⁴ 305. *sprave* - pothvati.

¹⁵ 306. S tim stihom završava carev upravni govor; u njemu je riječ o stvarima poznatima i stoga je sasvim prirodno da je izražen u upravnom obliku. Od sljedećega stiha započinje unutrašnji monolog u nepravnu govoru, čime se izražava ono što se tek naslućuje, dakle za sada nepoznato.

¹⁶ 307. *prista* - prestade (govoriti).

¹⁷ 308. *uzmnožne* - velike, moćne.

¹⁸ 310. *misô obraća* - u mislima namjerava.

¹⁹ 311-312. i popise u kojima su imena svih ratnika (vojnika) što ih on plaća (misli se na svu sultanovu plaćeničku vojsku).

²⁰ 313-314. *ne pazeći sipat pinez* - ne gledajući na cijenu.

²¹ 315-316. (da) izabere vojnika koliko najviše bude mogao.

vele veći broj iznova
po izboru još ispiše
320 od istočnijeh vitezova;²
a i čete spahoglana
dvakrat veće s tijem učini
s nova skupa izabrana,
s kim ih združi i sjedini.
325 Neka se uzdom tom ukrote
i poslušni unaprijeda,
ne štedeći svê³ živote,
lete gdi car zapovijeda.
Jošte odluči u svôj volji,
330 pod zakletvu paček reče:
tko se ukaže junak bolji,
da čas bolju prid njim steče,
na vladanja carska svoja
hteći samo da se uzvise
335 ki dobiju čas sred boja
s neprijateljnim rvući se;
ter ne pjenez, blud i žene,
negli sama krepos gola
put od milosti i od scjene
340 u carskoga bude stola.
Blagodarstvom ovacijeme⁵
svemoguć se izit nada
i u kratko prostrijet vrijeme
s istoka se do zapada.
345 Ovu odluku stanovitu,
pod zakletvu i pod vjeru,
najprije učini on očit⁶
glavi od paša Dilaveru⁷,

¹ 318. *vele veći* - mnogo veći.

² 320. od vitezova (vojnika) što će ih sakupiti na istoku.

³ 327. *svê* - svoje.

⁴ 340. *u carskoga (...) stola* - pred carskim prijestoljem.

⁵ 341. *ovacijeme* - ovakvim.

⁶ 347. *učini (...) očit* - objavi.

⁷ 348. *Dilaver* - istaknuti turski državnik podrijetlom iz hrvatskih strana; prije bitke kod Hoćima bio je carski namjesnik (beglerbeg) u više turskih pokrajina; za same hoćimske bitke imenovao ga je Osman velikim vezinom, maknuvši s toga položaja Husain-pašu. Dilaver je lik savršena ratnika i viteza koji do posljednjeg daha ostaje vjeran caru; njegova ljubovca, lijepa Perzijanka Begum, izmišljeno je lice.

s deset tisuć ki bojarâ⁸
350 u istočnoj skupnih⁹ strani
lansku jesen mlada cara
od poljačke sile obrani.
Tim car pašu velikoga
Husaina smaknu onada¹⁰,
355 a uzvisi slavno ovoga,
da u svê mjesto¹¹ carstvo vlada.
Nu što njemu ne zataja,
još i hodži¹² svomu objavi
i hadumu¹³ od saraja,
360 bijelijeh vila crnoj glavi¹⁴.
Pak svakomu da se uzmući¹⁵
misô ovoga dogovora,
za koristan svjet odluči
bogoljupstvom skrit ju zdvora.¹⁶
365 Zato glase prosu opeta
i svakomu čini znati
da grob sveca Mahumeta
na Meci¹⁷ će poč klanjati;
a otole¹⁸ put krajina
370 pomorskih svrnut reče,
sidonskoga emirina¹⁹
s odmetnicim da posiječe.

⁸ 349. *bojarâ* - bojnika, ratnika.

⁹ 350. *skupnih* - skupljenih.

¹⁰ 354. *smaknu onada* - skinu onda s položaja (velikog vezira).

¹¹ 356. *da u svê mjesto* - da u njegovo ime.

¹² 358. *hodža* - svećenik i učitelj Osmanov; tada je tu dužnost vršio Omer-efendija.

¹³ 359. *hadum* od saraja je eunuh (uškopljenik) koji je čuvao carski harem (odjeljenje za carske žene).

¹⁴ 360. u antitezi : *crnom* poglavaru *bijelih* vila, tj. crncu ili crnom (crnopotnom) hadumu koji je upravljao carskim ljepoticama.

¹⁵ 361. *uzmući* - prešuti, sakrije.

¹⁶ 364. (misao da se pođe na istok po novu vojsku) treba izvana prikriti *bogoljupstvom*, tj. hodočašćem u Meku.

¹⁷ 368. *na Meci* - u Meki; Meka je grad u Arabiji, poznat kao muslimansko sveto mjesto; tamo se Muhamed doduše rodio, ali nije na tom mjestu pokopan.

¹⁸ 369. *otole* - odanle.

¹⁹ 371. sidonski emirin ili emir (knez) bio je Fahredin koji se 30 godina odupirao turskom

sultanu;1634. se smiri, ali je godinu dana kasnije pogubljen.

PJEVANJE DRUGO

O mladosti tašta i plaha¹
koja srneš s nerazbora²
bez bojazni i bez straha
gdi poguba tva se otvora,³
5 smiona si i slobodna,
zašto ne imaš misli u sebi;⁴
trudna dila tim su ugodna
i najteža laka tebi.⁵

U ponosnoj tvôj pohlepi
10 sinje more mlaca utopi⁶
komu vosak perje oblijepi,
a sunčani zrak rastopi.

Tebe uza se i oni ima⁷
ki sred voda u ognju zgori,
15 gdi se s koli sunčanima
satarisa i obori.

Car Lesandro s tobom hode,
sit jednoga svijeta slave,
plaka da se još nahode
20 novi svijeti i države.

S tebe⁸ i otmansko plaho dijete⁹
sada srne svojom vlasti,
ne razbiruć otprije¹⁰ štete
u ke¹¹ pak bi mogô upasti.
25 Ah, u Istok, care Osmane,
mladahan se još ne puti,
dokli verne i uzdane
tve svjetnike budeš čuti!

Mudro su oni razmislili,
30 što još mladost tebi ne da,
u svê volje samoj sili
ka nadalek ne pogleda.¹²

Pršeće su tvoje odluke¹³,
prividjenstva er ne imaju;¹⁴
35 prednje zgone za nauke,
ljeta bo ti još ne daju.¹⁵

Tvom zelenom primaliću¹⁶
zreljih dana jesen doć će:¹⁷
prije vremena nemoj u cviču
40 slavi tvojoj trunit voće.¹⁸

Pridobivat neprijatelje
i podlagat nepodložne,
plemenite toj su želje,
misli hrabrene i uzmožne;
45 nu od pogube ne čuvati

¹ 1-24. Apostrofiranje mladosti koja, bez iskustva, srlja u propast; kao primjeri navedeni su perifrastično mitski Ikar i također mitski Faetont, zatim po imenu Aleksandar Veliki i na kraju opet perifrastično Osman.

² 2. *s nerazbora* - zbog nerazboritosti.

³ 4. gdje se otvara tvoja propast.

⁴ 6. *zašto ne imaš misli u sebi* - jer nemaš dovoljno razbora...

⁵ 7-8. poredaj : trudna i najteža djela tebi su tim ugodna i laka.

⁶ 10. *sinje more mlaca utopi...* -aluzija na mitskog letača Ikara; prema mitu, Dedal i sin mu Ikar pobjegoše iz zatvora kretskoga kralja pošto su sebi voskom nalijepili krila: Ikar je međutim, mlad i neiskusn, poletio suviše visoko, vosak mu se rastopio, krila otpala, a on pao u more i utopio se.

⁷ 13. i dalje: *Tebe uza se i oni ima...* - tj. taštu i plahu mladost imao je uza se i onaj...; misli se na Faetonta, maloljetnog sina hoga Helija (Sunca); Helije je na upornu molbu sina prepustio ovomu da upravlja »sunčanima kolima«: sin se suviše približio Zemlji i Zeus ga, da ne sprži svijet, obori strelicom.

⁸ 21. *s tebe* - zbog tašte i plahe mladosti.

⁹ 21. *otmansko plaho dijete* - car Osman.

¹⁰ 23. *otprije* - unaprijed.

¹¹ 24. *u ke* - u koje.

¹² 31-32. koja (mladost) samo u snazi svoje volje ne vidi daleko (ili: tko ima snagu samo u svojoj volji, a ne u razboru, taj ne vidi daleko).

¹³ 33. *pršeće su tvoje odluke* - kolebljive (nestalne) su tvoje odluke.

¹⁴ 34. *prividjenstva er ne imaju* - jer nemaju (moći) predviđanja.

¹⁵ 35-36. jer ti tvoje godine još ne pružaju pouku iz prijašnjih zгода.

¹⁶ 37. tvojim mladim godinama (tvojoj mladosti).

¹⁷ 38. poredaj: doć će jesen zrelijih dana.

¹⁸ 39-40. nemoj u cvijeću upropastiti plod (tj. još si mlad, u cvijetu, i nemoj, još u mladosti, dovesti u opasnost plodove, tj. vojne uspjehe).

ni tvrdit se od zasjeda
smiona će se plahos zvati
bez razbora i bez reda.
Tako gusti gaj sred gora
50 lijep se i zelen zdvor zamjeri¹,
a u tamni skut zatvora²
ljute zmiije, vrle zvijeri.
Tim Dilaver, pokli začu
prešne odluke³ mlada cara,
55 svakčas misô čuti jaču
i pogube nove stvara;⁴
sveđ nahodi u pameti
veće sumnje, vrlje straha,
da ne može tim neg rijeti
60 carske sprave sasma plahe⁵.
Zato prije neg se krene
mlad car izvan Carigrada,
podiče se da spomene
što ga straši i pripada.
65 S učiteljem i stražnikom
ženskijem⁶ k caru hrlo poje⁷,
znav pod kletvom da velikom
car se i njima otkrio je.
Došad svaki glavu skloni,
70 sprijed na prsi desnu stavi,
skut na usta carski doni⁸
i ponižen svim se objavi.
Usred mjesta ispisana
zlatnijem cvijetjem više modra⁹
75 pristolja su carska izbrana
u prilici zlatna odra.¹⁰

Vrhu sagâ tkanijeh zlatom
stoji tugdjela zgar crvena,
zlatnom žicom i bogatom
80 sva napravom izvezena.
U zelenoj tuj haljini,
zlato i biser ku¹¹ nakiti,
s podvitijem sprid kolini¹²
sjedi Osman car čestiti¹³.
85 Veo na rusoj glavi okolo
snježan svit mu je u sto dijela,
a u kamenu dragu oholo
sunce sja¹⁴ mu vrhu čela
Vrh kamenka svîm bogata¹⁵
90 sinja perja trepti kita¹⁶,
tankom žicom čista zlata
u drag način lijepo svita.¹⁷
Mladahan se car ponosi
ispod toga lip nad svima:
95 crne oči, zlatne kosi,
a rumeno lice ima.
Mahnu rukom, i uputi
na mjesto se svjetnik svaki,
otkli, za otkrit sve što čuti,
100 poče vizijer govor taki:
»Saviše je (on pokliče),
gdi car slavni zapovijeda,
da se jedan rob ističe
ulagati svih besjeda¹⁸.
105 Nu čas ova na koju me
milos carska uzvisila
udahniva smjenje u me,

¹ 50. *zdvor zamjeri* - izvana vidi.

² 51. a u tamnom kutu skriva.

³ 54. *prešne odluke* - nagle, brzoplete odluke.

⁴ 55-56. (razmišljajući o carevoj odluci) Dilaver neprekidno i intenzivno razglaba i nove opasnosti stvara (pretpostavlja).

⁵ 60. *sasma plahe* - sasvim nagle (prenagljene, nepromišljene).

⁶ 65-66. *stražnikom ženskijem* - (s) čuvarom carskog harema.

⁷ 66. *hrlo poje* - brzo prođe.

⁸ 72. *skut na usta carski doni* - poljubi carske skute.

⁹ 74. *zlatnijem cvijetjem više modra* - (vezenim) zlatnim cvijećem na modroj tkanini.

¹⁰ 75. *u prilici zlatna odra* - u slici zlatna kreveta (kao zlatni...).

¹¹ 82. *ku* - koju.

¹² 83. s naprijed podvijenim koljenima.

¹³ 84. *car čestiti* - moćan car; čestit je veoma čest epitet u narodnoj pjesmi, ali ne znači ono što danas s tim epitetom vežemo; u Gundulića i u drugih dubrovačkih pjesnika on znači moćnika, čovjeka s mnogo blaga i podložnih ljudi; uobičajeno značenje; sretan, slavan uz Osmana nikako ne pristaje, jer on nije previše slavan zato što je ostao poražen na Hoćimu; nije sretan kad mu je vojska neposlušna.

¹⁴ 88. *sunce sja...* - skupocjeni dragulj sjaji...

¹⁵ 89. *vrh kamenka svîm bogata* - povrh dragulja veoma skupocjena.

¹⁶ 90. poredaj : trepti kita sinja (sinjeg) perja.

¹⁷ 92. na dopadljiv način lijepo savijena.

¹⁸ 104. *svih besjeda* - svoje besjede (govor).

a za slavu carskijeh dila¹.
Viteški uče neposlusi²,
110 s kih poljačka dobit slidi,
da tko jednom zlo okusi,
drugi put ga tja prividi.³
Kud kućaju⁴ mê besjede,
ako tvoje carstvo prosi:
115 jedno sunce vrh nas grede,
svijet jednoga cara nosi.⁵
Mustafa ti dundo žive
i š njim mnozi u željenju
s nove tvoje suprotive⁶
120 da opet na taj stô⁷ ga uspenju.
I bratja ti živu istino⁸;
ali mati Mustafina⁹,
žena ohola, ne misli ino
neg uzvisit sebe i sina.
125 I da joj se toj kad zbude -
višnja ukloni što desnica! -
ne bi ošla tvorbe hude¹⁰ -
za utvrdit se vik carica.¹¹

¹ 108. *carskijeh dila* - carskih poslova.

² 109. *viteški uče neposlusi* - neposlušnost vitezova (vojnika) uči, upozorava.

³ 111-112. Sentencija koja izražava pouku iz hoćimskog boja; po smislu odgovara narodnim sentencijama: *tko se jednom oprži, drugi put na hladno puše*, i sasvim kratkoj: *žežen kašu hladi*.

⁴ 113. *kud kućaju* - kamo smjeraju, na što ciljaju.

⁵ 115-116. paralelizam sa značenjem: kao što je jedno sunce na nebu, tako treba da je i jedan car na zemlji; to je samo priprema za ono što slijedi u narednim stihovima.

⁶ 119. *s nove tvoje suprotive* - zbog (kakve) tvoje nove nesreće (neuspjeha).

⁷ 120. *na taj stô* - na to prijestolje.

⁸ 121. *istino* - uistinu, doista.

⁹ 122. *mati Mustafina* - majka svrgnutog cara Mustafe, a maćeha Osmanova, doista će (u epu) za pobunu pridobiti svoga zeta Dauta, koji će stati na čelo pobunjenika.

¹⁰ 127. *ne bi ošla tvorbe hude* - ne bi propustila (nikakve) zle čine.

¹¹ 128. *za utvrdit se vik carica* - da se zauvijek učvrsti (kao) carica, jer Mustafa je neoženjen i nesposoban za žcnidbu, slabe volje, i carstvom bi upravljala njegova majka.

Bratju bi ti bez milosti
130 podavila i poklala,
neka u tmine iz svjetlosti
i drugi put ne bi upala.¹²
Vele ona zna¹³ i smije,
vele se od nje pripovijeda,
135 šapat, žamor vas umije
vilovitijeh od besjeda.¹⁴
Ona sama usred tmina,
u najgluše doba od noći,
kad zasjede ke zapina¹⁵
140 zovuć pakô k svôj pomoći,
s lijevom nogom stane izutom
raspasanoj u haljini,
prospe kose, crnijem prutom
oko sebe krug učini;
145 pak, nakazni i sve srde
po imenu zvati klikne,
i strašive kletve i tvrde
neposlušnim dusim vikne.
Glas je¹⁶ da ona od djetinje
150 mliječne puti pomas kuha
i na ovnu priko sinje
noći leti vragoduha,
na kom jaše sved bez straha
k planinskomu vilozmaju,
155 gdi vještice podno oraha
na gozbe se strašne staju.
Riječ je da prije čarajuć
glad ti u vojsku posla iz pakla,
ki ti veće¹⁷ neg mogući
160 mač poljački vitêz zakla.
Vilenika roditelja,
vješticu joj mater glase;¹⁸
na granicah od Rdelja¹⁹

¹² 131-132. *neka u tmine iz svjetlosti* - kako s vlasti i časti ne bi i opet pala u nemilost.

¹³ 133. *vele ona zna* - mnogo ona zna.

¹⁴ 135-136. razumije sav govor (šapat i žamor) vještičjih besjeda.

¹⁵ 139. *kad zasjede ke zapina* - kad koje zasjede (klopke) zapinje.

¹⁶ 149. *glas je* - govori se.

¹⁷ 159. *ki ti veće* - koji ti više.

¹⁸ 161-162. govori se da joj je otac bio vilenjak, a mati vještica.

¹⁹ 163. *na granicah od Rdelja* - na granici Erdelja, pokrajine u današnjoj Rumunjskoj.

- u Ugrovlasi¹ rodila se.
165 Od njih na zao put se stavi
i na djela strašna i kleta,
da bio mjesec okrvavi,
žarkom suncu svjetlos smeta.
Crnu vedrinu od nebesa,
170 sitne zvijezde zgar priteže;
more smuća, zemlju stresa,
povjetarce vihrim žeže.
Zgrade ori, njive hara
trijeskom, gradom, zlom godinom;²
175 priobraža se i pritvara
pticom, zvirim, dubom, stinom.
Odmetna je kaurkinja,
a u vjeri toj se začu;
nevjerna je sad Turkinja:
180 svi zakoni se od nje tlaču.
Ne ima od duše svê spoznanja,
ni drugoga boga sluša;
njoj su u njoj sva uzdanja:
ona njoj je bog i duša.³
185 Ljubi sina, ukoliko
po njem se uzda svijet vladati,
i, za to steć, nijedno priko
djelo⁴ izvršit vik ne krati.
Do carskoga ištoma stola,
190 otkli pade, da uzrasti,
ne gleda ona (tač je ohola)
zlata, snage, vjere i časti.
Nije lijepa; nu hitrosti
zna s kojom se vid zaslijepi;⁵
195 u raskošah, u milosti
oblijepi se, dokle olijepi.⁶
Ugrovlaški vojevoda,
sudeć ljepos po pogledu,
za poklon ju caru poda
200 Mahumetu, tvomu djedu.
Sve se ovo od nje kaže;
sve ovako je li, nije li?
-
- ¹ 164. *Ugrovlasi* - Rumunji.
² 174. *zlom godinom* - zlom kišom (olujom koju prati žestoka kiša).
³ 184. ona je sebi bog i duša.
⁴ 187-188. *priko djelo* - zločin.
⁵ 193-194. *nu hitrosti zna...* - ali posjeduje lukavosti.
⁶ 196. *oblijepi se, dokle olijepi* - maže se dok ne postane lijepa.
- Ja mnim mnogo da se laže,
nu se istine vele veli.
205 Tim potrebne ja tri stvari
tve svjetujem carstvo sada,
ako u Istok poći mari
iz staroga Carigrada:
da drugoga cara prvo
210 ovdi živa ne ostavi,
er se u suho lasno drvo
oganj primi i pojavi;
pak da mater i Dauta,
Mustafina zeta, umoriš
215 i sve što ti priječa puta
da rastrijebiš i oboriš;
a za bratju najposlije
među mudrijem riječ je taka,
da velika rijeka nije
220 ka se u vele dijeli trakâ.«
Vizijer, cara ki je najbliže,
veće usta svâ zatvori;⁷
učitelj se hodža diže,
i ovako progovori:
225 »Rob, ki verno dosle uči
da se u znanju carstvo uzmnoži,
da se umnaža sad odluči
s carskom slavom zakon božji.
Kroz mâ usta čuj svjet stavni⁸
230 ki me nebo rijet nadiše;⁹
ja redovnik, ti car slavni,
a Bog višnji svijeh je više.
Nemoj, slavni care od carâ,
u pogubi tvoje glave
235 da otmanska kuća stara
trepti i š njom sve nje slave,
ter joj s prijekom pak nezgodom
zgine u tebi što nju resi,
gdi čestitim još porodom
240 utvrdio stola nijesi.¹⁰
Prosti, prosti, gospodine,
ako budem rijet odveće:
zatajati ne ima istine
tko u svjetu izdat neće.
245 Neka istina mjesto ima,
a ma glava tajčas padi
-
- ⁷ 222. *veće usta svâ zatvori* - ušuti, umukne.
⁸ 229. *svijet stavni* - čvrsti (sigurni) savjet.
⁹ 230. koji mi je (savjet) nebo naložilo reći.
¹⁰ 239-240. gdje još čestitim sinom nisi učvrstio prijestolje.

pod nogami evo tvima
roba starca, care mladi!
Hvalim carstva tvoga odluke
250 i vizijerove uspomene,¹
nu ako dobre kad nauke
ču od tvoga sluge mene,
vidi mi se spomenuti²
da tve carstvo ljubi pravu
255 uzme otprije neg se uputi
boja istočna sludit spravu;
ne robinju nepoznanu
od koljena potištena
neg gospođu izabranu,
260 svijetle kuće, slavna imena;
zašto, ako te sam na licu
ures lijepi usprimaga,³
ter robinju za caricu
od neznana uzmeš traga,
265 u kojoj se nać će mucu,
spomenujuć zgotu hudu,
tvoji sinovi, tvoji unuci
i nakon njih koji budu?
Ah, razmisli sa mnom sada,
270 što će rijeti od njih svaki?
Pun nemira, smeće i jada
daće tužbam govor taki:
'Man se' brojim od slavnoga

otmanskoga ja koljena,
275 ako je žena oca moga
pastirica zaplijenjena.
Djedi mi su svi očini
cari istočni privisoci;
smerni gorštaci⁵ u planini
280 matere su moje oci.
Djeda očinih bojna ruka
grad pod sabljom vlada ovi;
djed materin svaki huka
s teškim ralom za volovi.
285 Djed car svaki zgradi i sasta
dvor, ki sunčan zrak opsiva;⁶
djedom goranin splete od hrasta
kućaricu gdje pribiva.
Dvorili su kitni zlata
290 jednim plemići usred grada;
druzijem grad je bio pojata
a dvorani drobna stada.
Oni istočni Zmaji ognjeni
prikriliše svijet u slavi;
295 svaki gusar ovijeh splijeni
i na vrat im uzu stavi.'
Ah, dvije vrste protivnije
i razlike toli u sebi
tko sad vidi, tko li prije
300 vidje združiti vik pod nebi?
Komar s orlom, a mrav s lavom⁷
vik poroda ne izvede,
a ovdarica s svijeta glavom⁸
hoć da rađat care grede?
305 Česar nijemski, kralj franački,
španjska kruna, Leh čemerni,
i britanski mać junački,
i ćesel-baš poluvjerni,⁹

¹ 250. *i vizijerove uspomene* - i vezirova upozorenja.

² 253. i dalje: Hodžinim govorom autor zapravo izlaže svoje vlastito, vrlo oštro klasno stajalište: da se car oženi carskom kćeri, dakle iz porodice sebi ravne. U tim se, kao i u drugim prilikama, u *Dubravici* naprimjer, Gundulić očituje kao zadržti plemić u doba kad se u Dubrovniku patricijski sloj tanjio, i brojčano i ekonomski. Gundulić je, kako se čini, sve zlo u Dubrovniku vidio u tome što se ne poštuju stare plemićke uredbe. Takav svoj stav pripisao je on i hodži, iako je tome proturječila turska praksa: u turskom je carstvu sposobnost mogla sebi prokrčiti put od seoske kolibe do časti velikog vezira (npr. Mehmed-paša Sokolović koji je kao dijete otrgnut od roditelja negdje u Bosni za harač u krvi).

³ 261-262. ako te samo ljepota dragina privlači.

⁴ 273. *man se* - uzalud. U ovoj i narednim strofama, zaključno do 296. stiha, redaju se kontrasti, tipični za barokni stil, u kojima se

izražava visoki položaj očeva i djedova budućih careva s očinske strane - ako bi se Osman oženio kakvom priproptom djevojkom - i ropski nivo s majčine strane.

⁵ 279. *smerni gorštaci* - skromni, priprosti gorštaci.

⁶ 286. dvor koji sjaji kao sunce.

⁷ 301. i dalje: drastična poredba koja ni po čemu nije adekvatna smislu.

⁸ 303. *s svijeta glavom* - s carem.

⁹ 308. *ćesel-baš poluvjerni* - Perzijanac poluvjerni; po uvjerenju hodže Perzijanci su poluvjerni jer pripadaju sekti *šijita*, za razliku od Turaka koji pripadaju *sunitima*.

310 knez moškovski s prekopskijeme
haračarom¹, i gospoda
sva od svijeta ištu pleme
suproč sebi cić poroda²;
a ti sam, ki na sem svijeti
kralj si od kraljâ, car od carâ,
315 za dostojan plod vidjeti³
kćer ćeš uzet tamna ovčara?
Ah, nije čudo da nejači⁴
trag Osmanov⁵ sved izlazi:
krv divjačna uzdivjači
320 plemstva u ženah tko ne pazi.
Da sred srca ne scijen' tvoga
ti bi čuo želje od boja,
da od koljena kraljevskoga
nije kaduna majka tvoja.
325 Od ruskijeh cara ishodi,
Miholjskoga⁶ kći je pana,
svijetlijem očim bio dan vodi,
ljepota je nje sunčana.
Tatarin nju ocu ote
330 i tvom ćaćku caru Ahmatu
za zamjernos od ljepote
svu u suhu posla zlatu.
Grčkijeh cara i despotâ⁷
raških kćeri gospodične,
335 rajska bijaše kijeh lipota,
bijehu carom ljubi slične.
Tvoji djedi toga cića
unuci su bili carâ -

340 slavna Ivana Palkošića⁸,
Đurđa despota⁹ i Lazara¹⁰.
Pače Zmaj se ovijem putom
u Orlovo gnijezdo umjesti,¹¹
i prid bojnomo sabljom ljutom
prsten pirni¹² ču se uljesti.
345 Zato i milos tva čestita
ne robinje, neg gospoje
od koljena plemenita
za ljubovce išti tvoje!
Uzmi dvije, tri i četiri,
350 rajske slike svaka budi,
iz svijeh strana izabiri
lipos ku ti srce žudi!
S izbranom ćeš ljubi otiti
ti pokojit bojne trude,
355 a svekra ćeš ostaviti
da ti carstvo ovdj bljude.
Ti ćeš stjecat porod novi,
nova mjesta; nove sriće,
a on čuvat grad će ovi
360 i od bratje ti straža biće.
Ni mož sumnjit da on tada,
kad se vidi u visini
sred staroga Carigrada,
odmetnik se ne učini.
365 Tko Otmanović nije od starih,
sablju otmansku ne ima u ruci,¹³
a on će imat dio u carih
koji mu će bit unuci?
Tve ćeš carstvo potprijet tako

¹ 309-310. *s prekopskijeme haračarom* - s gradom Prekopom (na Krimu) u kojem je stolovao tatarski kan, obavezan da Turcima plaća harač.

² 312. *suproč sebi cić poroda* - prema sebi (prema svome rang) po rodu.

³ 315. da bi vidio dostojan plod (porod).

⁴ 317. *da nejači* - da slabiji.

⁵ 318. *trag Osmanov* - pleme Osmanlija, prema Osmanu ili Otmanu koji je osnivač i države turske i dinastije Otmanovića.

⁶ 326. *Miholjski* - po svoj prilici Mogilevski (prema gradu Mogilev u Bjelorusiji).

⁷ 333-340. Što Gundulić na usta hodže tvrdi kako su Osmanovi djedovi bili potomci bizantskih i srpskih vladara, ne odgovara povijesnoj istini.

⁸ 339. *Ivan Palkošić* - jest Ivan VI. Kantakuzen, bizantski car od 1341. ali svečano postavljen tek 1347. u Carigradu.

⁹ 340. *despot Đurađ* - sin Vuka Brankovića, vladao je Srbijom od 1427. do 1456. Da bi stekao kakvu-takvu sultanovu naklonost, poslao je svoju kćer Maru u carev harem, ali je sultan i dalje napadao Srbiju.

¹⁰ 340. *Lazar* vladar srpske srednjovjekovne države do Kosovske bitke 1389; nazivao se *samodržavni gospodin, knez samodržac*. Naziv despot za srpskog vladara uveden je kasnije.

¹¹ 341-344. Prije borbi između Bizanta (kojemu je orao u grbu) i Turaka, Orhan (*Zmaj*) se oženio kćerkom bizantskog cara, i tako se *Zmaj* uselio u *Orlovo gnijezdo*.

¹² 344. *prsten pirni* - vjenčani prsten.

¹³ 366. ne može steći otmansku krunu.

370 i bez misli¹ putovati
i, utvrđen krepko i jako,
najčestitiji car se zvati.«
Hodža dospje; ali smino
slidi za njim hadum crni:
375 »Slavni care, tač jedino
vas trag gubit svoj ne srni!
Caricu uzmi! Razlog prosi²
da od nje stječeš porod mio;
nu ne davi prije nego si
380 sinovim se poštapio!
Robu je ovo dosta otkriti,
diljit riječi trijebi nije
pred onijem ki na sviti
mnogo može, vele umije.
385 Samo, ako je vaša želja
u Istok s vojskom putovati,
od Poljaka neprijatelja
utvrdit se prije ne krati!
Dvjema sabljam na dvije strane
390 mučno vlada jedna ruka,
a svê pustit bez obrane,
za inih hitat, zla je odluka.³
Najprije mudar način gleda
da uzdrži⁴ što je njegovo,
395 prostire se pak naprijeda
i prihitat ište novo.⁵
Carstvu tvomu cića toga
spomenut se meni vidi
s krunom kralja poljačkoga
400 sprva iskat da mir slidi.
I poznô si i vidio
sred krvava ljuta boja,
gdje sâm glavom tvôm si bio,
koli je teška sila svoja!⁶

405 Hude i gore ne išti čuti⁷ -
Višnji ukloni tu nevolju!
Ako u Istok ti se uputi,
a on ostane sam na polju,⁸
koje strane, ki li puci
410 oprijeće se kraljeviću,
ako dobit nosi u ruci,
a na vedru čelu sriću?
Tko vojevodi i vitezu
Kotkoviću⁹ da odoli?
415 Radovilskom¹⁰ tko li knezu
bojnom slavom ki se oholi?
Koji miri da ne padu
pan Zbaravški¹¹ ke nastupi?
Ku li tvrđu i ogradu
420 da Zamoški¹² ne razlupi?
Ali obranit tve države
ka će oružja, čije desnice
od hrabrene Krunoslave¹³,
Korevskoga¹⁴ vjerenice?

⁷ 405. Hadum želi poštediti Osmana i zato ne prikazuje dalje što su sve Turci pretrpjeli od poljske vojske.

⁸ 408. *sam na polju* - sam na bojnom polju, tj. pred nezaštićenim turskim granicama.

⁹ 414. *Kotković* - Jan Karol Hotkjević, glavni zapovjednik poljske vojske kod Hoćima.

¹⁰ 415. *Radovilski* - poljski velikaš Albert Stanislav Radzivil.

¹¹ 418. *Zbaravški* - Kšištof Zbaraski, kao poljski izaslanik odlazio je u Cari-grad i sklopio mir sa sultanom 1623. (Gundulić je prema svojoj koncepciji u epu zgodu preokrenuo: prikazao je sultana kako šalje poslanika u Poljsku, što ne odgovara povijesnim činjenicama.)

¹² 420. *Zamoški* - Tomaš Zamoyski, poljski knez kojemu je otac bio kancelar i veliki hetman. Od 1633. bio je krunski kancelar; na Hoćimu nije sudjelovao.

¹³ 423. *Krunoslava* - jedna od ženskih junakinja epa sazdana po uzoru na Tassove junakinje; u njoj se samo izdaleka naziru crte zajedničke s Katarinom, kćerkom moldavskog vojvode Mogile i udatom za poljskog i ukrajinskog magnata Samuela Koreckog (kojega Gundulić naziva Korevski).

¹⁴ 424. *Korevski* - Samuel Korecki, poljski velikaš; 1616. bio zajedno sa ženom Katarinom zarobljen od Turaka; Katarina je bila otkupljena, a on je uspio pobjeći i na putu u

¹ 370. *i bez misli* - i bez briga.

² 377 *razlog prosi* - razbor zahtijeva.

³ 389-393. Na dvije strane ratovati (imati neprijatelja) teško je jednoj ruci (jednom čovjeku); *svê* (tj. svoje car stvo) ne zaštititi od Poljske, a juriti za drugim (tj. ratovati protiv Fahredina), bila bi rđava odluka. Riječ je zapravo o dva državnička aforizma.

⁴ 394. *da uzdrži* - da učvrsti.

⁵ 393-396. još jedan državnički aforizam.

⁶ 404. koliko je jaka sila njegova (Poljakova).

425 Na konju se mnokrat ona
tište poljskijeh iz tabora
i slobodna i smiona
doprije do istijeh tvih šatora;
gdje u slici ognja živa,
430 reseći je teško oklopje,
silno carstvo tve poziva
i na sablju i na kopje.
Prosti, care, ako začu
smiono hvalit tve zlotvore:
435 sam si u poljskom poznô maču
istine ove mê govore.
Nu nije čudo da obrane
proć njima se ne nahode:
vojske im su izabrane
440 od vojevoda i gospode.¹
Odrvat im moć se nije!
strašne i vrle njih su sprave:²
svaki se od njih za čas bije
i za ime steć od slave,
445 među kopja, među mače
proz led teče i proz vodu,
i u oganj živi skače
u slobodi za slobodu.
Tim ako mir š njima žudi
450 tva vlas sklopit, care od carâ,
s pomnom stražom čuva' i bljudi
Korevskoga tamničara.
Pače tvrdijeh od obzida,
gdi je zatvoren, oblas vaša
455 pomnu i uzdanu stražu prida'
komu od vernijeh tvojijeh paša;
er toliko junak slavni
glasovit je sred Poljakâ,
svikolici da su spravni
460 za otkup njegov činit svaka.«
Prista svaki od svjetnikâ,
a car stavno kliče u glasu:
»Živi dundo, svakolika
i mâ bratja živa da su!
465 Bog ukloni da onoga

smrtnom ranom vik ozledim
vrh pristolja ki ovoga
sidio je gdi ja sjedim!
Ako sam ja sad uzumnožan,
470 i on u bitju bi mojemu,³
i kô je život svoj⁴ podložan
meni, i moj tač bi njemu.
Nu ću uzumnožit straže take
dundu i bratji na pohodu,
475 da od zasjede svake opake
utvrđiću mû slobodu.
A maćeha oca moga
da od pastorka mrzi sina,
čudit mi se nije do toga:
480 to je općena svijeh krivina.
Neka ona gore oblijeta
i po tminah noćnijeh jaše;
suđena mi ne bud' šteta,⁵
vilinstva me nje ne straše!
485 Nu sad hrlo, gdi prostiru
države se mê velike,
sve gospode da se izbiru
svijetle krvi, rajske slike!
Zatijem, potom⁶ bio dan svane,
490 poklisar se naš odijeli,
ter Poljakom od mê strane
mir ponesi, ki svak želi!
A na stražu stani jedan
Korevskoga tamničara,
495 neka unaprijed nije vrijedan
utjecati vik' s privara!«
Crnac hadum odi skoči
i iznać se vile obeća
zlatnijeh vlasa, rajskih oči,
500 u kijeh svjetlos sja najveća.
A odluči se u Poljaka
Hercegovac Alipaša;
med njegova riječ je svaka,
il' spovijeda, ili upraša.
505 Podsmijeh mu je sveđ sred usti,

domovinu prošao kroz Raguzu, grad na Siciliji, a ne kroz Dubrovnik kako se ranije mislilo; u novoj borbi protiv Turaka ponovno je zarobljen i u Carigradu zadavljen.

¹ 437-440. Još jednom isticanje aristokratizma: nije čudo što Poljaci pobjeđuju kad im je vojska sastavljena od »vojvoda i gospode«.

² 442. strašni su i opasni njihovi bojevi.

³ 470. *i on u bitju bi mojemu* - i on je bio što sam ja (tj. car).

⁴ 471. *svoj* - njegov.

⁵ 483. *suđena mi ne bud' šteta* - ako mi nije suđeno; još jednom sultanov fatalizam.

⁶ 489. *potom* - pošto.

⁷ 496. *vik* - nikada.

⁸ 502. *Alipaša* - nehistorijsko lice.

svakomu se smerno klanja,
hitrina je sve što izusti,
unjigu'e¹ s mudra znanja.

Zna, vuhujuć riječcom blagom,
510 od besjeda sve nauke,
i moguć je veće snagom
od jezika negli od ruke.

S tijekom načinom prve časti
u carevu dvoru steče,
515 i od pastira paša uzrasti
poznat blizu i daleče.

Od tamnice najposlije
Korevskoga straža je dana
Rizvanpaši² ki bi prije
520 rob istoga slavna pana.

Uto i noć nebu stavi
stražu od zvijezda svud okolo,
da prije reda ne objavi
svijetlo sunce zlatno kolo.

¹ 508. *unjigu'e* - dodvorava se.

² 519. *Rizvanpaša* - nehistorijsko lice.

PJEVANJE TREĆE

Mraznoj zimi dođe svrha
s primaljetna jur dohoda;
snijeg s planinskih kopneć vrha,
što uze goram, rijekam poda.
5 Na glas tihi od vjetrica
biješe ranit zora obikla¹
s vijencom koji svi² ružica
u rajskih poljijeh nikla;
kad sunčana zraka plaha
10 po nebu se pruži vedru,
a poklisar carski uzjaha
zlatnom sabljom reseć bedru.
S lijepom družbom on se otpravi
s otmanskoga Carigrada
15 put država kijem u slavi
kralj poljački Šišman vlada.
Car mu prida u pohodu
s tvrdom stražom od bojnika
bogdanskoga vojevodu,
20 Gašparova³ namjesnika;
dim Gašpara Milostića,
ki u hrvatskom rođen kraju,
bi li znanje ili srića,⁴
jur stolova na Dunaju.
25 Ne poteži nu ga tjera
misô da prije sklad se uzroči⁵
među Suncem od Sjevera

I Mjesecom od Istoči.⁶
Sada jedne, a sad druge
30 konje jaše na promjenu,
probijući strane i luge⁷
po ravnini, po kamenu.
U rumelska jezdi polja,⁸
opet srpska naprijed slidi,
35 gdi su od grada Drenopolja⁹
vrh Marice¹⁰ rijeke zidi;
vrh Marice rijeke koja
mnokrat brzi tijek ustavi,
kad Orfeo¹¹ kraj nje poja
40 drage pjesni od ljubavi.
Kažu Srbli i Bugari
bistre vode sedam vrela,
koja probi i udari
na spijevanja svâ vesela;¹²
45 spovijedaju vihri plasi
da uspregoše vrle sile,
slavni pjesnik gdi se oglasi

¹ 6. *obikla* - uobičajila.

² 7. *koji svi* - koji je savila.

³ 20. Gašpar Milostić, u dokumentima spominjan kao Grazziani, rodom iz Hrvatske; nakon službe u austrijskog nadvojvode Ferdinanda, zatim u napuljskog potkralja i engleskog poklisara u Carigradu, Milostić je prešao u tursku službu dobivši čast kneza u Moldaviji; zbog potajne suradnje s Poljacima zavojeva na nj bosanski paša; pogiba od vlastitih ljudi zbog blaga koje je nosio sa sobom. Gundulić kao Alipašina pratioca spominje Milostićeve nasljednika ne navodeći mu ime.

⁴ 23. *bi li znanje ili srića* - bilo zbog znanja ili zbog sreće.

⁵ 26. *da (...) sklad se uzroči* - da se sklopi mir.

⁶ 27-28. u metafori: između kralja Žigmunda (Sunce od Sjevera) i Osmana (Mjesec od Istoči, tj. Istoka).

⁷ 31. stih doslovno preuzet iz *Jedupke*.

⁸ 33. *rumelska (...) polja* - od *Rumelija*, kako se nazivao čitav evropski dio Turske.

⁹ 35. *Drenopolje* - grad u evropskom dijelu Turske, na rijeci Marici, poznat i pod imenom Jedrena; bio je prijestolnica turskog carstva do osvojenja Carigrada.

¹⁰ 36. *Marica* - rijeka što izvire u Bugarskoj i zatim preko Grčke i Turske utječe u Egejsko more.

¹¹ 39. *Orfeo* - mitski pjevač iz Trakije kojega Gundulić dovodi u vezu s postanjem naše narodne pjesme; Orfeo je tako divno pjevao da su ga ptice pratile preletajući s grane na granu, čak su i divlje zvijeri mirno stajale i slušale ga; svojom pjesmom bio je ganuo čak i podzemne sile te su one bile spremne da mu vrata Euridiku, koja je umrla od uboda zmije, ali je izlazeći prekršila zadani joj uvjet i bila ponovo vraćena u tamu podzemlja.

¹² 41-44. Srbi i Bugari pričaju da je Orfejevo veselo pjevanje probilo i poteklo sedam vrela.

pod začinke svoje mile.¹
 Još govore: jato od ptica
 50 slijedeć dubja gnijezda prini
 za od razlicijeh čuti žica
 i od glasa sklad jedini.²
 Na skladanje vele medno
 kon spijevôca ljubovnika
 55 od razlicijeh zvijeri ujedno
 kupljaše se množ velika.
 Od Orfea ovdi prvo,
 neka se uvijek pak začinje,
 ču zvijer, ptica, kami i drvo
 60 skladne i slatke bugarkinje.
 Bugarin ih slavni ostavi
 slovinskomu svom jeziku,
 djela od slave da u slavi
 bugare se u njih viku.³
 65 Tim u njih se još začina⁴
 što se u pjesan stavi odavna
 od Lehsandra Srbljanina
 vrh svijeh carâ cara slavna.
 U njih svud se vitez hvali

70 koga krunom kopje obdari:⁵
 Stjepan Uroš i ostali
 od Nemanjić kuće cari.
 U njih žive slava obilna
 ku Kobilić steče mudri,
 75 kad handžarom cara silna
 na Kosovu smrtno udri.
 Prosvijetlit se u njih hajô,
 ne zavideć sunce žarko,
 Svilojević još Mihajô
 80 i Kraljević junak Marko.
 U njih jošte vas svijet puni
 glas i bojna djela slovu
 od Lauša ki se kruni
 u Budimu i Krakovu.
 85 Glas se u njih sred narodâ
 od istoka do zapada
 vjera, gospostvo i sloboda
 Dubrovnika mirna grada.⁶
 U njih Janko vojevoda⁷
 90 visoko se uzvisio,
 da je obrana i sloboda
 od ugarske krune bio.
 Svaka strana ka je najdalja,
 svako doba, svako vrime
 95 Matijaša⁸ sliša kralja
 nedobitno u njih ime.

¹ 45-48. Priča se da su plahoviti vjetrovi zaustavili svoje opake sile kad bi se Orfej oglasio svojim milim začinkama (pjesmama).

² 49-52. Još se pripovijeda kako bi jato ptica premještalo svoja gnijezda s drveta na drvo kako bi slušale jedinstvene pjesme.

³ 61-64. Orfeja Gundulić smatra Bugarinomn, jer Trakija, odakle je prema mitu taj slavni pjevač, pripada Bugarskoj. Prema autorovu shvaćanju, Orfej je pjesme ostavio da slave slavna (velika) djela dovijeka.

⁴ 65. i dalje: nižu se slavni slovinski knezovi i vladari počevši od Aleksandra Velikog, koji se kao Slaven spominje u Pribojevića, H. Lucića, Orbina, pa onda i u Gundulića, koji ga kao i Lucić prije naziva Srbljaninom; prema tadašnjem shvaćanju slavenskog kontinuiteta na Balkanskom poluotoku, svi su narodi što su ikad tu živjeli, ili bar prolazili, smatrani Slavenima; nakon Aleksandra Velikog slijede slavni srpski vladari, knezovi i junaci: *Stjepan Uroš i ostali / od Nemanjić kuće cari*, Miloš Kobilić (Obilić), Mihajlo Svilojević (ima ga i Lucić u *Robinji*), Kraljević Marko i Lauš (Ladislav) koji je bio i ugarskohrvatski i poljski kralj; svi su oni i junaci narodne epike, izuzev Aleksandra.

⁵ 70. *koga krunom kopje obdari* - komu junačka borba priskrbi kraljevstvo.

⁶ 85-88. U narodnim se pjesmama opjevava *vjera, gospostvo i sloboda / Dubrovnika mirna grada*; nabrojeno je sve što autor smatra osnovom života u dubrovačkoj aristokratskoj republici.

⁷ 89. *Janko vojevoda* - Janoš Hunjadi, poznati junak naše narodne pjesme, često i pod imenom Sibirjanina Janka, mađarski velikaš i ratnik protiv Turaka.

⁸ 95. *Matijaš* - Matijaš Korvin, sin vojvode Janka, jedan od najznačajnijih ugarskohrvatskih vladara (1457-1490); uspješno je ratovao protiv Turaka u Bosni: kao velik prijatelj knjige, okupio je na svom dvoru znatan broj učenih ljudi, umjetnika i književnika, od kojih je najveći broj bio »s južnih strana«, tj. iz Hrvatske; junak je mnogih naših narodnih pjesama; najvjerojatnije se na njega odnosi poznata narodna poslovice *Pokle kralj Matijaš spi, na svetu pravice ni*.

U njih Đurda Skenderbega¹,
satritelja turskijeh sila,
priko svijeta lete svega
100 još viteška bojna dila.
Na veliku u njih glasu
Šišman Bator² jošte stoji
da otmanske vojske rasu,
kih nebrojni bijehu broji.
105 U njih svakčas rastu u slavi
svi poljački kralji izbrani:
Jadželoni, Vladislavi,
Kažimiri i Šišmani.³
O Šišmane⁴, vedra krvi,
110 ki od Leha i od Kraka⁵
tretji imenom, slavom prvi,
u kraljevstvu si od Poljakâ,
u njih i ti, o moguć
poljski kralju, slavan jesi
115 da sjevernoj carskoj kući⁶
ote krunu ka te resi;
da otmanska teška sablja

pod tvim britkim mačom puče;⁷
da svud tvoj konj, tva korablja
120 zemlji i moru posluh uče⁸.
Nedobitan s toga uzroka
carevat si svijetu sio,
ako od Zapada i od Istoka
dva cara si pridobio.⁹
125 Jedan, s čudom neizmerne
tve kriposti čim zamjeri,
za ljubovce da ti verne
dvije kraljice, carske kćeri;
drugi, oholo ki pod nebi
130 vrh carâ se svijeh ponosi,
samomu se klanja tebi,
s poklisarim mir ti prosi.
Nu je najveća tvoja slava,
kruno vedra i čestita,
135 što imaš sina Vladislava,
ki na carstvo sviče od svita.
O prislavni kraljeviću,¹⁰
nedobitna tvoja dila
ja bugareć slavan biću -
140 ta je imena tvoga sila.
Ah, srećnijeh mojijeh dana!
Ki ću pokoj nač u trudu,
ako u smrti cara Osmana
sred tve slave živjet budu!
145 Ja po sebi ne imam vlasti,
ako milos' tva me ostavi;
ti uzdrži, za ne pasti,
pod tve krilo tko se stavi!
Sivi Sokole¹¹ od Sjevera
150 koji letiš sunca više,
trebaju mu tvoja pera
tko ište djela tva da piše.
Zašto ne ja, danu Orfeo,

¹ 97. *Đurađ Skenderbeg* - albanski knez Đurađ Kastriot Skenderbeg; kao dijete predan je sultanu za taoca u Carigrad, gdje je prešao na islam i stekao vojno obrazovanje; odmetnuo se i kao pravi kršćanski vitez u svojoj maloj Albaniji odolijevao turskim navalama tri desetljeća; umro je 1467; opjevava ga naša narodna pjesma, a Andrija Kačić Miošić (1704-1760) proslavlja njegova junačka djela u svom »Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga« na gotovo stotinu strana.

² 102. *Šišman Bator* - erdeljski knez koji je triput bio biran za poljskog kralja i triput se povlačio.

³ 107-108. imena poljskih kraljeva u raznim vremenima.

⁴ 109. *Šišman* - Žigmund III. Vaza, poljski kralj (1588-1632), otac kraljevića Vladislava, jednog od dvojice glavnih junaka epa, potonjeg kralja pod imenom Vladislava IV. Od toga stiha započinje slavljenje Žigmunda III.

⁵ 110. *Leh* - legendarni poljski kralj u VI. st. ; *Krak* - također legendarni poljski kralj za kojega se vjeruje da je osnovao grad Krakov.

⁶ 115. Pod »sjevernom carskom kućom« autor valjda misli na švedsku dinastiju, iz koje je uostalom potjecao i Žigmund III.

⁷ 117-118. U metaforičkom govoru: turska vojska bila je potučena od poljske vojske (dakako, misli se na Hoćim).

⁸ 120. *posluh uče* - prisiliše na pokornost.

⁹ 124. *dva cara si pridobio* - jedan je austrijski čiju je unuku uzeo za ženu, a po njezinoj smrti njenu sestru (tako je pridobio njegovu prijateljstvo), a drugi je Osman kojega je pobijedio na Hoćimskom polju.

¹⁰ 137. i dalje; opet hvalospjev kraljeviću Vladislavu.

¹¹ 149. *Sivi Sokole* - metaforično: kraljević Vladislav.

155 kad bi od tebe spijevat htio,
vele bi se prije smeo
neg bi izrekô stoti dio.

Na kraljevstvo od koljena
od sto kralja kralj te rodi¹
ki sjeverna nebrojena
160 mjesta vlada i gospodi.

Kraljica je majka tvoja,
česarova sestra slavna,²
od sjeverne kuće³ koja
česaruje svijet odavna.

165 Česarova kćeri obdari
i tvu mladost Višnji zgaru;⁴
rodiše te kralji i cari,
i ti rađa' kralje i care!

Kruna od krstijan ka je najdalja⁵
170 u rodu te blizu gleda;
franačkoga imaš kralja
i španjskoga bratučeda,

koga carstvu Indije sada
nove svijete more plodi,
175 komu sunce sred zapada
ni u noći ne zahodi.

Moškovo je kneštvo glavu
pod tve noge priklonilo,
kad se u boju u krvavu
180 od tve ruke pridobilo.

Ti od sjevera sjever brži
sred Nestera i Dunaja
rva, tište, slomi i skrši
ognjenoga ljuta zmaja.

185 Svijetlo Sunce, sini, sini
u vedrinah od istoka,
tjeraj Mjesec k noćnoj tmuni,

dan da svane s tvoga oka!⁶

Kraljeviću, živi, živi

190 nedobitan dovik vika;
u pravednoj suprotivi⁷
dobij Sveda odmetnika!⁸

Rasti, rasti, Vladislave!
Svi narodi tvoj glas čuju
195 i za jedne tvoje glave⁹
sto kruna ti odsad kuju.

Slijedi, slijedi tva vlas mnoga -
tijesan joj je jur kraj ovi -
preko mora Ledenoga
200 novoj zemlji bit car novi.

Svemogućstvu tvomu, vidim,
svijet bit jedan neće dosta! -
Ali je vrijeme da put slidim
gdi poklisar carski osta.

205 Jaše vizijer i najbliže
goru od sedam vrjela gleda;¹⁰
k južnom kraju Vitoš¹¹ diže
vrh u dubju niklu iz leda.¹²

Kunovica¹³, grlo od svijeta
210 ka verigom dugom veže,
i Planina Stara¹⁴ opeta
prostire mu se i proteže.

Dno vječnoga leda i mraza,
gdi su pukle ove gore,
215 starijih doba čeljad kaza

¹ 158. *od sto kralja kralj te rodi* - u hiperboli, vrlo čestom sredstvu baroknoga stila, sa značenjem: mnoštvo kraljeva su tvoji preci.

² 161-162. To je bila Ana, sestra Ferdinanda II. Habsburga.

³ 163. *od sjeverne kuće* - od habsburške dinastije.

⁴ 165-166. Vladislav se oženio habsburškom princezom Celicijom Renatom.

⁵ 169. *Kruna (...)* ka je najdalja - španjolski kralj Filip III. bio je oženjen sestrom kraljevića Vladislava: Španjolskoj je pristajalo da se iz Dubrovnika smatra »najdaljom« kršćanskom zemljom.

⁶ 185-188. u metafori: neka Vladislav (Svijetlo sunce) tjera Turke (Mjesec) u propast.

⁷ 191. *u pravednoj suprotivi* - u pravednom ratu.

⁸ 192. Švede naziva odmetnicima zato što su bili protestanti.

⁹ 195. i za jednu tvoju glavu.

¹⁰ 206. *goru od sedam vrjela gleda* - splet gora iz kojih izvire rijeke Marica, Isakar, Struma i Nišava.

¹¹ 207. *Vitoš* - planina u zapadnoj Bugarskoj.

¹² 208. *vrh u dubju niklu iz leda* - vrh (Vitoša) pokriven vječnim snijegom i ledom, pa se doima kao da šuma (dublje) raste iz leda.

¹³ 209. *Kunovica* - planina što se proteže od Niša prema Pirotu, dio je planinskog lanca što ide od Crnog mora do Pirineja; taj je lanac nazivan »verigom svijeta« (*cotena mundi*).

¹⁴ 211. *Stara Planina* - planina Balkan.

od oružja boga dvore.¹
 Da se gvozden stan nahodi
 Martov ovdi bi na glasu:
 gvozdje miri, gvozdje podi,
 220 stupi i vrata od gvozdja su.
 Tim još i sad, gdi se reče
 da je od boja bog² stanovô,
 gvozdena se ruda siječe,
 mjesto je zvano Samokovo.³
 225 Provadijom⁴ jaše paka
 i na žalijeh mora Crna,
 otkud sviće danja zraka,⁵
 bijeli mu se grad od Varna.
 Pazi Varno nadaleće,
 230 gdi vojujuć jur junački
 smrt Vladislav⁶ slavni steče,
 kralj ugarski i poljački.
 Ali vele s boljom kobi
 sad Vladislav novi u slavi
 235 blizu Varna cara dobi
 i u potjeru s vojskom stavi,⁷
 čim s junacim, kim je bio
 knez Kotković Ivan glava,
 svôm je rukom osvetio
 240 čas staroga Vladislava;
 a Kozaci, srnuć hrli
 starijeh šteta u zamjenu,⁸
 požegli su i potrli,
 pače smakli Varno u plijenu.

245 Nove raspe⁹ stara grada
 mimohodeć paša žali
 i proć volji svojoj tada
 bojnijeh Kozâk vojske hvali.
 Bugarska mu sela ostaju
 250 s lijeve strane: k desnoj kuća¹⁰,
 gdi se k morskome stercu kraju
 plodna i pitna svim Dobruča¹¹.
 U njoj težak mukom dugom
 od truda izdan vik ne osta,
 255 er što uzore za dan plugom
 s općinom mu 'e hrane dosta.¹²
 Prostrana je zemlja toli
 da, tko gleda sjemo tamo,
 stalo mu se¹³ svudi okoli
 260 s poljem nebo vidi samo.
 Dvakrat ovdje zlatne pčele
 u ljeto se jedno roje,
 i tolikrat ovce bijele
 jagančiče kote svoje.
 265 Iz Dobruče uz Zagorje¹⁴
 k Podunavju paša slidi;
 lijepa mjesta, drag prostor je,
 sve se puno selâ vidi.
 Kite zlatne i rumene
 270 vise o dubju voća zrela,
 pod kim traje dni ljuvene
 čeljad mirna i vesela.
 Rojna ulišta, mliječna stada,
 žitne njive svak uživa;
 275 Nikopolje od zapada,
 Drstero¹⁵, otkud sunce siva -
 Nikopolje¹⁶, komu nije

¹ 213-216. Stari govore da su na mjestu gdje su nastale Kunovica i Stara Planina bili dvori boga oružja (Marsa).

² 222. *od boja bog* - bog rata (Mars).

³ 224. *Samokovo* - Samokov, mjesto u Bugarskoj blizu planine Vitoš, čuveno po rudnicima željeza.

⁴ 225. *Provadija* - grad i visoravan u Bugarskoj blizu Varne.

⁵ 227. otkud sunce istječe.

⁶ 231. *Vladislav* - Vladislav Varnenčik, kralj ugarskohrvatski i poljski, uspješno ratovao protiv Turaka; poginuo kod Varne 1444.

⁷ 233-236. ne odgovara povijesnim činjenicama da bi Vladislav tjerao Turke do Varne i tamo ih pobijedio.

⁸ 242. *u zamjenu* - zauzvrat, za osvetu.

⁹ 245. *nove raspe* - novi rasap, rušenje (jer je Varna bila porušena prije bitke kod Hoćima od Kozaka).

¹⁰ 250. *k desnoj kuća* - nadesno kreće.

¹¹ 252. *Dobruča* - Dobrudža, plodna pokrajina što zahvaća današnju Bugarsku i Rumunjsku.

¹² 256. *s općinom mu 'e hrane dosta* - njemu (težaku) s njegovom obitelji dosta je hrane.

¹³ 259. *stalo mu se* - sastalo mu se.

¹⁴ 265. *Zagorje* - kraj iza gore, ovdje: između Balkana i Dunava.

¹⁵ 275. *Drstero* - grad na Dunavu.

¹⁶ 276. *Nikopolje* - grad u Bugarskoj, blizu kojega su ostaci mosta cara Trajana.

od sto oka¹ mos daleče,
rimski česar ki prostrije
280 gdi najširi Dunav teče.
Vrijeme mrakom od zabiti
cara i carska krije imena:
samo je svijetla vik na sviti
djela uzmožnijeh uspomena.
285 Čas poklisar ne puštava,
nu pospješno naprijed hodi
uprav rijeke od Dunava,
na Čelijah² da ju brodi.
Čelije su grad nekada
290 glasovita bile imena:
obilježja jedva sada
naziru se iz kupjena.
Bogdanski³ u njih vojevoda
Stjepan caru odrava se;
295 gdi visocih krov bi podâ⁴
sad na suncu stado pase.
Mru gradovi ogrnuti
od kamenja stanovita,
a od umrle čovjek puti
300 žali er ne ima vječnijeh lita.
Ah, ponosna naša čudi!
I jes jošte ki se vara,
i u životu tvrd se sudi,
videć kami da se obara!⁵
305 Poharana grada zide⁶
s desna ostavi Turčin kraja,
i upriječi put da pride
priko rijeke od Dunaja:
gdi zlamenja mjesto hrani
310 još i ostatke male njeke
od mostova koje lani
car prostrije priko rijeke.
Mos bo oholi Dunav ne da
vrh svê rijeke držat brze,
315 neg samo oni ki mu od leda

stavi sjever ki ga mrze.⁸
Tim poklisar cara Osmana,
kô u bogdanska polja ujaha,
vidjenje mu kobnih strana⁹
320 stupit ne da bez uzdaha;
pače, sve što naprijed jaše,
huđa žalos sved ga trudi,
kosti gole čim plesaše¹⁰
od pobjenijeh turskijeh ljudi.
325 Srcu odoljet moći ne ima,
da od bolesti vas ne trne,
pazeć silom prid očima
carski rasap¹¹ kud se obrne.
Vidje polje svim široko
330 ko car prikri s vojskom prije -
sokolovo sivo oko
prigledat ga moćno nije -
da na svaku diže stranu
turskijeh kosti gore gori,¹²
335 gdi iz pô svijeta množ sagnanu
mač poljački na tli obori.
Slijedi teški put u jadu,
i ostaju mu naširoku
Ugrovlasi¹³ u zapadu,
340 crni vali¹⁴ u istoku.
Ne ustavlja se čas po putu
Turčin, paleć zemlju uzdasi,
paček za otkrit žalos ljutu
u ovake se tužbe oglasi:
345 »Ah, davori, družbo mila!
Poznaste li mjesta kleta,
gdi neizmjerna naša sila
minutoga pade ljeta?»
Beg bogdanski uza nj hode¹⁵

¹ 278. *od sto oka* - od stotinu lukova.

² 288. *Čelije* - Kilija, grad blizu ušća Dunava (danas u Ukrajini).

³ 293. *Bogdanski* - Moldavski.

⁴ 295. *gdi visocih krov bi podâ* - gdje je bio krov visokih dvorova.

⁵ 297-304. autorove refleksije o prolaznosti.

⁶ 305. *grada zide* - zide (zidine) grada.

⁷ 309. gdje mjesto čuva zlamenja (znakove, tragove).

⁸ 313-316. Dunav nije dopustio da se preko njega napravi most, osim onoga koji je preko njega učinio led.

⁹ 319. Poklisar se približavao Hoćimu, prošlogodišnjem poprištu bitke i, što je bio bliže, sve ga je više hvatala tjeskoba od sjećanja na poraz.

¹⁰ 323. *čim plesaše* - dok je gazio.

¹¹ 328. *carski rasap* - carsko rasulo, poraz.

¹² 333-334. na sve strane dižu se gore (bregovi) turskih kosti.

¹³ 339. *Ugrovlasi* - Rumunji, Rumunjska.

¹⁴ 340. *crni vali* - Crno more.

¹⁵ 349. *hode* - hodeći.

- 350 molit mu se ovdje stavi
broj junakâ, mjesta i zgode
da mu od turske vojske objavi,
veleć: »Kaž' mi - biće utjeha
druga naći sred nevolje -
355 sve što od cara bi do Leha
i kô caru Leh odolje.«

PJEVANJE ČETVRTO

Jur bogdanski vojevoda
biješe umukô željan čuti,
kad od bojnijeh kazat zгода
poklisar se carski uputi.
5 Kliče: »Čut je strašno i plačno
kako Poljak cara dobi,
i ne ljudi, nu divjačno
zvjerenje ovo ganulo bi!
Tim što išteš mâ besjeda
10 da ti kaže stvari trudne?
Ista ih zemlja pripovijeda
svim putnikom u noći i u dne.
Zemlja je čula i vidjela:
čuj, vid i ti prid očima
15 vječnu žalost turskih djela
ka nakon nas ostat ima!
Koliko okom mož zamjerit,
sve bi vitêz puno ravno:
vojska ku nije moć izmjerit,
20 broj ki čuo nijesi davno.
Obziruć se na gomile
kostî ke svud leže okoli,
súdi ke se strše¹ sile,
misli koja krv se proli!
25 Sto jezika, sto naroda²
ujedno se sta s pô svijeta:³
mač poljački⁴ smrt svim poda
a grob ova zemlja kleta!
Jer velika čuda često
30 vjere lasno ne dostoje,⁶

mjesto ti ću sad po mjesto
ukazati gdi tko stô je.

Prut⁷ pod sobom gledaj riku
do tja gdi opet Nester grede:
35 car priko nje svû veliku
vojsku u ovo polje uvede.
A Hotima⁸ grada ono
izdaleka gdi se bili:
jako Poljaci i smiono
40 pod njim bijehu se utvrdili.
Nester rijeka svim duboka
štićاشة ih od sjevera,
grad ih branjaše od istoka
i brjegovi kim nî mjera.⁹
45 Od zapada jame čudne
bijehu obdubli oko sebe,
a ne bijehu od poludne
ine im tvrde od potrebe;
ere, izvan tvrda i jaka
50 što se i sama mjesta vide,
od najboljijeh sprijed junaka
stahu u ognju njih opsida.
Nu da obrane i od toga
i druge im sve su pale,
55 prsi bi ih od samoga
kraljevića sačuvale.¹⁰
Ne ište se grada ina
gdje Vladislav slavni posta,
zašto gora i planina
60 on sâm svôj je vojsci dosta;
on sâm turskoj vojsci odoli

¹ 23. *ke se strše sile* - kakve su se sile sukobile.

² 25. *sto jezika, sto naroda* - u hiperboli sa značenjem: veoma mnogo vojske različitih naroda i jezika.

³ 26. *ujedno se sta s pô svijeta* - skupiše se s pola svijeta.

⁴ 27. *mač poljački* - poljska vojska.

⁵ 28. *zemlja kleta* - Hoćimsko polje.

⁶ 29-30. sentencija kao uvod u pašino pripovijedanje: turske su vojske bile toliko brojne da se paši čini potrebnim da sentencijom istakne kako je golemost turske vojske bila gotovo čudo, pa stoga nevjerovatno; zato će on (31-32) pokazati mjesto po mjesto *gdi tko stô je*, tj. gdje je koja vojska stajala.

⁷ 33. *Prut* - rijeka u Poljskoj; pritoka Dunava, izvire u današnjoj Ukrajini i većim je dijelom toka granična rijeka između današnje Rumunjske i Moldove.

⁸ 37. *Hotim* - Hoćim, utvrđeni grad na istoimenom polju gdje se odigrala glasovita bitka 1621.

⁹ 44. *kim nî mjera* - koji nemaju mjere. tj. prostrani su.

¹⁰ 55-64. niz hiperbola u prikazu kraljevića Vladislava (čak i iz usta neprijateljskog paše).

i od nas mrtvijen gore uzdiže,¹
i od krvi rijeke proli
od Nesterâ šire i više.
65 Na glavici vrh nas ka je
šatori se carski opstriješe;
okolo im na sve kraje
kapidžijâ straža biješe.
Pod gvozdenim buzdohani
70 šes tisuć se ovih nađe;
i stražnici oni izbrani
i carskijeh su vrata građe.
Vizijera ovdî velikoga
Husainâ² se šator prope;
75 deset tisuć okolo ga
kruži, noseć bijele oklope.
Nedaleče šatôr carskih,³
ki od grada sliku drže,⁴
glava od četa janjičarskih
80 Aliaga⁵ šator vrže.
Š njim junaka trijes tisuća
dođe za štit carske glave;
desnica je njih moguća,
ognjenim se diljkam slave.
85 Nu je mogućstvo svih lipsalo
i sva slava potamnila,
ako sred njih ne ote malo
carsku glavu poljska sila.⁶
Tim Alija, verni aga,
90 zamani ih kori i kara,
čim svoja sama sablja i snaga
na obranu biješe od cara.
Ah, da slideć tve kriposti
svaki je vitez tvoj vojevô,
95 ne turačke danu kosti
poljačke bi bile ovo.

Spaoglanâ pak vojnica
biješe skrila mjesta dalja,
kih gvozdena sved desnica
100 što dostiza rva i valja.
Petnaes tisuć bi njih broja,
s gizdom konja jaha svaki;
sad i tada vrh njih stoja
glava Derviš⁷, junak jaki;
105 jaki junak, ali, koli
jak, pothiban caru svomu,
jer bi uzrok ovi oholi
svemu raspu turačkomu.
On s junacim svojim uzmače,
110 cara ostavi on najprvi;
on omasti najprije pače
mač poljački turskom krvi.⁸
Blizu ovijeh put zapada
množ spahija staše opeta;
115 Memija ih Hrvat vlada
dvaes tisuća u sto četa.
Cijevi od gvozdja šuplja nose⁹
ke ognjena zrna izmeću;
vrlinom se svud ponose,¹⁰
120 u pogledu kažu smeću.
Vitezovi uz njih prici
delije¹¹ stahu u tri čete;
puta općenijeh zasjednici:
izdavstvo im oči prijete.
125 Od razlicijeh zviri kože
steru im se zgar niz pleći;
dugo s nicijem ne razlože:¹²
sablja je razlog njih najveći.¹³
Mješte Boga dinar služe,
130 drug u druga ne uzda se:

¹ 62. *i od nas mrtvijen gore uzdiže* - i od nas (Turaka što su kod Hoćima poginuli)ćini gomile (gore).

² 74. *Husain* - veliki vezir (poslije cara najveći dostojanstvenik u Turskom carstvu), za vrijeme hoćimske bitke smijenjen, a na njegovo mjesto postavljen je Dilaver.

³ 77. *nedaleko od carskih šatora*.

⁴ 78. *ki od grada sliku drže* - koji (po svojoj veličini i ljepoti) nalikuju na grad.

⁵ 80. *Aliaga* - Ali-aga, zapovjednik janjičara koji je dokraja ostao vjeran caru.

⁶ 87-88. *ako među njima Poljaci zamalo ne ubiše cara*.

⁷ 104. *Derviš* - u epu zapovjednik spahoglana, nehistorijsko lice.

⁸ 111-112 (*Derviš*) prvi izazove pogibiju turskih vojnika.

⁹ 117. *cijevi od gvozdja šuplja nose* - u perifrazi: puška.

¹⁰ 119. *vrlinom se svud ponose* - odlikuju se nevaljalštinom.

¹¹ 122. *delije* - pripadnici specijalnih jedinica lake konjice.

¹² 127. *dugo s nicijem ne razlože* - ni s kim dugo ne raspravljaju.

¹³ 128. *sablja je razlog njih najveći* - njihov najveći zakon je sablja.

samokrese, tamno oruže¹
od izdaje, nose uza se.
Š njima se Omer svud poteža:
stavi družba glavom njega,
135 razbojnika i lupeža
kô najvrlijega² i hudega.
S poludna se rumelskoga
begler-bega šator prosu:
vojevodstva pod glas svoga³
140 peset tisuć potpuno su.
Bio je ovo paša izbrani
Jusuf Bošnjak iz Maglaja,
ki prostrije mos prostrani⁴
priko rijeke od Dunaja.
145 Svi u ognju svoji bojnici
put paljahu mimohode;
tim nije čudo da u svôj rici
Dunav pod njim skloni vode.
Skenderpaša⁵ s Arbanasi
150 s lijevoga mu kraja stoja:
dvanaes tisuć njih se glasi
zadojenih krvi od boja;
junak s družbom ponosito
na Poljake prvi isteče,
155 kih s Gašparom prednje lito
dio zatjera, dio posiječe.
Ali ohô s prvim bojom
zaman se ufa imat bolju,
ako plati krvi svojom
160 prednju dobit na istom polju.
Sokolović, paša od Bosne,⁶
s desne mu je bio paka;

sred vojnice svê kriposne
šesnaes tisuć sta junaka; -
165 Sokolović unuk carski
i vizijera Mahumeta,
kim još slove kraj ugarski
cječ vazetja od Segeta.
Na konjijeh svi Bošnjaci
170 sjahu svijetlo odjeveni,
zatočnici hrli i jaci,
kopjanici svim hrabreni.
Za četami bosanskime
junaci opet stahu iz strana
175 kim svetoga Save ime
i hercega stoji Stjepana.⁷
Hercegovce ko je vidio,
deset tisuć broj im poda;
Ćor-Husain paša bio
180 i beg im je i vo'evoda.
Tvrđa od žice⁸ sapletena,
a oružja svijem su puške,
čeljad uzrasla usred stijena
stižuć, rvuć zvjieri luške⁹.
185 Nu od zapada vrh svijeh paša
drža šator zemlja ravna
Mahumeta Karakaša¹⁰,
budimskoga paše slavna.
Junak ovi slavno ime
190 steče u vojskah koje vodi,
i vezijerom velicime
jur ga zvahu svi narodi;
pače dočas čekaše se
da ga veće nada svimi
195 car na prvo mjesto uznese,
Husaina smakne i snimi -
car, ki vrh svih vojevoda
pomilova još ga onada

¹ 131. *oruže* - umjesto oružje (zbog sroka sa *služe*).

² 136. *kô najvrlijega* - kao najgorega.

³ 139. pod komandom njegova vojvodstva.

⁴ 143. koji načini prostrani most.

⁵ 149. *Skender-paša* - namjesnik turski u Očakovu i u Silistriji; godinu dana prije hoćimske bitke pobijedio je kod Jaše Gašpara Milostića, turskog vazala u Moldaviji, koji se bio odmetnuo od Turaka; na Hoćimu pogiba i tako glavom plati svoju raniju pobjedu.

⁶ 161. i dalje: riječ je o potomku znamenitog Mehmed-paše Sokolovića, velikog vezira, osvajača Sigeta 1566, koji je kao dječak odveden u Tursku za danak u krvi; njegov potomak kao »paša od Bosne« u hoćimskoj bici povijesno nije identificiran.

⁷ 175-176. u perifrazi: Hercegovina; Stjepan Vukčić Kosača prozvao se 1448. hercegom sv. Save i otuda naziv Hercegovina.

⁸ 181. *tvrđa od žice* - oklop od gvozdene žice.

⁹ 184. *zvjieri luške* - zvjieri šumske (od lug = šuma).

¹⁰ 187. *Mahumet Karakaš* - budimski paša koji je na Hoćim stigao već u toku ratnih operacija i odmah sutradan navalio sa svježom vojskom, ali pogiba, jer mu veliki vezir Husain nije priskočio u pomoć; zbog toga Husain bude smijenjen i na njegovo mjesto imenovan Dilaver.

200 za ljubovcu kad mu poda
sestru, i Budim da njim vlada.
Ali otrovna huda zloba
ka za tuđim raspom smagne¹
nađe varku u toj doba
da iz svijeta on se izagne.
205 Ova caru vid zaslipi,
da ga usili bez razbora
da on Poljake sam naripi²
razbijati sred tabora:³
pače osuda bila je taka
210 turska vojska da pogine,
kad opusti od junaka
ki ju branjaše nad sve ine.
Sâm nastra skupne sile,
valja, udara, siječe i strijelja,
215 dokli se rva vrh gomile
od pobjenijeh neprijatelja.
Ah, da 'e taka tri bojnika
naša vojska još imala,
ne bi nje se šteta prika
220 nego poljačka naricala.
Ali vječna dika i slava
i smrt ista bi mu tade,
kraljevića Vladislava
ispod ruke pokli pade.⁴
225 Soko vije brže od strijele
vrh svijeh ptica perja ohola,
ali leti više vele
orô sivi vrh sokola.⁵
Nu, vaj, huda kobna polja
230 spomena me htje ražalit,⁶

da mi je trijebi sred nevolja
neprijatelje silom hvalit.
Ah, ne hvalim neprijatelje
nego kripos ka pod nebi
235 svjetlosti ima dana bjelje⁷
i, gdi god je, hvala 'e sebi.
Vratimo se tim s besjedom
kazati opet od careva
vojstva obilna mjesta redom:
240 naprijed, nazad, zdesna, slijeva.
Pazi onamo gdi utočilo
k tretjemu se⁸ polje brijegu:
mjesto ono dano je bilo
natolijemskom⁹ begler-begu;
245 i tko pod njim sablju prija,
uzvriježi ga sred dva mora
Sivas, Maras, Amazija,
Bursa, Esrum i Angora.¹⁰
Svi vo'evodom njega glase
250 vojevodom nada svima,
nu opet narod svaki nase
pašu od mjesta za glavu ima.
Natolijevâc¹¹ sve puškarâ
bilo šeset tisuća je,
255 svaki je vjeran i za cara,
sto života dat ne haje.
Šator uz njih paša opstrije,
od vezena platna lijepa,
od hainske Mangarlije¹²
260 i obilnoga od Alepa¹³.
Jur junakâ sobom obra

¹ 202. *ka za tuđim raspom smagne* -koja hlepi (čezne) za tudom propašću.

² 207. *naripi* - nahrupi, navalili.

³ 191-208. Poznavajući sposobnost i hrabrost Karakaša, svi su u njemu gledali budućeg velikog vezira; zato ga je i mrzio tadašnji veliki vezir Husain.

⁴ 221-224. hiperbola, sračunata na slavljenje Vladislava; jer Karakašu je moralo, naravno, biti svejedno od koga je izgubio glavu.

⁵ 225-228. Sentencija: Karakaš je uspoređen sa sokolom, a kraljević s orlom; smisao: Karakaš je velik junak, ali je kraljević još veći.

⁶ 230. *spomena me htje ražalit* - sjećanje (na prošlogodišnji poraz) toliko ga (Ali-pašu) ražaljuje da mora silom neprijatelje hvaliti (junaštvo Vladislavljevo.)

⁷ 235. *dana bjelje* - bjelje (svjetlije) od dana.

⁸ 241-242. *utočilo (...) se* - primaklo se, približilo se.

⁹ 244. *natolijemskom* - anatolijskom (od *Anatolija* ili *Anadolija*, naziv za maloazijski dio Turske).

¹⁰ 245-248. tko je postao vojnik pod anatolijskim begler-begom, potjecao je iz gradova između dva mora (Crnoga i Sredozemnog); Sivas, Maras, Amazija, Bursa (ili Brusa), Esrum (ili Erzerum) i Angora (Ankara) - gradovi u maloazijskoj Turskoj.

¹¹ 253. *Natolijevâc* - Anatolijaca, Anatolaca.

¹² 259. *od hainske Mangarlije* - od nevjerne Mingrelije (Gruzije).

¹³ 260. *Alep* - grad u Siriji, u to doba poznat kao jedan od najbogatijih gradova na istoku; zbog toga mu Gundulić i daje atribut *obilan*.

- po stotinu stotîn svaki;
svi imahu konja dobra,
sablju britku¹ i luk jaki.
- 265 Od šes tisuć množ se ubusi²
Karamanâ³ i už njih združâ;
pute odiru, živu u gusi⁴,
bat, sablja i luk njih su oružja.
Toliki se broj konjikâ
270 s carom odi doć poteži,
kih Jordana poji rika
a jevrinska zemlja vriježi;
svaki harbom vješto meće,
svaki lukom dobro strilja,
275 bez kriposti, bez odjeće⁵,
vitez nazvan, lupež zbilja.
Arapâ se uz njih često⁶
tri tisuće trikrat stalo,
ki nikada nijedno mjesto
280 ne opće držat ni za malo.
Čeljad bez stana i bez časti,
gdi se dere, plijeni i šteti
bolja skrovno za ukrasti
negli očito za oteti.⁷
- 285 Dalečina oko ustraša,⁸
gledaj gdi se nebo skuća,⁹
dijarbećerski ondi paša¹⁰
s deset tisuć vojske zbuča.
Oružjem se svi opstriješe,
- 290 s konjem poteć vazda laci¹¹;
svi pod perjem, svi se reše¹²
pravi vitezi i junaci.
Sami stekoše ovu slavu
suproć Orlu od Sjevera,
295 nedobitnu slijedeć glavu
hrabrenoga Dilavera,
ki, neka mu raste sminje,
na prsijeh drža viku
od Slavojke Adžamkinje¹³,
300 ljubi svoje, zlatnu sliku;
ku na kopju dobi i ote
sinu kralja od Persije,
i zamerne cić lipote
kratka časa bez nje nije;
305 paček jošte što je veća
od pravoga dalek znanja,¹⁴
drži da ona sva je sreća
i božanstvo koje klanja.
Turske krvi usred blata¹⁵
310 među Lehe¹⁶ junak skoči
i ote Orlu iz nokata
mladi Mjesec od Istoči;¹⁷
za ko'e djelo Osman mladi
Husainpašu diže, a njega
315 vrh vizijera svijeh posadi
na vladanje svijeta svega.
A kon njega se Armên¹⁸ jošte
petnaes tisuć tvrdo ugnijezdi;
konje suhe i okošte,
320 ali hrle, svaki jezdi.
Oružja su strijele i luci,
kô inim mnogim, i njih vrsti,
-
- ¹ 263-264. *konja dobra, sablju britku...* - vrlo česte sintagme u narodnoj pjesmi u kojoj Gundulić nerijetko zahvaća izrazne obrate.
- ² 265. *od šes tisuć množ se ubusi* - mnoštvo od šest tisuća spremi se da iznenada (kao iz busije, iz zasjede) udari.
- ³ 266. *Karamân* - Karamana, vojnika iz maloazijske pokrajine Karamanije.
- ⁴ 267. *u gusi* - kao gusari.
- ⁵ 275. *bez odjeće* - valjda bez propisane vojne odjeće (možda: svak je odjeven na svoj način).
- ⁶ 277. *često* - zbijeno, u gustim redovima.
- ⁷ 284. *negli očito za oteti* - nego da u časnoj borbi osvoje.
- ⁸ 285. *dalečina oko ustraša* - prostranstvo kojim se protezala turska vojska tako je golemo da je oku strah i pogledati.
- ⁹ 286. *gdi se nebo skuća* - gdje se nebo spušta.
- ¹⁰ 287. *dijarbećerski (...) paša* - paša iz Dijarbecira, grada na gornjem Tigrisu.
- ¹¹ 290. *laci* - laki, brzi, vješti.
- ¹² 291. *svi se reše* - svi se riješe (rekoše, smatrahu).
- ¹³ 299. *Slavojka Adžamkinja* - potkraj epa Begum-Adžamkinja, lijepa Perzijanka koju je Dilaver, prema epu, dobio na maču.
- ¹⁴ 306. *od pravoga dalek znanja* - u sujevjerju, u praznovjerju.
- ¹⁵ 309. *turske krvi usred blata* - toliko je bilo turske krvi da se ona izmiješala sa zemljom i od toga je nastalo blato od krvi.
- ¹⁶ 310. *među Lehe* - među Poljake.
- ¹⁷ 311-312. *preotme Poljacima (Orlu iz nokata) tursku zastavu (Mjesec od Istoči)*.
- ¹⁸ 317. *Armên* - Armenaca.

a s gvozdenim šipi u ruci
indioske duge trsti.¹
325 Pazi sunčja zraka zlata
u oblak bio gdi je uprla:²
ondi paša od Bagdata
stô je i uza nj vojska vrla -
Abas³ bijeloj u haljini,
330 ki od sljednika posvećen je,⁴
on se u obraz priklon čini,
a visoko srce penje;⁵
gori od mora Hvalinskoga⁶
tja do Bijele Zore⁷ grada
335 razlika su društva mnoga
od narodâ kojim vlada.
Sto paša je i sto bega
i vitezâ broj bez broja
pod zlamenjem bijela stijega
340 š njim slijedilo krv od boja.
Ali pogled sad uputi
otkli bijeli dan izlazi,⁸
na vrh oni podignuti

¹ 324. *indioske duge trsti* - duge indijske trstike s gvozdenim šiljcima na vrhu, kojima su inače bili naoružani stražari pred sarajem.

² 325-326. Prostranstvo na kojem se nalazila turska vojska toliko je veliko da paša svom pratiocu kao orijentir označuje Sunčevu zraku što se prostrla po oblaku; primjer kako je Gundulić i od takvih beskrajno velikih realiteta umio stvoriti konkretnu sliku.

³ 329-332. *Abas* - bio beglerbeg erzerumski; po Osmanovoj smrti proglasio se neposrednim Muhamedovim izaslanikom koji treba da reformira muhamedanstvo, a zapravo želio je da zavlada kao samostalan vladar. Pomirivši se s turskim sultanom 1630. postade carski namjesnik u Bosni i poslije u Vidinu; nesretno je zavojštitio na Poljake i zbog toga ga Murat IV. dade pogubiti (1634).

⁴ 330. *ki od sljednika posvećen je* - po svojoj prilici: koji je bio posvećen od kalifa (kao jedan od nasljednika bagdadskih kalifa).

⁵ 331-332. u ova dva stiha vjerojatno autorova aluzija na prevrtljivost Abasa (u obraz, tj. izvana se pravi naklonjen, odan, ali u srcu gaji visoke težnje.)

⁶ 333. *Hvalinsko more* - Kaspijsko more.

⁷ 334. *Bijela Zora* - nekada grad na Bijelom Jezeru u Rusiji.

⁸ 342. *otkli bijeli dan izlazi* - na istok.

ki sve ravno polje pazi.
345 Ondje istočna sta bojnica
i u nje licu sunce i zora,
glasovita Sokolica⁹,
velikoga kći Mogora.
U nje družbi dvanaes ona
350 djevojčica bojnijeh ima,
i moguća i smiona
cijele vojske zateć š njima.¹⁰
Sve u rukah kopja nose,
a u očiju drže strijele;
355 vezi od zlata njih su kose,
jašu konje jak snijeg bijele.
Sablja o pasu, luk niz pleći
u mnogom im visu uresu;
po prilici, po odjeći
360 vile od gora vidjet sve su.
Tim kraljevska prigizdava
dikla sred njih rekbi da je
lijepa božica od dubrava
ka u lovu danke traje.
365 Na razblude ona mlada
čud oholu vik ne prignu:
bijesne konje kroti i vlada
i tekuć ih vjetar stignu.¹¹
Sred oružja raste smino
370 bez bojazni u životu
i od žene ne ima ino
neg samo ime i lipotu.
Po planinah, priko gora
vrle zvijeri traži i diza,
375 i slobodna bez umora
i tjera ih i dostiza.
Kaciga joj resi teška
mješte vijenca zlate kosi;
štit zrcalo, a viteška

⁹ 347. *Sokolica* - tobožnja kćerka velikog cara Mogora, ratnica na strani cara Osmana, izmišljeno je lice po uzoru na Tassove junakinje; prema nekim starijim autorima, Sokolica bi, po svojoj borbenosti, odvažnosti i pokretljivosti, imala biti utjelovljenje krimskih Tatara koji su svojim čestim i iznenadnim upadima u Poljsku činili prava pustošenja. Po istoj logici, Krunoslava, na poljskoj strani, imala bi biti utjelovljenje Kozaka.

¹⁰ 352. *cijele vojske zateć š njima* - znala bi se sukobiti s cijelim vojskama.

¹¹ 368. *i tekuć ih vjetar stignu* - jureći bila je brža od vjetra.

380 oklopja su cvit ki nosi;
vito kopje nje je igla,
a vreteno britka sablja;
na pomoć se caru digla,
da poljačka polja ugrablja.
385 Jakno rusa, ku okoli
bodežljiva drača odsvudi,
ljepota se nje oholi:
neka čezne tko ju žudi.
Ali što joj toj pomaga,
390 i ponosna ako je mila,
i ohola ako je draga;
mlada je cara tim zanila.
On s pogleda nje sunčana,
kijem ga iz oči lijepih strijelja,
395 primi i pozna veće rana
negli od svijeh neprijatelja.¹
Vas mladahan plam je ognjeni
s druge, rajске nje lipote,
ka pozorim svijetlijem plijeni
400 svačija srca i živote.
Nu robujuć u ljubavi
car se otkriti ne usudi
lijepoj ka mu dušu travi
što u srcu svomu žudi.
405 Zasveda ga ognji živi
zatvoreni huđe prže,
čezne da ju ne razgnivi
i od svê vojske ne odvrže.
Ali i za njim Sokolica
410 i ne manjijem ognjem gori;
ljuven pogled s draga lica
i nje tvrdo srce otvori.
Gori, ali plame krije
gorke trpeć vik boljezni;
415 ljubi, ali još ne smije
objaviti svê ljuvezni.
Čezne mlada i neizmernu
sumnju ima da car i nju
ne bi uzeo ne za vernu
420 ljubi nego za robinju;
pače, sluteć to zaisto,
ne ima mira u životu;
goni ljubav srce čisto
od svijeh želja na sramotu.
425 Da od poljačkijeh sila ova
samo osta, glas prolita,

¹ 393-396. hiperbola sa strašnim pretjerivanjem.

sred dobitijeh vitezova
dobitnica nedobita,²
i da i sad još optječe
430 sjemo tamo po krajini,
robi, plijeni, bije, siječe
i od krstjana rasap čini.
Vid se naprijed ne prostira;³
tim ne mogu ukazati
435 velikoga od Misira⁴
gdi je općio paša stati -
od Misira ki se ima
s kraljestvima istakmiti,
toliko bo neizmernima
440 miri okolo zemlje ophiti.
Na boj s dvakrat stotin trista
bio je došô vojvoda ovi;
od edžipskijeh plodnijeh mista
njegovi su vitezovi.
445 Svaki zlatnoj u odjeći
srebrom kova konjske stupe,
neprijatelju svom noseći
ne oružja negli otkupe.
Ostaci se ovo broje
450 od starijeh Mameluka⁵;
srce im smjenstvo zgubilo je,
tratit zlata ne još ruka.⁶
Nut Jemira mjesto koje
prekopskoga zdrža cara,⁷

² 425-428. glas se širi da je ona (Sokolica) od svih turskih ratnika ostala nepobijeđena.

³ 433. *vid se naprijed ne prostira* - pogled ne može doseći.

⁴ 435. *Misir* - Egipat, ali i grad Kahira, odnosno Kairo, nekad jedan od najljepših gradova u poznatom svijetu.

⁵ 450. *Mameluci* - ili Mamaluci, prvotno vojska zarobljenih i islamiziranih Slavena, Grka i Čerkeza za vojnu službu u Egiptu; s vremenom su se osamostalili i od XIII. st. pa sve do 1515. pod vodstvom svojih sultana držali Egipat. Gundulić zna za njihovo basnoslovno bogatstvo.

⁶ 451-452. (Mameluci) su izgubili staro smjenstvo (hrabrost), ali ne i sposobnost da troše zlato.

⁷ 453-454. Evo mjesta (položaj) - pokazuje Ali-paša svom pratiocu - gdje je bio Jemir prekopski (tatarski) car (tatarčan) sa svojim vojnicima.

- 455 ki na pomoć caru doje
s trijes tisuća svojih Tatara.
Gdi obnoći ne osvanu;
bez pristanka¹, bez umora
plijeni optječuc² svaku stranu
460 i od poljâ i od gora.
Sva podoljska zemlja³ i ruska,
ku požeže i porobi,
Tatarinu biješe uska,
dokli njega jači dobi.
465 Vojevoda kioviski ga,
pan Zamoski, s plijenom stiže,
i učini da opet riga
u svôj krvi sve što diže.
Nu gdi ostavljam od poludna
470 crnce? gdi li im mjesto kažu?
Zvijezde brojit stvar je trudna;
tijem je bolje da se utažu.
Istočnoga vojska Zmaja⁴
ne može se vojska rijeti
475 neg pučina bez dna i kraja
za svijet prikrit i proždrijeti.
Gleda', okolo odasvudi
što oko vidi svôm kriposti,
sve bi puno bojnijeh ljudi -
480 sve je sad puno susijeh kosti;
sve bi puno ognja živa,
sve je sad puno mrazna praha,
Prut i Nester što opteciva,
s Crna mora do Ugrovlahâ.«

¹ 458. *bez pristanka* - bez prestanka.

² 459. *optječuc* - obilazeći.

³ 461. *podoljska zemlja* - Podolje, plodna
ravnicna na srednjem Dnjestru.

⁴ 473-484. Hiperbolična, ali i veoma
funkcionalna slika turske vojske kako bi se u
antitezi istakla slava poljske vojske koja je
takvu silu mogla pobijediti.

PJEVANJE PETO

Serse¹ slavni, ki poda se
stavi Istok vas nekada,
kad s tisuću tisuća se
vojske diže put zapada,
5 na uznosit brijeg uzide
i, pazeći broj bez broja
vitezova ki ga slide
bi velika rados svoja.²

Nu, misleći da opeta
10 neće od onijeh svijeh junaka
živ bit jedan do sto ljeta,
grozno u srcu svom proplaka.³

Ali mladi care Osmane,
ako se i ti obeseli,⁴
15 put poljačke kad se strane
s vojskom strašnom najprije dijeli,
plakat si opet mogô bolje⁵,
pokli u kratko vidje vrime
gdi se prikri cijelo polje
20 s tvim vitezi pobjenime.

Proz gomile turskijeh kosti
jaše paša, i naprijeda
od bolesti⁶ i od žalosti
zavrć⁷ riječi plač mu ne da.

25 Ali vele huđa 'e muka
ku vidjenje već mu dava
od skorenijeh susijeh⁸ ruka
i od usahljijeh crnijeh glava.

Često cijela još telesa,
30 sleđena u krvi i smrzuta,
nastupajuć s konjem splesa
sjemo tamo priko puta.

Mnokrat mu se konj poplašī,

puha, rža, strepje u sebi:
35 konj ga i konjik mrtav straši
priko koga proć mu je trijebi;
paće mnokrat nase⁹ skoči
cić namjere tužne toli -
on za milos zaže oči

40 i suzami lice poli.
Na svakčas ga uspomena
s mnozijeh mjesta gore cvijelja¹⁰:
od rodjaka ondi ubjena,
a ovdī od mila prijatelja.

45 I zasve to man se uzmiče,
jer je usiljen putujućī
onijem istijem kih nariče
konjskim stupom kosti tućī.

Ah, jaoh, sasma teška jada!
50 ah nevolje bez izgleda!
Pleše onijeh mrtvijeh sada
kih najveće živijeh gleda.

Put mrzeći tako tjera
vas dan, svu noć bez umora,
55 ali veće kraj Nestera
tridesta mu svanu zora.

Tu Bogdancim¹¹ vojevodu
prida, ki po nj došli bijehu,
a on rijeke priđe vodu
60 s družbom inom u pospjehu¹².

Nu kô stupa kraj Podolja,
tajčas vidje nadaleče
gdje proć njemu priko polja
jedan vitez konja teče.

65 Ruka desna nosi kopje,
lijevu zlatan štit pokriva;
odijeva ju bijelo oklopje,
pod kacigom obraz skriva.

Od bojnika je slika prava,
70 nu nije bojnik neg bojnica -
svijetla i slavna Krunoslava,
Korevskoga vjerenica.

Ona, otkli turska sila

¹ 1. *Serse* - Kserkso, staroperzijski kralj (485-465. prije n. e.).

² 8. *svoja* - njegova.

³ 9-12. Anegdota o Kserksu što ju je zabilježio stari grčki povjesničar Herodot.

⁴ 14. *obeseli* - obveseli, razveseli.

⁵ 17. *bolje* - jače.

⁶ 23. *od bolesti* - od tuge koja boli.

⁷ 24. *zavrć* - izgovorit.

⁸ 27. *od skorenjih susijeh* - od otvrdnutih (poput kore) suhijeh.

⁹ 37. *nase* - natrag.

¹⁰ 42. *cvijelja* - rastužuje.

¹¹ 57. *Bogdanci* - Moldavci.

¹² 60. *u pospjehu* - u žurbi, žureći se.

- 75 draga svoga jur zarobi,
nije oružja čas pustila,
s kijem junake mnoge dobi -
oružja u kom lijepa dikla,
vječne slave u požudi,
od malahna još se obikla
- 80 bojna čačka družec svudi,
pri Dunavu ki prostrane
svim države gospodeći
jake vojske cječ obrane
suproč turskoj drža smeći¹.
- 85 Spovijeda se toj zaisto,
i glas veće svud protječe,
da u doba ono isto
kad on kćercu ovu steče,
pokli tada š nje poroda
- 90 smrt oplaka ljubi svoje,
za kolijevku štit joj poda
a oklopja za povoje.
Bojnom trubljom mješte pjesni
sved ju šika i pokoji,
- 95 a gdje sjever dme nesvijesni,
od lavice mlijekom doji.
Golom sabljom za zabavu
hitro vladat nju nauči
i nejaku još joj glavu
- 100 pod kacigu tešku skući.
Kopjem ruku, stupaj tijekom
mladahna ona tad ukrijepi,
i uresi slavnom njekom
veličinom pogled lijepi;
- 105 pak na hrlom konju uzrastu,
gdi u planinah vihri viju,
i ne pozna vijek pripasti
s prijeke smrti na očiju.
Ali ljubav kroz vlas živu
- 110 jača oružja da joj vele:
luk nje oči, pram tetivu
a poglede stvori strijele.
Tim dobiva² ona redom,
sad s oružja, sad s ljepote,
- 115 i desnicom i pogledom
svačija srca i živote.
Nu u zabavi tač dostojnoj
kô se učini jur velika,
bojni čačko kćerci bojnoj
- 120 nađe bojna vjerenika.
Korevskomu ju da vojvodi,
ki junačtvom svud se slavi,
neka mjesta ka gospodi
nakon sebe tvrđa ostavi.
- 125 Utoliko i vojvoda
bogdanski se caru odvrže,
i od krvavijeh bojnijeh zgoda
početak se hud zavrže.
Supruč Turcim na boj teški
- 130 tad u pomoć od susjeda
i Korevski pan viteški
s oružjem se diže ureda.
Nu od njegovih naglih sprava³
bojne odluke pokli vidi
- 135 vjerenica Krunoslava
i ona usta⁴ da ga slidi.
Vapeć mlada ne pristaje:
»Kud sâm tako ideš sada?
Znaš i u mene srce da je
- 140 ke se od smrti ne pripada⁵;
znaš da i ja pokoj tlačim⁶
za ime dobit s bojnih truda;
među kopjim, među mačim
družiti te ću verna svuda.«
- 145 Na glas lijepu svê ljubavi,
ka mu slatko dušu gori,
vjeren vitez konja ustavi
i ovako odgovori:
»O bojnice mila moja,
- 150 ka se od mene sreća druga
željet može neg sred boja
imat ljepos tvu⁷ za druga?
Ali, dušo mâ ljubljena,
kad ti dođeš, tko će ostati
- 155 kletim Turcim mjesta općena
ne dat plijenit i harati?
Ah, vlastite ti države
od turskijeh sila bljudi⁸,
a neka ja sred krvave
- 160 rati tjeram narod hudi.«

¹ 84. *turskoj (...) smeći* - turskim smutnjama (upadima).

² 113. *dobiva* - pridobiva, pobjeđuje.

³ 133. *naglih sprava* - naglih priprema.

⁴ 136. *usta* - odluči, htjede.

⁵ 140. *ke se (...) ne pripada* - koje se ne plaši.

⁶ 141. *pokoj tlačim* - ne volim mirovati.

⁷ 152. *tvu* - tvoju.

⁸ 158. *bljudi* - čuvaj, nadziri.

S mnogim molbam razlôg¹ dosta
slavni vitez još besjedi;
tim bojnica lijepa osta,
a on sâm naprijed put svoj slijedi.
165 Udri konja na tijek spravna,
i na njemu sletje hrlo
u bogdanska polja ravna
na krvavo bjenje i vrlo.
Jakno nebo kad u ijedu
170 strašnu godinu² ori u buci,
nosi munju u pogledu,
grom u glasu, trijes u ruci.
Prid poljačkom vojskom prvi
turske sile on nasrnu,
175 ter njihovom brzo krvi
svu omasti zemlju crnu.
I dobio bi tad zaisto
i svačijoj se oprô sili,
da Bogdanci u doba isto
180 ne bijahu ga ostavili;
pobjegoše netjerani
nekrepci³ ovi nevjernici
u planinskoj iskat strani
štit⁴ sred jama u litici.
185 Put planinske hrlo strane
i slavni se vitez tište;
odmetnike raspršane
opet u boj vratit ište.
Ali mnoštva nabunjena
190 bijehu gorom, kud su utekli,
na zapreku puta općena
strašna dubja množ posjekli.
Ušto smioni junak tade
zaprjekam se tim promiče,
195 među hrečje⁵ u grm pade,
brzi mu se konj potiče.
Tad skočiše iz zasjeda
nevjernici na zlo spravni,
i prije pozna neg ugleda
200 po glasu ih vitez slavni.
Opire se svim bez straha,
ali čim ih bije i tuče,

¹ 161. *razlôg dosta* - dosta razloga.

² 170. *strašnu godinu* - jaku oluju.

³ 182. *nekrepci* - nekrepki, slabići, bez karaktera.

⁴ 184. *štit* - zaštitu.

⁵ 195. *među hrečje* - među (prosječna) debla, panjeve.

iznenatke sred zamaha
britki i dobri mač mu puče.
205 Ne ustavlja se, bôčom lupa
i u zlotvorskoj grezne krvi,
ali svakčas huda skupa
odsvud mnoštvo veće vrvi.
Tiska, goni, otet se ište
210 nedobitna moć viteza,
nu mu izazad ruke stište
dvijesti ruka i uzom sveza.
Tako slavni vojevoda
sred sužanstva osta prika;
215 pridobi ga huda zgoda,
ne vlas svojih⁶ protivnika.
Brži od toga nego ptica
glas poletje k onoj strani
gdi mu staše vjerenica
220 od krajina na obrani,
kažuć robom kako uhiti
i izda Turkom draga svoga⁷
čeljad ku on sloboditi
pođe od ropstva turačkoga.
225 Začu mlada i protiva
hudoj sreći srce utvrđi,
s plemenita tere gniva
prijeti osvete, tužbe grđi.
Jak lavica, kad sred stijena
230 laviće joj lovac digne,
u nesvijesti nesmiljena
skačuć se ori, da ga stigne,
tač na konju ona hrlu
s kopjem leti a ne teče,
235 stižuć tursku vojsku vrlo
s drazim svojim nadaleče.
Nu kad pozna što je začela
da izvršit moći nije,
sva bogdanska polja i sela
240 i požeže i odrije⁸.
Pak slobodu bojnom srićom
vjereniku svom da vrati,
pođe s poljskim kraljevićom
suproč caru vojevati.
245 I da steče toj doskora
što odluči u pameti,
sama istjeca iz tabora

⁶ 216. *ne vlas svojih* - ne vlast (snaga) njegovih.

⁷ 222. *draga svoga* - njezinoga dragog (Korevskog).

⁸ 240. *odrije* - odere, poruši.

- i Osmanovoj glavi prijeti.
Turskom krvi pute plaka¹
250 i njih sile silom tiska,
i usred vojske i junakâ
na šatorijeh cara iska.
S veličanstvom ponositim
zatjeca ga i poziva
255 s britkom sabljom, s kopjem vitim
da izide njoj protiva,
vapeć: »Ako, jak te glase²,
dostojan si carstva toga,
hod' na polje i uza se
260 vod' junaka Korevskoga;
jer inako, kad otkriti
tvoje nesmjensvo budeš sada,
silom ti ga ugrabiti
imam usred Carigrada.
265 Obećivam, pridobita³
mojijem robom kad te uhiću⁴,
grdec⁵ blaga sva od svita,
na njemu te promijeniću.
To li budeš ti dobiti,
270 suproč suhu ja ću zlato
njega i mene izmjeriti
za naš otkup, za tvu platu.«
Začu mlad car od Istoči
podunavsku zatočnicu,
275 i na konja tajčas skoči,
uzam kopje u desnicu;
na brzoga konja koji,
čijem je na tijek spravan veće,
na krilijeh regbi stoji
280 i da sada poletjeće.
Pored š njime dvanaes paša
na hrlijeh se konjijeh tište:
poguba ih carska ustraša,⁶
odmijenit ga svaki ište.
285 Sokolica ali mila,
ljubav svoju da zaštiti,
sokolova pripe krila,
sunu se u tijek streloviti.
Ne priteče neg prileti
- 290 svijeh ostalijeh i zavika:
»Od moje češ ruke umrijeti,
tko god ti si od bojnika!
Nije potreba da car jedan
na pozove tve⁷ izlazi,
295 ako poznam⁸ da nijes' vrijedan
odgovorit ni mōj⁹ snazi.«
Prijete ovako dikle mlade
i prilike take imaju
da se obje vojske tade
300 u jednu od njih upoznaju.¹⁰
Drži vojska od Poljakâ
za viteza Sokolicu,
a turačka za junaka
Korevskoga vjerenicu.
305 Uzrastom je Krunoslava
jakno u gori vita jela;
oružje joj ures dava,
konj je pod njom brza strijela.
Glava, prsi i sve ostalo
310 pod zlatom je zlato u njega,
usred čela neg što malo
srebrna mu stoji biljega.
Na štitu joj ptica biše
ka se u ognju prži sama;¹¹
315 gleda u sunce, pismo piše:
»Mrem za živjet s tvoga plama.«
Sokolica od sokola
bistru i hitru sliku ima;
ponosita i ohola
320 uzrastom je nada svima.
I konj pod njom, sivi soko,
sokolova nosi krila;
srce oganj, plamen oko,
snijeg njegovâ dlaka je bila.
325 Na nje štitu zvijer je ona
proć mjesecu jasnom s nebi
ka se klanja svim priklo¹²

¹ 249. *pute plaka* - putove polijeva.

² 257. *jak te glase* - kako o tebi govore.

³ 265. *pridobita* - pobijedena.

⁴ 266. *kad te uhiću* - kad te uhvatim.

⁵ 267. *grdec* - prezirući.

⁶ 283. boje se da car ne pogine.

⁷ 294. *na pozove tve* - na tvoje pozive.

⁸ 295. *ako poznam* - kad vidim.

⁹ 296. *mōj* - mojoj.

¹⁰ 300. turska vojska smatra da je Krunoslava vitez (muškarac); to isto, misli poljska vojska o Sokolici.

¹¹ 314. perifrastično: ptica feniks.

¹² 325 -327. Na Sokoličinu štitu je slon, koji, prema priči, svakog mladog mjeseca odlazi u rijeku da se kupa, pa otud vjerovanje da se klanja mladom mjesecu.

s pismom odzgar: »Samom tebi!«¹
 Car mladahan s jedne strane
 330 lijepu svoju okom slidi,
 i dobita da ne ostane,
 vene, čezne, gasne, blidi.²
 Veli: »Ne cijen' da se uputi
 tuj bez mene, moja mila,
 335 ako uza se na boj ljuti
 i mē srce sad si odnila!
 Tko dobude tvu lipotu,
 pridobiće mene istoga,
 o mē duše drag životu,
 340 o carice carstva moga.«
 S druge strane stoji pun slave
 mlad kraljević svijetle sreće;
 put hrabrene i gizdave
 Podunavke oči meće.
 345 Čeka gledat od nje ruke
 čudna djela i velika,
 znajuć da ona ima odluke
 tijekom slobodit vjerenika.
 Svaka je spravna utoliko
 350 zatočnica u vrloci
 doć na bjenje veće priko
 i ukazat ke je moći.
 Polje ravno i široko
 sred dvije vojske mjesto je njima,
 355 a sunčano svijetlo oko
 svjedočit im jakos ima.
 Tuj s dva kraja vihra brži
 suproč konju konj se tište,
 i objema se kopje skrši
 360 u najprvo susretište.
 S obje strane hrlo tada
 viteška se sablja trže:
 plaho leti, jako pada
 gdi ju desnica snažna vrže.
 365 Vrh oružja gvozdobita
 gradi udorac teškijeh se ore:
 skaču i lete iskre iz štitâ,
 bijela oklopja plamom gore.
 Nagli konji strjelovito,
 370 kud ih hitre ruke obrću,

sjemo tamo viju se u vitô³,
 zdesna, slijeva svud nasrcu.
 Jednu snagu, jedno doba,
 u jednakoj sili od ruke
 375 ukazaše srca oba,
 ni među njim bi razluke.
 Tvrđi štiti, cijele oklopi,
 još izranjen nije nitko:
 ničije krvi još ne popi
 380 jedne kaplje gvozdje britko.
 Pune srdžbe i čemera
 one u sebi buče time,
 jak na vihru od sjevera
 dubje u gori posred zime.
 385 Na stremeni su obje stale
 i, ako ne izda sila mnoga,
 udarcem se jednim hvale
 svrhu donijet bjenja toga.
 Ali zamah jedno prijeti
 390 a udorac drugo ukaza:
 kaciga im s glave odleti
 s jasnom tvrdom od obraza.
 Zlato prosu, pram razveza,
 zasjaše oči, svanu lice:
 395 otkriše se dva viteza
 dvije mladahnje djevojčice.
 Jakno sunce iza oblaka
 draže objavi svê svjetlosti,
 iza oružja sviću taka
 400 dva sunca ova od liposti.
 Bez uzdaha ko ih gleda,
 ter mu dano gorjet ne bi,
 ili stvoren vas je od leda,
 ili srca ne ima u sebi.
 405 Na svanutja neufana
 od ljepote izabrane
 u obje vojske sa svijeh strana
 lete strijele, dažde rane.
 Nova robja, novijeh sluga
 410 odsvud vrvi množ velika,
 pače u vojsci vojska je druga
 zaplijenjenijeh ljubovnika.⁴
 Lete oblaci od uzdahâ,
 od pogledâ vojske teku;
 415 svačija srca čeznu od straha
 da obje mlade zla ne steku.

¹ 328. *Samom tebi!* - natpis na štitu, odnosi se na Osmana.

² 332. ovaj niz glagola u osnovi istog značenja preuzet je iz *Jedupke*.

³ 371. *viju se u vitô* - brzo se okrećući stvaraju krug kao da se vitlo okreće.

⁴ 407-412. uobičajne barokne hiperbole.

I toliko svak to haja,
da na konjih strjelovitih
sunuše se s oba kraja
420 dvije dubrave kopja vitih.
Sjaju sablje, dažde strile,
trublje trube, konji rže,
i pod silu s nagle sile
djevički se boj razvrže.
425 Razmeće se i zameće
boj iz boja huđi i jači,
i sretaju usred smeće
kopja i štiti, sablje i mači.
Na oružne buke tade
430 gora i polje strašno zamni,
nu uto sunce zgar zapade
i noć skri svijet u skut tamni.
Crna sjena put tabora
Turke vrati i Poljake;
435 ali isred njih sjāše zora
s dvije bojnice lijepe i jake.
Na tabore Krunoslava
vraćaše se, nu pod silu;
što ne vodi, trud joj dava¹,
440 zatočnicu svū nemilu.
A to er cijeni za istinu
promijenila na njoj da bi
ljubav dragu i jedinu
ku² joj huda sreća ugrabi.
445 S tijem ufanjem još ju tjera
priko polja, priko strana,
otkud dobi kraj Nestera
mlad kraljević cara Osmana;
paček, buduć glas imala
450 da Podoljem na dan prije
s drugami je projahala,
dokli ju nađe mirna nije.
Ne ustavlja se čas od tijeka,
brza konja sved udara
455 i upoznava se izdaleka
u careva poklisara.³
Jur vapije sva ohola;
»Čekaj, čekaj, Sokolice!
da imaš krila od sokola,
460 ne uteče mē desnice!«
Ali, kako bi naprijeda

poklisaru carskom bliže,
pozna istinu i ureda
konja uspreže, kopje diže.
465 Da su od mira, a ne od smeće,
čeljad, kažu njoj biljezi:
duge i stavne svim odeće
i vrh kopja bijeli stijezi.
Nu po oružju i po štitu
470 i poklisar nju otkriva
za bojnicu glasovitu
cara na boj ka poziva.
Spomenjuje nje velika
i hrabrena bojna dila,
475 i od njegovijeh svih konjika
najbržega k njoj posila;
ki joj smerno otkri ime
od careva svijetla paše,
i priloži kazat s time
480 k poljskom kralju na što idaše.
Uputi se naprijed tade
zatočnica plemenita,
i u misô joj tajčas pade
da za draga svoga pita.
485 Pak ustavi konja dobra,
slacijeh usti ruse otvori
i u besjedu blagu obra
s poklisarom da govori.
Ki buduć se poklonio
490 njoj i ona opet njemu,
i u način se drag i mio
otkrio dvoran ovi onemu,
bojna uzdahnu djevojčica
i ne može skrit poraza⁴,
495 zasveda raj lijepi od lica
i od oči sunce ukaza,
veleć: »Čuo si, može biti,
pripovijedat ime moje,
i mogô si još viditi
500 ovijeh ruka djelo koje;
Ali ne znam ču li ikada
koliko je privelika
boles ka mi srce jada
s ropstva⁵ draga vjerenika;
505 er u ropstvu nije pravom
svezan uzom da sad hodi
tko slobodan s mnogom slavom

¹ 439. *trud joj dava* - muči je.

² 444. *ku* - koju.

³ 455-456. *upoznava se (...)* u careva poklisara - zabunjuje se izdaleka misleći da vidi Sokolicu.

⁴ 494. *poraza* - tuge (nad nesrećom što joj je Korevski u turskoj tamnici).

⁵ 504. *s ropstva* - zbog ropstva.

rodio se da gospodi.

Neka trpi jaram teški
510 tko ga obiknu više vrata:
vitezovi drže leški
njih slobodu dražu od zlata.

Zato molim tvu dobrotu
da mi odgovor istin poda:
515 gdje je, ako je u životu,
moj Korevski vojevoda?»

Odgovori paša znani:
»O bojnice svijetla imena,
u kom mjestu, u koj strani
520 nije tva slava razglášena?

Tve je ime proletjelo
i gdje svijetlo sunce gleda,
tve viteško svako djelo
za čudo se svud spovijeda.

525 Uzô bih ti bolje glase
od viteza kazat tvoga;
žive, nu na nj stavila se
s tvrdom stražom pomnija mnoga.

Za dobro imaj, o gospoje,
530 ako rečem što je istina:
svijetlo i drago sunce tvoje
sred tamnice krije tmina,
i izdno jame, u koj sada
trpi muke sved nemile,
535 nije ufanja moć ikada
slobodit ga s nijedne sile.«

Trudno podnije dikla lijepa
što začula ovdi biše,
i taka ju boles cijepa
540 da ne uzdiše neg izdiše.

Ne ima vlasti da ustavi
na očiju grozne suze;
poklisara tim ostavi
i put drugdje slijedit uze.
545 Sram je slavnu zatočnicu
i u mnogoj je stoga mucu,
da joj vidi plač na licu
tko joj gleda mač u ruci.

Tako naprid sama slidi
550 i, umnažajući nepokoje,
drugo uza se vik ne vidi.
neg s uzdasim suze svoje.

PJEVANJE ŠESTO

Krunoslava, pokli upazi
sred guste se svim dubrave,
gdi kladenac tih izlazi
vrh cvjetica i vrh trave,
5 s viteškoga konja skoči
i, ušto uze da se boli,
iz kladenca svijetlijeh oči
rijeke od groznijeh suza proli;
ter svakako neka¹ otkrije
10 tešku muku ka ju mori,
iz srca uzdah vruć podrije
i žalosno progovori:
»Prem se htjelo mrtvoj meni
mjesto ovako gluho i pusto,
15 da me tmine združe sjeni
ke prostira dubje gusto.²
Gdi si, o sunce mojijeh dana,
vjereniče gdi si mili?
o mâ željo uzdisana,
20 u životu, jaoh, jesi li!
O životu moj jedini,
ja bez tebe nijesam živa,
ako u mrkloj s tobom tmini
srce i dušâ mâ pribiva.
25 Nu se od mene smrt ne plače -
mrem bez duše po razlogu³ -
neg što tebe, slatki brače,
sloboditi još ne mogu.
Ali jaoh, što ću da sve drago
30 kamenje se moje broji,
ako, vajmeh, pravo blago⁴
u tuđijeh mi rukah stoji?
Što mi valja zlato ino
i bogastvo neizrečeno,
35 ako zlato moje istino⁵
pod zemljom je zatvoreno?
Čemu je da sam ja gospoja
podunavskim nad narodi,

ako je u ropstvu duša moja
40 ka životu mom gospodi?
Što mi sunce od istoči
s bijelijem danom mladoj siva,
ako sunce mojijeh oči
vječne noći tmina skriva?
45 Ali, vajmeh, mâ svijes gdi je?
što besjeda moja pravi?
Kako vječni dan tu nije
svijetlo sunce gdi boravi?
Dan je, ali iza oblaka
50 od kamenja ledenoga
proć goruća nadvor zraka
vik ne može sunca moga.
O kamenje svijem čestito,
miri srećni i blaženi
55 sred kijeh sunce sja skrovito
kim dan svanut može meni!
Ah, da mi je željnoj moći,
pticom bih se satvorila
za ubrzo leteć doći
60 sred vašega mrazna krila!
Nu kada mi toj se brani,
a vi mi ste nadaleče,
miri visoko obzidani
sred kijeh sunce mē istječe,
65 daj primite, svijetli miri,
druzijem puni tmine i straha,
dušu ku mi želja tiri
na krilijeh od uzdaha!
Ali, tužna, gdi se bolim?
70 što govorim? s kijem besidim?
Kamenju se gluhom molim,
ni daleče ke ne vidim.«
Zatrvljena zatočnica
svoje ovako tužbe svrši
75 i čuvene od vjetrica
ki oko nje tiho prši.
Čim u smeći i u plaču
tako tuži dikla mlada,
glas iz luga jedan začu
80 gdi se u gorske dipli sklada,
kobjijem pastijer u dubravi,
budeć slavja da š njim začne,

¹ 9. *neka* - da.

² 15-16. da moju tamnu (crnu) tugu združi s tamom guste šume.

³ 26. *po razlogu* - s razlogom.

⁴ 31. *pravo blago* - Korevski.

⁵ 35. *zlato moje istino* - Korevski.

- zvaše vilu, ka ga stravi¹,
iz pojate svê divjačne.
- 85 Biješe ovako on poklikô:
»O Rumenko mâ ljubljena,
sad na dubju gdi je lis nikô
i dubrava sva je zelena,
čemu sama ti u svrsi²
- 90 huda i prika mom životu
od kamena kažeš prsi,
kriješ rajsku tvu lipotu?
Uz ovčicu milu svoju
mlad jaganjčić travu pase;
- 95 golub, na ku letne hvoju,
golubicu gleda uza se;
a ti sama od pastira
verna tvoga dalek hodiš,
ni ćeš da š njim pokraj vira
- 100 vjenčac viješ, tančac vodiš.
Ah, tva mlados sama utječe
od Miljenka tvoga verna,
a životu mom daleče
sama je lipos tva zamerna.
- 105 Jeda ti je mê gorjenje³
skrovno i moji tešci trudi,
ter ti ne znaš što zna stijenje,
dubje, zvijeri, ptice i ljudi?
Nut jaganjčić gdi moj veći
- 110 igrajući od veselja,
velec: 'Ostav' tužne riječi:
blizu je tebe tvoja želja!
Ah, obrati na me, brače,
slatki pogled tvoj veseli,
- 115 ter viđ kô mê⁴ srce plače,
čim svû dušu tebe želi.
O Rumenko, rumenija
od rumene zore meni,
čuj slavice pjevat, gdi ja
- 120 zovem ures tvoj ljubljeni!
Vidjeli su, mnim, vidjeli
tvu lipotu izdaleče,
tere scijene danak bijeli
da im iz tvoga lica istječe.
- 125 Vrh mene ovo listje pita',
razbirajuć svaku granu,
- s moga ognja vjekovita
kako mnokrat zgorje i planu.
Jak uzdrži pticu veska,
130 kom tanahan prut se oblijepi,
tako svjetlost tva nebeska
mene kroz svoj pogled lijepi.
Tim se mlados tva ne srči⁵
da ju pastir gorom slidi:
135 viđ gdi stado sve mê trči
da tvoj ures rajski vidi.«
Prista pastir, a bojnica,
obilnije roneć suze
niz rumena svoja lica,
140 ovako opet tužit uze:
»Drag ti je život i pun sreće,⁶
jaoh, ovoga sad pastira,
ako svoje kratke smeće
sreta ufanjem duga mira.
- 145 Žalosne ti mê su tuge
i dni puni, vaj, skončanja,
ako donijet tužbe duge
ne mogu mi kratka ufanja.
Blizu je njega željna vila,
150 s ke mu stravljen život vene,
a jedina ljubav mila
nadaleče stoji od mene.
Njega iz dubja lipos draga
sliša sve što moli i prosi;
- 155 meni u sjenah dubja blaga
plahi vjetar riječi nosi.
On svanutjem zornim bilim,
noćnijem tminam ja se opstiram;
on ufanjem žive milim,
160 bez ufanja ja umiram;
on će brzo najčestitiji
u ljubavi rijet se moći,
a nesreće mê na sviti
vik na svrhu neće doći.«
- 165 Slidila bi tužbe ove
i još lijepa Krunoslava,
nu joj donese misli nove
časna ljubav, bojna slava.
Na oružje da gane se
- 170 Podunavka dikla mlada,
bojna slava njoj donese

¹ 83. *ka ga stravi* - koja ga očarava.

² 89. *u svrsi* - napokon.

³ 105. *mê gorjenje* - moja žarka ljubav.

⁴ 115. *viđ kô mê* - vidi kako moje.

⁵ 133. *ne srči* - ne srđi, ne ljuti.

⁶ 141. i dalje: Niz kontrasta u kojima Krunoslava izražava sreću pastira prema svojoj nesreći.

misô u pamet ovu tada:
 »Ti li u tužbi i u plaču,
 o hrabrena zatočnice,
 175 pitaš pomoć, a ne u maču
 ki sred tvoje stoji desnice?
 Ti, ka za čas bojne slave
 ustručala vik se ne bi
 među zmije, među lave
 180 usrnuti pri potrebi?
 Tvoj vjerenik sužan osta
 i uza mu se na vrat stavi,
 a ti cviliš jak priprosta
 pastirica u dubravi?
 185 Na ku išteš bolju zgodu
 da tvoj život igda odrediš,
 ako sad ga za slobodu
 vjerenika tvoga štediš?
 Probudi se tim, probudi!
 190 Nedobitna gdi je tva sila?
 Ona ista drug ti budi
 ka si družim vazda bila!
 Platit rijekom turske krvi
 svaku suzu tijem poteži:
 195 tjeraj, stiži, meći, rvi,
 sijeci, plijeni, pali i žeži!
 Koji miri, straža koja
 desnici se tvôj će opriti?
 S bojnôm slavom sila tvoja
 200 jaka je pakô pridobiti.«
 Ali ljubav časna opeta
 s mislim drugom tad ustaje,
 i od pogube boja kleta
 obratit ju ne pristaje:
 205 »Djevojčice, veleć, mlada,
 pod oružjem da li spravi
 sred turskoga Carigrada
 slobodu iskat tvôj ljubavi?
 Kud te vodi plaha želja?
 210 Da si od ognja sva goruća,
 nijesi mnoštvu neprijatelja
 jedna odolit ti moguća.
 A ne možeš bit dovika
 nečuvena ni vidjena,
 215 ako oteti vjerenika
 s oružjem si pripravjena.
 Tvrde mire kim se jama
 tve svitlosti obgradila
 oboriti ne mož sama,
 220 priletit ih ne imaš krila.
 Čuvaj, ušto hoć pod silu

sloboditi tkoga ljubiš
 da slobodu tvoju milu
 i života ne izgubiš!
 225 Ah, ne truni dni nezrele!¹
 Znaš vjerenik tvoj ljubljeni
 da tvoj život veće vele
 neg svoj isti ljubi i scijeni.
 Kada smrt bi tvu začuo,
 230 ako ne sâm od svê ruke,
 oni čas bi poginuo
 od žalosti i od muke.
 Tim tvoj slavni život hrani
 na vremena svjetlja i bolja,
 235 s tobom vitez tvoj izbrani
 kad sred rodnijeh bude polja.
 A uputi se mirna veće,
 mješte krvi zlato trati;
 kad slobodi mož bez smeće
 240 vjerenika, ne išti rati!
 Znaš da turska ćud za zlatom
 po naravi hlepi i gine,
 a gospojom svim bogatom
 tebe kažu nad sve ine.
 245 Zlato i blago zato skupi
 i u Carigrad podi s time,
 vjerenika ter otkupi,
 dokli imaš zgodno vrime!«
 Posljednja ova misô dobra
 250 mladici se mudroj vidi;
 tim na konja skoči i obra
 da put miran mirna slidi.
 Za slobodit svoga draga
 ona u malo skupi danâ
 255 vele zlata, vele blaga
 i kamenja izabrana.
 S ugaršticom zaruđenom,
 u ugarskoj u haljini,
 ugarskim se zove imenom
 260 i Ugričić mlad se čini;
 tere tako priobučena
 iz rodnijeh se strana dijeli,
 i do malo prem vremena
 u Carigrad dođe bijeli.
 265 Gdi došavši u dvor hodi
 česarova poklisara²,

¹ 225. *ne truni dni nezrele* - ne uništavaj svoje mladosti.

² 266. *česarov poklisar* - njemački poslanik u Carigradu.

s mnogom željom da oslobodi
ljubljenoga gospodara.
Skrovno ište, hitro pita
270 za njegovo bitje¹ svudi;
ili s varke, ili s mita,
što je začela, steći žudi.
Uto i Osman car mogućí
svim veliku želju čuti,
275 glas od mira čekajući
s poljačkijem kraljom čuti.
S mnogom mislim cića toga²,
što je plahos svâ zaliha,³
cijeni i sudi da je od svoga
280 poklisara lijenos tiha.⁴
Vas dan, pače još pokoje
sebi i družim noćne smeta⁵
pitajući: »Gdje je? što je?
čeka li se brzo opeta?»⁶
285 Ali u njemu bez uzroka
pohlepa ova prešna nije;⁷
sved bo⁸ misli put Istoka
da se dijelit bude⁹ prije.
Dilje od vijeka čase zove,¹⁰
290 sprave od puta sved poteži,¹¹
i u pameti misli nove
sved od većijeh želja vriježi.¹²
Nije mu dosta što nareče,
kad u Istok budi otiti,
295 da će izbliza i izdaleče
vernih vitêz množ skupiti,
tere š njima bez krsmanja
spahoglane, janjičare

od turskog vojevanja
300 na zakone vratit stare;
nu od plahosti steruč krila
vas svijet veće priletiva,
s namišljenih tere sila¹³
sve podlaga i dobiva.
305 Jur po moru i po suhu
nedobitan s mislim hodi,
i za sobom u posluhu
Zapad i Istok združen vodi.
Od Persije silna kralja
310 najprije dobit odlučuje
i kraljevstva sva ostala
ka po glasu slavit čuje.
Slavnoj španjskoj kruni opeta
on se uzda vrha doći¹⁴
315 i česarstvo od sva svijeta¹⁵
pod silu joj otet moći.
Na česara njemačkoga
još oružje mnogo¹⁶ spravlja
i pod sablju carstva svoga
320 s podložnim ga pucim¹⁷ stavlja.
Ni s franačkijem kraljom pazi
vjeru¹⁸ davno uhićenu;
i na njega sabljom slazi
u krstjanskom raspu općenu¹⁹.
325 Pak s izborom od junakâ
ka uzmnoži bojne sprave,
misli udrít na Poljaka
i dignut mu krunu s glave.
Ah, saviše pršec mlače,²⁰
330 dobro ti zaboravi
boj poljački, gdi najjače

¹ 270. *bitje* - stanje.

² 277. *cića toga* - zbog toga.

³ 278. zbog svoje pretjerane naglosti.

⁴ 279-280. smatra da je uzrok lijenost (sporst) njegova poklisara.

⁵ 281-282. Čitavog dana, pa čak i noćni počinak sebi i drugima ometa.

⁶ 284. hoće li brzo doći?

⁷ 285-286. ali ova nestrpljivost u očekivanju poklisara nije bez razloga.

⁸ 287. *sved bo* - jer neprekidno.

⁹ 288. *da se dijelit bude* - da krene.

¹⁰ 289. časovi mu se čine dulji od vijeka.

¹¹ 290. neprekidno se pripremajući za put.

¹² 292. neprekidno s većim željama učvršćuje.

¹³ 303. *s namišljenih tere sila* - i sa zamišljenim silama. (Osman sebi u mašti slika viziju pobjeda nad zapadnim zemljama pošto se s novom vojskom vrati s Istoka.)

¹⁴ 314. *vrha doći* - svladati, pobijediti.

¹⁵ 315. *i česarstvo od dva svijeta* - misli se na Španjolsku koja se tada sastojala od matične Španjolske u Evropi i posjeda (kolonija) u Americi.

¹⁶ 318. *oružje mnogo* - mnoštvo vojske.

¹⁷ 320. *pucim* - pucima, narodima.

¹⁸ 321-322. *pazi vjeru* - ne pazi (ne poštuje) ugovor davno *uhićen* (sklopljen, postignut).

¹⁹ 324. *raspu općenu* - općem rasapu (rasulu).

²⁰ 329. *zaliječes se, prenađljuješ*.

tve viteze mrtve ostavi!
Jeda ne znaš ti po dilu,
što spovida svudi slava,
335 nedobitnu vlas i silu
kraljevića Vladislava?
Spomeni se i svjedoči -
sram ostavi pri istini ¹
kolik rasap na tve oči
340 od vojske ti on učini.
Koliko li kraj Nestera,
mimo ljustvo² sve ostalo,
paša ti je i vezijerâ
od njegove ruke palo;
345 isprid mača kad njegova,
gdi krv rijekom odsvud teče,
priko ubjenijeh vitezova
jedva s glavom živ uteče.
Vito kopje, štit pereni,
350 britka sablja, desna ruka
kraljević je prihrabreni
krstjanskoga svega puka.
Nu što velim, care Osmane?
I ti poznaš isti opeta
355 da Vladislav zdrži obrane
od krstjanstva svega svijeta.
Samoga se njega bojiš,
od samoga njega predaš;
bez pokoja zato stojiš,
360 poklisara čim izgledaš, -
poklisara koga odavna
s mnogim darim ti poslô si,
da u njegova ćaćka slavna
žudeći ti mir isprosi.
365 Ali čim car ne pristaje
smione misli umnažati,
želja u njemu sved vruća je
poklisar mu da se vrati.³
On u sebi sumnji veće
370 od njegova duga hoda
da uzrok drugo biti neće
negli koja huda zgoda.
Tim vapije: »Gdi se dio?
Poljak toli nije daleko!
375 Ili se je utopio,

ili ga je tko posjekô.«

I tako ga toj pristraša,
da misleći u dne i u noći
ne čini ino neg upraša:
380 »Gde bit može? kad će doći?«
Nu još želju kažuć istu,
dokli čuje, ne ima mira,
Kazlaraga u kom mistu
gospode mu lijepe izbira.⁴
385 Ki od poludna i od istoči⁵
jur budući prošô kraje,
kupeć lipos, od svijeh oči
ka žuđena najdraža je,
iz razlicijeh mjesta ote
390 množ svijetlijeh djevojčica,
od kih svaka cječ lipote
dostojna je bit carica;
ter s mlađahnijem njima doje⁶
na kraj mora najposlije
395 gdi bi njegda grad od Troje -
bi, zašto ga sada nije.⁷

¹ 338. ne stidi se pred istinom.

² 342. *mimo ljustvo* - pored mnoštva vojnika.

³ 365-368. Što je car više razmišljao (o smionim podvizima), sve je nestrpljivije očekivao da mu se vrati poklisar.

⁴ 381-384. Pokazujući (izražavajući) istu želju, nemiran je dok ne čuje, gdje mu Kazlaraga traži lijepe gospode. *Kazlar aga* ili *Kizlar aga*, nadstojnik careva harema, pošao je, kako se zna iz II. pjevanja, u potragu za ljepoticama, između kojih car ima da sebi izabere ženu.

⁵ 385. koji s juga i od istoka.

⁶ 393. *doje* - dođe.

⁷ 396. Pitanje, doduše bez upitnika, na koje će slijediti odgovor u sljedećem pjevanju.

PJEVANJE SEDMO

Pri moru uprav srpskih strana,¹
u pržinah pusta žala
leži Troja ukopana,
od grčkoga ognja pala;
5 slavna Troja, ka je svime
njegda Istokom gospodila,
a sad ino nije neg ime
nakon sebe ostavila.
Gdi su miri, gdi su dvori?
10 Nije zlamenja od ničesa:
što ognju osta², vrijeme obori
i pohara i poplesa.
Samo jošte nedaleče
Simeonte rijeka sama
15 s malo vode jedva teče
i ona usahla s davnijeg plama;³
a polak nje gora Ida⁴
u vidjenju svome zdrži
uspomenu od Parida,

20 koga oganj Troju sprži.
Ah, kud, plahi mlače, poje,
na ki li se put poteži,
kroz gorjenje neka tvoje
u pepelu Troja leži?⁵
25 O mladosti, bez razloga
i razbora, vid, tko hodi,
na što plahos tvoja mnoga
dovodi ga i navodi!⁶
Biješe danica objavila
30 jur svanutje dana bijela,
i istekla zora mila
s vijencem rusa oko čela,
kad za brodit sinje more
s djevojčicama ke ga slide⁷
35 Kazlaraga u istok zore
na korablju zlatnu uzide.
Šlje⁸ otole na sve strane,
da se otok svaki ophodi,
s družijem plavim⁹ crnce uzdane,
40 a on uprav more brodi.
Gleda k stranam sjevernime
tjesna mora val nablizu
komu Ele poda ime,
kad na očiju zginu Frizu,¹⁰
45 i kojemu još nekada
posluh uči Kserse smioni,
vrhu njega bjena kada
môs veliki on nasloni.¹¹

¹ 1. *Pri moru uprav srpskih strana* - pri moru nasuprot srpskim stranama, pod čime pjesnik ovdje razumijeva Makedoniju.

² 11. *što ognju osta* - što vatra ne spali.

³ 13-16. *Simeonte* - manja rijeka nedaleko od Troje, utječe u rijeku Skamandar, što protječe trojanskom ravnicom. Prema Homerovoj Ilijadi, u Skamandru se grčki junak i ratnik pod Trojom Ahilej malne utopi i na njegovu molbu Hefest, bog vatre, sasušio rijeku; po tome je valjda gotovo presahla i Simeonte. A kako se trojanski rat vodio zbog Helene, što ju je oteo Paris, sin trojanskog kralja Prijama, i time izazvao strašan rat, Gundulić pretpostavlja da je Simeonte zbog davne ljubavi (*zbog davnijeh plama*) - presušila. - Kako se pak Kazlar-aga kreće obalama Male Azije i Grčke, dakle zemljama gdje je nekada cvjetala visoka kultura, autoru neprekidno naviru reminiscencije iz mitologije i antičke književnosti, s osjećajima neumitne prolaznosti, omiljene teme u književnosti baroka.

⁴ 17. *Ida* - planina blizu Troje; na Idi je Paris kao dječak čuvao ovce, pa pogled na nju podsjeća na toga mladića kojega je ljubav (*oganj*) spržila (uništila) Troju.

⁵ 21-24. Retorsko pitanje i ujedno refleksija: Ah, kamo, siloviti mladiću, pođe, na kakav li se put pripremi da Troja zbog tvoje ljubavi (*kroz gorjenje (...) tvoje*) u pepelu leži?

⁶ 25-28. O mladosti, vidi na što tvoja velika silovitost dovodi i navodi onoga koji hoda (postupa) bez pameti i razbora!

⁷ 34. s djevojkama što ih je na svom putovanju nakupio kao kandidatkinje za carevu ženu.

⁸ 37. *šlje* - šalje.

⁹ 39. *s družijem plavim* - s drugim lađama.

¹⁰ 41-44. Prema priči, Hela, u Gundulića *Ele*, bježeći pred bratom Eriksom, *Frizom*, pala je u tjesnac i on se po njoj prozva Helespont.

¹¹ 45-48. *Kserkso* - je na pohodu protiv Grka, 480. prije n. e., pošto mu je oluja razorila tek

Ah, nespješna oholasti,
50 kud se nijesi ti prostrla!
Da li scijeniš tvojom vlasti
srdžbe ukrotiti mora vrla?
Vrla mora ki gradove
i kraljevstva cijela ždere,
55 kada skoči na valove
i izide iz svê mjere¹.
Leandro mladac zatravljeni,²
gizdav mimo sve ostale,
slideć svê vil zrak ljubljeni
60 njegda plova ove vale;
nu srditi val zaklopi
njegove oči plahom silom,
usred puta kad ga utopi
prikom vlasti i nemilom.
65 On se molit za slobodu
vjetru i moru tad ne krati,
da prinese u pohodu
a utopi ga u zavrati.
Ali ušto molit uze³
70 gnjevno more, vjete plahe
prolijevajuć grozne suze,
podirajuć česte uzdahe,
uzdasi mu vjetar veći
a suzami more uzrasti;
75 tim on, ištuć smrti uteći,
sam ju sreće svojom vlasti.
Iza otoka od Teneda⁴

dovršena most od lađa, dao išibati valove,
okovao ih lancima i žigosao usijanim gvožđem.

¹ 56. *iz svê mjere* - iz svoga normalnog stanja.

² 57-68. Prema mitološkoj priči, mladić Leandro iz Abida, grada na azijskoj strani Helesponta, posjećivao je noću plivajući preko tjesnaca svoju ljubovcu Heru u gradu Sestu na suprotnoj obali Helesponta. Jedne noći zateknu ga olujni valovi i on se utopi. Dok se još borio sa stihijom, molio se vjetru i valovima da mu dopuste preplivati do Sesta, a kad se bude vraćao, mogu ga utopiti.

³ 69-74. Nastavlja se i završava priča o Leandro, i to sasvim u baroknom obliku i stilu: mladić je u nesreći prolijevao »grozne suze« i strašno uzdisao; od suza su se povećavali valovi, a od uzdaha vjetrovi, i tako je, želeći da izbjegne smrt, sam pridonio svojoj propasti.

⁴ 77. *Tened* - otok iza kojega su se nekad sakrili grčki ratnici da zavaraju Trojance kako su se tobože vratili u Grčku.

crni se aga uto izvažā,
ki skri grčke plavi i ne da
80 da ih trojanska vidi straža.
Leno i Lezbo⁵ mimohodi
i upravlja put na Šio⁶,
ki doskora u slobodi
sam je sebi gospodio.⁷
85 Šlje po otocima na sve strane
djevojčice da izbiraju
s družim plavim crnce uzdane,
a on brodi željnom kraju.
Na otok slazi, u grad ide;
90 plaću matere, oci blijede,
ušto način nač ne vide
da im djece ne odvede.
Ter slobodu izgubljenu
naricati svak počinje,
95 veleć: »Da li carskom plijenu
radaćemo mi robinje?
Ah, sve imanje nije li dosta,
ke se od nas za inih stjeca,⁸
teža sila da ne posta
100 od ke nam se grabe djeca?⁹
O žalosti plaćna svima!
Vaj, nevolje gdi su ove:
svoju istu, jaoh, družima
djecu rađat za robove;
105 i pun vaja i pun smeće
bit usiljen s teške službe
u porodu im činit veće
negli u smrti plaće i tužbe!¹⁰
Može li se s huđe zgođe
110 ginut gorom smrti kojom,
neg živeći bez slobode
ne bit voljan dušom svojom?
O slobodo slatka i draga,
izvršno te vik ne ljubi,

⁵ 81. *Leno* (Lemno) i *Lezbo* - otoci u Egejskom moru.

⁶ 82. *Šio* (Hios) - otok u Egejskom moru.

⁷ 83-84. Hios je do 1566. bio slobodan (pripadao je Đenovljanima), kad padne u ruke Turcima.

⁸ 98. koje mi stječemo za druge.

⁹ 99-100. Zar ima težeg nasilja nego što je ovo kojim nam se grabe djeca?

¹⁰ 104-108. biti prisiljen zbog teške obaveze više plakati nad djecom kad se rađaju nego kad umiru.

- 115 ni poznava tvoga blaga
tko te ovako ne izgubi!¹
Vodi iz plijena turska sila
djevojčica množ izbranu
od kih svaka lijepa i mila
- 120 u svijetlu se rodi stanu.
Rodjaci ih i rodice,
pune tužbe, plača i vaja,
skubuć vlase, grdeć lice,
do samoga slijede kraja.²
- 125 Udaraju s teške muke
pokraj žala odsrudije,
put korablje, steruć ruke
ka im³ porode slatke krije.
Srce od smeće i od jada
- 130 razabrati njih ne more
imaju li im željet sada
blage vjete, mirno more.
Gnjevi i milos sveđ u sebi
pamet vrte, svijes im viju;
- 135 što bi htjeli, što li ne bi,
da odluči ne umiju.
Ne ljubovce neg robinje
scijene da će caru biti;
huda misô tim počinje
- 140 u srcih se njih buditi.
Žele s misli hude ove
da plah vjetar dme s planina,
da more udre na valove
i da proždre svih pučina.
- 145 Ali od želje hude ovako
bježi opeta srce ureda,
i, ako razlog hoće tako,
milos brani, ljubav ne da.
Crni se aga diže iz Šija,
- 150 i nalijevo čim se vozi,
Samo, Andro, Ikarija⁴
i otoci mu stoje mnozi -
slavni otoci, od kih hvalâ
čte se puna pisma stara,
- 155 sad neznana mjesta ostala
s malo stada odizgara.
Delo⁵ svijetli, otkli svitu
danja i noćna svjetlos usta;
tamni diku glasovitu
- 160 prazan otok, zemlja pusta.
Vrhu mjesta suha i gola
obilježja crkve nije,
na zavjete boga Apola
gdje idaše vas svijet prije;
- 165 neg što na glas prazne jame
iz pustoši k svakom kraju
zamnivaju⁶, i one same
odgovore mukle daju.
Među otocim k lijevoj strani,
- 170 od kih aga množ zamijera,
udalek su raspršani
Naso, Paro i Čitera⁷ -
Naso, gdi svû crkvu imaše
njegda Bako bog veseli;
- 175 Paro, otkle resijaše
carske dvore mramor bijeli;
Pafo i Gnido jur božici
od ljeposti posvećeni,
a u otočnoj jedva slici
- 180 sad neplodni svim kameni;
Čitera, ka od ljubavi
lijepoj majci ime poda,
sad sve u grmu i u travi
stijenje obraslo usred voda.⁸
- 185 Gdje stan pucim bi vrijednime,

⁵ 157. *Delo* - rodni otok Apola i Artemide (u Egejskom moru) na kojem je nekada bilo glasovito proročište.

⁶ 167. *zamnivaju* -odjekuju.

⁷ 173-180. *Naso* - vinorodan otok koji je bio osobito drag Bakhu, bogu vina; *Paro* - otok glasovit zbog kvalitetnog mramora; *Čitera* - otok na kojem se slavila božica Afrodit, otud Afrodit naziv Citerka. *Pafo* i *Gnido* nisu otoci nego gradovi, prvi na Cipru, a drugi na maloazijskom rtu Krio - oba posvećeni božici Afrodit.

⁸ 181-184. *Čitera od ljubavi lijepoj majci* (Afrodit) dade ime, pa se ona često naziva Citerkom; nekadašnjoj slavi toga otoka, jer se na njemu iz morske pjene rodila božica ljepote Afrodit, pjesnik u kontrastu, da istakne prolaznost, suprotstavlja grmlje i travu kojim je obraslo otočno stijenje.

¹ 113-116. Aforizam koji veoma lijepo pristaje Dubrovniku XVII. st., kad njegova sloboda doduše nije bila izgubljena, ali je gotovo neprekidno ugrožena, nekoliko puta uistinu teško.

² 124. (prate ih) do obale.

³ 128. *ka im* - koja im.

⁴ 151. *Samo, Andro, Ikarija* - otoci u Egejskom moru.

tuj sad pastir ovce svraća;
ah, koliko može vrime
ke s godištim sve privrača!¹
Slidi i obraća crnac veće
190 mimo Širo jedra bila,²
gdi man kriše ženske odeće
domišljatom Grku Akila -
silna Akila, kom svi puci
ime u slavnu čuše glasu,
195 a njegovi sad unuci
zemlju težu, stada pasu.
Tako sreća svim puziva³
u promjeni vječnijeh doba
promjenivat sved uživa
200 roba u kralja, kralj u roba.
Jedri hadum i ostaje
na desnu mu Gora Sveta⁴,
od starijeh Etos ka je
bila u davna zvana ljeta.
205 Kon Olimpa⁵ jošte gleda
Peleo i Osa gdi se izmiče,
od kojih se pripovijeda
da u nebo vrh im tiče.
Brda priklona i nizoci
210 brijezi su ovo svekoliko,

glasovitu nu pisôci
uspeše ih na toliko.⁶
U pismijeh uzrastiše
male ovako stvari u sebi;
215 a velike se izgubiše,
er ko će od njih pisat ne bi.⁷
Riječ je kô se bijehu ljudi⁸
gorostasni jur propeli
pod oružjem, u požudi
220 da bi nebo Jovu oteli.
Oni od ovih postaviše
jednu vrhu druge goru,
neka uzidu na najviše
od nebesa strane goru.
225 Ali Jove, za strt njima
svim nesvijesno ovu misô,
ognjevitijem treskovima
oni čas je satarisô.
Na veliko svačije smjenje
230 osta u temu izgled tada:
tko visoko prem se penje
da nizoko sasma pada.⁹
Nu dočime sinje vale
crnac brodi mora ovega,
235 od njegove družbe ostale
sve korablje sretoše ga,
ke otoke nebrojene
mora Edžea¹⁰ prošle bijehu
i jur k njemu put Atene
240 vraćahu se u pospjehu¹¹.

¹ 185-188. U prva dva stiha antiteza, da bi u sljedeća dva uslijedila refleksija o vremenu koje *sve privrača* (preokreće).

² 190. i dalje: *Širo* - Skiro, otok u Egejskom moru, poznat po tome što je na nj (u dvor kralja Likomeda), prema priči, uoči trojanskog rata, Tetida sklonila svoga sina, glasovitog junaka Ahileja, u ženskoj odjeći. Doznavši za to, domišljati Odisej pripremi mu lukavu klopku; pojavio se kao trgovac na dvoru Likomedovu, rasprostro svoju robu i uz nju oružje; dok je ženska svita razgledala robu, a s njome je bio i Ahilej, začuje se u blizini bojna vika; sve se razbježalo, a Ahilej pograbio oružje i tako se odao. Gundulić i ovdje nekad slavnom Ahileju suprotstavlja sadašnji položaj njegovih potomaka: oni *zemlju težu* (obrađuju) i *stada pasu*, da bi zatim opet uslijedila refleksija o prolaznosti.

³ 197. *svim puziva* - sasvim kolebljiva.

⁴ 202-203. *Sveta Gora* - nazivao se Atos (u Gundulića *Etos*), najsjeverniji od tri halkidijska poluotoka u Egejskom moru, poznat po brojnim manastirima.

⁵ 205. *Olimp* - sjedište starih grčkih bogova.

⁶ 206-212. *Peleo i Osa* - vrhovi blizu Olimpa koje su stari Grci opisivali višima nego što jesu, a Gundulić ih opet prikazuje nižima od njihove stvarne visine tvrdeći kako su ih visokima učinili *glasoviti (...)* pisôci (pisci).

⁷ 215-216. velike se (stvari) izgubiše jer nije bilo koga da o njima piše.

⁸ 217-228. Priča se da su Giganti (*ljudi gorostasni*), u želji da svrgnu Zeusa (*Jovu*), nabacali Osu i Olimp na Peleo (ili Peleo i Osu na Olimp) kako bi se popeli što više i svladali Zeusa, ali ih ovaj ognjenim gromovima uništi.

⁹ 229-232. U gore navedenoj priči misli Gundulić, svakoj je pretjeranoj smjelosti ostao *izgled* (opomena) u poslovičnoj izreci: tko se visoko penje, sasvim nisko pada, izreci koja bi mogla biti moto čitavom epu; uostalom, već prva strofa I. pjevanja sadrži upravo tu misao.

¹⁰ 238. *mora Edžea* - Egejskog mora.

¹¹ 240. *u pospjehu* - u žurbi, brzajući.

U staroga luku grada,¹
koga davnje slave rese,
š njima svijem združen tada
Kazlaraga uveze se.
245 S djevojčicam na kraj side²,
i u malo opet danâ
sve države on obide
od razlicijeh grčkijeh strana,
pazeć mjesta oko sebe
250 gdi u stara bi vremena
Atene, Argo, Sparta i Tebe
i Korinto i Mićena.³
Sedam slavni razumnika
države ove porodiše,
255 od kih ufat nije dovika
dohititi znanjem više.⁴
Svako mjesto ovo poda
još za vječnu diku svoju
množ hrabrenijeh vojevoda,
260 nedobitnijeh sved u boju.
Od kriposti stare ostalo⁵
ni imena sad tu nije:
s gradovima je znanje palo
i sva slava ka bi prije.
265 O bjeguće sasma vrime!
o nekrepka srećo odveće!
Koja stvar se pod vašime
promijeniti silam neće?
Ah, jesi li ti, o slavna
270 grčka zemljo, ona mati
plod čestiti ka odavna
od razuma dat ne krati?
Porodi li njegda one
ti mudrace glasovite
275 ki nauke i zakone
ostaviše plemenite?
Sinovi li tvi se glase
vitezi oni i junaci

¹ 241. poredaj: U luku staroga grada (Atene).

² 245. *na kraj side* - iskrca se na obalu.

³ 251-252. glasoviti gradovi stare Grčke.

⁴ 253-256. Iz Arga, Tebe i Mikene nije bilo nijednoga od znamenitih sedam grčkih mudraca, za koje autor kaže kako nema nade da ih ikad itko znanjem nadmaši.

⁵ 261. i dalje: u čitavih 12 strofa pjesnik apostrofira Grčku, njezinu slavu i pad, uzroke padu itd., što je, sve zajedno, i opet živi primjer prolaznosti.

ki Istok stavit vas poda se
280 s malijem vojskam biše jaci?⁶
Ti li si ona puna hvale
koja cića znanja tvoga
zvaše puke sve ostale
bez razbora i razloga?⁷
285 Ah, obrati sad se na te
i nevoljno bitje pazi:
nevjerstvu⁸ su starom plate
sadanji ovi tvi porazi.
Eto veće nigdje u tebi
290 osobita nije vladanja;⁹
sama ostaješ ti pod nebi
bez oružja i bez znanja.
Porušena u crnilu
veći dio ležiš pusta,
295 izgubila buduć silu
i od ruka i od usta.¹⁰
Sloboda se tva ponizi,
dobro ti je svako oteto;
za vrat drži te u verizi
300 samosilje tursko kletu.
Ali sva zla ova huda
koja trpiš sužna tako
od višnje su pravde osuda
na življenje tve opako.¹¹
305 Nevjerstvom se tvojijem boli
i nariči š njega jade,
jer pedepsa s neba, koli
lakše ide, teže páde!¹²
Jezdit crnac ne pristaje
310 priko ravne Livadije¹³,
i slijeva mu more ostaje

⁶ 279-280. Misli se na Aleksandra Velikog koji s malo vojske osvoji cijeli Istok.

⁷ 284. *bez razbora i razloga* - (da su) bez razbora i pameti, tj. barbari.

⁸ 287. *nevjerstvo* - otcjepljenje Grčke od zapadne crkve.

⁹ 290. *osobita nije vladanja* - nema samostalne vlasti (nezavisnosti).

¹⁰ 296. *i od ruka i od usta* - i junaštvo i znanje.

¹¹ 301-304. Za Gundulića kao revna katolika sadašnje ropstvo u Grčkoj jest višnja kazna za opako življenje.

¹² 307-308. jer nebeska kazna što polakše ide toliko teže pogađa (aforizam).

¹³ 310. *Livadija* - srednja Grčka.

od Korinta¹ zvano prije,
koga kraju nadaleče
od Priveze vali stoje,
315 Zapad i Istok gdje doteče
na pomorske dvakrat boje.²
Tuj u doba starijih ljeta
Markantonija razbi Agosto,
čim za dobit carstvo od svijeta
320 svaki od njih biješe ustô -
Markantonija, ki se obrati
svôm korabljom i pobježe,
kad s ognjene odsvud rati
najvećma se more užeže.
325 O istočni vojevoda,
ti ne bježa tad neg slidi
tvoj plam slatki priko voda
ki nadalek letjet vidi.³
Rimskih plavi⁴ množ moguća
330 nije tebe pridobila
nego tvoja pobjećuća
Kleopatra lijepa i mila.
Pri carici srca tvoga
svega svijeta carstvo ostavi,
335 ter ljubovnik bolji stoga
neg vojevoda ti se objavi.
Na istom mjesti s mnogom vlasti
skoro vitez španski izbrani⁵
turskom krvi more omasti
340 i krstjanstvo sve obrani;
on na moru Turke pobi
i ima dobit vječne slave,
a na kopnu ti ih pridobi,
o prislavni Vladislave.
345 Nu glas više s bojne zgođe
od imena leti tvoga,

jer on carske vojevode
a ti razbi cara istoga.⁶
Ali crnac, kô sve prođe
350 grčke strane bliže i dalje,
uputi se prešno i dođe
na ravnine od Farsalje,
gdi u vremena njegda stara
boj veliki oni posta
355 od Pompea do Čezara,
svemu svijetu štetan dosta.
Velikoga ovdi Rima
vijeće i Istok vas ujedno
carstvu od svijeta među njima
360 učiniše grlo jedno,
da slobodi rodna grada
silni Čezar glavu odsiječe,
ki tu s pucim od Zapada
na domaći boj isteče.
365 Ovdí pobjeni i dobiti
Rimljani oni slavni biše
ki narode sve na sviti
i pobiše i dobiše.⁷
Njih sloboda š njih poginu;⁸

⁶ 345-348. Kraljević Vladislav je (pobjedom kod Hoćima) slaviji od Don Juana, jer ovaj je pobijedio carske vojvode, a kraljević samoga cara.

⁷ 352-368. *Farsalja* - grad u Tesaliji u Grčkoj. gdje je nekada bio *boj veliki* između Pompeja i Cezara (48. pr. n. e.); rimski Senat i sav Istok na jednoj strani s Pompejom i Zapad s Cezarom na drugoj započeo *domaći boj* (građanski rat) u kojem su Rimljani bili pobijedeni i pobjednici (pobijedena je bila republika, a pobjednik monarhija); tu su *carstvu od svijeta* (Rimskom Carstvu) učinili *grlo jedno* koje je Cezar (pobijedivši) odsjekao, ali je time i slobodi *rodna grada* (Rima) odsjekao glavu.

⁸ 369-388. Gundulić kao duboko uvjereni republikanac (dakako, unutar vlastite republike, jer ni na koji način ne izražava svoje neraspoloženje prema poljskoj, austrijskoj i drugim monarhijama) očigledno, slikanjem uzroka padu rimske republike, ima na umu vlastitu, Dubrovačku Republiku, u kojoj je i u njegovo doba bilo unutarnje nesloge; prema njegovu shvaćanju, koje potkrepljuje vrlo adekvatnom poredbom (st. 377-380), najveća je opasnost za republiku i njezinu slobodu nesloga (*nesklad hudi*); završna strofa ove

¹ 311-312. *more (...) od Korinta* - Korintski zaljev.

² 313-316. *od Priveze* - Priveza (nekad Akcij), grad na ulazu u zaljev Arta gdje je nekad rimski car August pobijedio Markantonija, a zapadne vojske porazile Turke (kod Lepanta 1571).

³ 326-328. Ti nisi tada bježao (pred Augustom), nego si slijedio *tvoj plam slatki* (Kleopatra, egipatsku kraljicu), koju si izdaleka vidio kako bježi s bojnog poprišta.

⁴ 329. *plavi* - lađa.

⁵ 337-338. *vitez španski izbrani* - don Juan D'Austria porazi Turke kod Lepanta 1571.

370 i to nesklad hudi uzroči,
kad zet svekru, otac sinu
a brat bratu protiv skoči.
Njima nijedna vlas pod nebi
vik ne može doći vrha:
375 oni od raspa sami sebi
početak su bili i svrha.
Tako davnji dub, ki žile
utvrdi odvik sred planina,
krepak stoji na sve sile
380 plasih vjetâr, zlih godina;
usred njega ali kade
malahan se crv zavrže,
podgrize ga i, da pade,
tegota ista svâ ga vrže.
385 Ah, da je proklet tko zameće
u rodnomu nemir gradu
i domaće vriježi smeće
u zavadi i neskladu.
Ali ovako Kazlaraga
390 jezdec začu glas pun slave
od uresa lijepa i draga
Sunčanice¹ prigizdave;
i kako se biješe ova
djevojčica svijetla i mila
395 sred bijeloga Smederova²
plemenito porodila.
Tim čas ne hteć od umora
duga puta počinuti,
priko poljâ, priko gora
400 k raškoj zemlji³ on se uputi,
a poč mnogim crncim čini⁴,
da iznahode ljepos novu⁵,
po bosanskoj kraljevini
i gospostvu hercegovu,⁶
405 veleći im da otprije

put država tih ne idu,
dokli od bližnje Arbanije
mjesto svako ne obidu.
A on s družbom svoga dvora
410 diže se uprav put Dunava,
priko polja, priko gora
kud najpreči put poznavâ.
Priko mjestâ, priko selâ
mačedonskih uprečiva;
415 zdesna ostaje grad mu Pela⁷,
Filipova polja⁸ sliva -
Filipa, ki jaram stavi
najprije grčkoj jur slobodi,
ali većma se on proslavi,
420 što Lesandra sina rodi,⁹
koga oružje i desnica
prostriješe se dokraj svita
priko grčkijeh svih granica
i Istoka pridobita.
425 Aga i ostala družba svoja
na Kosovo¹⁰ dođe paka,
glasovito polje od boja
gdi ubi Miloš cara opaka.
Ne ustavlja se na Kosovu
430 negli uprav kroz Toplicu¹¹
svrće k bijelom Smederovu
za nač slavnu Sunčanicu,
od ke, igdje put obrati¹²,
ču zamjerne i velike
435 od liposti spovijedati
jednim glasom sve jezike.

digresije upravo je žigosanje stanovitih pojava nesloge u Gradu.

¹ 392. *Sunčanica* - kćerka starca Ljubdraga, tobožnjeg potomka srpskih despota, izmišljeno je, ali u koncepciji epa veoma sretno iznađeno lice.

² 395. *Smederovo* - Smederevo, grad u Srbiji, posljednja prijestolnica Srbije do definitivnog potpadanja pod Tursku.

³ 400. *raška zemlja* - Srbija.

⁴ 401. *čini* - naredi.

⁵ 402. *ljepos novu* - nove djevojke.

⁶ 403-404. po Bosni i Hercegovini.

⁷ 415. *Pela* - od vremena Filipa II. makedonska prijestolnica.

⁸ 416. *Filipova polja* - po svoj prilici polja oko grada Filipi.

⁹ 417-420. *Filip* - makedonski kralj (356-336. prije n. e.) osvojio Grčku (u bici kod Heroneje 338), ali se još više proslavi sinom Aleksandrom.

¹⁰ 426. *Kosovo* - Kosovo polje gdje se 1389. odvijala znamenita Kosovska bitka.

¹¹ 430. *Toplica* - kraj kroz koji protječe istoimena rijeka što utječe u Moravu.

¹² 433. *igdje put obrati* - kud god se kretao.

PJEVANJE OSMO

Ljepota je od naravi¹
dar čestiti, slavno blago,
gdi se sabra, skupi i stavi
sve što je ugodno, milo i drago.
5 Od svjetlosti višnje zraka,
cvijet od raja pun uresa,
dobro u kom su dobra svaka,
bistri izgled od nebesa.
Najizvrsnije Božje djelo
10 u kom svijetu raj se otvara,
gdi pram sunce, istok čelo,
zvijezde su oči, lice zora.
Od radosti i razbluda
skup izbrani, skladna mjera,
15 slatka od srca svih požuda,
mila od oči svih zamjera.
Med prislatki, ki tko kuša,
čemer mu se sladak čini,
blizu i dalek² od svijeh duša
20 želja i pokoj drag jedini.
Nu moguća ova lipos
s svjetlom krvi kad se združi,
dvakrat veću kaže kripos
da ju dvori svak i služi;
25 u velikoj tere slavi
leti svuda glasovita
i neznane puke travi
u najdaljijeh stranah svita.

O česarska kćeri izbrana,
30 u porodu okrunjena,³
ti sva vedra, sva sunčana
s ljepote si i s plemena.
Rajski ures lica tvoga,
ki moć izrit nije besjedom,⁴
35 Vladislava prije slavnoga
zanije glasom neg pogledom.⁵
Tim on želeć da bi stekô
dragu milos prid tvim licom,
kraljicom te svôm narekô
40 i ljubljenom vjerenicom.
Ali dočim ni daleče
namijenjeni tvojoj sreći,⁶
iz sjevera ter ti istječe
sunce bijeli dan noseći,⁷
45 tva ljepota rajska prosti,
mala ptica⁸ s tanke hvoje
ako istočnoj tvôj svjetlosti
iz dubrave⁹ pjesni poje.
Kraljeviću vjereniku
50 veće istočni car zavidi
pleme i lipos tvu veliku
neg svu dobit s ke još blidi:
steć bo može on na svitu
izgublenu slavu u boju,
55 nu lipotu plemenitu
ne vik naći kako tvoju.

¹ 1. i dalje: definicija ženske ljepote (kao uvod u proslavljanje austrijske princeze Cecilije Renate, zaručnice i uskoro zatim žene kraljevića Vladislava), za razliku od ljepote kakvu pjesnik prikazuje u *Suzama sina razmetnoga*, gdje je ona samo zamaskirana ružnoća, sračunata da zavede i povede čovjeka u propast, svodi se ovdje na ideal kakav su na temelju antičke filozofije i literature stvorili renesansni pjesnici. U Gundulićevu slikanju ljepote nalazimo gotovo sav izrazni i stilski rekvizitarij naših renesansnih pjesnika, prvenstveno u Dubrovniku, počevši od Š. Menčetića i Dž. Držića. Tek autor toj ljepoti daje još i naglašeno aristokratski karakter, u čemu se snažno ogleda njegov osobni stav, nejednom izražen i na drugim mjestima u epu.

² 19. *blizu i dalek* - bila blizu ili daleko...

³ 30. već u porodu bila je određena za kraljicu.

⁴ 34. koji se ne može izreći riječima.

⁵ 35-36. Vladislav se zaljubio u nju prema glasu o njenoj ljepoti prije no što ju je vidio. Pa ipak je to bila državničko-dinastička ženidba, jer, prema suvremenim svjedočanstvima, ta princeza svojom pojavom nikako nije potvrđivala glas koji joj je svojom pohvalom stvorio Gundulić. No po njegovoj koncepciji samo je princeza izuzetne ljepote dolazila u obzir da bude životna družica proslavljenom kraljeviću.

⁶ 42. *namijenjeni tvojoj sreći* - dan vjenčanja.

⁷ 43-44. iz sjevera (iz Poljske) princezi istječe sunce (Vladislav).

⁸ 46. *mala ptica* - pjesnik Gundulić.

⁹ 48. *iz dubrave* - iz Dubrovnika.

Pod zvjezdami tvoga uresa
nije bilo ni će biti:
jedno je sunce vrh nebesa,
60 jedna je lipos tva na sviti.
Otmanović tim zaludu
poslô je iskat svuda sebi
dad caricu naći budu,
o kraljice, sličnu tebi.
65 S tvojijem dražijem natjecati
u svem se ište; ali neće
u ljubovcah on imati
neg u oružju bolje sreće.
Sila mu je da izgubi,
70 i inako moći nije:
tako u lijepoj sada ljubi
kako u vrlom boju prije.¹
Jur je došô Kazlaraga
k Smederevu bijelu gradu
75 za iznaći kćer Ljubdraga,
Sunčanicu lijepu i mladu.
Svijetla je ova djevojčica
od koljena despotskoga:
vid žudeni i zenica
80 slijepa starca, čaćka svoga;
ki se unukâ unuk zove
Đurđa despota i Jerine,²
od kih ime i sad slove
niz slovinske pokrajine.
85 Zasveda su Turci hudi
gospostvo mu staro oteli,
gosposke se kaže čudi,
plemenit se djelim veli.
Prut kraljevski, nekad ki je
90 u rukah mu djedim bio,
njemu je sada štap na ki je
tešku staros naslonio.
Države one gdje nekada
vlas despotska sterala se,
95 kratka mu je sad livada,
vrhu koje stado pase.
Straža mu su psi uzdani,

krotke ovce puk podložni,
a pastiri i gorani
100 prijatelji najuzmnožniji.
Priprosta mu je kućarica
mramornoga mješte krama,
a raskošna svim ložnica
trava uvehla, suha slama.
105 Šatori su izvezeni
zelenoga dubja kitje;
jestojska mu je sat medeni,
voda i mlijeko slatko pitje;
a od zlata čaše izbrane,
110 slatke piće u kih stoje,
ruke bijele i snježane
milostive kćerce svoje.
Dobri ovako starac traje
najpokonjih³ dana dio,
115 ki od dvanaes sinova⁴ je
čestit otac nekad bio.
Ali njemu smrt nemila
kroz namjeru hudu i priku
svih je ubrzo polomila,
120 da ne osuši lica viku.⁵
Tim je on sada ostô veće
jak opsječen dub u gori
komu vihar s plahe smeće
grane skrši i obori.
125 Vuk i Đurađ, kih slovijaše
glas s istoka do zapada,
s puške ognjene mrtvi ostaše
u podstupu Praga grada.
Gojko i Uroš sred zasjeda
130 od turske su sablje pali,
ki su ognju priko leda
za česara vojevali.
Mikleuša i Stjepana
more utopi na pučini,
135 a dopade smrtna rana
Vlatka od guse u planini.
Glavu izgubi Grgur svoju
s prijateljskih zlih privara,
a u rdeljskom stignu boju

¹ 49-72. niz hiperbola, i u samoj hiperboličnosti pretjeranih, o Vladislavu i njegovoj sreći što dobiva takvu ljepoticu za ženu, nasuprot Osmanu koji ni u izboru carice neće imati više sreće no što ju je imao u boju (na Hoćimu).

² 82. *Jerina* - žena despota Đurđa, iz porodice Kantakuzen.

³ 114. *najpokonjih* - posljednjih.

⁴ 115. *dvanaes sinova* starca Ljubdraga nehistorijska su lica.

⁵ 120. stih preuzet iz *Jejupke*. Naslov *Jejupka* navodi se prema Pelegrinovićevoj istoimenoj cingareski. (*Jedupka* je dubrovački naziv za skraćen Pelegrinovićevev tekst.)

140 smrt Miloša i Lazara.
Janko i Lauš od svih bijehu
samo ostali jošte živi
za razgovor i utjehu
ćaćku u teškoj suprotivi;
145 ki svu ljubav složi i stavi
od dvanaes u dva ova,
i kô oči dvije u glavi
i gleda ih i milova.
Ali huda nad sve ine
150 dobro mu sreća uzroči
da mu ujedno zrak pogine
i od dva sina i od dvije oči.
Janka ne može uzdržati
da se na boj ne uputi;
155 u bogdanskoj tim ga rati
pogubiše Turci ljuti.
A Lauša u isto vrime
srete prika smrt na domu,
ki ćaćkovo zovuć ime
160 umrije u rukah ćaćku istomu.
Tad toliko plakat uze
od dvanaes probjen strila
tužni starac, da ga suze
oslijepiše s grozna cvila;
165 i svršio još bi u plaču
dni kroz teške nepokoje,
razgovara da ne začu
od jedihne kćerice svoje.
Sunčanica mlada i lijepa,
170 od ke slovu svud kriposti,
svijetlo ufanje ćaćka slijepa
i štapak je u starosti.
Mile unuke on viditi
želi od drage kćerice ove
175 i u njih opet ponoviti
sebe i mrtve svê sinove.
Ali je zaman da itko sada
nje lipotu dvori mnogu,
zašto djevstvo ona mlada
180 zavjetova višnjem Bogu.
Mudri ćaćko s biljêg veće¹
pozna ovu nje odluku
i, što obljubit kćerca neće
vjerenika, ćuti muku.
185 Nu u sebi opet sudi
da od djetinjstva plaha ishodi
taj nje misô, s koje žudi

¹ 181. s biljêg veće - po mnogim znacima.

da dni tako sama vodi.

Tim neka u njoj od ljubavi
190 probudi se časna želja,
on razlike igre stavi²
od radosti i veselja.
Od bugarskih mlados sela³
na igre se kupi ove,
195 i ljuvena i vesela
sjediljkam ih milim zove.
Lijepo djevojke i gizdave,
i seljani mladi š njima
na nje idu, i vrh glave
200 svak od cvijetja vijenac ima.
U tanac se svi hitaju,
svi začinju slatke pjesni
i razlike igre igraju
u pokoju i u ljuvezni.
205 Vrh livade mlad uz mlada
sjedi u cvijetju razlikomu,
i riječ s riječim hitro sklada
na uho šaptom ovi onomu.
Natječu se svi pastiri,
210 i ukazat svaki uživa
da skladnije dipli sviri
i da u slađi glas popiva.
Zatjecat se još ne taže⁴
pastirice najmilije,
215 ka začinja pjesni draže,
ka li vjenčac ljepše vije.
Sjediljke ove skupio biše
starac Ljubdrag na svom stanu,
jeda srce tvrdo odviše
220 od svê kćerice one ganu:
ter od mladih, kih ustrili
slavna lipos nje velika,
kigodi joj tuj omili
i obere ga vjerenika.⁵
225 Tad kon lijepo Sunčanice
na sjediljke sej ljuvene
odsvud mlaci i mladice
skupiše se nebrojene.

² 191. *stavi* - organizira.

³ 193. *od bugarskih (...) sela* - autor sela oko staništa Ljubdragova smatra bugarskima.

⁴ 213. *zatjecat se (...) ne taže* - ne smiruju se, ne prestaju se natjecati.

⁵ 221-224. (Ljubdrag je sakupio mladiće) ne bi li se koji zaljubio u njegovu kćerku i njoj omilio da ga izabere za vjerenika.

230 Ona mlada, zasveda je
mučna u srcu cića toga,
poslušna se kazat haje
zapovijedim čaćka svoga.
Sve najlijepše gube ime¹
prid uresom nje uresa
235 jak prid suncem istočnime
jasne zvijezde od nebesa.
Čisti zlatni pram od kosi
na vjetric je tih rasplesla,
a od razlika cvića nosi
240 vjenčac vrhu vedra čela.
U pogledu ljuvenomu
razbludna joj sja danica,
a u rajskom licu svomu
capti trator i ružica.
245 Na ustijeh joj od veselja
rumena se rusa smije;
koprenica snijega bjelja
bjelje od snijega prsi krije.
Tako ona milo hodi
250 i toliku svjetlos ima
da u jedno vrime izvodi
tančac stupom, dan očima.
Pače, cijeneć da je zora
što su oči nje ljuvene,
255 rumena se rusa otvora
i razliko cvijetje zene.
Bijelim rukam po livadi²
s drugam ga ona brat počinje;
seljani se dižu mladi:
260 kolo okolo njih začinje.
Usred kola od sviralí
i od diplí na glas mio,
da zabave sej pohvali,
zače ovako mlad Radmio:
265 »Družbo lijepa i vesela
od mladahnijeh pastirica
kim sred oči zora bijela

a sunačce sja sred lica,
pridružite u ljuvezni
270 s našijem vaše skladne glase,
da pojući slatke pjesni
biće ovo proslavja se!
Pojmo, pojmo, družbo, draga!
Bježi mlados, leti vrime;
275 od prolitja doba blaga
užívajmo prije zime!
Ne čekajte svijetla prama
zlato u srebro da se obrati,
a bez svitlosti i bez plama
280 lijepijeh se oči pogled skrati.
U mladahna svoja lita
svaka od vas, lijepe moje,
grli rados, ljubav hita',
želje ispunjaj slatke svoje!
285 Čestitos je ovo živa,
blaženstva su ovo prava;
ovako se lijepa uživa
mlados i nje dika i slava.
Što se pita, da se ima;
290 što se žudi, da se stječe;
što je lijepo blizu očima,
da i od srca nî daleče;
da dva mlada jedno žele
u životu stravljenomu
295 i da vode dni vesele
živeć jedan u drugomu.«
Radmio prista, i tajčas se
š njim u tanac svi hitaju;
dva začinju, u sve glase
300 skladno ostali otpijevaju.
U šapte se igra obrati,
kô se u tancu dozačina³,
pak uzeše popijevati
četir mlada seljanina.
305 Prvi poče kô nekada
od hercega od Stjepana
ugrabi se ljubi mlada,
ka mu sinu biješe dana;
i ki je ona jad i smeću
310 i ćutila i podnila,
ćim na starcu svim mrzeću
draga je mlaca promijenila;
i kô paka cića toga
sin mu se je poturćio,
315 i iz gospostva herceg svoga

¹ 233-256. Ovih šest strofa predstavljaju lirsku pjesmu o Sunčaničnoj ljepoti u terminima petrarkističke poezije, a ipak svojim odmjerenim izrazom i skladnom arhitektonikom nadmašuje lirski govor naših petrarkista.

² 257. i dalje: slijedi nastavak lirske digresije koja je sva u mekim idiličnim tonovima, da bi onda došlo do oštrog kontrasta pojavom Kazlar-age, koji će na kraju oteti Sunčanicu.

³ 302. *dozačina* - dopjeva.

s djecom inom prognan bio.¹
 Zapopijeva drugi opeta
 kô Biogradu pomoć poda
 prema silam Muhameta²
 320 Ugrin Janko vojevoda;
 i kako se ispod mirâ
 grada toga car oholi
 ljuto ranjen tad istira
 veće mrtav živ negoli.
 325 Kô se iz grada Dubrovnika,³
 kliče tretji, k Zadru uputi
 Đurađ despot za na prika
 zeta Ugre podignuti;
 i od Sibirja kô ban slavni
 330 i ugarska sva gospoda
 tad ustaše na boj spravni,

neka mu se pomoć poda;
 i kô s vojskom iz Budima
 kralj Vladislav sam se otpravi,
 335 ter Murata s neizmernima
 silam razbi na Muravi.
 A četvrti kliknuo biješe
 kô ugarske skladne volje
 Matijaša⁴ kralja uspeše
 340 iz tamnice na pristolje;
 i kô utruđen kralj hrabreni,
 rvuć vojske od Turaka,
 na kopju se često odmijeni
 od despota Vuka⁵ paka.
 345 Bugarkinje⁶ jur pristale
 i pjevanja bijehu draga,
 kad smete igre sve ostale
 svojim došastjem Kazlaraga.
 Pokli iska svud po gradu
 350 Smederevu on zaludu
 Sunčanicu lijepu i mladu
 ukazati da mu budu,
 brži nego brza strijela
 otole se s družbom dijeli,
 355 bivši čuo da se u sela
 Ljubdrag otac š njom priseli.
 Tu je nađe u zabavi
 od veselih sjediljaka,
 i u pogledu nje objavi
 360 tajčas mu se sunčja zraka.
 Pače bijelijem danom svanu⁷
 crnom agi noćno lice
 na ljepotu rajsku izbranu
 od sunčane Sunčanice.
 365 Zapažene odsvud vidi

¹ 305-316. Prvi pjevač na sjedelci u stanu Ljubdragovu pjeva o hercegu Stjepanu. Gundulić slijedi legendu o hercegu Stjepanu: kako se zaljubio u vjerenicu svoga sina i oteo mu je, a ovaj da se iz osвете poturčio i došavši s vojskom protjerao oca i čitavu porodicu. Povijest potvrđuje samo to da se herceg zaljubio u neku lijepu Firentinku koja se našla u njegovoj državi i izazvao protiv sebe cijelu porodicu; žena mu i najstariji sin Vladislav sklonili su se u Dubrovnik i odanle je Vladislav poveo rat protiv njega. Najmlađi sin Stjepanov doista se poturčio, ali ne zhog Firentinke.

² 319. *Muhamet* - Mehmed II, turski sultan (1451-1481) koji je osvojio Carigrad 1453, zauzeo Srbiju 1459. i Bosnu 1463; opsjedao je 1454. Beograd, ali je gradu stigao u pomoć Sibirjanin Janko (*Ugrin Janko*), i sultan, ranjen, jedva pobježe. Vrijedno je zapaziti da Gundulić rado navodi one ratne zgrade s Turcima u kojima su oni doživljavali poraz.

³ 325. i dalje: pošto su Turci zauzeli Smederevo (1438), pobjegne *despot* srpski *Đurađ* u Dubrovnik; sultan Murat II. zatražio je njegovo izručenje; Dubrovčani su se izmotavali i najzad savjetovali despotu da ode u Ugarsku. Tada su mirno mogli uvjeravati sultana kako se despot ne nalazi u njihovu gradu. Na nastojanje despotovo organiziran je pohod protiv Turaka, koji su pokrenuli i vodili Vladislav IV, kralj ugarsko-hrvatski, i Sibirjanin Janko. Nakon sjajne pobjede 1443. na Južnoj Moravi i mirovnog ugovora s Turcima 1444. despot je ponovno bio gospodar u svojoj zemlji.

⁴ 339. Matijaš Korvin (1458-1490), sin Sibirjanina Janka, bio je doista u tamnici u doba kad su ga Madžari izabrali za kralja. Zatočio ga je Vladislav Posthumus, njegov prethodnik na ugarsko-hrvatskom prijestolju.

⁵ 344. *despot Vuk* - unuk despota Đurđa Brankovića; ratovao je na strani kralja Matijaša; omiljeni je junak narodne pjesme, pod imenom Zmaj Ognjeni Vuk.

⁶ 345. *bugarkinje* - bugaršnice, narodne pjesme dugoga metra (obično stih od 16 ili 15 slogova, s pripjevom), potvrđene uglavnom u našim primorskim stranama.

⁷ 361-362. *bijelijem danom svanu* - obrađuje se; antiteza prema *crnom i noćnom*.

u nju jednu svačije oči
i cvijet sunce gdi ju slidi
pored suncem od istoči.
Ali crnac kô se ugleda,
370 ne zna od straha nitko gdi je:
sjemo tamo svak ureda
hoće bježat, a ne umije.
Sunčanica i š njom lipa
družba od straha i od srama
375 cvitje iz skuta na tli isipa
ko za zlatnih braše prama.¹
Poniknute lijepe vile
zamukle su mramorkome,
cijeneć da su tako skrile
380 same sebe sjenim svôme.
Odsvuda su vrhu lica
vlase od kosa raspustile,
ali između zlatnijeh žica
sjahu im većma oči mile.
385 Hitri hadum svijem objavi
veseo pogled, sliku dragu;
sprijed na prsi ruku stavi
i u besjedu kliče blagu:
»Družbo mila, dni čestite
390 ki trajete sred dubrave,
uživa'te i slidite
lijepe igre i zabave!
Nitko ne ima' strah ni čezni,
er došastje moje neće
395 razvrć vaše tance i pjesni
ni donijet vam gorke smeće.
Pače u družbu vašu, ka je
mnoge sreće, mnoge česti,
gdi u miru svak dni traje,
400 i ja ću, za nač mir, uljesti.
Tim, gizdava družbo mlada,
ovdje gdi ste vi skupljeni,
ne budi vam mučno sada
dat zamalo mjesto i meni!«
405 Kô izreče sej besjede,
gdi sjen velik dub prostira,
sam bez družbe Turčin sjede
sred seljana i pastira.
Milostivo na staroga
410 Ljubdraga se pak obrati,
tere poče ovako ga
s tvrdim kletvam uprašati:
»Ah, tako ti Bog s visine

¹ 376. koje je brala za zlatne pramenove.

vratio očima vid žuđeni,
415 vrijedni i dobri domačine,
pleme tvoje spovjed meni.
A po carsku slavnu glavu,
tako ne pô sabljom mojom,²
kad istinu skažeš pravu,
420 neć me uvrijedit riječi tvojom.
Stari tvoji tko su bili?
Rec' slobodno bez ozira:
jesu li oni gospodili,
i iz gospostva ko ih istira?«
425 Na ovo, u srcu smućen svomu,
kliče starac pun žalosti:
»Spomenjivat nevoljnomu
mučno je prednje čestitosti:
er koljeno plemenito
430 od pomoći tomu nije
koga uboštvo vjekovito
pod teškijem ropstvom krije.
Nu gospodar taki kada
zapovijeda blago i milo,
435 pod zakletvu ter mi sada
od oči se toj stavilo,
od ničesa neću predat:
sve ću kazat, nu, jaoh, bolje
naricaću neg spovijedat
440 od starijeh mojih nevolje.
Diže se iskat u svom dvoru³
Lazar, despot od Servije,
dva junaka po izboru,
da uda za njih kćeri dvije;
445 lijepu i mladu Vukosavu
da Milošu Kobiliću,
a ponosnu i gizdavu
Maru Vuku Brankoviću.
Od Mare se i od Vuka
450 slavni despot Đurađ rodi,
vrh raškoga svega puka
nakon svekra ki gospodi.

² 418. ne poginuo od svoje sablje.

³ 441. i dalje: Ljubdrag započinje priču o svome podrijetlu gotovo na način narodne junačke pjesme.

⁴ 446. *Miloš Kobilić* - srpski ratnik na Kosovu; usred bitke prodro je u turski tabor i proba cara Murata; narodna ga pjesma naziva Mliloš Obilić.

⁵ 448. *Vuk Branković* - srpski velikaš u II. polovici XIV. st.

Od Đurđa se i od Jerine
Mara opet kći rodila,
455 cić lipote nje jedine
ku obljudi carska sila;
nu se od cara bijehu silna
obljubile¹ većma tada
plodne strane, mjesta obilna
460 gdi s Jerinom despot vlada.
On na dvore kô njegove
za caricu im kćer odvede,
posla im konje po sinove
i primami ih da ga slijede.
465 Podiže se pak da stječe²
pod oružjem njih države,
i jedva despot živ uteče
ispriđ sablje svê³ krvave;
a Jerina, iz bijeloga
470 Smedereva izagnana,
za nać Đurđa vojna svoga
put ugarskijeh pođe strana.
Ovake mu pak da glase,
u Budimu kad ga sreće:
475 Trgaj, trgaj sijede vlase,
tužni starče, s hude štete!
Gospostvo ote i isposijeca
tvoje vojske car ognjeni;
Grgur, Stjepan⁴, naša djeca,
480 robovi su oslijepjeni.
Čuj ke mi su sinci mili
po jednomu sad glasniku
plačnoj majci poručili
trudne glase, zgodu priku;
485 Srce će se tve napola
rascijepati, majko tužna:
tva dva sinka, dva sokola,
dva slijepca su i dva sužna.
Ti po svakoj svijeta strani
490 gledaj, majko, na dan bio:
nami se je zrak sunčani
mladahnijem ugrabio.
Razlog biješe mi dvojica
da smo štapak ćaćku i tebi:
495 s ćaćkom starcom ti starica

da nas vodiš sad je trijebi.
Ali slišaj svu nezgodu
i naš teški jad nemili:
s očima smo i slobodu
500 slatku i dragu izgubili.
Carica nas, majko draga,⁵
sestra naša, kćerca tvoja,
prid Muratom ne pomaga,
komu ljubi bit dostoja;
505 pače i ona, vajmeh, ista,
da nam kuću iskorijepi,
vrlom caru na svjet prista:
zajedno nas š njim oslijepi!
Ni joj ganu srce tada
510 tvrđe od stijene, vrlje od zviri,
ljubav od dva braca mlada
hudu misô da ne tiri.
Zato, ako taj put slidiš
ti da, lijepe sve gospoje
515 u Budimu kad razvidiš,
dvije nevjeste nađeš tvoje;
kada budeš, majko, tamo
među ugarskijem gospojami,
tužna majko, smisli samo
520 ke ćeš hvale podat nami!
Jeda rićeš⁶: »Imam živa
ja dva sina, dva junaka,
u kih stoji i pribiva
moga srca rados svaka?
525 Dva sina imam - moć ćeš rijeti -
nu dva slipca, nu dva roba:
oteše mi ih Turci kleti
i sada mi ih drže oba.«
S nesrećnoga segaj glasa
530 ki mu poda plačna ljubi
starac despot pun poraza
smrtno ublijede, riječ izgubi.
U žalosti i u bolesti
stanovit se omramori,⁷
535 ali kô se pak rasvijesti,
jedva ovako progovori:
»Otkada smo izgubili

¹ 456. *obljudi* - zavoli.

² 465. *da stječe* - da osvaja.

³ 468. *svê* - njegove.

⁴ 479. *Grgur i Stjepan* - sinovi despota Đurđa, doista su bili oslijepjeni u Turskoj.

⁵ 501. i dalje: povijesno nije utvrđeno da je Grgurova i Stjepanova sestra, a careva žena, na bilo koji način sudjelovala u oslijepjivanju braće.

⁶ 521. *jeda rićeš* - hoćeš li reći.

⁷ 534. *stanovit se omramori* - ušuti, ukoči se kao stanac kamen, kao mramor.

sva ina dobra mi na sviti,
nastojmo se turskoj sili
540 sužni u staros ne učiniti!
Verna drugo, sa mnom hodi
put slavnoga Dubrovnika,
gdi se gostu u slobodi
drži vjera svim velika!«
545 Ali Murat buduć slišô
Đurađ despot sa svim blagom
u Dubrovnik da je otišô
slobodom se štiti dragom,
prešno otpravi poklisare
550 k Dubrovniku svijetlu gradu,
knezu i vijeću šljući dare,
da mu u ruke Đurđa dadu;
ili inako on zaprijeti
u krvavu ljutu boju
555 da će na njih grad¹ podrijeti
carsku ognjenu sablju svoju.
Nu Dubrovnik, sred pokoja
ki od slobode krunu steče,
s mita od zlata, s prijetnje od boja
560 od vjere se ne poreče;
tako da isti car oholi
čudeći se tada kliče:
»Cječ tve vjere krepke toli
vik ćeš živjet, Dubrovniče!«
565 I tako se prem dogodi!
još Dubrovnik s davnjom krunom
stoji cječ vjere u slobodi
među Lavom i Drokunom.²
Ah, da bi uvijek jakno sade
570 živio miran i slobodan,
Dubrovniče bijeli grade,
slavan svijetu, nebu ugodan!
Krune ugarske veći dio,
svu bosansku kraljevinu
575 i, gdi je herceg gospodio,³
vlas poda se turska ukinu;
još sred usta ljuta Zmaja

¹ 555. *na njih grad* - na njihov grad.

² 568. *među Lavom i Drokunom* - između Mletaka (Lava) i Turaka (Drokuna, Zmaja). Gundulić ne propušta da u svakoj prilici, gdje to samo može, ne proslavlja svoj rodni grad; tako i ovom prilikom na usta Ljubdraga izgovara panegirik svome gradu.

³ 575. *gdje je herceg gospodio* - u perifrasi: Hercegovina.

i nokata bijesna Lava
oko tebe s oba kraja
580 slovinska je sva država.
Robovi su tvoji susjedi,
teške sile svim gospode;
tve vladanje samo sjedi
na pristolju od slobode.
585 U slobodnu gradu ovomu
od zetovih tako ruka⁴
sačuva se despot, komu
ja sam unuk od unukâ;
i od našega svega traga
590 ne nahodi nitko se ini
razni ova kćerca draga,
ka je razgovor moj jedini.«
Kô ču ovo crnac, skide
zlatnu mahramu iza pasa,
595 Sunčanici ter otide
i u način ju blag prikaza,
veleć: »Tva je sreća sada
i velika i čestita:
istočnom si caru lada,⁵
600 o djevojko plemenita!«
Sunčanica tada svrnu
oči od srama i poniknu,
a svu ostalu družbu crnu
crni hadum k sebi viknu.
605 Nu š njim ne hteć da se dili
djevojčica časna i lijepa,
ugrabi ju on po sili
ispriđ skuta ćacka slijepa.
Otet bi se mlada uzela
610 strašnom crncu ki ju hvata
golubica jakno bijela
crnom orlu iz nokata.
Ali Ljubdrag, u sljepilu
tužni starac nad sve ine,
615 čuvši grabit kćercu milu
uhiti se za sjedine,
i ne ufajuć da ju obrani,
zaupi u glas pun žalosti:
»Na ovo li me, jaoh, dohrani,
620 teška i trudna mâ starosti?
Da li dosta, srećo huda,
djedinstvo otet mē ne bi ti,

⁴ 586. *od zetovih tako ruka* - od Murata II, koji je u svoj harem uzeo Đurđevu kćer Maru.

⁵ 599. *istočnom si caru lada* - turskom si caru žena.

i od despota slavnih svuda
pastirim nas učiniti,
625 i ljubljenim sinovima,
ki biše oči mojih zenice,
da moj život spravljat ima
i kolijepke i grobnice?¹
Ti me sada sasma ovako
630 slijepa starca još pokosi,
čim se moje dobro svako,
mâ jedihna kćerca odnosi.
O mâ kćerce! - Nije je, nije! -
Sunčanico, kćerce mlada,
635 tvoj sunčani ures gdi je?
Jaoh, tko mi te grabi sada?
Ozovi se, kćerce mila!
Viđ koja me boles cijepa!
Ah, komu si ostavila
640 čaćka tvoga stara i slijepa?
Za ovo li, smrti prijeka,
gluha mi se vazda kaza,
mâ nesrećna staros neka
mre s huđega sveđ poraza?
645 Moja slijepa staros ova
ka mi u licu smrt svjedoči,
bez gospostva, bez sinova
i bez drazijeh, vajmeh, oči,
i bez tebe, slatko ufanje,
650 kćerce mila, u koj meni
i sinovi su i vladanje
i od oči vid žuđeni!«
Starac Ljubdrag tuži ovako:
ali što mu toj pomaga?
655 S kćercom mu se veće odmakô
podaleko crni aga.
Sunčanica sprva od straha
učini se mrazna stijena²,
blijeda, nijema, bez uzdaha,
660 iščeznuta, zapanjena.
Pram razvezan u slobodi
lice plačno obletiva;
nosi se ona, a ne vodi,³
veće mrtva nego živa.
665 Nu kô malo razabra se

ter pogleda, tere vidi
strašne i grde crnce uza se,
opet vene, čezne, blidi.
Gorka je boles opet smeta,
670 opet zavrć riječ ne može;
priuze teški strah ju opeta
i opet se prinemože.
Ali kô se njoj zatime
pobjeguća duša vrati,
675 kliče glasom žalosnime
u ovi način naricati:
»Gdje sam, tužna? Ah jaoh, koja
ugrabi me ovo sila?
O žalosna majko moja,
680 na što me si porodila?
Od koga sam, jaoh, vođena?
Robinjica gdi ću mlada,
nemilosno zaplijenjena
u čaćkovu skutu sada?
685 Sinoćka sam omrknula
ja u čaćka kći jedina,
a jutros sam osvanula
u crnoga Arapina.
Komu, čaćko mili, komu
690 jedihna te kćerca ostavi
ka je životu trudnu tvomu
sveđ nosila pokoj pravi?
Ah, čijeme ćeš jade i smeće
teške tvoje samiriti?
695 Ko li ti će uzdan veće
slijepu u staros štapak biti?
Silnu caru od Istoka
mladahna se vodim sužna
i, što je huđe, s toga uzroka
700 časti môm se bojim tužna,
dragom časti, ku odavna
ja prikazah Višnjem goru⁴
i za ku sam podnijet spravna
svaku muku, smrt najgoru.
705 Ali ako me ti oteti
nijesi jaki, čaćko mili,
ni imaš silâ za oprijeti
mogućoj se turskoj sili,
dođi, dođi, na smiljenje
710 jeda ganeš skup oholi,
tere tvoj plač i cviljenje
za mene se tužnu umoli.

¹ 628. *i kolijepke i grobnice* - starac i rada i sahranjuje svoju djecu (tj. svi pogibaju prije njega).

² 658. *mrazna stijena* - ledena stijena (tj. kao mrtva).

³ 663. *nose je, a ne vode.*

⁴ 701-702. Sunčanica se bila zavjetovala na čistoću.

Jeda za otkup mē mladosti
mješte zlata u ke vrime
715 od nesrećne tve starosti
grozne suze Turci prime;
jeda kako oči slijepe,
jaoh, i stare tve sjedine
iz njih srca iskorijepe
720 nemilosti i vrline.

Ali nigdje nije nikoga
ko bi mene pomoć htio!
Ćačko, ufanje srca moga,
i ti li me si ostavio?»

725 Htijaše slidit plač svoj ljuti
Sunčanica još naprijeda,
kad se oštri crnac smuti
srčno na nju ter pogleda,

»O djevojko, vapeć, mlada,
730 dosta si se plakat čula;
ah, umukni veće sada,
kamenito zamuknula!«

Ali dočim pute slidi
k Carigradu on najpreče,
735 eto se ulak jedan vidi
gdi uprav njega tijekom teče.

Ovi, potom prida nj doje,
lis mu carski prikaživa;
on ga prima i vrh svoje
740 glave stavlja, pak celiva.

Mlad car, trpeć mučno odviše,
od istočnihjeh sprava sknjenje,
agi u tom listu biše
otkrio srca svoga htjenje.

745 Pisaše mu da put strane
carigradske naglo grede
i da veće izabrane
djevojčice sve dovede;

veljaše mu još da svudi
750 Sokolicu pošlje iskati
i da joj skaže kô car žudi
da ga u Istok i ona prati.

Biješe lijepe zatočnice
mladi se Osman uželio,
755 ke ga zani drago lice
a ustrili pogled mio.

Uzô bi opet nagledati
rajskoga se nje uresa
i oči svijetlijeh u kih sjati
760 sunce vidi se od nebesa.

Pače on puta ne umije
naći u Istok kim će poći,

dokli Istočno Sunce prije
ne isteče svojoj noći.

765 Ali ova misô svoja
neće družim da se objavi,
krijuć željom ljuta boja
slatku želju od ljubavi.

Nu se hitri hadum stavlja,
770 i jednoga crnca uzdana
po bojnicu lijepu otpravlja
put poljačkih ravnih strana,

buduć imô glase tada
da još po toj kraljevini,
775 za osvetit cara mlada,
s drugami ona rasap čini.

PJEVANJE DEVETO

Velika se, o Ljubavi,
vlas ognjenih tvojijeh strijela
u pogledu lijepom slavi
oka draga i vesela;
5 ali vele veća i jača
u kraljevskom srcu biva
čas ka strijele tve potlača
i sve sile pridobiva.
Nije čudo cića toga
10 Sokolica svijetla i mila
cara Osmana ljubljenoga
da je slidit ostavila.¹
Trudno mladoj bi podnijeti,
i smetena tim se reče,
15 za kim željno srce leti,
da i stupaj hro ne teče.
Biješe nemir najžestociji,
ki stravljena dikla očuti,
dalek sunca drazijeh oči
20 tamnom noći zamrknuti.
Ali, ohola i moguća,²
iz krvave mrzi ju rati
s Turcima se pobjeguća
prid Poljacima ukazati.
25 Tim otkada lanjsko lito
mlad kraljević razbi cara,
s drugami ona strelovito
preko leškijeh strana udara,
leteć mnokrat sred potjera
30 sjemo tamo po prostoru
od Odera³ do Nepera⁴
i s Nester⁵ k Nijemskom moru⁶.

¹ 1-12. Moć ljubavi je velika, ali je još veća moć čast koja uspijeva zatomiti ljubav; tako su intonirani uvodni stihovi iza kojih se izlaže kako je Sokolica ostala i dalje u Poljskoj da osveti carski poraz, a nije pošla za carem u Tursku.

² 21. i dalje: strah ju je i pomisliti da je Poljaci vide kako s ostalim Turcima bježi.

³ 31. *Oder* - Odra, rijeka u Poljskoj.

⁴ 31. *Neper* - Dnjeper, rijeka u Rusiji, Bjelorusiji i Ukrajini.

⁵ 32. *Nester* - Dnjestar, rijeka u zapadnoj Ukrajini i Moldovi.

⁶ 32. *Nijemsko more* - Baltičko more.

Čim bojnica tako izbrana
veće puta tijekom minu
35 plineć, paleć sa svijeh strana
svu poljačku kraljevinu,
u slobodi smiona odviše
doć se usudi najposlije
u dubravu gustu više
40 grada od tvrde Varšovije⁷.
Biješe u svrsi kolovoza
jur počela jesen plodna,
kad zadaždje s groznijeh loza⁸
rujna i zlatna pića ugodna.
45 Pram osvanu dan čestiti,
koga vječna biće slava,
dan veseli od dobiti⁹
kraljevića Vladislava,
u ki bez broja i bez kraja
50 vojsku on razbi i zatjera
Istočnoga ljuta Zmaja
lansko ljeto kraj Nester¹⁰.
K poljskom kralju na dan ovi
skupiše se sred Varšova
55 sve vojevode, svi knezovi
i staroste od gradova.
Tere pokli tuj u mnogu
bogoljupstvu u sve glase
najprije hvalu višnjem Bogu
60 u prisvetoj crkvi daše,
u razlike svak načine
sa svom se opet moći stavi
da spomena nad sve ine
srećnoga se dana slavi.
65 Mlad kraljević i po izboru¹⁰
š njim gospoda ina tada
podranili bijehu u zoru
lov loviti izvan grada.
On razlike tireć zvijeri
70 hoće ukazat svim očito
kako s vojskom cara tjeri

⁷ 40. *Varšovija* - Varšava, glavni grad Poljske.

⁸ 43. *s groznijeh loza* - u vinogradu.

⁹ 47. *dan veseli od dobiti* - radosni dan pobjede (kod Hoćima).

¹⁰ 65. i dalje: povijesno je točno da je Vladislav bio strastveni lovac.

u dan isti prednje lito.
Pod bogatim odjećami
od crljena sja grimiza,
75 gdi se biser i drag kami
vrh pošvena zlata izniza;
na pasu mu je mač zlaćeni,
vrh glave mu trepti perje,
a pod njime konj ognjeni
80 lakši, brži neg sjever je.
Taki je vidjet bog sunčani¹
i u oružju i u obrazu,
kad zvijeri iskat i on podrani
po nebeskom svijetlom pasu.
85 Brat Kazimir², toprv komu
lice zlatni mah celiva,
i on na konju ognjenomu
zlatno odjeven uza nj siva.
U Istoku od mladosti
90 zora od slave još mu istječe,
a od hrabrenstva i od liposti
stere zrake nadaleće.
Stjepan³, mlađi brat, už njega
kaže istakmit djelim ime;
95 brži od plama, bjelji od snijega
igra urešen konj pod njime.
Jezde i svitla bratja ina
kon slavnoga Vladislava,
i od oružja i od haljina
100 zamjerna je svijem naprava.
Lijepi i mlađi kraljevići
na njegovih zracih sjaju,
jakno sivi sokolići
kad se u sunce zagledaju.
105 Vojevode, knezi i pani
prid njim redom jezde u daci,
odjeveni i oružani
plemenito svikolici.
Plemenita družba ova
110 s dobitnikom turskijeh sila
na odlučena mjesta od lova
ovako se uputila;
a varšovske lijepe i mlade

sve gospoje pune dike
115 izišle su vrh livade
pokraj bistre Visle⁴ rike.
Tih se tančac među njimi
tuj zameće u ljuvezni,
u kom glasim medenimi
120 kliknuše ove slatke pjesni:
»O čestiti, o hrabreni
kraljeviću Vladislave,
svak je veseo u spomeni
nedobitne tvoje slave!
125 Ti, o sivi naš sokole,
u mladahna tvoja ljeta
potlačio si Turke ohole
i dobio cara kleta.
S tebe obranu svû primila
130 kraljevina je naša svudi;
s tebe opet se razgojila⁵
u pokoju ki svak žudi.
Svud težaku zemlja blaga
s tebe obilne vraća plode;
135 s tebe optječe mjesta draga
med iz dubja, mlijeko iz vode.
S tebe veseo krotka stada
pod svirôku pastir pase;
s tebe putnik miran sada
140 grede pojuć u sve glase.
Konj - koji se bijesan jaha
s napuhanijem nozdram prije:
rža, pjeni, oganj paha,
vihar vidjet bi svudije -
145 blag i krotak zelen milu
na livadah sad uživa,
tere bojnu ljutu silu
na ljuvenoj promjeniva.
Skladni puci, mirna sela,
150 travna polja, doba ugodna,
rojne pčele, stada cijela,
žitne njive, dubja plodna.
Razvedren je svak u licu;
glasi ti ovo svi govore:
155 Veće lijepu vjerenicu
na ćačkove vodi dvore!
Kraljeviću, sve je spravno!

¹ 81. i dalje: *bog sunčani* - Helijske (Apolon) koji se vozi na Sunčevim kolima tražeći zvijeri (zviježđa u zodijaku).

² 85. *Kazimir* - Ivan Kazimir, brat i nasljednik Vladislava na poljskom prijestolju.

³ 93. *Stjepan* - mlađi brat Vladislava, izmišljeno je ime.

⁴ 116. *Visla* - glavna poljska rijeka koja teče čitavom Poljskom.

⁵ 131. *s tebe opet se razgojila* - (Poljska) se zahvaljujući tebi ponovo umirila (postala plodna).

Ne skni veće pir veseli;
u unucijeh ime slavno
160 ponoviti naš kralj želi!
Novim zracim čin' da optječu
ova naša mjesta i dalje,
i radaju se i istječu
sunci od sunac, kralji od kraljâ.«
165 Ušto na čas dana blaga
tanac vode sej gospoje
i ovako se pjesan draga
Vladislavu slavnom poje,
eto smiona Sokolica
170 iz dubrave guste izide
s dvanaes bojnijeh djevojčica
ke ju svudi slidom slide.¹
Jak lavica usred gora
kad pritisne glad ju ljuti,
175 na sve strane uši otvora
oslušujuć kud se puti;
ako iz dubrav gustijeh kada
pastirske ona dipli čuje,
sudeć da tu pasu stada,
180 veseli se i raduje,
i misleći da brzo ima
na volju se nasititi,
k onoj strani put uzima,
leteć u tijek strjeloviti;
185 zatočnica tako je ohola
na začinke slatke i mile
kim se bijehu posred kola
lijepe gospođe oglasile;
vapije: »Evo plemenite
190 sreće, evo lijepa plijena!
Tec'te o drage mêt, tecite
na bogatstva neizrečena!
Slijed' me svaka, svaka osveti
sebe, cara, tursku vjeru,
195 spomenujuć u pameti
lanjsku dobit i potjeru!«
Dobro ovoga ne doreče
Mogorkinja² dikla vrla,
a tište se i zateče
200 na brzomu konju hrla.
Lete za njom, a ne teku,
i nje druge nagle i hitre,
i plijen željni da prije steku,

brzim konjim stižu vitre,
205 ter u način poplavice,
ka s obilnijeh voda rijekom
plaho se oreć niz litice
sve što sreta nosi tijekom,
jedna jednu sprijed desnicom
210 za snježane prsi hvata;
druga drugu nica licom
stere konju priko vrata;
njeka za pram rudi od kosi
a za ruha njeka sviona,
215 za ruku onu ova nosi,
za pas zlatni ovu ona.
Priko noćne tako tmine
sred divljači vuku prike
vukovi ovce u načine
220 nemilosne i razlike.
Bojne dikle brže od strijele
tekuć poljem u pospjehu
s dražijem plijenom sve vesele
odmakle se dalek bijehu,
225 kad gospođe ugrabljene,
budući se osvijestile,
svu u glase sjedinjene
tuže, ciče, plaću, cvile.
Njeka ćaćka draga svoga,
230 njeka bratju milu a nika
uzdišući ljubljenoga
zove u pomoć vjerenika.
Još slobode slatke cića
ne pristaju sa svom moći
235 vapit slavna kraljevića
da ih otet bude doći.
Ali se od njih svijeh zamani
cići, plače i tuguje,
u zaklonoj ako strani
240 nije nikoga da ih čuje.
Grm ih spleten, dubje često³
gustim gajom još opstrije,
pače kitnim hvojam mjesto
nebesom ih istim krije.
245 Ukraj gaja gusta toli
dubrava se jedna otkriva:
brza ju rijeka grli doli,
a tih vjetric zgar celiva.
Rudi jasen, brijes široki,
250 bor zeleni, joha bijela,
divja lijeska, drijen žestoki,

¹ 172. Stih preuzet iz *Jejupke*.

² 198. *Mogorkinja* - drugo ime Sokolićino, načinjeno prema imenu njezina oca Mogora.

³ 241. *dubje često* - gusto drveće, gusta šuma.

kitni javor, vita jela
i česvina od sto vijeka
i hras davnji tuj se ustara,
255 ni im je nigda sila prijeka
naudit mogla od vjetara.
Proz dubje ovo hrlo stado
od razlicijeh trka zvijeri,
a po granah leteć rado
260 jato od ptica sved žuberi.
Bistra rijeka s veće¹ trakâ
u dubravu gustu ulazi,
od sunčanijeh ka ju zraka
čestim kitjem² čuva i pazi.
265 Ali sve se vode staju
i jezero sred nje čine,
ljetne danke u kom traju
lijepe vile od planine.
Družba istočnijeh zatočnica
270 slidi smiona i slobodna
gdi ju glasom od vjetrica
dubrava ova zove ugodna.
S druga tijeka svaka trudna
znoj na svijetlom licu utira,
275 i od vrućine od poludna
jaše u dubje polak vira.
Sokolica prihrabrena
prid njima se nagla puti
i u dubja ih skut zelena
280 klikne ovako počinuti:
»Eto je pastir svratio stada
u podgorje na plandište;
svak pod dubjem sred livada
pri kladencih vjetric ište.
285 Zato i mi, druge mile,
čim sunce odzgar pripeklo je,
hod'mo gdi sjen dubja dile
za trudima³ nač pokoje!
Uživajmo slatke hlade
290 gdje nas zove draga sjenca,
a konji nam vrh livade
neka pasu kod kladenca.
A ti, ki si toli svijetô
u junačtvu, Vladislave,
295 hodi otima' robje oteto:
čekamo te sred dubrave.
Ne straši nas tva desnica!

¹ 261. s veće traka - s više rukava.

² 264. čestim kitjem - gustim grmljem.

³ 288. za trudima - nakon napora (zamora).

Cijele vojske s tobom vodi:
s dvanaes samijeh djevojčica
300 ja te čekam u slobodi.
Od prijekora i od sramote
po svijetu ti glas će otiti
ispod grada da ti se ote
cvijet gospojâ plemeniti,
305 i da iz ruka dvanaes žena
ne mož opet ti ga steći,
ti ki u slavi od imena
letiš junak sad najveći.
Ah, ne trpi da su vrijedne
310 na tvôj kući, u tvom mjesti
djevojčice mlade jedne
dan od tvojijeh slava smesti!
Ali u tebi srca nije
na polje izit nam protiva -
315 da vlas ženska ne dobije
tko prije care pridobiva.
Uto, druge moje izbrane,
ne bojte se od potjera.
Odsjedimo konje vrane,
320 počnimo kon jezera.«
Dikla ohola i smiona
u ovi način vika i prijeti,
veseleć se da sama ona
s drugam svojijem cara osveti.
325 Bojnice se sve poteže
i s robinjam s konjâ skaču;
svaka svoju nase veže⁴,
sve ujedno one plaču.
Mladahnijem, da ne uteku,
330 žestocijem uvitima
pri oštrijeh duba hreku
snježana se put prižima.
Ponosite i zlosrde
od Istoka vrle dikle
335 ovako se sprva tvrde
među sobom, pak su klikle:
»Pokli sumnjit nije sada
da nas ovdi tko sastane,
o viteška družbo mlada,
340 stav'mo oružje teško s strane,
ter po ovoj bistroj vodi,
čim sve praži sunčja zraka,
plovaj, plovaj u slobodi
igre mile tvoreć svaka!«
345 Rasladiti trude od boja

⁴ 327. nase veže - veže ruke straga.

ušto ovako mlade žele,
od ljuvenijeh perivoja
otkrivaju lijere bijele.
Nije mjesta, strane nije
350 najmilije i najdraže,
ku zavidno ruho krije,
da se naga sad ne kaže.
Sve bjeloće da prid oči
izberu se i sjedine:
355 drobni biser od Istoči,
jasno srebro, snijeg s planine,
kon bjeloće mile i drage
bojnijeh diklic tamne ostaju,
ke u bistrih vodah nage
360 jakno zvijezde trepte i sjaju.
Na zamjernu na jedinu
njih bjeloću svijetlu izbranu
bistri jezer ončas sinu,
živim ognjem voda planu;
365 ozelenje kraj u travi,
trava u cvitju osta okoli,
bližnje dubje po dubravi
grane u vodu skloni doli.
Sa svijem vodam odsvud rijeka
370 zaletje se u tijek hrli,
s travom, s cvijetjem, s dubjem neka
celiva ih ona i grli.
Njeka je rudi pram vrh čela
u oblak zlatan pokupila,
375 njeka niz bio vrat rasplela
i vrh voda njim zdaždila.
Nu kći kralja od Mogora
ljepša i svjetlja svih se ukaza:
njoj iz bijelijeh prsi zora,
380 sunce istječe iz obraza.
Bjelja je vidjet ona vele
s drugam plovu² sred jezera
negli od mora vile bijele
i od spijevôca kufa pera.
385 Čim nje vlažni pram od kosi
tiho prši s hlatka blaga,
iz zlata joj biser rosi
po cvjeticu lica draga.
Ovaka se negda objavi
390 i božica svijetla od lova¹
i po jezeru u dubravi
naga ovako s drugam plova.
Ovaka se i ljuvena

lijepa mati² ukazala,
395 iz snježanijeh kada pjena
sred morskijeh se rodi vala.
Ali ohole dikle lijepe
čas ne mogu stat bez rati,
i u zabavah slacijeh hlepe
400 bojnice se ukazati.
S jedne strane šes ustaju,
s druge opeta šes protiva:
sve se vodam oružaju;
zatjecat se svaka uživa.
405 Jedna suproc drugoj plove,
jedna drugoj prijeti smeću;
sada one, sada ove
vodu uzimlju, biser meću.
Čim bojnice lijepe i nage
410 čine ovake igre u vodi,
tere svaka varke drage
i hitrine iznahodi,
eto od trublja i od vapajâ
zamnje okolo sva dubrava;
415 lovci ju kruže sa svijeh kraja
kraljevića Vladislava.
Njeki u ruci harbu nosi,
kopje vito njeki ima;
s ognjenim su puškam mnozi,
420 mnozi s lucim napetima.
Oni vode brze hrte,
lovne jastrebe ovi drže;
tražeć vižli svud se vrte,
psi ini laju, konji rže.
425 Mlad kraljević biješe otprije
opkružio polja cijela;
soko mu se sivi vije
vrh svijetloga vedra čela.
Ptica ohola sred visine
430 plemenita jata tjera,
a na vrste manje ine
mrzi trudit brza pera³.
Stiže tko se ne priklonja,
za priklonim letjet neće;

¹ 390. *božica (...)* od lova - Artemida ili Dijana.

² 394. *lijepa mati* - Afroditu ili Veneru koja se, prema mitu, rodila iz morske pjene.

³ 429-432. Sentencija koja ima funkciju da pripremi za ono što će uslijediti: sokol prezire sitan plijen i leti za krupnim: to bi u Gundulićevu kontekstu moglo značiti: Vladislav će ostaviti zvijeri (sitan) da se obori na Sokolicu i njene ratnice (krupan).

435 nu što udara, sve prid konja
Vladislavu slavnom meće,
kô tim veleć: »Toli mnoge
nije ni jake sile od svita
koja ovako prid tve noge
440 pasti neće pridobita.«¹
Razlicijeh stada zviri
odsvud skaču zatjerana;
od lovaca družba ih tiri
i u krug zbija sa svih strana.
445 Bježi bez traga i bez puta
hitra kuna, zec pun straha,
vepar, kaplan, ris, košuta,
jeljen brzi, srna plaha.
Lovcim dubrava uokolo
450 i oružjem sva se optječe;
krotko zvjerenje i oholo
zbjeno u jat u jednom teče.
Nu kraljević, kô zamjeri
što dubrava krijaše ova,
455 viknu: »O družbo pust'te zvijeri!
srećnijega nam evo lova!«
Sokolica svrće oči
otkud buka strašna ishodi,
i kô pozna što ju uzroči,
460 i kô vidje što se zgodi,
vapije drugam: »Prešno svaka
na oružja, na obrane!
neprijateljska množ nas jaka
optekla je s svake strane.«
465 I uto iz voda hrlo iskače,
i uzam² ruha na se meće;
samom sabljom među mače
usrnuti spravna je veće.
Vremena bo ni čas nije
470 da oklopjem prsi opaše,
da kacigom čelo skrije,
da na brza konja uzjaše.
Nu nje druge brze toli
u izišastvu bit ne mogu
475 da ih vlas brža ne okoli
neprijateljskom u nalogu.
Što da učinit mogu nage?

¹ 433-440. Stiže sokol koji se ne sagiba i koji za sagnutim ne želi letjeti; ali sve što uhvati, baca pred kraljevićeva konja, i time kao da veli: nema takve sile koja neće ovako pasti pred tvoje noge.

² 466. *uzam* - uzevši.

Pridobita je svaka sama,
ne od protivne sile i snage
480 nu od istoga svoga srama.
Nijedna oružja ne popada
ni u drugo trati silâ
negli u odjeću jeda mlada
naga bi se zaštitila.
485 Tako lovice u lovu se
uloviše pri lovini;
pače gusa usred guse
inih plijeneć plijen se čini.
Tako i jato bijelo u vodi
490 od snježanijeh kufa plove
i igre nove iznahodi
pod žubere slatke i nove;
nu ako upazi orla siva
gdi na nj leti iz visina,
495 sklapa krila, glavu skriva,
ne igra veće ni začina.
Kraljević se blag odveće
s uhićenijem diklam kaže:
kô one inih, on njih neće
500 vezat, samo im stavlja straže.
Sokolica nu viteška
ne gubi se, što sama osta:
u desnici sablja teška
za cijelu joj je vojsku dosta;
505 pače druge nje videći
da su u ropstvo veće upale,
skače gdi je skup najveći
neprijateljske od navale.
Jakno tigre, zvijer srdita,
510 iz planinske kadno spile
lovac skupi i pohita
porode joj drage i mile,
pune bijesa i čemera
u plahom se krši tijeku,
515 i zlotvora dočim tjera,
reži u ognju strašnu i prijeku;
tako puna srčbe ognjene
i ohola bojnica je,
čim u plijenu zaplijenjene
520 oslobodit druge haje.
Među oružja, među konje
ne teče ona nego leti,
tere smrtne i pokonje
raspe lovcem vika i prijeti.
525 Naprijed, nazad, zdesna, slijeva
grad udarâc smrtnijeh valja,
daž od leške krvi lijeva

- topeč mjesta bližnja i dalja.
Lomi, krši, tre, potlača,
530 bije, siječe, pleše i meće;
sto desnica i sto mača
da ima, mogla ne bi veće.
Leha i Kraka ubi ujedno:
mačem prode oba hrlo;
535 a nemilo i neredno
Vitoslavu prikla grlo.
Priko pasa Đurđa udara
i rasijeca u dva dijela,
a odnese u Gašpara
540 vrh od glave vas do čela.
Stuče Ostoji bôčom glavu
i moždani sve mu proli;
on vas streptje i u krvavu
blatu pade na tle doli.
545 Još Biserko, dijete mlado
ružom lice komu zene
a veselo sjaju i rado
oči lijepe i ljuvene,
u plahoći bez ozira
550 na bojnicu čim nasrće,
ispod sablje britka umira
ku ona plaho na nj obrće.
Ali jedna zatočnica
što da more proć tisući,
555 budi¹ zmija krilatica
i ognjeni zmaj gorući?
Oko nje su sjedinili
Poljaci se svi u buci
i sto mača izvadili
560 suproć jednoj samoj ruci.
Smiona dikla ne ima straha,
ali čijem ih bije i tuče,
iznenatke sred zamaha
viteška joj sablja puče.
565 Ne ustavlja se, bôčom lupa
i u zlotvorskoj grezne krvi;
nu od leškoga svakčas skupa
odsvud mnoštvo veće vrvi.
Tada u smrtnoj čim pogubi
570 kraljević ju slavni gleda,
prije neg život mlada izgubi
skače s konjem sam naprijeda;
rastiskuje i uklanja
sve viteze svoje s strane
575 i da ju ničiji mač ne ranja,
- njegovim joj čini obrane.
Nije hlabrenom Vladislavu
vik u srcu svom podnijeti
lijepu bojnicu i gizdavu
580 da neredno vidi umrijeti;
spomenuje nje jedina
i zamjerna bojna dila,
sred bogdanskih kad ravnina
u pomoć je caru bila.
585 A i toliko ona je lijepa
i u rasrdžbi i u gnjivu,
da pogledom stijenje cijepa
i u ognju zgara živu.
Ni kraljević vik bi uteći
590 od nje dražijeh oči mnogô,
da ne ustruča ozir veći
sad željenje svoje mnogo.
Krepku on misô ima ovu,
da u nijedno viku doba
595 vitezu se Jezusovu
željet Turkinj ne podoba;
a i ures drag sunčani
od svê lijepe vjerenice,
ki u srcu gleda i hrani,
600 ne da mu ino željet lice.
Sokolica ali, veće
videć ino da ne more
i da iz one ima smeće
rasutje izit nje najgore,
605 za nikako ne upasti
u poljačke živa ruke,
smiona grdi bez pripasti
ognje, mače, strile i luke.
Pri slobodi smrt ne haje,
610 tiska i nazad lako uzmiče;
a i kraljević ne pristaje
vikat nitko da 'u ne tiče.
Nu nije puta već naprida:
vojska je prid njom, za njom rika.
615 Što će? gdi će? Da se prida.
Vladislav joj slavni vika.
Bojnica se netrpeća
sva plam živi na ovo stvara;
riječ joj izrit ne da smeća,
620 rukom samo odgovara.
Ali se oprijet zaman sili;
na nju jednu svak se puti:
predat joj se trijebi ili
sasma ludo poginuti.
625 Tim stegnuta s tih nezgoda

¹ 555. *budi* - pa makar bila.

- u rijeku se meće doli;
štrapolje uzgori plaha voda,
kraj zamniva vas okoli.
Na vrh ona iz dna iskače,
630 i na izmjenu ruke od lira
sve što može brže i jače
pruža dilje i prostira.
Plove jakno laka riba,
i, gdi s druge strane pazi
635 da se od rijeke kraj prigiba,
slijedi i nadvor hrla izlazi.
Kraljević se slavni čudi
nedobitno pazeć sminje
i slobodu mnogu sudi
640 od hrabrene Mogorkinje.
Tim sred skupa svih junaka
sprva ju diči, hvali i slavi,
za podoban dar joj paka
uhićene druge otpravi.
645 Bojne konje, svijetla oklopja
i ostalo sve što ote;
štite, strile, luke, kopja
šlje joj na čas nje lipote,
veleć: »Da znaš, mač sred moje
650 ki desnice vidje sjati,
jer se opasa za gospoje
slobodivat, ne hitati;
zašto, zasveda turački
strah je i rasap naša sila,
655 kraljević je svud poljački
štiti i obrana lijepijeh vila.«
Nu kô bojna dikla uza se
opet mile dikle vidi,
s tolikoga dara sva se
660 panji, gubi, smeta i stidi.
U pameti misleć hodi
kô bi mogla zahvaliti;
nu načina ne nahodi,
tim ovako sta vapiti:
665 »Kraljeviću glasa mnoga,
dobita sam ja, dobita,
ne od oružja nu od tvoga
blagodarstva plemenita.«
Kô ovo reče, diže s vrata
670 lijep ogrljaj hitro zglobljen,
vas biserom oko zlata
i kamenjem drazijem pobjen.
Slovima se on optječe
u kih pismo ští se odzgara:
675 »Svak odstupaj nadaleče!
- mogorskoga kći sam cara.«
Za uzdarje posla ovo
Vladislavu hrabrenomu,
veleć da ime svud njegovo
680 u srcu će nosit svomu,
i da unaprijed nigda veće,
za harna se ukazati,
proć krstjanim ona neće
nigdje s drugam vojevati.
685 Pak oružja na se stavi
i na uresna konja skoči,
tere s družbom put upravi
k carstvu očinu put Istoči.
Nu k istočnim stranam svijeta
690 čim bojnica lijepa jaše,
crni ju hadum eto sreta,
Kazlaraga koga slaše.
Sprva joj se on poklanja,
kako običaj turska prosi,
695 paka ukratko bez krsmanja
kaže glase ke joj nosi.
Veli: »Od slavna cara Osmana
u Istok, gdje sad s vojskom ide,
o kraljice, ti si zvana
700 i ove druge ke te slide«.
Sokolica na glas ovi,
ki s veseljem sliša mlada,
konja obrće na put novi,
puti se uprav Carigrada.
705 Sred stravljena srca svoga
čas ne može mira imati
da joj cara ljubljenoga
prije se željnoj nagledati;
koga ni dug put, ni brijeme,
710 ni ina nijedna stvar na svijeti
nije s prigodom razlicijeme
mogla izet joj iz pameti.

PJEVANJE DESETO

Zatravljena Sokolica,
da prije vidi cara mlada,
s drugam leti jakno ptica
put bijeloga Carigrada;
5 a Poljaci svi veseli
i gospođe slobodne
na obilne su gozbe sjeli
pokraj rijeke svim studene.
Na čas¹ dana srećna toli,
10 a u zdravlju kraljevića
zdravice se uokoli
napijahu od mladića.
Još na slavu poljske krune
pod glas skladnih začinaka
15 rujna vina čaše pune
služahu se od junakâ.
Prođe zdravica, i u zdravlju
kraljevića vjerenice
napi slavni Vladislav ju
20 čašom zlatnom sred desnice.
Veseo ostatak danjih časa
lovci ovako čim trajahu,
česti glasi iza glasâ
kraljeviću dolijetahu.
25 Ulak, najprije koji dođe,
navijestio mu ovo biše
od Turkinja kô gospođe
varšovske se zaplijeniše.
Donije drugi kô je veseo
30 kralj i š njime vas puk ini
da je Vladislav slavni oteo
kleta gusa što zaplini.
Hrlo tekuć prisprije treći:
š njim poruka nastâ ova,
35 da s gospodom, čas ne ckneći,
gre kraljević put Varšova;
a to prije noći neka
u gradu se nađe unutra,
er poklisar carski čeka
40 u osvijet se bijela jutra.
Kô dobitnik od Istoći
ču zapovijed oca svoga,
na brzoga konja skoći
naglo slijeden od svakoga.

45 Gospodičić mlad prid njime,
da od puta trud mu skрати,
kliče glasom veselime
u ovi način popijevati:
»Podiže se plaho dijete²
50 mlad car Osman s Carigrada
na pogube, raspe i štete
poljskijeh polja i livadâ,
da čestitu krunu lešku
sabljom smakne i potlači,
55 i pod tursku silu tešku
nje kraljevstvo uharači.
Ali istine buduć glase
kralj poljački veće čuo
s neizmjernom vojskom da se
60 car na njega podignuo,
zapovidje sa svijeh strana
da vojevode sve najveće
i gospoda ina izbrana
u varšovsko dođu vijeće;
65 gdi, buduć se razumile
turske sprave strašne odviše,
s mnogijem silam mnoge sile
susresti se odlučise.
Poletješe zapovijedi
70 po prostranoj kraljevini
put Varšova da svak slijedi
pod oružjem u brzini;
da na vojsku svak se kupi,
da se oprijeti svi sjedine
75 silnom caru, prije neg stupi
na podolske pokrajine.
Sva se zemlja na glas ovi
zbuča, zbuni i podiže;
vrve odsvud vitezovi,
80 k Varšovu se svak približe.
Inostrane krune i knezi,

² 49. i dalje: Gospodičićeva pjesma po mjestimično pregnantnom izrazu i tonu zvuči kao narodna pjesma, i njome autor, u retrospekciji, prikazuje čitav kompleks zbivanja oko hoćimske bitke i bitku samu, ali ocrtava i zamišljena buduća vojevanja Vladislava protiv Turaka za oslobođenje Južnih Slavena.

¹ 9. Na čas - na časť.

s kîm Poljaci društvo imaju,
s vojevodam i s vitezi
na njih pomoć i oni ustaju.
85 Prosuše se stijezi svudi,
trublje daše bojne glase;
od razlicijeh vojska ljudi
na ravnome polju sta se.
Sinu svomu kraljeviću
90 kralj šibiku nad svijem poda,
a ime Karlu Hotjeviću
od vojevode svijeh vojevoda.
Sunčano se svijetlo oko
ljepšijeh vitêz ne nagleda:
95 svi jezdijahu uširoko
pod načinom skladna reda.
Zaletje se iz sjevera
na Istočna ljuta Zmaja
i prostrije bijela pera
100 poljski Orô¹ put Dunaja.
Slavna kralja vojska izbrana
pod krilim mu staše tada:
cvijet junačkih leških strana
i Krakova ures grada.
105 On moškovskih priko polja
dođe ruske na granice,
pak upriječi put Podolja
uprav tvrde Kamenice.
Stani se² otle na krajine
110 gdi od Nesterera rijeka teče,
ter pogleda iz visine
bistrijem okom nadaleče.
Ali onuđe od Dunava
pazeć sletje siva ptica,
115 gdi slavnoga Vladislava
suncem sjahu vedra lica,
veleći mu: 'Zapovijeda',
kud ću obratit brzim krili,
kud li kazat put naprijeda
120 nedobitnoj tvojoj sili?
Eto u staro Drenopolje
Otmanović izišô je,
na široko ravno polje
taboreći čete svoje;
125 paček se je i otele
sam na konju it podigô,
da bi tvoju, o sokole,
nedobitnu dobit stigô.

¹ 100. *poljski Orô* - poljska vojska.

² 109. *stani se* - zaustavi se.

Nu što velim? Nove glase,
130 kraljeviću, čuj, izbrani:
prišô je Dunav, približa se
plahi Osman k ovoj strani.
Eto moje bistro oko
veće ga je ugledalo:
135 polje mu je svijem široko
neizmjerne vojsci malo.
Zasjedi mu ti mostove
priko Pruta i Nesterera,
er sam pogled vojske ove
140 razbjena ga natrag tjera.
Scijeni dijete s bojom rati
da se umiješat sred junakâ
u saraju vojevati
s kolom lijepijeh djevojaka;
145 misli, iz luka vitezovi
što potežu smrtno strile,
da su posmijesi i celovi
kijem ranjaju usti mile,
a zatočne ravne strane
150 bojna polja sred zavade³
prsi bijele i snježane
Turkinjice lijepe i mlade.
Ah, čuj u što dijete uzda se!
Kad se na boj š njim spravljala,
155 carica mu je zlatne vlase
za tetive luka dala,
veleći mu: Slatki brače,
ti iz moga strijeljaj prama:
ja zlotvore tve najjače
160 pogledom ću sharat sama;
ti desnicom tvôm hrabrenom,
ja ću očima daždjet smrti,
mahramicom pozlaćenom
trudahnu ti znoj otrti. -
165 Utoliko i ti otpravi
vojevodu sajdačkoga,
da na moru razbije plavi
neprijatelja silna tvoga.
On s Kozacim, od kih sada
170 glava je stavljen, u dobiti
do samoga Carigrada
lasno sve će poplijeniti;
pače još će proc naprida
vlas njegovih vojničara

³ 150. *sred zavade* - usred rata.

⁴ 166. *sajdački vojevoda* - zapovjednik Kozaka Petar Konašević s pridjevkom Sahajdačni.

- 175 i izet tvrdih iz obzida
Korevskoga tamničara.
S druge strane pod oklopjem
Radoviljski knez otidi,
180 proz Planinu Staru uzidi,
Nemaniću da Stjepanu
namjesnik si krune carske,
čim pod tobom zemlje ostanu
srpske, raške i bugarske.¹
185 Senjanskoga² i najbolje
još viteze makni sade
da na staro Nikopolje
tvoj dobitni stijeg usade.
Tuj se Marka Kraljevića
190 i Mihajla vojvode³
još popijeva bojna srića,
smjenstva, junaštva i slobode.
Skokni konja po Kosovu,
gdi ubi Miloš cara opaka,
195 a k bijelomu Smederovu
pošlji kitu tvih junaka;
duh da odahne i počine
ukopanijeh pepeo kosti
Đurđa despota i Jerine,
200 kijeh zet Murat ožalosti.
Nu tvu vojsku nebrojenu
u dvije vojske prije razdili,
ter na polju otvorenu
s jednom se opri turskoj sili;
205 a s drugom ju iz nenadne
strane opkruži i zateci,
ter smetene i neskladne
glave sveži⁴, puke isijeci.
Obod' konja, uzmi veće
210 u desnicu kopje vito;
Bog je s nami, od tve sreće
nevjerstvo je pridobito.
Nijesu od mnoštva Turâk sade
junaci se tvi pripali,
215 er da nebo ozgar pade,
na kopjijem bi ga uzdržali;
nu su Turci iščeznuli:
sjeverne im zvijezde prijete,
er pogubu njih su čuli,
220 kad na carstvo stane dijete.
Priko Crna mora doni
Otman sablju vrh krstjana;
priko Crna mora goni
sad krstjanska sablja Osmana'.
225 Ču kraljević glas pun sreće,
i u bogdanske zemlje ravne
pod orlovim stijegom veće
čete uvede na boj spravne.
Suproč njemu car srditi
230 od sto vojska s vojskom doje,
kojoj mogli pribrojiti
svi jezici ne bi broje.
Na oružje se s obje strane
dode, i u buci vas svit zamni;
235 zdaždise u ognju smrtne rane,
sve se smete, dan potamni.
Kon Nesterâ Nester veći
turske krvi tuj proteče,
i u nevjerskom raspu i smeći
240 jedva s glavom car uteče.
A sad, carski dobitniče,
kraljeviću naš hrabreni,
gdi zapada, gdi ističe,
slijedit smo te pripravljeni.
245 Ne od hlapâ, ki na jata
zatjerani na boj hode,
nu je tva vojska izabrata
od vojevoda i gospode,
ki svi vape: »Pri Dunavu
250 ne stoj nego prostri sada
našu, tvoju, Božju slavu
od istoka do zapada!«
Tako junak popijevaše;
ali uz vedra kraljevića
255 veće u Varšov družba jaše
svijetlijih mladic i mladićâ.
Svak se vidi odsud teći:
na vratijeh ga svak je srio,
s gospođam se veseleći
260 kih on biješe slobodio.
Po prozorih sa svijeh strana

¹ 177-184. Poziva poljskog velikaša Radovilskog (Radivila) da oslobodi Srbiju i Bugarsku i da bude namjesnik carske krune Nemanjića.

² 185. *Senjanski* - Mikleuš Senjavski, poljski vojvoda koji je na Hoćimu bio jedan od desetorice komesara (koji su zajedno s Vladislavom i s glavnim zapovjednikom Hotkjevićem činili nešto kao glavni štab).

³ 190. *Mihajlo vojvoda* - Mihajlo Svilojević, kako ga naziva naša narodna pjesma, jest mađarski velikaš Mihajlo Silađi.

⁴ 208. *glave sveži* - zapovjednike zarobi.

- djevojčice lijepe sjaju,
i od razlika cviča izbrana
dažde obilne prosipaju.
- 265 Hvale vas mu puk začina,
star i mlad ga častit hrli,
i kralj slavni slavna sina
rado prima, milo grli.
- A i poklisar cara silna,
270 buduć prošô sve Podolje
i sva ruska mjesta obilna,
na mazovsko dođe polje¹.
- On se u gradu Kamenici
biješe uzdržô vele dana,
275 što kazački svud vojnici
vrćahu se sa svijeh strana.
- Od njih guse neizrečeni
strah u srcu svom očuti,
zasve er znaše da otvoreni
280 poklisarom svud su puti.
- Još bo odonda paša uspređa
i u teškoj osta smeći,
otkad s kopjem na nj ugleda
Krunoslavu bojnu teći.
- 285 Sumnji, i sved mu sumnja čini
s uzroka se bojat tega,
kako ona, da se i ini
upoznali ne bi u njega.
- Tim dokli se ulak vrati,
290 koga u kralja poslô biše,
ne hteć naprijed putovati,
odocni se on saviše.
- Nu kô primi da vojvoda
nad Kozacim podoljskima
295 uzdahnu mu stražu poda,
ka ga u putu pratit ima,
i bez sumnje i bez straha
s družbom Kozâk vitezova
na ravnine sad dojaha
- 300 nedaleče od Varšova.
- Na brijeg jedan šator meće,
konja odsijeda na kom jaše,
a vrh njega i noć veće
crni šator svoj steraše.
- 305 Tuj počinu, dokli opeta
na istočna vrata bijela
jasnijem stupom Zora išeta,
sva rumena, sva vesela.
- Kralj poljački utoliko,
310 nedobitni i čestiti,
kupi i vijeće svê veliko,
cvijet kraljevstva plemeniti;
a to u vedroj slavi neka
sred vojvoda i sred panâ
315 na pristolju on pričeka
poklisara cara Osmana,
ki s naredbom tad potpunom
biješe u mnogoj poslan želji
da s poljačkom slavnom krunom
320 mir utvrdi i utemelji.
- Ah, ovako s plahe čudi
nerazbornim smjenstvom gine
neprijatelja tko ne sudi
za ono što je doistine.
- 325 Eto usiljen car je oholi,
poć u Istok spravan gdi je,
da s darovim sad se moli
komu sabljom prijeti prije.
- Ne smije se ganut dijete -
330 još bo straši Prut ga rika -
što ne vidi sprva uvjete²
nedobitna dobitnika.
- Biješe sunce konje ognjene
po nebeskom polju udrilo
335 sred istoči razvedrene
zlateć zorno rumenilo,
s istočnijeh se strana kada
eto paša carski upazi
gdi od Varšova bijela grada
u varoše lijepe ulazi.
- 340 Sred prostrane kraljevine,
jakno srce poljskijeh polja,
stoji Mazovska mimo ine
sve države ljepša i bolja.
- 345 Na Visli joj bistroj rici
Varšov grad je vrh i glava;
u sadanja doba u dici
dvor mu kraljev svjetlos dava;
tuj bo kralji pribivaju
- 350 i pristolja drže svoja,
i općena se vijeća³ staju
ili od mira ili od boja.
- Prid Varšovom na livadi,
ka je u svakom ravna kraju,
355 vitezovi vidje mladi

¹ 272. *mazovsko (...) polje* - Mazovija, pokrajina
u kojoj je Varšava.

² 331. *dok ne dozna je li sklopljen mir.*

³ 351. *općena vijeća* - državni sabori.

- bojne konje gdi igraju.
 Pri viteškoj toj zabavi
 man poklisar konja plaha
 iska od igre da ustavi,
 360 dokli u gradska vrata ujaha.
 Janjičarâ sto naprijeda
 u žarkulah s perjem jaše;
 spahoglân ih peset redâ
 tihom jezdom¹ slidijaše.
 365 Opeta je broj konjikâ
 u odjećah plemenitijeh,
 korugvâ im množ razlika
 vrhu kopja trepti vitijeh.
 Dug red mladih pak djetića
 370 s razlicijem se darim kaže
 kralja i slavna kraljevića
 Otmanović kijem častijaše.
 Trijes konja su u povodu²
 arapskoga od plemena:
 375 ognji u zgledu, vihri u hodu,
 vrh morskijeh bi tekli pjena;
 suho im zlato sedla skova,
 sakrafoče biser niza,
 drag je kami sred njihova
 380 čela vidjet sunce izbliza.
 Trijes lukova s trkačima,
 nakićeni pribogato,
 zamjeran je ures svima -
 sve drag kami, biser, zlato.
 385 Još tredesti britkijeh sablja,
 kim izvrsnos Istok dava,
 a s nebesa suncu ugrablja
 zrake svijetla svim naprava.
 I tridesti robinjica:
 390 zlato im često pram nathodi,
 zora iz čela a danica
 iz oči im bio dan vodi.
 Pogleda su sve razbludna
 a obličja gospodična;
 395 ljepota je njih pričudna
 božicama rajskijem slična.
 Mladomu ih Vladislavu
 Osman mladi car posila
 za razgovor i zabavu
 400 sred pokoja draga i mila.
 Jaše paša najposlije;
 konj pod njime ponosit je,
 oko glave odsvudije
 snježani mu veo svit je.
 405 Bijeli risi crnijeh pjega
 zlatan kavad svud mu rese;
 do samoga pasa u njega
 sijeda brada prostire se.
 Na uzdi drži jednu ruku,
 410 pri prsijeh drugu hrani,
 kažuć u njoj svemu puku
 carski u zlatu lis poslani.
 Vojvodâ mu šes je okolo,
 kim naredi kralj ga sresti;
 415 odjeveni svi su oholo,
 svijetla obličja, stavne svijesti.
 Njih su konji vidit taci
 da ne tiču tli čim jezde;
 pače regbi hitri i laci
 420 pružice se sad na zvijezde.
 S ovijem redom, u ovoj slavi
 gospoda ga družec ova,
 poklisar se carski upravi
 kraljevskijeh put dvorova.
 425 Kraljevski se bijeli dvori
 dižu i diče put nebesa
 ponosito k zvijezdâ gori,
 na prostoru puni uresa.
 Na mramornih stupijeh, koji
 430 lijep red kažu, svakolika
 naslonjena građa stoji
 plemenita i velika.
 U prostrana vrata lipa
 kô se ulazi, u dva reda
 435 izdjeljanijeh broj se kipâ
 starijeh leškijeh kralja gleda.
 Tako im umje hitrijeh ljudi
 vješta ruka slike utvorit
 da, tko ih pazi, živijeh sudi
 440 i da sad će progovorit.
 S bijelijem gnijezdom orlovime
 Leh se u jednoj ruci objavi;
 drži u drugoj grad kom ime
 od našasta gnijezda stavi.
 445 Dubrava mu je oko čela,
 on bo iz dubrav skupio je
 u gradove i u sela
 puk kom ime poda svoje.³

¹ 364. *tihom jezdom* - kasom.

² 373. *u povodu* - u povorci.

³ 441-448. *Leh I* - legendarni poljski kralj koji je, u VI. st. došavši iz Hrvatske u Poljsku, naišao na gnijezdo bijelih orlova i tu sazidao

450 Krak se za njim pak udjelja;
drži u rukah grad i ovi,
Kraka svoga zgraditelja
ki imenom i sad slovi.

455 Primislav¹ se s štitim pazi
i s kacigom dupskih kora;
oružjem bo tijekom porazi
Ugre i izagna priko gora.

460 Leh se drugi vidi opeta,²
stoji konj uza nj; on bo steče
oblas, što u svā mlada ljeta
brzijem konjim tijekom priteče;
465 drži u rukah luk i strile,
kim obrani od česarske
Velikoga Karla sile
puke slovinske i ugarske.

465 Pjastav slijedi: ruka jaka³
pod jarmom se još proslavlja;
volovom ga sprva a paka
neprijateljnim svojim stavlja.

470 Kip je za ovijem komu od kosi
vrh pleći se vlas prostira;
krs u rukah zlatan nosi,
a u nebo oči upira -

475 Mjesislav⁴ je ime od slave,
ki u svetoj vodi umijesi,
koj on prvi vrh od glave

prignu i krstom čelo uresi.

480 Boleslav je sin za njime⁵
na pristolju s krunom zgara,
ku s imenom kraljevskime
prvi on primi od česara.

485 Kon njega se pismo izdube
ruske vojske kô potlači,
Pomoravce i Kasube
primi, a Pruse uharači.

485 U odjeći kaluđera
Kažimir se prvi udjelja;⁶
još križ drži kim zatjera
kralj redovnik neprijatelja.

490 Boleslav se pod oklopijem⁷
Krivousti gleda i broji;
on na konju s vitijem kopjem
i s perenim štitom stoji;

495 Vladislava oca svoga
sprijed priliku drži od zlata,
na štitu orla poljačkoga
s česarskijem sred nokata.

500 Stijezi, oklopja s mačim, s štitim
pod lovornijem vise vijencom,
i sve što ote pridobitim

Rusom, Ugrom, Čehom, Nijemcom.
S bijelim orlom stijeg držeći
Kažimiru je drugom slika;⁸
s tijekom bo plešuć glavu smeći
ime dobi od Velika.

grad Gnjezdo (Gniezno), a zatim izveo narod iz šuma u gradove i sela.

¹ 453. *Primislav, Pšemislav* - legendarni poljski kralj kojemu legenda pripisuje lukavštinu s pomoću koje je od svoje zemlje odvratio Mađare: od kora drveta učinio je mnoštvo štitova i oklopa, obojio ih i namastio tako da su se u osvit dana sjajili nasuprot onima koji su ga opsjedali; povjerovavši da kralj ima veliku vojsku, neprijatelj se povukao.

² 457. i dalje: *Leh II* - također legendarni poljski kralj (u VIII. st.), za kojega priča kaže da je otkrio podvalu jednog pretendenta na prijestolje i za nagradu sam bio izabran za kralja. Njegovi bojevi (u *Osmanu*) s Karlom Velikim izmišljeni su.

³ 465. i dalje: *Pjastav* - legendarni poljski kralj koji je prije bio kmet i kolar. Gundulić u antitezi kaže da je prije jaram stavljaio volovima, a sada kao kralj neprijateljima.

⁴ 473. *Mjesislav* - Mječislav, prvi povijesni kralj Poljske koji je prešao na kršćanstvo i pokrstio svoj narod (X. st.).

⁵ 477. i dalje: *Boleslav*, nasljednik Mjesislava na prijestolju; dobio je krunu od Otona III. i krunio se 1024. u Gnjeznu; na postolju njegova kipa (u epu) ugraviran je tekst koji govori kako je uspješno ratovao protiv Rusa, Pomoravaca, Kašuba i Prusa; stekao je naslov Hrabri.

⁶ 485. i dalje: *Kažimir I* - poljski kralj (1034-1054) koji je pred pobunjenicima pobjegao iz zemlje i sklonio se kod susjednih vladara; u Gundulića Kažimir se vraća kao redovnik u zemlju, što ne odgovara činjenicama; podatak je vjerojatno uzeo iz kakve kronike ili za nj doznao iz kakva osobnog kontakta.

⁷ 489. i dalje: *Boleslav Krivousti* - poljski kralj od 1102-1138.

⁸ 501. *Kažimir II* - čini se da su u ovom liku spojeni Kažimir II Pravedni (1178-1194) i Kažimir III Veliki (1334-1370).

- 505 Lauš¹ pak je: zagrljena
na štitu mu je Visla i Sava,
i dostojno narešena
dvjema krunam jedna glava.
S druge strane prvi u redu
510 kip se kaže plijenim kitan:
Jadželom² je, po pogledu
kralj i junak nedobitan.
Slava u vodi³ zdaždje s nebi,
da ga vlada vojujući,⁴
515 kad Vladislava ime sebi
krsteć se uze, svê⁵ dâ kući⁶.
Na štitu mu je oklopljeni
konjik, ki čim konja teče,
digô je u obje ruke ognjeni
520 mač vrh glave, da udre preče.
Naličje uza nj stoji viteško -
mlada kralja mož svjedočit;
svija i stresa kopje teško,
a konj pod njim sad će skočit.
525 Zgar »Vladislav tretji«⁶ piše:
dobitniku slavnu carskom
treću krunu zvijezde sviše
nad poljačkom i ugarskom.
Sablje, luci, kopja i štiti
530 i plijen je odsvud ki mu ostavi
beg u gorah pridobiti
i car Murat na Muravi⁷.
Od mramora pak je bila
stup udjeljan; pišu slova:
535 »Kralj dobitnik nijemskih sila,
rasap turskijeh vitezova.«
Na štitu mu je orô oholi,
lis masline u kljunu ima:
»Kažimir sam«, štî se okoli,
- 540 »vernim, smeća odmetnima.«⁸
Od bronce opet stoji uzgori
kralja Alberta⁹ slika ulita;
okolo joj svud su odori
Tatarina pridobita.
545 Druga uz nju sva se bijeli,
pram pod krunom sam se crni;
zlatno pismo odzgar veli:
»Kralj Lesandro blagodarni.«¹⁰
Treća uz ovu izdjeljana
550 sjedi uzmnožna i velika
s krunom kom je zgar vjenčana
s maslinome lovorika.
Veličinu kaže svoju
obraz svijetli, pogled stavni,
555 s pismom: »U miru i u boju
Šišman prvi¹¹, kralj prislavni.«
Duga je zemlja - slava je dilja
ka od imena raste svoga:
razbi Tatara i Vasilja,
560 silna kneza moškovskoga.
Šišman drugi¹² stoji za njime;
vedru sliku zlato odijeva,
od Augusta srečno ime
ki ponovi čim kraljeva.
565 Orô konjiku oklopjenu
na štitu mu družbu čini;
on bo u vijeću združî općenu
Litvu k poljskoj kraljevini.

⁸ 539. *Kažimir* - poljski kralj Kažimir IV (1445-1492); taj i prethodni stih sadrže i igru riječima, tj. *Kažimir sam vernim* (pokazujem ili značim mir za vjerne), *smeća odmetima* (tj. smutnja i neprilika sam za odmetnike).

⁹ 542. *Albert* - Jan Albert, poljski kralj (1492-1501) koji je uspješno ratovao protiv Tatara.

¹⁰ 548. *Kralj Lesandro blagodarni* - poljski kralj Aleksandar Jagielonac (1501-1506); bio je veoma darežljiv tako da su za nj suvremenici govorili da je umro na vrijeme, jer da je duže živio, bio bi raspoklanjao Poljsku; zato mu i Gundulić daje atribut *blagodarni* (darežljiv).

¹¹ 556. *Šišman I* - Žigmund I. Stari, poljski kralj (1506-1548); uspješno ratovao protiv Moskovljana, križara (njemakih templara) i Moldavaca.

¹² 561. *Šišman II* - Žigmund II. August, poljski kralj (1548-1572); za njegove vladavine konačno je Litva združena s Poljskom.

¹ 505. *Lauš* - Ljudevit Veliki, poljski (od 1370) i ugarsko-hrvatski kralj od 1324. Vladao je do 1382.

² 511. *Jadželon* - poljski kralj Vladislav Jagielo (1386-1434), potječe iz Litve, tada još poganske; pokrstivši se 1386. spojio je Litvu i Poljsku u jednu državu.

³ 513. *slava u vodi* - krštenje.

⁴ 514. da mu pomaže u ratovima.

⁵ 516. (ime) *svê dâ kući* - dade svoje ime dinastiji (Jegielovići).

⁶ 525. *Vladislav tretji* - Vladislav Varnenčik.

⁷ 532. *na Muravi* - na (rijeci) Moravi.

570 Za ovom kralja i junaka
u ugarskoj je kip odjeći;
s buzdohanom ruka jaka
ragbi stoji još priteći.

Pismo se odzgar zlatno gleda:
»Stjepan Bator«, ovo 'e dosta;

575 slava ostalo pripovijeda
i glas za njim koji osta.

Od oružja stoje gomile
ke kralj vitez ote i doni,
kad moškovske razbi sile

580 i odmetne Pruse skloni.

Prilika ova zaglavila
biješe oba svijetla reda,
kô tim veleć: »Priko dilâ
mojih nî moć proc naprijeda.«

585 Mnogi kipi mnogih kralja
među ovim jošte slide;
ali ih kriju mjesta dalja:
slike im se sprijed ne vide.

590 Krije ih misto, nu zamani,
ako im je ime udjeljano;
u slavnijeh se djelijeh hrani,
svemu svijetu tim je znano.

Nu kô paša pribogata
silna cara od Istoka

595 na velika dođe vrata
dvora svijetla i visoka,

eto između skupna puka,
ki odsrud vrvi i izlazi,
tvrdu stražu od hajdukâ

600 pod ognjenim puškam pazi.

Viteškoga konja odsjede
sa svôm družbom, ter se veće
proz razlika mjesta uzvede
prid veliko gori vijeće.

605 Sred dvorova, kim sve strane
mnogi ures prikrio je,
i velike i prostrane
tri vijećnice redom stoje.

U najprvoj stât se vide

610 sved mladići plemeniti
ki kraljevsku dvorbu slide
za na svijetle časti uziti.

U drugoj se kupe i staju
plemići opet zrelijeh lita

615 koji kralju na glas daju
tko uljesti k njemu pita.

Kralj u tretjoj, nada svima
veličinu ka prostira,
poklisare svijetle prima

620 i od vladanja vijeća zbira.

Ali u vijeću utoliko,
dočijem svjete svak prinese
ter se odluči svekoliko
što odgovorit paši će se,

625 Zborovski se knez otpravi,
obran među mudrim zborom,
poklisara da zabavi
plemenitim razgovorom;

ki se oglasio biješe odavna
i prosuo svud besjede

630 da od silna cara u slavna
kralja zacić mira grede.

Svijetli pan se diže time,
koga slave svudi lete,

635 i u vijećnici srednjoj š njime
u način se dvoran sreće.

¹ 574. *Stjepan Bator* - mađarski velikaš i potonji poljski kralj od 1576. do 1586; uspješno je ratovao s Moskovljanima; pokorio je *odmetne Pruse* (stanovnike grada Gdanjska) - Time je Gundulić zaključio galeriju kipova poljskih kraljeva; u tu galeriju smjestio je uglavnom značajnije vladare, dok je ostale, koji po njegovu shvaćanju imaju kakvih mrlja, propustio.

PJEVANJE JEDANAESTO

Vijećnica je srednja u sebi
tež naprave, tež liposti
da tko 'e u njoj vik se ne bi
nagledô je od milosti.
5 Bogato je narešena;
pokriva ju sa svijeh strana
svila zlatom ispunjena,
na razlike slike tkana.¹
Tuj bo iznova slavna zgoda
10 dobiti se lanjske složi
koja Turcim prikor poda,
a Poljacim čas uzumnoži.
Izvrnsostim svak se čudi:
nebo 'e odzgar, zemlja okolo,
15 stijezi, trublje, konji, ljudi,
silna oružja, bjenje oholo.
Car se gleda, plaho dijete,
gdi se digô s Carigrada
na pogube, raspe i štete
20 poljskijeh polja i livadâ.
Š njim se pazi oružana
množ nezgledna² na sve kraje;
gubi ime polje i strana:
što oko vidi, sve vojska je.³
25 Ali opeta glasoviti
poljački se kralj objavlja,
za kraljevstvo obraniti⁴
gdi proć caru vojsku spravlja.
Svud se paze brzi ulaci
30 hrlo optjecat svaku stranu,
da ured skaću svi junaci
krune općene na obranu.
Letjet gledaš zapovijedi
po prostranoj kraljevini
35 put Varšova da svak slijedi
pod oružjem u brzini.

¹ 7-8. slike izvezene na tkanini - tapiserija.

² 22. *množ nezgledna* - mnoštvo koje se ne da pogledom obuhvatiti.

³ 23-24. ne raspoznaju se više lokaliteti i sve što oko može vidjeti samo je vojska. (Jedva je moguće zamisliti zgusnutiji, a sadržajem bogatiji izraz.)

⁴ 27. *za kraljevstvo obraniti* - da obrani kraljevstvo.

Vidi se ončas na glas ovi
gdi se zemlja sva podiže,
gdi odsvud vrve vitezovi,
40 gdi se oružjem sve užije;
gdi inostrane krune i knezi
s kim Poljaci društva imaju⁵
s vojevodam i s vitezi.
na njih⁶ pomoć i oni ustaju;
45 gdi se mnoga vojska zbira
vrhu polja svim široka,
i gdi se Orlov stijeg⁷ prostira
proć Mjesecu od Istoka.⁸
Nu poklisar sve ostavi,
50 a uze pazit k onoj strani
gdi s oružjem sto'e u spravi
Turci se udrit i krstjani.
Velike se vojske dvije
vrhu ravna kažu polja
55 kraj prostrane Bogdanije⁹
i granicâ od Podolja¹⁰.
I toli su po načinu
izatkane sej države
da, tko ih gleda, zaistinu
60 cijeni da su zbiljne i prave.
O krajijeh polja od rati
Pрут i Nester gledat slidiš,
i ako c' oku vjerovati,
romon čuješ, tijek im vidiš.
65 S jedne strane tuj pazi se,
i bez svrhe i bez mjere¹¹,
turska strašna vojska gdi se

⁵ 42. *s kim (...) društva imaju* - s kojima su saveznici.

⁶ 44. *na njih* - na njihovu.

⁷ 47. *Orlov stijeg* - poljska zastava.

⁸ 48. *proć Mjesecu od Istoka* - protiv turske zastave.

⁹ 55. *Bogdanija* - Moldavija, onda pokrajina na južnim granicama Poljske, potčinjena Turskoj, ali s domaćim knezom.

¹⁰ 56. *Podolje* - pokrajina u južnoj Poljskoj, na granici prema Moldaviji; tu protječe Dnjestar, na kojem je Hoćim.

¹¹ 66. *i bez svrhe i bez mjere* - (turska vojska) kojoj nema kraja niti se može izmjeriti.

- jakno mjesec na luk stere.
S druge vojska od Poljakâ
- 70 svim se kaže lijepa kita,
od hrabrenijeh sva junaka
po izboru skladno svita.
I toliko slične slike
tkalac hitri¹ svemu poda
- 75 da ne samo svak prilike
poznâ od vitez i vojvodâ,
nu se u svemu ti bilježi
od istine još gledaju,
da bi rekô trepte stijezi,
- 80 buče ljudstva, konji igraju.
Paček se oko dotle vara
i poznanja svačija gube
da gdi bubanj svaki udara
čuješ i gdi trublje trube.
- 85 Izvrnostim sih naprava
vas zapanjen paša ostaje;
u istinu se upoznava
i mni u vojsci opet da je.
Snebiva se da toliko
- 90 ruke umrle hitro vezu;
tim je ovako on poklikô
Zborovskomu svijetlu knezu:
»Tko bi, slavni vo'evoda,
toli umjetan među vami
- 95 da besjedu i duh poda
ovijem mrtvijem prilikami?
Oružja ova tko osnova
i lanjskoga boja sile?
Ah, jesu li čuda ova
- 100 ljudske ruke učinile?
Eto pazeć vojsku našu,
ke je mnoga veličina,
svakoga u njoj poznam pašu
i Turčina po Turčina.
- 105 Još kad bi mi moglo biti
poznat i one srećne puke
kim je caru odoliti
od junačke išlo ruke;
ter bih čuo od svijeh ime
- 110 kô svijeh vidjeh vojevati,
ne bih mogô u sej vrime
draže stvari ja slišati.«
Na ovo dvorno uprašanje
od careva poklisara
- 115 knez, ki djelim svud slavan je,
u ovi način odgovara:
»Dobrovoljno tvôj Milosti
ja ću kazat, paša izbrani,
narode one s kih kriposti
- 120 kraljevstvo se naše obrani.
Nu vitezi tko su koji
razabrat je mučno imena,
gdi sva u skupu vojska stoji
taborima obgrađena;
- 125 tim pogledaj gdi iz tabora
van izišla sva se otkriva
otvorenijeh vrh prostora
čekat cara suprotiva.«
Tajčas carski paša obrati
- 130 tihi pogled stavna obraza
poljsku vojsku razgledati
gdi mu slavni knez ukaza.
Sunčano se svijetlo oko
ljepšijeh vitêz ne nagleda:
- 135 svi na čete uširoko
slijede način bojna reda.
Nu poklisar čudom novim
snebiva se pazeć paka
prid ovacim vitezovim
- 140 za vojvodu pustinjaka.
Zagunjastio i zarastô
ovi u kosah vas se vidi;
postarano lice i tmasto
kaže od kože suhor blidi.
- 145 Obje mu su noge bose,
drži u rukah križ raspeti,
a konopom opasô se
po oštrom ruhu od kostreti.
Oči š njega čas ne smeće
- 150 zapanjeni Alipaša,
i ne može srcu veće
odoljeti da ne upraša;
Zborovskomu veli time:
»Tko je oni, gospodine,
- 155 ki ide prvi prida svime,
a porušen nad sve ine?
U čovjeku poharanu
i satrenu onoliko
ku ste ufat mogli obranu
- 160 gdi na bjenje se ide priko?«
Podsmjehnu se sim² riječima
knez, i ovako odgovori:

¹ 74. *tkalac hitri* - vješt umjetnik u vezenju na platnu.

² 161. *sim* - tim.

»Ne boji se tko pravu ima
vjeru u Boga višnjem gori.
165 Od koljena je plemenita
gospodičić jedan ono
ki pogrdi slavu od svita,
a obra bitje svim priklono.
Blaž¹ na ime on se zove,
170 i s istoka do zapada
od svetinje glas njegove
po narodih leti sada.
Na svakčas bo kroz veliko
djelovanje od čudesa
175 kaže svitu on koliko
drag je kralju od nebesa.
Po pustinjah nag dočime
Isukrsta naga slidi,
među carom i našime
180 kraljom zgrade sve prividi.
Tim noseći križ u ruci
s kraljevićom na boj doje
i, gdi oružjem ini puci,
on molitvam vojevô je.
185 Nu besjeda moja ova
sasma duga da ne izlazi,
od poljačkijeh vitezova
sliša' imena, slike pazi.
Gleda' onega ki sred štita
190 u verigah drži lava,
a od zelena perja svita
na glavi mu stoji dubrava;
i odjeća mu sva je zelena,
kom oklopje zgar pokriva:
195 i konj zelen oka ognjena
regbi pod njim munja je živa:
Rodovilski knez ono je:
vodi tri čete izdaleče,
iz najkranjih držav koje
200 val Nijemskoga mora² optječe.
Oni oklopja ki oblače,
za vojvodom ter najprije
nose kopje, pašu mače,
konjici su od Prusije.
205 Pazi opeta družbu ognjenu

ka za njima gre smiono
s puškom duzim na ramenu -
Pomoravci³ sve su ono.
Nakon njih su tvrde čete
210 livovskijeh iz prostora;⁴
s puškom i oni regbi lete
jak ognjeni trijes vrh gora.
Ali gledaj, pak vojnici
litvanskoga kneštva slijede:
215 svi na konjijeh kopjanici
pod oružjem bijelijem sjede.
Glavu imaju pan-Stjepana⁵,
velikoga kandžilijera;
jaše junak konja vrana,
220 vran štit i vrana ima pera.
Vojvodu opet pazi onoga
ki igra konja svim velika:
staroste je pološkoga
Sjenevića⁶ ona slika.
225 Modrim perjem vitez mili
vedro je čelo nakitio,
i u pozlatnoj modroj svili
na ugarsku vas se odio.
Za njime se dio s kopjem,
230 dio s lukom vitêz združja;
Radogostje⁷ pod oklopjem
i Smolensko⁸ njih oruža.
Vojničarâ vidjet još je
kim su oružja ista i snaga:
235 Podljesje⁹ ih i Pološje¹⁰
iz bližnijeh šlju rusaga.

³ 208. *Pomoravci* - vojnici iz obalnog pojasa Poljske na Baltičkom moru.

⁴ 210. *livovski prostori* - Livonija koju su nekad sačinjavale današnja Litva i Estonija.

⁵ 217. *pan Stjepan* - Stjepan Pac, ugledni litavski velikaš, sudjelovao je u Hoćimskoj bici, ali ne kao zapovijednik litavskih četa.

⁶ 224. *Sjenević* - po svoj prilici kastelan poločki Nikola Zenović, isticao se na Hoćimu i nakon teških rana umro.

⁷ 231. *Rodogostje* - Rogožno, grad u Poljskoj.

⁸ 232. *Smolensko, Smolensk* - grad i pokrajina u zapadnoj Rusiji, nekad u sastavu poljske države.

⁹ 235. *Podljesje* - vojvodstvo na granici između Litve i Poljske, danas u Litvi i Bjelorusiji.

¹⁰ 235. *Pološje* - grad i vojvodstvo nekadašnje Litve, danas Polotsk u Bjelorusiji.

¹ 169. *Blaž* - pustinjač koji u Gundulićevoj koncepciji s križem predvodi poljsku vojsku; ime je načinjeno prema sv Vlahu, zaštitniku Dubrovnika; Gundulić njegovu funkciju proteže na šire, slavenske prostore.

² 200. *Nijemsko more* - Baltičko more.

Gleda' onega ki u desnici
vitim kopjem regbi tresе,
a na zlatnoj mu ugarštici
240 žuto perje prostire se.
Zlatne mu su i odjeće,
zlatne konju sve naprave,
ki se pod njim u skok meće
s perjem žutijem vrhu glave.
245 Vojvoda ono slavna imena
Zamoški¹ je pan hrabri, ni,
ki Tatara razbi ognjena
i u plijenu mu plijen zaplijeni.
On za sobom tri razlike
250 vitezova vrsta vodi;
gledaj ke su njih prilike
s kim li oružjem svaka hodi.
Zamoški su ono vrlі
kim vrha glave lete krila;
255 i konji im su s krilim hrli,
a oružje luk i strila.
Vučijem kožam su odasvudi
sebe i konje sve prikri- ,
ter od konjâ i od ljudi
260 vukovi se učinili.
Za bojnicim plasim ovim
volinski se ono staju;
britke vuče pod lukovim
i kopjače svi imaju.
265 A u košuljah kioviski puci
od gvozdene pak su žice;
harbe i štite nose u ruci
a na pasu sikirice.
Nut onoga kom kaciga
270 snižanim se perjem kiti,
a i konj pod njim bjelji od sniga
regbi sad će poletiti.«
»Ah, Mikleuš ono li je
pan Senjavski?²« priuze paša.
275 »Ja ga poznam: on najprije
na oružja udri naša!

¹ 246. *Zamoški* - Tomaš Zamoyski, poljski knez kojemu je otac bio kancelar i veliki hetman. Od 1633. bio je krunski kancelar; na Hoćimu nije sudjelovao.

² 273-274. *Mikleuš Senjavski* - poljski vojvoda koji je na Hoćimu bio jedan od desetorice komesara (koji su zajedno s Vladislavom i s glavnim zapovjednikom Hotkjevićem činili nešto kao glavni štab).

I ondi s konja snježanoga
ognjen junak pali očima,
ter ta je u njem sila mnoga
280 da mu i od slike strah se ima.«
Odgovori knez hrabri:
»On je ono: štit mu pazi,
na komu je plam ognjeni
gdi iz snježane gori izlazi.
285 Pod klobucim kamilovcim
krajčnici za njim jašu,
Bjelorusi s Podolovcim³:
puške nose, sablje pašu.
Ali u nebu razvedrenu
290 prije bi zbrojil sitne zvijezde
neg vojevode po imenu
ki za ovijem opet jezde;
er nije u poljskoj zemlji toga
mjesta mala ni velika
295 ko vojevodu ne ima svoga
i osobna plemenika.
I svi, er hoće toj zakoni,
od kraljevstva za obranu
kad vojuje kralj, i oni
300 trijebi na boj da ustanu.
Tim četami koje slide
svjetlje slike tkalac poda;
svi bo u njih ki se vide
plemići su i gospoda.
305 U bogatoj ono odjeći
mazovska se četa resi:
korde o pasu a niz pleći
vise ognjeni samokresi.
Kalpake im rese risi,
310 modre odjeće srebro okoli,
i niz lijevo rame visi
ris pod lijevu ruku doli.
Opet leškijeh vitezova
mlados lijepom jezdi jezdом
315 iz mjesta u kom s gnijezda orlova
Leh prvi grad zazva Gnezdом.
Š njima upored od Poljakâ
gledaj drugu družbu mladu,
otkli stari Krak od Kraka
320 poda ime svomu gradu.
U povodu tri jedeka
svaki uza se vitez drži,
a konj pod njim željan tijeka
regbi skače, puha i rži.

³ 287. *Podolovci* - vojnici iz Podolja.

325 Za ugaršticam zaruđenim
trepti perje šarovito;
visi kaplan pod ramenim,
stoji u ruci kopje vito.
Korda o bedri, štit o pleću,
330 dva na sedlu samopala,
zgar oklopje a za odjeću
dostegnice svione ozdala.«
»Dosta, svijetli gospodine!
Ke se čudo meni otkriva? -
335 kliče paša - Doistine
kraljevića vidim živa!
Sred gospode po izboru
on na konju jezdi bijelu:
dobit nosi u pozoru,
340 sreću u ruci, slavu na čelu.«
Knez priuze: »Ono je slika
koj se u suncu ime udjelja,
istočnoga dobitnika,
sjevernoga branitelja.
345 Ah, pogleda' u prilici
ka mu uz mnošnos sja velika!
Mač na pasu a u desnici
od gospostva stoji šibika.
Oklopja se zlatna odzgora
350 pod grimiznim plaštom rese:
sunčanim ih zrakom zora -
tako sjaju! - svih naveze.
Štitnika mu dva su okolo:
nosi jedan bat zlaćeni,
355 drugi, trepteć perje oholo,
kacigu i štit š njom pereni.
Dvanaes konja, dvanaes vila
bojnom se igrom prid njim diče;
ptica, munja, vihar, strila
360 brzine im ne pritiče.
Starca onoga uza nj gleda'
zagašenoj u haljini;
stavan obraz, brada sijeda
poštovana svijem ga čini:
365 ono Karlo Kotković je
vo'evoda slavni od Vilne,
komu poda kralj i viće
nad svom vojskom časti obilne.
Ah, njegova slika u tkanju
370 stekla izvrsnos toliku je
da bi rekô pazeć na nju:
»I sad misli i svjetuje!«

Pazi uz njega zatočnicu
ka pritječe djelim slavu',
375 Korevskoga vjerenicu,
nedobitnu Krunoslavu!
Nje konj zlatni sliku prima
od sunčanih konja s nebi,
pokli vele svjetlje ima
380 sunce od sunca on na sebi.« -
»Dobro poznam, paša veli,
ja bojnicu slavnu svuda;
oči je su mē vidjeli
veće puta ne bez čuda.
385 Nu ono li, svijetli kneže,
Milosti je Vaše slika
ka na ljubav svû priteže
srca oholih protivnika?
Perje rumeno i rumena
390 vrhu oružja zgar naprava
i zrak lica razvedrena
svakomu je poznat dava.«
»Slika je ono od jednoga«,
knez s posmijehom milim veli,
395 »prijatelja draga tvoga
ki te služiti u svem želi.« -
»Da oni ostali tko su veće,
priuze paša, ki uz Vas hode?«
Odgovara knez: »Najveće
400 od kraljevstva vojevode:
čeljad svijetla i kriposna,
u slobodi ka boravi,
druge uzde ter ne pozna
neg ku sebi sama stavi.
405 Gledaj kô se svi ponose
odjeveni pribogato,
ter vrh svile pošven nose
dragi kamen, biser, zlato;
bijelijem perjem glavu kite,
410 pod kavadim nože drže,
pašu sablje plemenite,
jašu konje vjetra brže.
Ali uprav sad k onomu
ti vitezu oči svrni
415 ki stoji s kopjem i u bijelomu
oružju se vas srebrni;
srebrna mu i perja su
na kacizi kâ mu vise;
srebrn mu je mač na pasu,

¹ 374. *ka pritječe djelima slavu* - koja junaštvom nadmašuje slavu što u njoj kruži.

- 420 i konj pod njim srebrni se.
Altanskoga¹ kneza obliče
ondi je ono izatkano;
gdi zapada, gdi ističe,
njegovo ime svud je znano.
- 425 U zastavi od junačke
vojske on jaše najposlije;
nijemske zemlje i franačke
za njim izbor hrabreni je.
- 430 Nu opet vojska od Kozakâ
pazi gdi se nase kupi,
koj se oprijeti nije jaka
ičija sila igdje stupi.
Peset tisuć njih je u broju;
svi su izbrani vitezovi,
- 435 neprijateljski strah u boju,
vihri, gromovi i trjeskovi.
Gledaj oružan vas ognjeno
gdi Sajdački gre prid njima;
crvenu odjeću i crveno
- 440 za ugaršticom perje ima.«
Jur knez dospje, čim na kraju
od vijećnice s jedne strane
veće i čete dospijevaju
s lijepijem redom izatkane.
- 445 Nu opet paša uze iznova
stranu drugu razgledati
na koj tkalac hitri osnova
vojska s vojskom gdi se rati.
Jakno zlatna dva oblaka
- 450 u ke upira sunce od lita
sjaju puni jasnijeh zraka,
zvijezdâ je lipos š njih dobita;
ako s bukom u ke doba
zavije sjever ledeni se,
- 455 u treskovijeh, u gradu oba
crni ostanu, stamne svi se -
tako i obje vojske, toli
ke su uresne otprije bile,
lijepi su ures u oholi
- 460 strašni pogled obratile.
U strašivoj sve je slici,
sve se stira, sve se krati;
padaju konji i konjici
živi, mrtvi i duhati.
- 465 Trijesi umrli sve užiju,
- 470 puške, kopja, sablje, mači
zgađaju prsi, kolju grla,
sijeku glave, sve se tlači.
Usred boja nesmiljena
kraljević se gleda prvi
- 475 gdi u slici trijesa ognjena
u potopu sja od krvi.
U okoliš se vrti i vije
put prostrani sred tjeskote;
vitijem kopjem srca bije,
- 480 britkijem mačem žnje živote.
Svačija sablja na nj se združ -
od svih sreća, svih zatječe:
konje, ljudi, stijegre, oružja
krši, lomi, rve i siječe.
- 485 Bez pokoja, bez umora
sjemo tamo teče se vidi;
mrtaca je pod njim gora,
svud bjeguce Turke slidi.
Ali se i Osman car opeta
- 490 pazi gdi svê na boj tjera;
pobjegujstvo njih ga smeta
i neposluh i nevjera.
Naprijed slike koje stahu
sram gledati paši ne da,
- 495 er među onim ki bježahu
i priliku svoju ugleda.
Nu uto dođe i glas veće
Zborovskomu svijetlu knezu
da poklisar i on u vijeće
- 500 prid slavnoga kralja uljezu.
Na pristolju kralj uresnu
vrhu zlatnijeh saga siva;
biskupi mu svih obdesnu;
a vojevode sjede sliva.
- 505 Ali od njih svijeh više
polak oca slavna svoga
sio kraljević slavni biše
na sto od zlata kovanoga.
Za veliko čudo u sebi
- 510 pismo staro nam donese,
što njegada dva na nebi
sunca ujedno vidješe se;
nu poljskoga usred vića
eto i naša paze doba
- 515 kralja i mlada kraljevića

¹ 421. *Atlanski* - cesarski pouzdanik u Poljskoj; povijest ne potvrđuje njegovo sudjelovanje na Hoćimu.

a od svijeta su sunca oba.
Tim poklisar, kô približa
prid pristolje kraljevsko se,
poklanja se i poniža,
520 jak zakoni turski prose¹.
Veličanstvo vedra obraza
kralj na nj svrće, čim ga prima,
i rukom mu mjesto ukaza
vrhu koga sjesti ima.
525 Sjede paša; nu opet usta,
i kô carski sprva doni
lis na glavu, pak na usta,
kralju prini ga i pokloni.
Kralj velikom kandžilijeru
530 pridava ga, ki štije u njemu
poklisaru da kralj vjeru,
što god reče, poda u svemu.
Tim poklisar oči gori
diže k slavnoj leškoj kruni
535 i ovako progovori,
da željenje carsko ispuni:
»O dostojni vrh svijeh kralja
kralju! Da ti je sreća u ruci,
i da ti ova mjesta i dalja
540 klanjaju se i svi puci!
Blagodari svakčas Boga;
er pod suncom krune nije
ku čes gleda toli mnoga²
da vik take ne bi prije.
545 Eto u tebi samomu je
odlučena slava ova
da car silni ki stoluje
vrh pristolja Otmanova,
svemogući car od carâ,³
550 ki naviještat opći boje,
za mir pitat poklisara
ovi prvi put poslô je.
Čudno čudo što se vijeku
do današnji dan ne zgodi!
555 Car prid noge koga teku
za mir iskat svi narodi
veličanstvo svê potište,
spasa sablju kom svijet vlada,
i prijateljstvo i mir ište
560 u tve krune same sada.
On, sred boja otkad prika

tvih junaka kripos gleda,
za moguća i velika
i cijeni te i spovijeda.
565 Tim općene žaleć štete,
prije neg ste se huđe smeli,
opet društvo i uvjete
ponoviti stare želi.⁴
A i kletva hoće⁵ teška,
570 a i tako suđeno je
da turačka kruna i leška
u vječnomu miru stoje.
I tko u stara doba⁶ haja
ikad ovo da pristupi,
575 po šteti se zaman kaja,
na svoj pjenez rasap kûpi.⁷
Tomu bi mi svjedočile
kosti od vojska svakom stranom
ke su se ovdj jur sledile
580 pod vizijerom Balabanom⁸;
svjedok bi mi tomu bio
i Suliman car ognjeni
koga je silom silu odbio
s poljskijeh kraja mraz ledeni.
585 Nu govoru veće momu
kud zahodim bez ishoda?
Najbolji je svjedok tomu
od lanjskoga boja zgoda:
silnom caru lasno 'e bilo
590 sve pridobit puke ine
i podložit pod svê krilo
nebrojene kraljevine;
nu i silni car, u boju
ki dio veći svijeta skupi,
595 silu uspregnu vazda svoju,
kad na vaše kraje stupi.

⁴ 567-568. Između Turaka i Poljaka uglavnom je do hoćimske bitke vladao mir; poklisar upravo na to i aludira kad kaže kako car *opet društvo* (prijateljstvo) *i uvjete ponoviti stare želi*.

⁵ 569. *kletva hoće* - sudbina hoće.

⁶ 573. *i tko u stara doba* - i tko ikad (prekrši ugovor o miru).

⁷ 576. poslovični izraz sa značenjem: svojim će novcem platiti vlastitu propast.

⁸ 580. *Balaban* - vjerojatno Balibeg, carski namjesnik u Silistriji potkraj XV st., koji je dvaput provaljivao u Poljsku i drugi put doživio strašan poraz i sam izgubio život.

¹ 520. *prose*- zahtijevaju, nalažu, propisuju.

² 541-543. izmijenjeni stihovi iz *Jejupke*.

³ 549. u hiperboli: car Osman.

Tako i Nilo rijeka onamo
sedam ustâ gdi otvora,
ter na jedno more samo
600 lijeva iz sebe sedam mora,
ako silni vjetar kada
zadme i pomoć valim poda,
plahi obraća tijek nazada,
svoja ista ga topi voda.¹
605 Vi ne mirim², kô ostali
ki se od jače sile straše,
nu kraljevstvo obzidali
prsima ste vašijem vaše -
vi rođeni na vladanja³
610 vi Poljaci glasoviti,
ni u stara, ni u sadanja
doba od tuđin vik dobiti.
Vi lanskoga s vojskom lita
na polju ste cara sreli
615 i ostatak vas od sita
iz njegovijeh ruka oteli.
Pače mučat trijebi nije:
vojske vaše dobit jedna
nebrojene dobiti je
620 dignut caru bila vrijedna.
Er što ne uze car ostala
sva kraljevstva od krstjana,
vaša je slava, vaša je hvala,
vi ste bili njih obrana.
625 Zato, o kruno svim čestita
i vi svijetla gospoda ina,
prijateljstvo i mir pita
u vas carska veličina.
I ja cijenit viku neću
630 da prigrlit najmilije
vi nećete ovu sreću
ka vam sama na stan plije.
Sva je mudros za vremena
prigodu umjet uhititi
635 i obrat ono što općena

dobra uzrok može biti.⁴
Danu uzmite sa smnom sami
vi razbirat s mudrom svisti:
ali mir je sada vami,
640 ali od veće boj koristi?
U junacih da boj slide
naravna je vazda želja,
a najliše kad se vide
srećniji od njih neprijatelja.
645 Ali sreća dugo vrijeme
na jednom mjesti vik ne stane;
nekrepka se kaže svijeme:
s kim zamrkne, ne osvane.⁵
Ona ista, bila ka je
650 vami s carom lansko lito,
caru opet s vami ostaje:
nije nje stanje temeljito.
Ni da ikomu misô ova
scijenju u pamet može upasti
655 vele veću vojsku iznova
da car skupit ne ima vlasti.
Caru junake othranjene
rada od svijeta svaka strana;
vojske mu odsvud nebrojene
660 dažde i mnoštva oružana.
Tim kad još bi veće puta
jakno i lani izgubio,
bil' mu ne bi vlas rasuta,
svakako bi s vojskom bio.
665 Nu ti, kralju, kad po sreći
izgubio bi tve junake,
otkud bi ufô igda steći
vitezove druge take?
Jeda umjesto od plemića
670 hlape na boj skupio bi
i slavnoga kraljevića
za vojvodu robju dô bi?
Ali misli tve su ine!
tad bi s svake dozvô strane

¹ 597-604. (Osman je naletio s vojskom iz pola svijeta, ali se nasukao u Poljskoj) kao što Nil utječući u more tvori *sedam mora* (široka ušća sedam rukava), ali zapuše li jak vjetar, vraća se tih *sedam mora* Nilu i utapa ga (dolazi do poplave, i tada riječno korito, jer se ne vidi, ostavlja dojam kao da je utopljeno).

² 605. *ne mirim* - na zidovima, bedemima.

³ 609. *vi rođeni na vladanja* - vi ste rođeni da vladate.

⁴ 633-636. državnička sentencija; mudrost je umjeti u pravi trenutak iskoristiti povoljnu situaciju.

⁵ 645-648. Jedna od brojnih sentencija o promjenljivosti sreće, primjerena kontekstu, a i epu u cjelini; Gundulić je završava parafrazirajući jedno mjesto u *Jejupki*. Izreke o promjenljivosti sreće osobito su česte u srednjovjekovnoj literaturi, a nisu rijetke ni u renesansi; idu u red tzv općih mjesta u književnosti (*topoi*).

675 inostrance i tuđine
tve kraljevstvo da oni brane.
Dvije krune su u ke uzdati
ti se možeš do nevolje
i koje ti pomoć dati
680 od svijeh krstjan mogu bolje:
njemački je česar jedno,
drugo španjski kralj mogući,
ali česar još neredno
ima bjenje na svôj kući;¹
685 er s českoga zasve Praga
da je izagnô odmetnike,
još ih tjera, još podlaga
i š njimi ima boje prike.
A kralj španjski, ako u njega
690 ti se ufaš, daleko je:
među vami priko svega
svijeta strašna mora stoje.
Ali i španjska i franačka
da ti bude pomoć doći,
695 jeda kruna tva poljačka
sahranit se tijem će moći?
Jeda bojne Poljake će
tuđe vojske sačuvati,
kad se izgube oni veće
700 u krvavoj sprva rati?
Da li tuđi vitezovi
hoć kraljevstvo tve da bljudu,
kad izgubit š njim njegovi
i svoj isti život budu?
705 Znaj, o kralju, gdi se jednom
carski Mjesec igda unese,
nijednom zgodom, silom nijednom
iznio otole viku nije se.
A i riječ je gdje kopito
710 konj turački jednom stavi,
da to mjesto vjekovito
ne poraste veće u travi.²
Ali hoću da je ta srića,
po milosti danoj zgara,³
715 tvoga slavna kraljevića
da bi dobio stokrat cara;

¹ 683-684. *česar* - njemački car koji *ima bjenje na svôj kući*; misli se na tridesetogodišnji rat (1618-1648).

² 709-712. Preformulirane i kontekstu primjerene poslovične narodne izreke o Turcima.

³ 714. stih iz *Jejupke*.

nu još i to kad bi bilo,
ku bi od toga koris stekô?
Jeda bi se prodiljilo
720 tve kraljevstvo nadaleko?
Ne, ne! nu bi sama ostala,
jakno lani, i opeta
tebi jedna tašta hvala
od pobjenijeh turskijeh četa.
725 Razmi samo jedno ime
od pogibne svih dobiti
ti u nijedno ne bi vrime
drugo mogô steć na sviti.
Pače i ta bi dobit ista
730 bila rasap ovih strana
u došastvu sred tvih mista
od oružja inostrana.
Ah, da li ćeš za ime jedno
ti od prazne tašte slave
735 poharati nepravedno
inostrancim tve države?
A i razumnu nije potrebe
spomenivat što se zgodi
tko na pomoć jače od sebe
740 u kraljevstva svoja uvodi.
Car na jednom carstva kraju
kad s oružjem na boj skače,
strane mu ine počivaju
i obilne šlju harače;
745 ali na boj suprotiva
caru čim tva kruna ustaje,
ka država tva počiva,
ke li t' mjesto harač daje?
Svak se u miru čestit zove,
750 obilnost je gdje mir stoji;
mir kraljevstva i gradove
zdrži, uzamnaža, vriježi i goji.
Oganj užeć lasno 'e svima;
nu kad sve njim plane veće,
755 znat nî gorjet koliko ima,
udunut gdje li se će.
Tako 'e lasno boj početi;
nu koliko dug će biti,
na čem li će pak dospjeti,
760 nije moć tega privediti.⁴
Ali, o kralju, mudar ti si,
i prividiš i vjeruješ

⁴ 753-760. sentencije općeg karaktera, odlično primjerene kontekstu, koje ni do danas nisu izgubile na svježini.

da ti o dlaci kruna visi,
sve što s carom uzvojuješ.
765 Nu ako te boja želja
tere mrziš počivati,
imaš huđih neprijatelja -
na nje oružja tva obrati!
Očinstvo ti je zveska¹ kruna
770 s dvjema družijem sadružena,²
ka ti od dunda, zlobe puna,
bi nepravo ugrabljena.
Od Gustava³ bratućeda
što ti se ote, pod' otima!
775 Svaki je razlog: tvoga ne da'
a tuđega ne uzima'.
Na susjestvu moškovskoga
carstva⁴ ti je veličina,
kad bi od tebe i od tvoga
780 pridobita slavna sina.
Pošlji istoga Vladislava
opet s vojskom k tomu kraju
na ostatak od država
ke ti posluh još ne daju⁵;
785 pod imenom ti od cara
da gospodiš sve doskora
s Hvalinskoga odizgara
do Nijemskoga doli mora.⁶
Zato, o kruno koj je sriću
790 nad svijem krunam Višnji podô,
i ti, o slavni kraljeviću,
i vi ostala sva gospodo,
ako unaprijed boj sioni

od koristi nije nikomu,
795 danu od raspa, najliše oni
ki se čini na svom domu;
a ako vam s druge strane
visoke se česti kite⁷
i velika dobra hrane,
800 kad mir s carom učinite,
mir, ki vam se šlje od cara
i ki želi svak i žudi
vrh svijeh časti, vrh svijeh dara,
ugodno vam primit budi!«
805 Ovdí paša dobesjedi,
i na govor svoj naredan
među svijetlim panim slijedi
lak i kratak žamor jedan.
Svaki od njih u obličju
810 veseo se svim razbira
s navještenja koje priču
od prijazni carske i mira.
Pun kralj Šišman slave i dike
veće puta oči obrati
815 i u čelo sve vijećnike
oko sebe sta gledati.
Tiho stavnijem pak riječima
odgovara poklisaru:
»Prijazan se od nas prima
820 i žuđeni šlje mir caru!
Naviješteno cića toga
od našega biće tebi
kandžilijera velikoga
uvjetovat što je trijebi.«
825 Prista slavni kralj ovdira,
i paši se u čas isti
sprva uvjeti riješe od mira,
pak za cara daše listi.
Prima ih rado i veselo
830 paša i smiren svim se otkriva,
i za veću čas na čelo
postavlja ih i celiva.
Poklanja se pak, i cića
ugodnijeh jur oprava⁸
835 kralja i slavna kraljevića
slavi i vijeću hvale dava.
Ali je i paša opet bio
hvaljen, častjen i darovan:
šestoperac je on primio

¹ 769. *zveska* - švedska; Ali-paša u svom govoru želi pažnju kralja Žigmunda skrenuti drugim pravcem: neka ratuje za švedsku krunu koja mu je nepravo uzeta. Žigmund je, naime, bio član švedske dinastije Vaza; naslijedio je oca Ivana III. na švedskom prijestolju, ali ga je zbacio stric mu Karlo IX. Suderman.

² 770. Misli se na pravo švedske krune na Dansku i Norvešku.

³ 773. *Gustav* - sin švedskog kralja Karla IX. Sudermana, kralj Švedske od 1611. do 1633.

⁴ 777-778. *moškovsko carstvo* - ruska država; nakon smrti Borisa Godunova Poljaci su neko vrijeme vladali Rusijom; Vladislavu je čak bila ponuđena kruna.

⁵ 784. *ke ti posluh još ne daju* - koje još nisi pokorio (osvojio).

⁶ 787-788. od Kaspijskog do Baltičkog mora.

⁷ 798. *visoke se česti kite* - visoke se časti okićuju.

⁸ 833-834. i zbog dobro obavljena posla.

- 840 vas u suhu zlatu okovan:
i bogata i velika
naprava mu je vidjet zdvori:
ručica mu svakolika
u kamenju dragom gori.
- 845 Druge dare nebrojene
caru od kralja još odnije
od bogastva bez procjene,
od ljepote ku izrijet nije.
Dragi kami, zlato i ostalo
- 850 što je tu, tko bi viku opisô?
Bolje mučat neg rit malo;¹
toj nathodi svačiju misô.
Nu s ovijem darim tada
Alipaša kô se otpravi,
- 855 s družbom uput Carigrada
najbrže se na put stavi.²

¹ 851. sentenciozna izreka sa značenjem: bolje je ne upuštati se u govor nego reći premalo.

² 856. *na put stavi* - krene na put.

PJEVANJE DVANAESTO

Da poklisar caru mladu
mir donijeti bude prije,
iz Varšova k Carigradu
putujući miran nije;
5 ne poteži nu ga tjera
želja oglasit kako uzroči
društvo Sunca od Sjevera
do Mjeseca od Istoči.¹
Sada jedne, sada druge
10 konje jaše na promjenu,
probijući strane i luge²
po ravnini, po kamenu.
Po najprječem putu upravlja
i u Carigrad brzo ulazi
15 i, što nosi, svak se stavlja³
tko mu na obraz veseo pazi.
Podizat se glas počina,
raste govor, svak besjedi
da od Poljaka do Turčina
20 mir žuđeni veće slijedi.
Svak uživa tko ovo čuje,
star i mlad se tim veseli,
vaskolik se puk raduje
i s tega se čestit veli.
25 Ali rados veću i dražu
i veselje bez prilike⁴
u pogledijeh svojijeh kažu
turske ljubi svekolike;
er nije veće čeznut njima
30 da ih ne bi razdijelila
s gospodarim ljubljenima
poljačkoga boja sila.
Nu u veselju općenomu
sama otkriva jad sred lica
35 i u životu čezne svomu
Korevskoga vjerenica;
a to, er sami ne dohode
njoj u glasu mira općena
mirni glasi od slobode
40 gospodara nje ljubljena.

Ne počiva kratka časa,
svud se tuče, vrti i vije,
ište, sluša, ali glasa
ni priglasja čut joj nije.
45 Čuje sve ino, samo ovo
ne čuje što čut sveder hlepi;
tim skončanje svakčas novo
njoj tre i hara ures lijepi.
Kopni, uzdiše, stine, gori,
50 ciči, plače, cvili i tuži
jak grlica, ka u gori
s dražijem se svim razdruži;
bez svakoga tere veće
tako ufanja tužna ostaje;
55 tolike joj rastu smeće
da život malo haje.
Ona otkada najprije cića
zaplijenjene svê ljubavi⁵
od mlađahna Ugričića
60 mušku odjeću na se stavi,
pače u turskom Carigradu
otkad pod tom mirnom slikom
nju bojnicu krije mladu
ljubav vlastim svom velikom,
65 vik ne štedje zlata, blaga
i od procjene sve što skupi,
vjerenika mila i draga
da iz teška ropstva otkupi.
Proda države i gradove
70 i gospodstva svâ vlastita
i darove na darove
sla i mita vrhu mitâ.
Ali zasve nebrojena
da bogatstva prosu i strati,
75 nađe se u svem privarena
i u ništo joj sve se obrati;
pridobit bo mlada viku
tim nije mogla ni mogaše
nemilosno srce i priku
80 ćud vrloga Rizvanpaše⁶,

¹ 6-7. kako sklopi mir između Poljske i Turske.

² 11. doslovno preuzet stih iz *Jejupke*.

³ 15. *svak se stavlja* - svak pogađa.

⁴ 26. *veselje bez prilike* - veselje kakvom nema primjera, besprimjerno (jedinствeno) veselje.

⁵ 58. *zaplijenjene svê ljubavi* - zarobljenog Korevskog.

⁶ 80. *Rizvanpaša* - izmišljeno lice, nadstojnik čuvara nad zatvorom u kojem je čamio Korevski.

ki sved straže i zatvore
na tamnici od nje draga
veće, jače, tvrde i gore
i uzmaža i prilaga.
85 Imaše ovi Turčin hudi
na dvorovijeh svoga doma
dvije diklice blage čudi
drage u svemu, lijepe veoma.
Lica su u obje njih rumena,
90 sunčane oči, kose od zlata;
jedna mu je kći rođena
a nepuča druga od brata.
Jedna ljeta su i one i ove
i djela u kih traju vrime;
95 Ljubica mu kći se zove,
Kalinka mu je nepuču ime.
U dne, u noći, ljeti i zimi
sved su ujedno druge mile;
tako su se među njimi
100 od mladahna zaljubile.
Nije otajstva, stvari nije
ova onoj ku bi sakrila;
živu kô da je objedvije
jedna majka porodila.
105 Ovih lijepih djevojčica
Bećir-hadum¹ stražnik biše,
pogrešpana stara lica,
zabljen crnac, grd saviše.
Nu zasve to usti blijede
110 rumenilom jošte masti,
mrči i lašti dlake sijede
i od obraza suhor tmasti.
Kami dragi mu iz bisera
na usnah visi i na ušiju;
115 crne prste odsvudijera
prsteni mu zlatni kriju.
Jasni ogrljaj, ki mu iznova
vrat žilavi narešiva,
od zlata se suha skova,
120 vas kamenjem drazim siva.
Od Kalinke mlade stari
hadum viđen bi najprije,
ka da u smijeh ne udari,
moćna odoljet srcu nije.
125 Neskladna bo neprilika
mladici se lijepoj čini
da grdoča onolika

bit s naprava² ljepša scini.
Što je grdo po naravi
130 zaludu se resi i maže,
er grdoča u napravi
tisućkrat se grda kaže.
Ali potom pogled lijepi
lijepoj mladici opsja zlato,
135 slakomi se i pohlepi
oni čas joj srce na to.
Tim sva dvorna u glas mio
starom crncu kliče ovako:
»Kaž' mi, ko te obdario
140 napravami lijepijem tako?«
Crnac ončas Krunoslavu
u Ugričića slici ukaza,
veleć: »Oni svu napravu
oko moga stavi obraza;
145 oni mladac ki od strane
poklisara česarskoga
često donije dare izbrane
ovdi u paše dunda tvoga.«
Kako začu Kalinka ovo,
150 pitat naprijed već ne slijedi;
željenje joj nasta novo
s Krunoslavom da besjedi.
Misli, ište i nahodi
način da joj toj se zbude;
155 i u nje srcu ljubav plodi³
stoga i druge još požude.
Za steć u dar zlata i blaga
hlepi i smagnu sved dotada;
sad s pogleda lijepa i draga
160 sahne, gine, kopni mlada.
Ah, zaisto znô je vele⁴
taj ki u stara doba stavi
zlatan trkač, luk i strijele
bogu ognjenom od ljubavi;⁵
165 er na svijetu nije toga
mjesta otajna i skrovita

² 128. s *naprava* - zbog dotjerivanja, po dotjerivanju.

³ 155. *ljubav plodi* - ljubav se zarodi (začne).

⁴ 161. *znô je vele* - mnogo je znao.

⁵ 163-164. bog ljubavi (Amor, Eros) imao je zlatna krila. zlatan luk i strelice i zlatan trkač (tulac); ovi i nekoliko sljedećih stihova aludiraju na ono što će se dogoditi Kalinki; naime, lijep pogled i zlato pridobili su je te se ona zaljubi u Krunoslavu u muškoj odjeći.

¹ 106. *Bećir-hadum* - izmišljeno lice.

gdi iz luka ljuvenoga
zlatna strijela ne dohita.
Ljubav ima zlatna pera,
170 zlatan je i plam kim sve užije;
zlatnijem krilim ona tjera
i bjeguća srca stiže.
Zlatni puti, zlatna vrata,
zlatni ključ i nje su dvora;
175 platnom veže ona od zlata
sebi i družijem oči odzgora.
Tim nije rijeti čudo nijedno,
ako proz svoj pogled mili
zlato i ljubav sad ujedno
180 Kalinku su pridobili.
Turkinjica, koja sudi
za mladića Krunoslavu,
snebliva se, panji i čudi
kroz ljepotu nje gizdavu.
185 Želi zato, biser želi,
nu još želi blago draže:
zlato od kosi, biser bijeli
sred nje usti ki se kaže.
Z ovim čezne, gine, blidi
190 i sred ognja gori živa,
er ne pozna i ne vidi
što laživo ruho skriva.¹
Hoće mlada da izusti
kako ona mre za njome,
195 ali riječ joj mre sred usti
i stvara se mramorkome.
Nu u pogledih govor hrani,
oči očima ter tomače
što jeziku sram zabrani
200 a stravljena misô začē.²
Stavlja joj se³ Krunoslava
i žali ju sa svom moći
da se u nju upoznava
bez ufanja od pomoći.
205 Nu zasve to hitra dosti
da ona pomoć steče za se,
kaže joj pogled pun milosti
ufanjem je taštijem pase.
Djevojčica sramežljiva,
210 videć ovo, oči uzdiže,

nu plam veći ognja živa
iz dražijeh ju oči užije.
Tim od želje usiljena,
pače od sile kom sva gori,
215 sprva uzdahnu, pak rumena
u ovi način usta otvori:
»Vaši li ono biše dari
kim se hadum naš uresi?
Kad ono ima crnac stari,
220 da što meni donio jesi?
Smir' me mladu djevojčicu!
Daj mi zlata na ovi danak,
il' što je draže u tvom licu
negli umornu zorni sanak!«⁴
225 Dospje i od srama zarumeni
sva se u licu i poniknu;
a na govor taj ljuveni
Krunoslava opet kliknu:
»Djevojčicom, o gospoje,
230 kakva ti si lijepa i draga,
ovi sluga donio je
ljepše dare, veća blaga.
Zlato, koralj, biser bili
i kamenje bez procjene
235 i sve što imam u dar mili
primi lipos tva od mene.
A za uzdarje svega toga
htjej, molim te, samo m' riti
znaš li od sužna Korevskoga
240 štogodijer mi spoviditi.«
Zanesena dikla mlada
razvedri se i obeseli
i, u sebi čim se nada
višoj sreći, tako veli:
245 »Prem kô Milos tvoja pita,
Ugričiću gospodine,
od junaka glasovita
podat ti ću glase istine.
Ja čuh vele, vidjeh veće
250 od viteza djelim slavna;⁵
sreće njegove i nesreće
napuno sam kazat spravna.
Dunda moga kad za roba
silni Kozaci uhitiše,
255 ki na krajini u to doba

¹ 191-192. jer ne zna da lažno ruho krije ženu (Krunoslavu).

² 197-200. pogled otkriva ono što misao začē i što stid zabranjuje da se kaže.

³ 201. *stavlja se* - vidi, spoznaje, dosjeća se.

⁴ 222-224. Opet jedan odblesak iz *Jejupke*: to su malo izmijenjeni stihovi iz znamenite maskerate.

⁵ 250. o vitezu slavnom po djelima (junaštvu).

atćermanski paša biše,
 š njim zaplijeni i Ljubicu
 jedihnu mu kćercu gusa,
 koj ružica zene u licu,
 260 a sred usti capti rusa.
 Nu Korevski, ki nad svima
 bi vitezim vojevoda,
 kažući se blag obima
 razgovor im sladak poda.
 265 Dare uzumnoži vrh darova
 i milosti na milosti;
 dragova ih i milova,
 gleda, scijeni, časti i gosti.
 Vrati ćaćku vitez blagi
 270 kćercu a kćerci sva nje zlata,
 biser bijeli, kami dragi,
 sviona ruha i bogata.
 Vrati naprave one izbrane
 gospodičić blagodaran,
 275 da svijetli ures ne ostane
 djevojčici lijepoj sharan.
 Požali joj zlu nezgodu
 i bolje se svoj nje zledi
 i dobrzo dâ slobodu
 280 dundu i mojoj bratučedi.
 Ali za mir nje ljepote¹
 nije sloboda bila i blago,
 ako joj se duša ote,
 ako izgubi srce drago.
 285 Mislit djela ne pristaje
 od junaka svim hrabrena,
 i u slobodi robinja je
 blagodarstvom zaslijepljena.
 U pameti svud ga vidi,
 290 kreposti mu sved razbira;
 vene, čezne, gasne, blidi,

¹ 281. i dalje: kćerka Rizvan-paše zaljubila se u Korevskoga dok je bila s ocem u zarobljeništvu kod njega. To je jedan od brojnih odjeka iz Tassova *Oslobođenog Jeruzalema* (III): lijepa Erminija, koja nije bila ratnica, bila je ne sasvim davno s ocem zarobljenica u Tankredija, kršćanskog junaka, i zaljubila se u nj; oslobođena, našla se u Jeruzalemu za opsade križara, među kojima je bio Tankredi; čeznula je toliko za njim da je, noću, u Klorindinoj ratnoj odjeći, poslala u kršćanski tabor da se sretne s dragim.

sahne, gine i umira.²
 Nu da mlada djevojčica
 nije čudo ljubav ćuti:
 295 ne rodi je medvjedica,
 ni se u gorskoj goji ljuti,
 Za čudo se ne govori
 da iz kamena oganj skaće,
 a čudo će bit da gori
 300 ko 'e mladahan, ah jaoh, brače!?
 Ali kad pak niknu smeća
 i bogdanski boj zavrže,
 junaku se dobra sreća
 na nesreći zloj provrže:
 305 pade u ropstva u nevolju;
 viteški mu cvijet se oznobi;
 družba ga izda, a na polju
 neprijatelj ga ne pridobi.
 Slavni otada junak, koji
 310 djela kaza svud viteška,
 nadno tamne jame stoji
 u okovijeh gvozdja teška.
 Moj je dundo od strahoća
 ponornijeh tminâ straža³;
 315 i srditos i vroća
 njegovu se sved uzmaža.
 Nemilostim on misleći
 da se u carsku milos stavlja,
 meće ozir vas za pleći:
 320 što je držan, zaboravlja.⁴
 Na sramotu od razloga,
 i s pameti ćud neharna
 uspomene goni od svoga
 dobroćinca blagodarna.
 325 Sred tamnice tim smrknute
 junak, željan bijela danka,
 muke, trude, jade ljute,
 sva zla trpi bez pristanka.
 Nu pašina kćerca ino
 330 u stravljenoj duši ćuti:
 gine, dobro nje jedino
 da ne bude poginuti.
 Moja lijepa bratučeda

² 291-292. i opet gotovo doslovno preuzeti stihovi iz *Jejupke*.

³ 314. *ponornijeh tminâ straža* - (od) tamnica zapovjednik (čuvar).

⁴ 319-320. Rizvan-paša baca sve obzire, zaboravljajući kako se Korevski, dok je on bio u njega sužanj, ljudski prema njemu ponio.

od milosti suze liva:
335 u sužanstvu dušu gleda
gospodara milostiva.
Od žalosti ne razbire
u vaju se žestokomu
cić gorušte ljubi i vire
340 ku mu u srcu nosi svomu.
Jeda skrati zle boljezni
ljubljenoga tamničara,
blagom riječcom, slatkom pjesni
ukradom ga razgovara.
345 I da mu ona ne rasladi.
gorcih muka kigod dio,
odavna bi vitez mladi
s životom se razdijelio.«
Da Kalinka ovdje veće
350 prista i naprid ne spovijeda,
Krunoslavi ne bi od smeće
bil' toliko nje besjeda;
ali ovako još govori:
»Korevskomu sužnu dragom
355 Ljubica se toli udvori
vernom službom, dvorbom blagom;
tač Poljaku svijetlu i slavnu
Turkinjica lijepa omili,
da su vjeru krepku i stavnu
360 među sobom uhitili.
Tim sklopjena i gotova
s milosti se carske veli
i sloboda vitezova
i Ljubičin pir veseli.
365 Ugričiću moj ljubljeni,
ja rijeh što znah, a ti sada
spravi obilne dare meni
kijema ću se smirit mlada.
S darom zlatnim draže zlato -
370 milos tvoju duša pita,
i već srce hlepi na to
neg na carstvo svega svita.«¹
Čim stravljena dikla trati
slatke ovako svim besjede,
375 za ruku je prešno uhvati
Bećir-hadum i odvede.
Jak iz cvitja i iz trave
koga otrovna zmija peči,
Krunoslava na gizdave
380 Turkinjice osta riječi.

Streptje, ublidi i ostinu
sva od čuda zapanjena,
u prilici i načinu
stanovita nijema stijena.
385 Ne vjeruje i vjeruje
što od draga svoga sluša,
zaboravlja, spominjuje,
smrtne u srcu smeće kuša.
S razlicijeh misli gine
390 jak plav u ku sved udara
valovite sred pučine
sila protivna od vjetara.
K zemlji srti i na čase
put nebesa oči upira;
395 groznim suzam polijeva se,
iz srca uzdah vruć podira.
Nje snježane bijele ruke
sada krši, plete sada,
i od nemira i od muke
400 proteže opet i opet sklada.
Ali udugo ne umuknu.
Među suzam i uzdasi
stanoviti mramor puknu:²
žalosno se mlada oglasi.
405 Ona, izišla izvan sebe
od bolesti buduć, kliče:
»Ah, ke glase čuh od tebe,
moj nevjerni vjereniče?!
Komu veće i u koga
410 ikad tužna da vjerujem,
od viteza Korevskoga
kad nevjeru ovu čujem?
Tko je tko se ne snebiva
da u nevjeru može pasti
415 junak koji plemstvom siva
prave vjere, svijetle časti?
Ah, iskati svud je zaman
vjernos naći srca čista:
crno 'e sunce, mjesec taman,
420 nevjerna je vjera ista!
O moj njegda drag pokoju,
sad izdana mâ ljubavi,
Krunoslavu da li tvoju
pri Turkinji ti ostavi?
425 Da od nemira ne umiram,
za veliko čudo brojim,
u mom srcu er razbiram

¹ 371-372. neznatno izmijenjeni stihovi iz *Jejupke*.

² 403. silovito je briznula u plač (s takvom silinom kao da se tvrdi mramor raspuknuo).

što si držan, što dostojim.
Obrni se, ah, obrni!
430 Na komu me, viđ, promijeni!
Svijetla obraza ne pocrni,
ne izgubi glas pošteni!
Ki od svijeta ne zna dio
tvoja dila, mê liposti?
435 Komu si se zavjerio
sa svom moći i kriposti?
Jeda nađe draže lice
i od mojijeh zlatnije kose?
Turkinje su mađionice,
440 čarajući svijes zanose.
Himbeno su one lijepe,
u hitrinah sved se paze;
napravami vid zaslijepe
i obraze priobraze.
445 Zaisto s bilja vilovita
opsjeni te i zatravi,
kad tva dila plemenita
i mu lipos zaboravi.
Nu mê bojno srce di je?
450 Tužba meni ne priliče;
tko se osvetit vrijedan nije
neka suzi i nariče!
Podnit neću ni trpiti
da, što je moje, druži drže;
455 raskinuti, razdrpiti
Turkinju ću zlu najbrže!
Ukazaću Krunoslava
u osvetah kakva biva:
usred zmajâ, usred lavâ,
460 usred ognja da je živa.
U desnici ovoj jakoj
ja ću s mačem poletjeti,
o Korevski, zlici opakoj
u tvom krilu dušu oteti.
465 O gromovi, o treskovi,
urnebes se vaš obali!
Bože, gđi su bludnici ovi?
sprži, užeži, sve popali!
Ali tužna što govorim?
470 što razumjet sebi dajem?
Užežena ja sva gorim,
čijem družijeh sprazit hajem.
Ti me ostavi, dušo mila,
ja tvu lipos neću mnogu!
475 i najveće kad bih htila,
ostaviti vik ne mogu.
Pače kô te vazda ljubih,

i ljubiću sred svih smeća,
ako ti u čem sad zagrubih,
480 čin' da je milos grijeha veća!
Gospodičić tako svijetô
ne vjerujem da će upasti
u nevjerstvo tamno i kletô
suproč plemstvu, suproč časti.
485 Po sve pute i načine
prilagaću misô i mito,
dokli budem od istine
na spoznanje doć očito.
Izdavniče, - ki dostojiš,
490 er se od vjere duša izmakla,
ne pod zemljom tu da stojiš
u tamnici, nu dno pakla! -
lasni mi su svi ovi trudi,
slatka je muka sva čemerna:
495 ti nevjeran meni budi,
ja ću tebi biti vjerna!«
Bez krsmanja Krunoslava
u odluci ka je žeže
ne ima misli da strah dava,
500 nije zaprjeke ka ju usteže.
Sedam torân u ugarskomu
ruhu ophodit dikla zađe,
na njegovu dokli domu
Rizvanpašu srete i nađe.
505 Pokloni se i načine
dvorne ukaza, kliče paka:
»Ja sam, mili gospodine,
Korevskoga brat junaka;
njegove se cić slobode
510 iz dragoga mjesta uputih,
ne gledajuć na nezgode
od razlikih pogub ljutih.
Dobrota me tva primaga,
na otkupe da ga prosim:
515 tim koliko hoćeš blaga,
udilje ti ja za nj nosim.
To li neć ga dat za platu,
da' ga u dar plemeniti;
a za uzdarje ja na zlatu
520 ončas ti ga ću izmjeriti.«
Paša u mlaca s boljom slikom
zapaža se na ove glase,²
i visokom i velikom

¹ 479-480. još dva stiha iz *Jejupke*, ali odvojeno jedan od drugoga.

² 521-522. zagleda se pažljivo u mladića.

on odlukom snebiva se,
525 sad besjedu, sad slobodu
razmišljajuć, ter se čudi,
i sebi ovu sad prigodu
od velike smeće sudi;¹
i kô čovjek od velicih
530 mećaicâ i kramarâ,
u pameti veće od pricih
varâk² način misli i stvarâ.
Naravnoga otrov gniva
krije Turčin dvoran silom;
535 jedno misli, drugo obećiva,
a izvršiva treće dilom.
S Krunoslavom unjiguje,
i veseliji sved se kaže,
riječima je obljetuje
540 sve što može bolje i draže.
Veli: »Smir' se, o plemiću,
za slobodu brata tvoga!
Ja prijatelj haran biću
njemu u cara čestitoga.
545 Utoliko ako š njime
miluješ se razgovorit,
sad i u ke hoć ino brime
tamnicu ću ja ti otvorit.«
Utoliko doli svrati
550 paša i kaže da ga slidi,
i množ Turâk da ih prati
pod oružjem zapovidi.
Sedam torân gdi se rede,
proz sto vrata i zaklopa
555 s Krunoslavom paša grede
gdi Korevski živ se ukopa.
Proz mostove, ki se dižu,
zanesene u zahode³
i u dolinu svakčas nižu
560 po strmu i usku putu hode.
Vrhu nje se do oblakâ
tvrda građa obgradila;
sokolova brza i jaka
ne bi ju perja izletila.
565 Ukraj građe kroz gvozdena
vrata uska, tijesna i mala
dno ponora udubena

dublja je jama još propala.
Pod zemlju se put obrne
570 iz duboke jame ove
put tamnice tamne i crne
grob od živijeh ka se zove.
Proz sva mjesta zgor skazana
Krunoslava pašu slidi:
575 nije je želja bijela dana,
ištom da svê sunce vidi.⁴
Oružanijem slugam odi,
da ju umore⁵, viknu paša;
Krunoslava naprijed hodi,
580 ni ju poguba nijedna straša.
Nu od tamnice jedva stupi
priko praga dikla smiona,
a raskošan zatvor skupi,⁶
i u sužanstvu osta i ona.

¹ 527-528. sudi (misli) da bi mu ova zgoda mogla prouzrokovati nepravilike.

² 531-532. *od pricih varâk* - od zlih varki (prevara).

³ 558. *zanesene u zahode* - u strmim zavojima.

⁴ 576. samo da vidi Korevskoga.

⁵ 578. *da ju umore* - tu je vjerojatno greška prepisivača; smislu bi odgovaralo *da ju unore* (urone), tj. da je gurnu u tamnicu.

⁶ 583. a teška se vrata zaklope.

PJEVANJE TRINAESTO

Gdje od mraka vjekovita¹
pod jazovim zja pučina,
usred svega segaj svita
najdublji sred dubina
5 satarisan kralj² pribiva
od rinutih s neba duhâ
u pučini ognja živa,
ki mu oholas svâ raspuha.
Slava mu je s teška jada,
10 ka se digla sa svijeh strana
od istoka do zapada,
kô Vladislav razbi Osmana;
pače, pazeć na veselja
poljačkoga svega puka
15 s istjerana neprijatelja,
jak uboden bivo muka.
Podrtijeh iz uzdaha,
bez umrtja kojijeh crka,
krvavijem dimim paha,
20 smrdećijem pjenam hrka.
Škriplje zubim, riga plame;
od zlobe ga svrdô vrti
ne Poljake sharat same
neg krstjanstvo sve satrti.
25 Tijem u vijeću car veliki

ušto od mira slave slaga,
neprijatelj skoči priki
od ljuskoga svega traga;
netrpeća nadmen ijeda
30 s bukom, s treskom strašno vijeće
i on kupit zapovijeda
od nabune i od smeće.
Nebu se oprijet spravam ovim
tvrdoglavi bijesnik stupa,
35 zaboravljen kô treskovim
svemoguća ruka lupa,
zasve da od nje, kad oholu
glavu istakmit k višnjem prope,
strmoglav se buši dolu
40 tmastijeh ogânj u potope.
Od pakljene oštre trublje
razdira se trubnja mukla
da idu kleti gdi je najdublje
prosjedena propas pukla.
45 Cokoću se, grohte i tresu
noćne sile iz dubine,
u gromovitu urnebesu
razlijegaju slijepe tmine.
Iz smrknutih gustijeh magla
50 jazovite u ponore
strahoća se jata nagla
grominjaju, drožde i ore:
graču, hroču, skvrče, krište,
zviždu, veče, skviče, laju,
55 revu, reže, rže, vrište,
mukaju, vikaju, zavijaju.³
U njekijeh su praščja rila,
vučju čeljus tko razglaba,
a ko gubice ima i krila
60 od ljljaka i od žaba.
Ljudi s glavam crnijeh pasa,
žene od zmija kijem su kose,
bivoli odsrijed ki do pasa
čovječanske slike nose;
65 kučke u kih je žensko lice,

¹ 1. i dalje: od svih pjevanja u ovom se najviše osjeća utjecaj Tassova *Oslobođenog Jeruzalema*. Tu se javljaju demoni kao predstavnici zla u borbi protiv dobra: oni su zabrinuti za sudbinu islama zbog pobjede Poljaka nad Osmanom i zbog upravo sklopljenog mira. Međutim, koliko god su demoni zainteresirani za ovozemaljske događaje, njihovom se akcijom u daljnjim pjevanjima *Osmana* ništa ne događa. Pobuna je buknila tek pošto se pročulo du se car ne sprema na Istok radi klanjanja u Meki, već da dovede svježu vojsku s pomoću koje bi kaznio neposlušne janjičare. Stanovitu ulogu u pokretanju pobune ima i Mustafina majka, ali iz sasvim ovozemaljskih pobuda. Iza ovoga pjevanja, doduše, slijedi praznina od čitava dva pjevanja, pa se stoga ne zna kako bi pjesnik, da je djelo završio, bio riješio utjecaj pakla na događaje u Carigradu.

² 5. *satarisan kralj* - poražen kralj (Lucifer).

³ 53-56. da dočara strahote pakla, autor se služi brojnim onomatopejskim glagolima od kojih je neke sam stvorio vješto iskorištavajući glasovitu strukturu riječi; oni imaju funkciju da proizvedu auditivne efekte.

- psi troglavi, zmaji hudi,
poluribe - poluptice,
poluzvijeri - poluljudi;
srde, nakazni i nemani,
70 i sve što igda ukaza se
vrla i grda u koj strani,
u pakljenom vijeću sta se.
Nad svijem vječnijem sjenam stišten
strašnodržac od propasti¹
75 gnjevnom srdžbom vas zaprišten
planta u zlobnoj oholasti.
Od krilatijeh kravosaca,
iz kojeh kužni ognji pište,
u stog mu se visok zbaca
80 grunje otrovno za sjedište.
Pod nogah mu se u krug svija
na zelene pjege i blijede
ljuta od sedam glava zmija
u iskrah tamnijeh bljujuć ijede.
85 Strašniji od svijeh, vrlji i grđi
sjedi silnik gorostasni;
u čadljavoj smedoju rđi
zagašen mu je obraz tmasni.
Srši glava naježena,
90 trepte zmajska krila o pleću,
runjave uši do ramena
prostiru se i klepeću.
Iz kosijera slike grube
nos nezgromni na kljun pada:
95 čeljupine jazne trube
zamršena visi brada.
Kosmurat je kip i uplesan,
tmasta iz oči munja udara;
jedan velik hrek neotesan
100 čapeti oštrom opšešara.
Na krvave kuda kaplje
dračnijem bičim u tle lupa:
s nokti od orla, granfi od čaplje
rašepača mište stupa.
105 Ispod čela vitoroga
razok pogled krivo izbeči
i, usne grizuć s ijeda mnoga,
u nesvijesne prasnu riječi.
Zdrtaše se jazi crni;
110 propas plamom većijem buknu;
nakostriječen nesmotrni
zbor zapiždri se i umuknu.
Iz svijeh glasa on ovako
ne zavapi neg zagrmi:
115 »U komu ovo silni pakô
zločestvu se unetrmi?
Što su oružja Poljakova
cara Osmana pridobili,
naša je šteta ne njegova,
120 ne on - mi smo izgubili!
Pakleni su, ne carevi,
vječni raspi i prikori,
i ne srami i ne gnjevi,
i o temu se ne govori.
125 Na boj leški put Podolja
pođe s carom množ tolika
da tonjahu cijela polja
pod pučinom od bojnika.
Strašna vojska biješe jaka,
130 iz pô svijeta ka se sklopi,
da dobude na Poljaka,
nu krstjanstvo sve potopi.
Ali ostaše nje junacim
najuzdanijijem s bojne hvale
135 na oružju prid Poljacim
srca ubijena, ruke pale.
Poletjesmo s našijem stijegom
mi u pomoć caru mladom,
oružani s daždom, s snijegom,
140 s mrazom, s ledom, s kugom, s gladom;
ali vojska zgar nebeska
zbučaše se i sastaše;
treskovim se sve rastrjeska
i razagna jato naše.
145 Tako s vojskom neizmernom
sam kraljević razbi cara:
nas molitvom tako smernom
kralj Šismundo sâm pokara.
Višnji oni ki pristao
150 zlopečit nas nije nikada,
s anđelima htje Miha'ò
da naripi na nas tada.
I za biljeg sred visina,
sila silu otkli obori,
155 rasvanu se noćna tmina
ognjeno se nebo stvori.
Nu u propas propas donit
zaman se ičija moć je istakla:
uklonit se, ne poklonit,
160 ohologa ćud je pakla.
Sjeverna se strana odrva,
gdje najvećijem plemstvom dičan
ja pristolja stavljah prva

¹ 74. gospodar pakla (Lucifer).

- za višnjemu biti sličan.
165 I na ovomu da bi ruzi
dovršili našijem štetam!
sramotni su raspi družu
kih prividim i gonetam.
U pogubah za poginut
170 sad se istočno carstvo kreće,
i s mjesta se još porinut
olohnuta propas neće!
Desnica je sama jedna
umrloga Vladislava
175 ogoliti pakô vrijedna
od svjetovnijeh svijeh država!
Nije š njim pakô jaki, nije,
ako slavnu i moguću
od privedre Austrije
180 novijem vezom združu kuću;
česarovom ako kćeri,
ugarskoga sestrom kralja,
kraljević se Poljak vjeri,
kraljevstvo se naše valja!
185 Kralj bo se Ugrinu u španskoga
samodršca opet vijera,
ki iz svega carstva svoga
s obadva nas svijeta tjera.
Tako, neka ijedna puna
190 propas reži, još na glavu
poljačka se spravlja kruna
nakon oca Vladislavu.
Ako pirne tim rođzbine
među ovim se kraljim slože
195 ter se oružja njih sjedine,
ko da im se oprijet može?
Carsku vojsku, ka ognjem sijeva,
mogô je Poljak sam razbiti;
da s toliko još kraljeva
200 kad se združu, što će biti?
Množ kraljevstvâ, množ otokâ,
pače veći dio od svijeta
drži, časti za proroka
i za sveca Mahumeta.
205 Nu ako se veće i jače
neg sve turske kraljevine
Osmanovo carstvo smače,
Mahumetov zakon gine.
Od krstjanskijeh igda kralja
210 ako se ovo jedno ocijepi,
iz prostora svijeh zemalja
tursko se ime iskorijepi.
Da li se od nas trpjet može
da krstjani potaraše,
215 satarišu i podlože
vrhu zemlje sve što je naše?
Da zamukne pakô u svjetijeh,
povrže se hamalija,
i da hodža po mečetijeh
220 ne haleka i zavija?
Mečeti se pače obale,
smaknu otari svi na prešu,
i prilike naše pâle
shrnjigaju i poplešu?
225 Da izgubimo svetilišta,
da vas svijet se križu skući
i Lučifer, zbjen u ništa,
u kraljevstvu praznu zući?
Ne, ne, ne, ne! hitri i plasi
230 skoč'mo, tec'mo na sve strane!
Ovi se oganj veće ugási
prije nego sve njim plane!¹
Otmanović car nad carim
toliko se sad potište
235 da ponižen s poklisarim
mir u leške krune ište.
Na glavi mu je teško breme;
zbjen je, za uteć huđe štete,
primit s očim zažetijeme²
240 od krvnika svake uvjete.
Nu po volji ali usiljen
ako Osman Leha moli,
poklonit se neće umiljen
vik nikomu pakô oholi!
245 Jeda se je pozabila,
za ne doći na ta djela,
na nebesijeh naša sila
ka se čula i vidjela?
Zgoda onada kamugodi
250 družima je dobit dala:
nam je vječna slava odi
nedobitna smjenstva ostala.³
Ali da se tim ponosi,
što pomaga, svaki u sebi?
255 Šuplje riječi vjetar nosi:

¹ 231-232. Neka se ovaj oganj ugasi da se od njega ne zapali sve.

² 239. s očim zažetijeme - sa zatvorenim očima.

³ 249-252. Aluzija na pobunu Luciferovu protiv Boga: borba zlih duhova završila je pobjedom drugih, ali je ostala slava nepobjedive smionosti.

- djela se ištu pri potrebi?
O dostojni ki ste goru,
mrklih tmina nadaleče,
u rajskomu sidjet dvoru,
260 otkli svjetlos vaša istječe,
spomenuti zgone vrlo
i mrzeće sila mi je,
za na umrljih na neumrle
osvete nas razdeć prije.
265 Tim iz noćnijeh tec'te mraka,
o moji verni, cknjenje vrz'te
prije neg Turci od Poljakâ
uharaće se i pokrste.
Ali u način da se opaki
270 sve zamésti bude prije,
motri, pleti, čini svaki
sve što može i umije!
U sto obraza priobraža'
i privračaj sto besjeda,
275 varka, izdavstva, sumnja, laža
i hitrina i zasjeda!
Licimirstvo najblažiju
od dobrote sliku hini:
najhuđe se zlobe kriju
280 od svetinje u haljini!
Svak se obrni svud i svrni,
na krstjane Turke buni,
dokli okoliš mjesec krni
u okolišu svijeta ispuni.
285 Sij omraze, zlobe búdi,
srdžbe užizi, vriježi gnjive,
svadađ, smetađ, šteti, uđi,
satariši prave i krive!
Mogorkinja slavna robi
290 do otraška leške puke,
i kraljević, ki pridobi
cara, od ženske pádi ruke!
U prilici od istine
priobražena laž se vrti,
295 da Korevski ban pogine
i mir smete svojom smrći!
Nu što zaman veće stoju?
Nije vas znane trijebi učit:
čas pakljenu, vašu i moju
300 dosta vam je priporučit.«
Srdžbe, smeće, zlobe i gnjivi,
magle, oblaci, noćne tmine,
crni dimi, ognji živi
vojsci od pakla družbu čine;
- 305 smrtna otrovna kuga, i š njome
raskazani glad i blijedi,
i s odjećom smrznutome
ledena ih zima slijedi.
Diklo znana od Parnaza
310 i Elikone svete gore
ka potanko meni kaza
strašne od pakla dogovore,
spovijedati slijedi meni
glase prave i istine
315 što učini puk pakljeni
kad iz crne pode tmine.
Djela od tmaste mrkle noći
slabi moj vid ne dohita
bez razumne tve pomoći,
320 kojoj skrovna sva su očita.
Na tisuće, na oblake
crna jata izletješe,
ter jasnomu suncu zrake
usred podne potamnješe.
325 Crn Carigrad osta bijeli
s svijem munarim od mečeta
ončas kad se u nj naseli
množ pakljenijeh hudijeh četa.
Tako u žetve zrele brime
330 lijepa njiva nepožnjena,
žitnijem klasom veselime
pribogato nakićena,
iznenadi sva pocrni
i potamni sa svijeh strana,
335 kad ju prikrije oblak crni
od čavaka i od vrana.
Nabunjivat jedni staše
hodžu i crkâv redovnike,
svu gospodu i sve paše
340 i zakonâ razumnike;
druzi bojne janjičare,
i s spahijam spahoglane,
i ostale vojničare,
pridošôce i građane;
345 tretji gospoje i carice
carskijeh dvora i polačâ,
ke su davne njih bojnice
i oružja njih najjača.
Zlim je družim na pameti
350 ljudski rasap doba u stara
svega traga i podrijeti
da od ženskijeh bi privara.

PJEVANJE ČETRNAESTO I PETNAESTO (NAPOMENA)

Kao što je poznato *Osman* je ostao nedovršen. Četrnaesto i petnaesto pjevanje nisu sačuvani. Najvjerojatnije nisu niti napisani, odnosno, Gundulić nije dovršio svoj spjev.

Više je dubrovačkih pjesnika napisalo dopunu *Osmana* u XVIII. i XIX. stoljeću (Pijerko Sorokočević, Marin Zlatarić).

Za najuspjeliju dopunu smatra se dopuna Ivana Mažuranića iz 1844, koju možete pronaći u posebnoj datoteci.

PJEVANJE ŠESNAESTO

U kraljeva, kô puk scijeni,
nije života draga i slatka:
sved su u pomnjah zamišljeni,
ne imaju mirna časa kratka.

5 Trijebi je da bde noćna tminu
i za onijeh se ki spe bude,
za bezbrižnijeh da se brinu
i za ispraznijeh misle i trude.

Mogući su svi s omrazom
10 suproč njima sved nemilom,¹
a nejaci hine obrazom
a u srcu ih trpe silom.²

Sve što ih veća kripos slavi,
sve je veće³ tko ih navidi;

15 a i čestitos po naravi
ima zlobu ka ju slidi.

Tim ako su blage ćudi
ter krvničku mrze želju,
kô zločeste šlju ih ljudi

20 među žene pod kudjelju.

To li se od njih pravda grli
i pedepsa ne uzmiče,
silnici se zovu vrli:
krv pravednu na njih liče.

25 Ako štedjet blago haju,
od lakomijeh stječu ime;
to li slugam darivaju,
razmetni su vidjet svime.

Puk je slijepac koji oči
30 ne ima od svjeta i od razbora:
za istinu laž svjedoči
sred taštine i žamora;

sved nekrepak, nigda stavan,
ljubi, mrzi, hoće i neće,

35 trom, lijen, strašiv i pripravan
na pobune i na smeće;

sad mir žudi, sad boj ište,
vazda hlepi na prominu:
sad uzvisi koga tište,

40 koga uzvisi, sad ukinu.

¹ 9-10. moćnici su svi s velikom mržnjom protiv njih (protiv kraljeva).

² 11-12. a slabi se pretvaraju, dok ih u nutrini trpe na silu.

³ 14. sve je veće - sve ih je više.

Ali kako tiho more
vik po sebi ne uzrasti,
dokli silni vihar s gore
ne smuti ga svojom vlasti,

45 puk u bitju smernu tako
ùzdignut se vik nê smije,
što na pomoć dmjenje jako
moguće mu gláve nije.⁴

S izgleda s tim ovoga⁵

50 svak tko vlada sad nauči
da nije se uzdat u nikoga,
stvar velika kad se odluči.

Mao izide glas najprvi,
ali u svaćijeh usti rasti

55 ter, čim odsvud većma vrvi,
sve obujmi svojom vlasti.

A istina je riječ na svijeti
da se zemlja kletvom klela
da će otajstva sva pronijeti

60 ka je čula i vidjela.

Ne znam kako, nu se zgodi
da proćuknu se i proreče
kô car u Istok vojsku vodi,
da ju pogubi i posiječe.

65 Podiže se šapat tihi,
usta sumnja, pomnja izide;
svijeh popada strah zalihi,
zamišljeni svi se vide.

Jedan drugom vitez sprva

70 ovi potaj glas dorica;
ali uzavre svak toprva
i uzbuni se sva vojnica,
kad put Skudra⁶ čuše oni
da na Crno snosi more

75 car s poveljam i zakoni
pisma, blago i šatore.

Bez ozira ovi onoga
nagovara veće oćito;
bezakonja carska mnoga

80 svak spovijeda glasovito.

⁴ 47-48. dok mu ne dođe u pomoć poticaj (dmjenje) jakog vođe (moguće glave).

⁵ 49. s izgleda se tim ovoga - tim se primjerom.

⁶ 74. Skudar - grad na Bosporu, nasuprot Carigradu.

Janjičarin stari pravi:
 »Ja ki stratih sva mâ ljeta
 slijedit s vojskam boj krvavi
 na sve četir strane od svijeta -
 85 baštine one ke su bile
 mom junaštvu verna plata
 silom mi su se ugrabile,
 hrana je moja družijem data.
 Ja pod staros mrem od glada,
 90 a svodnici carskijeh bluda
 uživaju ono sada
 što bi uzdarje moga truda.«
 Spahoglanim vapeć slidi:
 »Ja uz cara ki uzrastih
 95 u saraju u obzidi
 i svuda se plemstvom častih,
 kô rob tamni i zločesti,
 dokle odsvud mi krv prokapa,
 na očitu podnijeh mjesti
 100 ružne udorce teškijeh šta-
 pa, ne mareći car u sili,
 ka bi uzrok mom prikoru,
 kocrniti kruh pribili
 ki blagovah u svom dvoru.«
 105 Jedan veli: »Donijeh caru
 glavu ubjena protivnika;
 ni u dostojnu primih daru
 čas podobnu za bojnika.
 Pače rug je tvorit htio
 110 tijem car isti bez potrebe,
 veleć: Da ti pogubio
 nijesi njega, on bi tebe.«
 Drugi glasi: »Car sred kuća
 skrovno uhodi naša djela
 115 ter nam gozbe smeća i smuća
 s kijeh je družba svud vesela.
 Ne naš aga noćno veće -¹
 bije nas obdan carska sablja;
 pjenez nam se crni meće,
 120 bijela i drobna jaspri ugrablja.«²
 Oni rasap općen mjeri,
 s koga pribjen svak bit ima,
 što gospodske svijetle kćeri

za carice car uzima.³
 125 Priuzima drugi ovdira:
 »Biti i prošli mi smo veće!⁴
 Car junake nove izbira,
 a nas starijeh siječe i meće.
 Eto listja⁵, koje iznutra
 130 došlo nam je iz saraja,
 da se kani do dva jutra
 put istočnijeh dignut kraja.
 Ne krsma'mo sila jača
 da se s glavom carskom združii!
 135 Potlačimo ko potlača!
 udušimo tko nas duši!«⁶
 Oni skače i prilaga:
 »Da što čekamo unaprijeda?«
 Svi tad vape: »Sablja naga
 140 prijeti ubit nas svijeh bez reda!«
 Jedan se opet diže i vika,
 sablju golu ter podire
 zovuć svakoga od bojnika
 proć poda nju⁷ zacić vire.
 145 Bojnik svaki tad se puti
 i pod sablju s kletvom hodi,
 da bi imô od nje poginuti,
 ako se od zlijeh ne slobodi.
 Vapijaše svaki ovako
 150 suproć caru buneć sile:
 sam Aliaga⁸ htjenje opako
 mrzi i sprave sej nemile⁹.
 Čim u njega, kô u svijeh glavu,
 zapazili svi se bijehu,
 155 mneć na hudu da i on spravu
 s njima će ustati u pospjuhu,
 ter nabunjen oko njega
 svak luk penje, sablju izmiče,
 on sred skupa osta svega,

³ 121-124. Onaj vidi opću propast u tome što car (umjeso robinja) uzima carske kćeri za carice.

⁴ 126. propali smo.

⁵ 129. *eto listja* - evo pisma.

⁶ 135. Uništimo onoga koji nas uništava.

⁷ 144. *proć poda nju* - poći pod nju (pod sablju, tj. u borbu).

⁸ 151. *Aliaga* - zapovjednik janjičara koji je pokušao stišati bunu.

⁹ 152. *sprave sej nemile* - to nemilo pripremanje, taj nemili pothvat.

¹ 117. Ne zakida nas naš aga tajno (*noćno*).

² 119-120. Zbog općega ekonomskog nazatka i turski je novac gubio na vrijednosti; stoga se vojnici tuže kako im se plaća manje vrijednim novcem.

- 160 u ovi način ter pokliče:
»Ah, koja vas sad zasjena,
vitezovi moji, zaslijepi,
ter gubite od imenâ
vašijeh svjetlos i glas lijepi?
- 165 Spomen'te se da ste oni
vi bojnici stražu uzdanu
na kijeh samijeh car nasloni
i u kijeh nađe vernu obranu.
Ah, nemojte pocrniti
170 slavu vašu, slavu moju,
hteć nevernos carstvu otkriti
u domaćem štetnom boju¹.
Naše štete i porazi
nijesu toli sad velici
175 vele veća da ne izlazi
kletva svetoj carskoj slici,
koja veže sad jedino
vaša oružja, svjete moje,
da u svako vrijeme smino
180 u vernosti krepkoj stoje.
Ni nahodim još razloga
ki će učinit da se ganem
da, er car neće svjeta moga,
ja mu protiv zato ustanem.
- 185 Ja rob jedan, ki obećah
tvrdom kletvom za nj umrijeti,
u pogubah i u smećah
da mu se ištem smrtno oprijeti?!
Nije zakona vrh onoga
190 ki zakone stavlja i daje;
što car hoće, trijebi od toga
da samiren svak ostaje.
U njegovoj ruci je stalo
pomilovat tebe prije;
195 od njega ti sve se dalo:
on ti uzima što tve nije.
Druzijem uze što da tebi,
za dat druzijem, tebi uzima;
tijem žalovat nije se trijebi:
200 car u volji zakon ima!
Teške udorce podnijet muka
bi junaku plemenitu,
ali zato huda odluka
plesat vjeru temeljitu.
- 205 Gospar svaki slugu svoga
bez bojazni smije udriti,
a bojat se cjeća toga
od roba će car čestiti?
Plemstvo naše, znamo dobro,
210 od milosti carske ishodi:
iz gora nas za se je obrô
u kojijeh se svaki rodi.
I gorani, iza stada
kijeh car dvorom svijem pomili,
215 suproč carskom stolu sada
propinju se skupni u sili?
Ni ti komu ne bi dara
za hrabrena djela u boju
mož s razlogom panjkat cara:
220 držan mu si glavu tvoju!
Carska milos sama vîsi
koga hoće od bojnika,
a što činiš, držan ti si,
i što činit mož do vika.
- 225 Tko dat može zakon novi
tomu ki inijem zakon dava?
Car je sam car - mi robovi:
mudar bitje svê poznav².
Ali što čuh ja opeta?
230 Jes ko tužbe još uzmmoži,
jer car sveca Mahumeta
zakon bljusti hoće i božji.
Sveta vjera ka nas vlada
pit nam vino brani svudi;
235 i nećemo zato sada
da nas pravda carska sudi?
Nu, bojniče ki na platu
crnijeh pinez tvoriš tužbu -
ili u mjedu, ili u zlatu,
240 ti si plaćen za tvu službu.
Zaglavi se najposlije³
da smo u mnogoj mi pogubi,
što ovi, jakno nijedan prije,
car uzimlje svijetle ljubi.
- 245 Mi robovi da li svoji
dostojni smo carskijeh kćeri,
a car, pod kijem vas svijet stoji,
pastjericom da se vjeri?
Ali što sam ja razložit⁴
250 sad uzeo s vami veće?
Koliko je car uzmmožit,

¹ 172. u domaćem (...) boju - u građanskom ratu.

² 228. *mudar bitje svê poznav* - mudar zna svoje granice.

³ 241. (prigovori) da se na kraju zaključuju.

⁴ 249. *razložiti* - razlagati, raspravljati.

tko ne pozna, tko rijet neće?
Zabranjeno što je caru,
ki na volju svijetom vlada,
255 Otmanovu sablju staru
čim na bedri paše sada?
On od djeda i pradjeda
u Istoku carstvo hrani;
kô car pravi zapovijeda,
260 ne kô silnik, u ovoj strani.
Da je oteo on slobodu
u koj smo se mi rodili,
mene biste vojevodu
suproč njemu svi primili.
265 Bez ozira ja bih prvi
podro sablju britku golu,
i njegovom plakô krvi
mû slobodu na svom stolu.
Ni bi ustavit mogli uvice
270 sve me sile da mu ne dam
môm desnicom smrti prike,
na očiju da smrt gledam;
er tko rodni grad svoj ljubljen
oslobodit ište i haje,
275 ili ubije ili je ubjen,
u jednakoj slavi ostaje.¹
Nu čim jaram nam na vratu
nije ki starijem nije nam bio,
slobodu iskat nepoznatu
280 opako bih odlučio.
Er nije drugo protiviti
carskoj volji negli objavit,
gdje stoluje car čestiti,
htjet tî silom car se stavit,
285 ter nevjeran i odmetan
kažući se carstvu tako,
i prikoran bit i štetan
čineć hudo i opako.
Ah, junaci moji mili,
290 gnjev nesvijesni ustavite!
Ne srnite slijepi u sili!
Kud prešite? što činite?
Drugo donijet nabuna ova
ne može vam neg sramotu,
295 dočim svaki š nje osnova
vječni prikor svom životu.«

¹ 273-276. sentencija koja se neposredno odnosi na autorovo shvaćanje dužnosti u obrani domovine, ali dignuta na razinu općeg značaja.

Jak ne dmjenje od sjevera
kad zapjeni sinje more,
sila silu dočim tjera,
300 vali uzrastu kako gore,
tako uzbuča vas puk oni
na besjede age verna;
teku, srnu svi smioni,
puni gnjeva neizmerna.
305 S golom sabljom u desnici
skaču u bijesu nesvijesnomu;
psuju, prijete svikolici
vojevodi hrabrenomu,
vapijući: »Ili brže
310 htjej što hoće vojska ostala,
ili ti se spleša i vrže
ispod sablje glava pala!«
Ali se aga ne pripada;
pače misleć o svôj časti,
315 vika: »Usred Carigrada
vaša glava prije će pasti!
Nu u vašoj da svevolji
već ne gledam mê prikore,
ostavljam vas pri nevolji:
320 spomenuli mê govore!«²
Vapije vojska: »Mi nikako
protiv caru nijesmo ustali
neg proć onijem ki su opako
dijete mlado svjetovali.
325 I u to nije od potrebe
provodićтво tvoje nami;
bjež' ti kud hoć! Dobri sebe
obraniti mi smo sami!
Nu udugo neć uteći
330 od ovijeh našijeh sila!«
I ovdî za njim hrli u smeći
tisknuše oblak ljutih strila.
Zatim vojska nabunjena
pođe u skupu u jedinu
335 gdi bi crkva posvećena
Znanju od Oca, Božjem sinu;³
nu u vazetju Carigrada

² 320. *spomenuli mê govore!* - sjetili se mojih riječi!

³ 335. i dalje: crkva Sv Sofije u Carigradu, koja je nakon osvojenja glavnoga bizantskog grada pretvorena u džamiju, ali i dalje zadržala naziv po Sv Sofiji; prema grčkoj riječi *sofija* - mudrost, Gundulić je oblikovao izraz: *Crkva posvećena Znanju*.

i izgubljenju crkve ove
osta ime, ter i sada
340 Sofija se mečet zove.
 Pred mečet se ovi skupi,
 ter iz jutra do večera
 skupno vika, skladno upi:
 »Daj nam pašu Dilavera
345 i učitelja hodžu š njime,
 jer ti opak nauk dava,
 s crncom ki je ženam tvime
 straža i od hadum svijeh glava,
 s mudrijega neka svjeta,
350 kad nam budeš pogodio,
 i ti ostaneš car opeta,
 kako nam si i prije bio.«
 S ovijem riječim da prid cara
 Jahija pođe, oni htiše,
355 i njihova poklisara
 pod silu ga učiniše.
 Velikoga zakonjaka,
 od Turaka 'mufti' zvana,
 on mjesto ima, ali paka
360 ta čas družijem bila je dana.
 Tim trajaše sam na domu
 svijeh pokonjijeh ljeta dio,
 kad je skupu odmetnomu
 van usiljen izit bio.
365 U veseloj pirnoj slavi
 nahodaše car tada se,
 čestit, miran, pun ljubavi,
 s tri ljubovce lijepe uza se.
 Ali u smeći na onu stranu
370 gdi ču vojsku skoči ureda,
 ni se prignu, ni se ganu
 s punijeh prijetnje njih besjeda,
 misleć da bi carska bila
 vlas nejaka i prikorna,
375 kad bi vrh nje gospodila
 volja od puka rogoborna.
 Jahija¹ se starac tada
 u priklonstvu otkri njemu
 i, što vojska usred grada
380 vapijaše, skaza sve mu,
 veleć: »Care svemogući,
 prosti, ako rob tvoj smije
 otkrit strašni plam gorući

ki oko glave tve se vije;
385 zašto, ako se ne ugasi
 samom krvi tvijeh svjetnika,
 tvomu carstvu prijeti i glasi
 rasap vojska svakolika.
 Ja vik ne imam zatajati
390 što pogubu carstvu nosi;
 velikoga vezijera ti,
 hodžu i od crnac agu prosi.
 Ja sam poslan cića toga:
 svi ovo ištu, svi ovo prave;
395 a ovo grla ovdj moga
 pod tvom sabljom i mê glave.«
 Jahija prista, a car, gore
 smeten buduć s te poruke,
 u kratke mu odgovore
400 skaza ovako svê odluke.
 On pokliče: »Carstvo meni
 sabljom stari moji dobiše,
 i tko drugi car bit scijeni
 vrhu mene, misli odviše.
405 Tim ustup'te, rec', nazada,
 njegda verni i uzdani,
 neposlušni moji sada
 janjičari, spahoglani!
 To li vas je krvi želja,
410 želju upijte srca prika
 ne carskijeh prijatelja
 negli carskijeh protivnika!«
 Ovdi umuča, već istino
 scijeneć s ove zapovijedi
415 da slijediti neće ino,
 kô taj večer i ne slijedi.

¹ 377. *Jahija* - pravnik, nakon svrgavanja Osmana postavljen za velikog muftiju; među pobunjenicima Jahija je bio jedini čestit čovjek.

PJEVANJE SEDAMNAESTO

Nu kô svijetli zrak dno mora
i dan bijeli sunce ugasi
i od grada i od dvora
zamuknuše svačiji glasi,
5 ter se prostrije noći crne
sinje platno iz dolina,
vrhe od gora da ogrne
i da obuče vas svijet tmina,
car uljeze usred krama
10 u mjesto uresno i bogato,
gdi u način svijetla plama
dragi kami sja i zlato.
Tuj zamišljen s vrle smeće
na pristolje svoje stupi
15 i najviše glave u vijeće
oko sebe dozva i skupi.
Šes vezijera i sve ostale
poglavice turske izbrane
po redu su smerno stale
20 oko njega s obje strane.
Svak podvite ruke i oči
obrnute drži nica,
poniženstvo ter svjedoči,
čeznuć pazi carska lica.
25 A on pogled tih i stavan
u ponosnoj veličini
na svih svrće, i od svih slavan
svijem zemaljski bog se čini.
S veličanstvom ovacime
30 iz visine na koj sjaše,
na pobunu hteć u vrime
da privede verne paše,
reče: »Uzdani i smioni
branitelji mom životu,
35 na kih carstvo mē nasloni
od vladanja svu tegotu,
nije trijebi kazat meni
što ste čuli i vidjeli,
vitezovi nabunjeni
40 koliko se dosle smjeli.
Što pitaju i što prijete,
dobro znate; zato sada
kô vlas moju svjetujete
š njima ovacim da se vlada?
45 Što u srcu svomu ćuti,
otkrij svaki tim slobodno;

zašto misô vašu ćuti
milo mi je i ugodno.

Carstvo se u vas mē vjeruje¹,
50 vaše riječi drži istine;
a znam, tko se sâm svjetuje,
da bez svjeta sâm pogine.«²
Ovdi veće svâ zatvori
sultan Osman carska usta,
55 a Dilaver, da govori,
prvi vezijer, prvi usta:
»Silni care, on pokliče,
svemoguća koga sablja,
gdje zapada, gdje ističe,
60 suncu iz ruka dan ugrablja!³
nedobitnoj tvojoj slavi
širine su svijeta tijesne,
prid kim, s krunom tko 'e na glavi,
prostrt na tle trepti i čezne.
65 I ako sâm još Orô sivi
proć istočnom Zmaju prši,
nabunjeno jato krívi
komu ognjena krila krši.⁴
Zato, o slavna i čestita
70 kuće otmanske kruno, vidim
da početak carstva od svita
sad krvavim krijepiš zidim.⁵
Nu čestokrat usred krvi
ku proliju neprijatelji
75 početak se stvarno prvi
od gospodstva utemelji.⁶
A ne može od silnika
imenom se car nazvati

¹ 49. *vjeruje* - pouzdaje.

² 51-52. sentencija općeg karaktera.

³ 58-60. čija vlast (sablja) se proteže zemljama u kojima sunce ne zapada.

⁴ 65-68. Ako *Orô sivi* (Poljaci) još prijeti *istočnom Zmaju* (Turskom carstvu), pobunjenu vojsku okrivljuj kojoj treba da skršiš krila.

⁵ 72. *sad krvavim krijepiš zidim* - sad učvršćuješ krvlju (neprijatelja, tj. pobunjenika).

⁶ 73-76. U krvi neprijatelja početak se vlasti temelji.

- ki vrh kletih izdavnika
80 od osвете sablju obrati.
Od kraljeva sva zla ina
često mogu bit proštena;
ne prašta se vik krivina
veličanstva uvrijedena.
85 I ako carsko je djelo imati
vrh podložnijeh milosrdje,
za odmetnih pedepsati
carsko je djelo da car tvrd je¹.
Tko ne vidi da prostrla
90 viteška se samovolja
ne do našijeh samo grla
danu tvoga do pristolja?²
S otmanskoga oni stola
tebe cara smaknut prave,
95 ako srca njih ohola
prije ne smire naše glave.
Da usiljen od njih ako
poslušáš ih cjeća toga,
ne smiču li te³ oni i tako
100 s otmanskoga stola tvoga?
Vlas tva prosti: nije razluka
druga od tebe do inijeh ljudi
nego zapovijed ka vrh puka
uzmnožnim te čini svudi.
105 Ako ti se ova sama
ote sada od bojnika,
visina se tvoja slâma
i vlas krši svakolika.
Što sad rijeće plemić častan,
110 koga djede tvoji djedi
pridobiše, ako oblastan
svak je vitez da ga slijedi?⁴
Pod tvim carstvom može biti
on ne mrzje dosle stâti,⁵
115 nu što vojska bude htiti,
- ako ti uzmeš događati?⁶
Da skup bijesni neće trpit
spahoglanâ, janjičará,
bude ga odrijet i razdrpit
120 gospodujuć mješte cara.⁷
Er dočim se vojska opira
i uspogađa joj tvoje carstvo,
vrh tebe ona vlas prostira,
a ti služiš nje sebarstvo.⁸
125 Otvori oči za bremena;
er, ako im zbude s' ova,⁹
puk, ki od tvoga trepti imena,
treptjeće od svijeh vitezova.¹⁰
Ali ukloni Višnji s nebi
130 da, u tvom zdravlju, care Osmane,
zapovijedat itko tebi
neg tva volja sama stane!
Množ odmetna nije nam skrovna:
pobuna je nje velika,
135 smionos mnoga, rijeć otrovna,
strašna prijetnja, vrla vika.
I odgovorit kad bi imali
riječma djela zaistinu:
car tî živi - ja i ostali
140 svikolici neka izginu!
Nu spomenut s tijem ću opeta:
ako još nije te pogube,
ne ostaješ ti bez svjeta
vernih sluga ki te ljube.
145 Nabunâ je i prije bilo
i vrlijeh još bojara,
nu se očitom silom smilo
tegnut nigda nije u cara -
u pravoga cara koji
150 pravdom očin sto posijeda
i ki obranjen sabljom stoji
starijeh djeda i pradjeda.
A spomena je ova dosta
ku slijediše djela prika,
- ¹ 88. *da car tvrd je* - da je car okrutan, nemilosrdan.
² 91-92. (neprijatelji) se mašaju ne samo naših glava već i tvoga prijestolja.
³ 99. *ne smiču li te* - neće li te skinuti.
⁴ 109-112. Nejasno mjesto. Smisao bi mogao biti ovaj : što će reći častan plemić ako ga svaki vitez (ratnik, vojnik) može natjerati da ide za njim (u pobunu)?
⁵ 113-114. (A tomu koji bi mogao biti prisiljen da se priključi buni) možda i nije bilo mrsko živjeti pod tvojim vladanjem.
- ⁶ 115-116. ali što sve vojska može zatražiti ako joj počneš popuštati?
⁷ 117-120. u ovoj strofi nije jasno na koga se odnosi ono *ga* u st. 119.
⁸ 121-124. Jer, dok se vojska buni, a ti joj popuštaš, ona proteže svoju vlast na tebe, a ti služiš njoj.
⁹ 126. jer, ako uspiju.
¹⁰ 127-128. puk koji trepti pred tvojim imenom treptjet će pred gomilom.

- 155 kad Mustafa sultan osta
bez vernijih svih svjetnika.
Česel-baša¹ bijaše onada
svoja otišla vojska rvati,
i š njom izvan Carigrada
160 svi u kih se može uzdati.
Tim budući bez uzdane
straže on ostô i bez svjeta,
lasno tebi, care Osmane,
bi na krunu doć od svijeta. -
165 Na onu krunu po razlogu
ka za ocom tebi ide
i ka ti se, ah, po mnogu
bezakonju otprije skide.
Ali je tako mnoštva vele
170 i oni skup vas ki ti prijeti,
ki Mustafu opet žele
na sto carski tvoj pripeti;
nu er vide da u nas pravu
obranu imaš ka te štiti,
175 sad ti prose našu glavu
za pak tvoju poraziti.
Tako za rvat dub u gori
s gvozdjem siječac najprije teče,
ter mu grane lomi i ori,
180 da mu korijen pak posiječe.
A odvrnut lasno 'e moći
i veliku sasma rijeku,
kad joj digneš svê pomoći -
vode koje u nju teku.
185 Tim se ovako meni vidi,
i ja nosim ove svjete,
s nabunjenim da se slidi
način samo od osvete.
Bije se zmija ka ti u skutu
190 svije se u krug, da te peći;
otrovanu ranu ljutu
gvozdje i oganj samo liječi.
A najjače carstvo svako
sartt će se s raspa plaha,
195 ako ograđeno odsvud jako
nije od bojazni i od straha.«
Kad Dilaver veće prista
i svjet njegov od svijeh ču se,
Husain opet s svoga mista,
200 da govori podignu se.
»O čestiti i uzumnožni,
kliče, od carâ care izbrani,
kom narodi svi podložni
u svakoj su svijeta strani!
205 Potvrdit sam i ja usiljen
što svak vidi, kud se obrne:
tvih viteza skup nesmiljen
u svevoljah sasma srne.
Smionos je njih odmetna
210 odveće se raspustila,
i ne mogu bit neg štetna
carstvu tvomu sva njih dila.
Zašto ako tva vlas haje
da im se ispuni želja prika,
215 tajčas samo carstvo ostaje
bez uzdanijeh tvojih svjetnika.
To li uzumnožnost tva ne bude
pogodit im sad u tomu,
strašne odluke, raspe hude
220 oni prijete carstvu tvomu.
Izrekô je vizijer dosta
ka mogu izit zla neizmerna,
ako carstvo tvoje osta
bez ovoga skupa verna.
225 Meni ostaje sad objavit
ka poguba carstvu prijeti,
ako carstvo tve ostavit
bude milos pri osveti.
Zato, ako mê beside
230 š njegovijem se ne ugađaju,
veće oči veće vide,
veće ljudi veće znaju.
Nije sumnje, itko u sebi
ne misli ino, svak će riti
235 za utvrdit se da je trijebi
neprijatelja pogubiti.
I protivit, riječ je luda,
da od gospostva u razlogu
nije toj nauk stavna suda
240 za utemeljit silu mnogu.
Nu ja ne znam put li oni
od vrloće i od bjenja
ali je bolji ali oni
od milosti i proštenja.
245 Krvava se ruka vijeku
prvom vodom ne oplaka,
a nije stabra koga opsijeku
da ne uzumnoži zagranaka.
Smioni, bijesni na zlo hrli
250 i opojeni ljudskom krvi
bojnici su ovi vrli,
i sved veća množ ih vrvi.

¹ 157. Česel-baša - Perzijance.

Strah me, ako vlas tva prija¹
glavu ljutoj zmiji plesati,
255 da ona huđa i otrovnija
kude na te ne obrati.
Zaisto šteta velika je
da najveće u pogube
tve bez svjeta carstvo ostaje
260 vernih sluga ki te ljube.
Ali je sumnja većih zala
s druge strane mene smela:
er velekrat iskra mala
mnogi je oganj razgorjela.
265 A kad stoji sve da izgine,
izgubit je koris malo;
tač pomorci svijesni čine:
dio mećući, nose ostalo.²
Našom glavom kad se smiri
270 vojska ohola, carstvo opeta
lasno dva, tri i četiri
nać će roba cjeća svjeta.
Nu ako carstvo, s mnogom smećom
gdi mu protiv vojska ustaće,
275 među srećom i nesrećom
sebe izgubi, koga nać će?
Ali vik to dosle ne bi,
a pobunâ i prije slidi.
Sve bit može; svijet na sebi
280 čudnih stvari svakčas vidi.
Često ravan put se čini
hridi strmijeh sred litica;
i lav mnokrat u planini
pića ostane drobnih ptica.
285 Mnoge zgone nove biše
u bremena prednjih ljeta,
koje od sebe ostaviše

¹ 253. *prija* - uzme, počne.

² 265-268. Husain, bivši veliki vezir, skinut za hoćimske bitke u korist Dilavera, predlaže da se prihvati prijedlog pobunjenika, tj. da im se predadu tri prva suradnika sultanova, služeći se pri tom državničkom sentencijom sa značenjem: kad je sve u opasnosti, korisno je izgubiti malo, da je potkrijepi, u poredbi, s jednom sentencijom iz pomorskog života. Husain postupa vrlo lukavo; on govori: neka padnu naše glave, iako njegovu glavu nitko ne traži. U svojoj prepredenosti on se u govoru vrlo često služi aforizmima i sentencijama, očito s ciljem da postigne efekte, a onda i skidanje Dilavera.

izgled nami sad opeta;
mnogo toprv još će iziti
290 u ovo naše sada brime,
od kih za izgled na svem sviti
nakon nas će ostat ime,
ter jak sve što je njegda bilo,
sve sada se pripovijeda,
295 tač sadanje svako dilo
spovijedaće se unaprijeda.
Ali silom hoću očitom
da bojnici ne smiju ljuti
tebi caru pričestitom
300 u kraj skuta dotegnuti -
a i da smiju, u saraju
tvoji dvorani i ostale
sluge ke ti verne ostaju,
da se odrvu njih navale.
305 Gdi je sad sila taj združena
ka protiv im smjeće iziti
za od ognja, za od plijena
tvoj grad, tvoj puk obraniti?
Ah, gani se, i odluka
310 bud' tve vlasti mirna sada:
imaj milos vrhu puka,
imaj milos vrhu grada.
To li te je slidit želja
vizijerove bojne svjete
315 i na rasap neprijatelja
put uzeti od osvete,
plam ugasi u tvom stanu,
doma štedi krv junakâ,
a prolj ju za obranu
320 od kraljevstva tvojijeh paka.
Razdijeli ih sjemo tamo
krstjanskoj se oprijet vlasti;
tako i tamo i ovamo
neprijatelji tvoji će pasti.
325 Ili izgubit, ili dobit
oni budu, rijet je trijebi
da svakako ima to bit
s obje strane koris tebi.
Ako izgube, tva se osveta
330 bez tve štete ispuniće;
to li dobiju oni, opeta
uzmnožnije ti carstvo biće.
Što da s' udreš ovdî š njimi,³

³ 333. i dalje: ako odlučiš da u krvi ugušiš bunu, može se dogoditi dvoje: da izgubiš ili pobijediš, oba su ishoda štetna; izgubiš li,

335 ti bi izgubio s obje strane,
ili goru carstvo primi,
u dobiti ili ostane.

Ako ti bi imô goru,
sve bi užeglo se i oplijenilo,
a i u ovomu ne znam dvoru
340 što bi od carstva tvoga bilo.

To li bi ti bolja pala,
izgubio bi dobiti one
ke bi mogli steć domala
proc' krtjanom čete smione.

345 Tako šteta bil' bi odsvudi
ili oni, ili ovi,
i odonud bi i odovudi
tvoji pali vitezovi.

Uzmnožnim te - vlas tva prosti! -
350 ne čini ime neg junaci:
kad padu ovi bez milosti,
tko ti ostaje? Čijem smo jaci?

Rijećeš: 'Širok svijet je i postran!
od četiri dio svakoji -
355 ili naš je il' inostran -
množ vitezâ caru goji.'

Pastijeri će iza stada
na tvu pomoć s praćam doći,
i silam ćeš od Zapada
360 s goranim se oprijet moći?

Tko putnika noćno preža,
da mu otme blago iz ruka,
i tko crnu zemlju teža
i uz volove oruč' huka,

365 i ina čeljad od te vrste
hoć da carstvo tvoje obrane,
mješte oružja noseć čvrste
drenovice i njih grane?

Bez vitezâ, s kijem na glavi
370 stojiš svijetu, tva je vlas ništa,¹
a za izit vitez pravi
vo'evat trijebi je na godišta.

Tim domaćih smeća u bijesu
čuvajmo se kô od zla prika,
375 er kad naši na nas nijesu,
ne bojmo se zdvora vika.

Ugađajim svud i skladom

i malahna stvar uzrasti,
a nemirom i zavodom

380 i velika bude pasti.

Pristojnije je veličanstvu,
u kom visi tve pristolje,
prednje službe dostojanstvu
sadanje odbit samovolje,²

385 a najliše gdi osveta
bez pogube bit ne more,
pače izit carstvu šteta
ima očita, i još gore!

Er bez vojske malo paša
390 carstvo Mustafi ako izvadi,³
kô sad tvu vlas ne pristraša
vojska, ako se š njom zavadi?

Tim za od dva zla manje sada
obrat u tvôj suprotivi,
395 neka naša glava pada,
a tve carstvo mirno živi!

Nu bih iskô s dobrom sprva
nabunjenje gasi ovo,
u ognju polak suha drva
400 da ne izgori i sirovo.

A pedepsam i osvetam
uzet korit jače od sebe
nije drugo negli štetam
sramotit se bez potrebe.«

405 Prista, a car, trikrat paše
kô pogledom svîm opteče,
svrh pristolja, na kom sjaše,
tihim glasom stavno reče:

»Čuo sam vaše govorenje,
410 poznô srca verna toli;
hoću osveti da proštenje
s mojim vitezi sad odoli.

Od rodnoga ljubav grada
i od dragoga milos puka
415 otimaju meni sada
od osvete sablju iz ruka.

Darivam ih staroj viri
spahoglanâ, janjičarâ,
neka se idu na četiri
420 strane od svita bit za cara.

Nađ'te način utoliko
i za od smrti vas slobodit

nesta carstva, pobijediš li, nesta ratnika; s kim
ćeš braniti carstvo? s pastirima? (autorov
aristokratizam).

¹ 369-370. Bez viteza s pomoću kojih si
gospodar svijeta.

² 381-384. Caru dolikuje da samovolju
(pobunu) oprosti zbog prijašnjih zasluga
(pobunjenika).

³ 390. *ako izvadi* - ako ote.

i s môm časti daj toliko¹
nabunjenoj vojsci ugodit!
425 Stvar je mučna, ali to je
što ugodno vam bit ima;
er velika djela stoje
namijenjena velicima.«
Čim ovako car odluča
430 i od svih se inih potvrđuje,
još Dilaver ne umuča,
nu zavapi, da svak čuje:
»Húde kobi, prijeka sluta²
carsku glavu Višnji ukloni!
435 tko brijeme ište veće puta
brijeme gubi, sreću izgoni.³
Nu što 'e caru vidjet dobro,
ne smijem veće protiviti.
Slavna kruno, ja sam obrô
440 jednom gdi hoć za te umriti.
Tko je ovca podno škraka
krij se u gorah, pasi travu;
ja oni isti sam ki od Poljakâ
slobodio sam tvoju glavu.
445 U pogovor ovo nije:
što bih držan, to učinih,
a i unaprijed gdi se uzbije⁴,
moć ćeš poznat mene i inih.
Žô mi je samo da bojnici
450 moji istočni nijesu uza me,
a neka ovi svikolici
došli bi i vas Zapad na me!
Nu i bez toga imam silu
u ovih rukah još i sade,
455 da od njih glavâ niz gomilu
svaliće se mâ kad pade.⁵
Utoliko način ovi
sâm se dobar vidi meni,
kojem samirit vitezovi
460 mnogi bi se uzbunjeni:
da od vizijerstva velikoga
meni uzmeš sad visinu

i čas opet mjesta ovoga
podaš paši Husainu;
465 i da vojsci pak navijesti
da je odluka tvoja ova:
tim je zlamenjem s dobrom česti
sve junake pomilova.
I da on nađe da ne ide
470 tvoje carstvo put Istoka,
neka smeće zle ne slide
već unaprid s toga uzroka.
A uto će donijet brime
zgodu da se svak ukroti,
475 i pod carstvom biće tvime
svačije smrti i životi.«
Slavni vezir dospje ovako
i na njegov svak svijet prista;
nu ne tje ga car inako
480 s najvišega dignut mista,
što ga otprije ne utvrdi
jakom stražom odasvudi,
da mu vrli i zlosrdi
skup u ničem ne naudi,
485 videć mu se da odmetnika
ne boji se on nijednoga
za života od svjetnika
i junaka tolikoga.
Taku stražu družim poda,
490 a on bez svake straže osta,
mnećí mu se sred svih zgoda
carsko ime da mu 'e dosta.
Ali posred noćnih tmina
vijećáše opet i sultana⁶,
495 mati ohola Mustafina,
na pogubu cara Osmana.
Ranu staru⁷ on pozledi,
i muka je nje nemila
što s careve zapovijedi
500 od sina se odijelila.
Smrt mu sluti s glasa plačna,
pričula bo biješe onada
da sred mjesta stoji divjačna
svoja u jami velja nada.
505 Krosto s raspom protivnika
misleć ona kakogodi
da od poraza smrtna i prika
dijete svoje oslobodi,

¹ 423. *daj toliko* - bar toliko.

² 433. *prijeka sluta* - prijekne slutnje.

³ 435-436. aforizam s igrom riječima: tko oklijeva čekajući pogodniji trenutak, gubi vrijeme i sam tjera od sebe sreću (sretan ishod pothvata).

⁴ 447. *gdi se uzbije* - kad bude potrebno.

⁵ 455-456. moja glava može pasti samo *niz gomilu* pobunjeničkih glava.

⁶ 494. *sultana* - sultanova žena, kći ili (ovdje) majka

⁷ 497. *ranu staru* - svrgnuće Mustafe.

- 510 prigodu joj donije sreća
od pobune vojske silne;
tim zaprijeti i obeća
mladu Osmanu raspe obilne.
Skoro iz smeća tijeh se uzda
vidjet carom sina opeta,
515 i u nje ruci da će uzda
bit, kô i prije bi, od svijeta¹,
mučna ohola trpeć žena,
koja jednom carstvom vlada,
u zabiti zatvorena
520 stat s robinjam inim sada.
Tim da vrlu želju ispuni,
hrlo posla po Dauta²,
zeta svoga, da on nabuni
huđe silu skupa ljuta.
525 U hrvackoj zemlji ovi
od krstjan se rodio biše;
kleti Turci vitezovi
djetetom ga zaplijeniše.
I er im se lijep objavi,
530 caru ga su poklonili,
ki ga s inom djecom stavi
u raskošni saraj mili.
Ter s ljepote kojom sjaše
poturči ga u isto brime
535 i, er mu dušu zanošaše,
nadješe mu 'Daut' ime,
pod imenom slacim tako³
bludni Murat u toj doba
objavit hteć svakako
540 da on rob je svoga roba.
Tuj uzraste, otle izide
pomilovan dobrom svacim,⁴
čim ga svijetla puci vide
među sucim i junacim.
545 Vizijer u miru, i u boju
bio je carski vojevoda;
za ljubovcu sestru svoju
sultan Ahmet još mu poda.
-
- ¹ 515-516 *uzda (...)* od svijeta - carska vlast, carstvo.
² 522. *Daut* - Daut-paša, podrijetlom iz naših krajeva, vjerojatno pokupljen za harač u krvi; visoki turski dostojanstvenik i carski zet; nakon svrgnuća i smrti Osmanove veliki vezir.
³ 537. i dalje: aluzija na protuprirodne odnose između Murata i Dauta.
⁴ 542. nadaren svakim dobrom.
- 550 Nu er ne dobi on s desnicom
ni s junačtvom ni s kriposti
negli samim ženskim licom
sve tej časti i milosti,
s lica milos čijem poginu,
š njom i carska ljubav staja;
555 nu uzdžahu svû visinu⁵
još sultane od saraja -
kad smagnutje tuđa blaga,
ćud opaka, svijes ohola
učiniše caru da ga
560 s vizijerskoga smakne stola.
Tim po smrti cara Ahmata
vrh carskoga stola očina
on Mustafu stavi brata
i Osmana smaknu sina.
565 Ali opeta Osman, kada
carsku očinu sablju opasa,
smaknu njega, da nikada
ne uzmakne svijetla obraza.⁶
Nu Dautov sin, sultana
570 koga mu je porodila,
vrsnik mlada cara Osmana
i drug mili u sva dila,
vernom službom, dvorbom dugom
i s kreposti vrijednom svakom,
575 zovući se robom, slugom
carskim a ne vik rodjakom,
umoli se da opet njega
pomiluje car čestiti,
ki rumškoga beglerbega⁷
580 ne krati ga učiniti.
Nu pobune ove silos
probudi u njem misli hude,
pri sramoti⁸ da u njoj milos
i čas novu da zabude.
585 Tim u gluho doba od noći
priko straže, ku privari,
vješto i skrovno hotje proći
on u ženski saraj stari;
gdje ga zvaše tad svekrva
590 na svim strašne dogovore,
da Osmanu caru sprva
-
- ⁵ 555. *svû visinu* - njegov položaj.
⁶ 567-568. da nikada ne stekne visok položaj.
⁷ 579. *rumski beglerbeg* - carski namjesnik u Rumeliji.
⁸ 583. *pri sramoti* - sramotno.

carstvo otmu, pak ga umore.
Ona, tajčas kô ga ugleda,
pođe u potaj š njime s strane,
595 da ne čuju njih besjedâ
ine robinje i sultane.
Ter s podsmijehom, u kom smeću
i omrazu tešku ukaza,
ki, za otkrit muku veću,
600 izmijeni uzdah pun poraza,
poče: »Taj čas čestita ti¹
beglerbegstva rumelskoga!
Upiši ju i pozlati
i vrh čela stavi svoga!
605 Je li liste od posluha
Dilaver ti učinio,²
koji njegda za konjuha
dostojan ti nije bio?
Osman li ti ih priko noći
610 svojom glavom zabilježi,
ki ti u bludnoj nečistoći³
sved uza se sina vriježi?
Ali to je sinu tvomu
od sramota plata bila;
615 i varaš se ti u tomu
da ti čas se povratila.
Ah, koja ti čas uvike
iz nečasnijeh djela doć će?
Gnusna voda mutne rike
620 ne može oprat nečistoće.
Nu li carska hitros hrla
čini želje tve čestite,
dokli s vijencem oko grla
vrhu zemlje uzvisi te?⁴
625 Ah, ter scijeniš, o Daute,
da u gospostvu opet ti si,
čim udorac sablje ljute
vrh glave ti svakčas visi?
Car je dijete: stât mu udugo
630 u odluci jednoj nije;
sad će jedno, sada drugo
lis kim svaki vjetar vije.

¹ 601. Na čast ti... ; Mustafina mati započinje ironično i izazivački.

² 605. Da li je Dilaver iskazivao čast.

³ 611. aluzija na protuprirodne nagone Osmanove prema njegovu (Dautovu) sinu.

⁴ 623-624. dok te ne dade objesiti (otrovna ironija: *s vijencem oko vrata*, tj, užetom oko vrata).

A uzroka, kad uzište,
nać će vazda zadovolje,
635 da kako te prije potište,
da opet tako te i zakolje.
Neprijatelja mućećega
boj se, kad te časti odviše:
sad te penje, da iz višega
640 dublje pak te satariše.
Ako misliš - misô je tašta! -
da si u prednjoj opet slavi:
rana otrovna ne zarašta
da obilježja ne ostavi.
645 Od nepravd cić prikora,⁵
čijem te pleše breće oholo,
zamnjelo je polje i gora,
svijet vaskolik zuji okolo.
U pismo se upisalo,
650 raznijelo se po jezicih;
i zamazat s dima malo
scijeniš rasap šteta pricih?⁶
Carski zet si, carski bio
namjesnik si: ne podoba
655 vrh svih više tko je sidio
da se u nijedno sniži doba.
Probudi se hrlo vrijeme
od sna ki te sad pritište!
Skoči, osveti! sad je brijeme.
660 Sreti sreću! sada te ište.
Vojska te je slijedit spravna;
imaš silu nje u ruci.
Ne ckni! vrši što odavna
ima sa mnom u odluci!
665 Vrat' mi sina i ujedno
carstvo, život i čas tebi;
što vam se ote nepravedno,
priotmi opet njemu i sebi!
Sinu momu i tvôj djeci,
670 o Daute, carstvo poda';
ne imaj straha, smiono teci
gdi te nosi sreća i zgoda!
Kad s pomoćim od junakâ,
snaga i smionos kih je mnoga,
675 ti pogubiš cara opaka
i slobodiš sina moga,

⁵ 645. i dalje: svuda bruji glas kako te oholo derište (Osman) ponizilo.

⁶ 651-652. Zar misliš da ti je *s dima malo* (s položajem koji ti je dao) pokrio sve štete i sramote?

spomena ti je ova dosti:
pak će u našoj ruci stâti
za opeta bez milosti
680 i bratju mu svu poklati.
Ti slobodi cara sveca,
stav' na me ina djela gorka!¹
Veće meni tva su djeca
neg sinovi od pastorka.
685 Ja znam, kuća Otmanova
na Mustafi sva ostaće
i, kad dođe smrt njegova,
djeca tvoja kraljevaće.
On na oči žene neće
690 ni misli imat porod ini;
a od tve djece tko mu je veće?
Ti si njegov zet jedini.
Tva ljubovca sestra je njemu
a sin neput; za njim ide
695 po zakonu sinu tvojemu
da na dundov sto uzide.
A i Mustafa, sve što užive,
car će imenom biti samo:
prave opravljat, sudit krive,
700 vladat svijetom mi imamo.
Pripeće se uza nj goru
moja volja, tva desnica,
i u djelu i u stvoru
ti ćeš car bit, ja carica.
705 Tim veselo naprid stupi,
vrlji od vihra, brži od strile!
Smetaj, svađaj, buni, upi!
Ne mimođi² varke i sile!
Za od svijeta carstvo dobit
710 put se ostavit ne ima nijedan;
u ino razlog nemo' znobit,
paček nastoj bit pravedan!³
Jakno plahi sjever kada
priko mraznijeh gora ulijeta
715 u dubravu listopada

u ku se oganj jur upreta,
silno dmenje vihra bijesa
sve razgara i razdiže,
pali, prži, do nebesa
720 strahovite plame diže,
tako planu na riječi ove
otprije užežen Daut vrlji;
veće u srcu kupi, zove,
buni, davi, kolje i prli.
725 Odgovara: »Na visinu
carsku ištom da se uzide,
svi razlozi neka ginu,
vjera i pravda po tleh ide!
Ah, prije dodi čas ugodni
730 da ja ukažem sred bojnika
časni ljudi i slobodni
kô svete se od silnika.
Nu govorit djela gdje će
saviše su sve besjede.
735 Ostaj zbogom! Podoh veće
car Mustafa da se izvede.
Zautra nam je carstvo u ruci!
sresti ga ću ja bez straha.«
I u ovoj se veće odluci
740 krenu brži vjetra plaha.
Pođe; nu tim u sultane
samireno srce nije;
hlepi da jur bio dan svane,
što ima biti neka je prije.
745 Dilji od vika časi brzi
čine joj se, misô ju trudi;
bez gospostva živjet mrzi,
nova ufanja većma budi,
Nu razmisliv opet bolje
750 rano odveće da je toj steći,
tim je nova žalos kolje,
bez pokoja stoji u smeći.
Tač pri vodah johu bilu
dva protivna vjetra biju,
755 proste grane ter pod silu
sjemo tamo sved' joj viju.
Ište za čas da počine
i na uzglavje naslanja se,
nu opet skače i opet stine,
760 sad od muke znoji sva se.
Misô ju teška čim priklopi,
gleda u zemlju punu vaja;
sad kraj vidi, sad se topi
u pučini gdi nije kraja;
765 sad pošetom tiho ide,

¹ 681-682. Ti oslobodi cara, a ostala *djela gorka* ostavi meni. Mustafina mati misli na kažnjavanje Osmanovih ljudi, za što će se ona pobrinuti čim joj sin ponovno bude car.

² 708. *ne mimođi* - ne mimoidi, ne propusti.

³ 710-711. u drugim stvarima (tj. gdje nije potrebno) ne udaraj, čak nastoj biti pravedan. (Mustafina mati rezonira makijavelistički, dalekosežno. Drukčije je kod Dauta: on je gruba sila koja ruši bez mnogo razmišljanja.)

sad se obrće u hod brži,
i na čelu joj sve se vide
misli u srcu koje drži.

PJEVANJE OSAMNAESTO

Zvijezda lijepa i ljuvena
biješe opsjela nebo veće,
i razlikosti urešena
zemlja svukla crne odjeće;
5 u povojijeh zlatnijeh zora
stoprv rođen dan iznese,
a u zbor cića dogovora
nabunjeni skupiše se.
Starce od puka i velike
10 postaviše suce sjesti
i od zakona razumnike,
ki nathode inijeh svijesti.
Pitaše ovijeh: »Što zapada
po zakonu, kad car ište
15 iz carskoga prinijet grada
blago, zakone i sjedište?
Što li ide caru koji
mješte robinj u saraju
tri ljubovce prave osvoji
20 da š njim pored svijet vladaju?«
Zakonjaci odvit daše:
»Toj nikada ne bi prije;
car zakone stare naše
ki potlače, to car nije.«
25 Čuše se istom odgovori
ke podaše znanci sijedi,
a Daut se diže gori
usred vojske da besjedi.
On strahoće i vrline
30 začeo buduć u pameti,
carstvo, vas svijet da pogine,
istom da se on osveti,
misleć, čim ga huđe gnive
uspomene stare zledi,
35 neprijatelj da ne žive,
a zlo svako neka slijedi.
Kô kad pukne grom, iz koga
s urnebesom trijesi udare,
omraze i gniv srca svoga
40 riga, izdavstva i privare.
Bez obzira srne kuda
nesvijesni ga bijes potiče,
i s pogleda srčna i huda
mećući oganj, vapeć kliče:
45 »Dokli ovako u mrtvilu
podnosit nam suđeno je

plijen općeni, smrt nemilu,
bezakonja zlo svakoje?
Ustanite! što čekate,
50 o hrabri vitezovi?
Vojevodu mene imate:
vrz'mo s grla jaram ovi!
Koga ištete veće svjeta?
Gdi gledate man skupljeni?
55 Jeda, dokli od djeteta¹
svi budemo posječeni?
Od djeteta koji nije
krepak ni bit može u sebi,
kojijem svaki vjetar vije,
60 ki ne pozna što mu je trijebi;
ki plahosti svôm se vlada,
ki zakone po tleh meće,
koji sluša zlobnijeh sada,
a od dobrieh svjeta neće;
65 tri robinje, tri carice
ki postavi na sto uza se
i klanjajuć žensko lice
rob pritvori od cara se;
s lakomosti koji scjenu
70 veću čini od pjeneza
negli za svu čas općenu
i živote svijeh viteza.
Koji od carâ vik je bio
da vojnikom k staroj plati
75 nov dar nije priložio,
kad se š njimi s boja vrati?
Ah davori, slavni Otmane²,
i vi silni cari ostali,
sad viteze vidte izbrane,
80 kijeh ste vašom djecom zvali,
gdje ih dijete s prijeke želje
bjelodano kolje i davi,
vaše im plešuć sve povelje
koje drža svak na glavi;
85 ter ih samo s sobom vodi,
neka ginu posred boja,
gladni u kopnu, žedni u vodi,
goli u mrazu, bez pokoja.
Ah, spomen' se svak i žali

¹ 55. *od djeteta* - od Osmana.

² 77. *Otman* - osnivač otmanske dinastije.

- 90 lansku jesen! Joh, kolici
od leškijeh su mača pali
turski pješci i konjici!
Dijete tašto, plaho i vrlo
kad pô svijeta skupi ujedno,
95 i svôj vojsci jedno grlo
prikla i carstvu svom neredno;
na očiju kad svim nami
- ah vidjenje strašno dosta! -
turski mjesec pod nogami
100 krstjanskomu križu osta.
Države su opustile,
krajine su bez bojnikâ;
za sinovim majke cvile
kijeh posiječe sablja prika.
105 I bez djece i bez hrane
pali u staros oci ostaju,
a svud sestre neudane
mrtvu bratju naricaju!
Nevjeste su udovice:
110 plaču vojna i djevera;
tko nije mrtav dno tamnice
u verigah ropstvo tjera.
Od turskijeh cvijet mladića,
kijeh Kozaci i još kolju,
115 zvijerma i pticam leži pića
na bogdanskom ravnom polju.
Bez ukopa time sada
tužni ostatak, gole kosti,
vjetri nose, plešu stada,
120 more izmeće bez milosti.
Jer vojnica ova uteče,
da 'e ne isijeku poljski mači,
ište da ju on isiječe
i porazi i potlači.
125 Ter kad ona tako izgine,
da nje svijetlo mjesto iskoči,
crnce lupeže Arapine
i gusare od Istoči -
njih će učinit janjičare,
130 a spaholjân mjesto čeka
ćesel-baške graničare
i djevoje¹ od Derbeka².
Ali inako nego svoja³
nepravedno začu sila
135 sablja vaša, sablja moja
- za svijeh čas je odlučila.
Vi ste uzrok što on izgubi
mlad, plah, nevješ, bez razbora -
uzrok je on sam ki zagrubi,
140 a svijeh nas je sad pokora.
Uzrok je i on ki pristupi
pravom caru kletvu i vjeru;⁴
stoga vojska, kad se skupi,
ne prostrije se pri Nesteru.⁵
145 Otada nas sved bič bije,
zemlja je gladna, nebo u gnivu;
i istočni oprijet Zmaj ne smije
sjevernom se Orlu sivu.⁶
Tursko ime, jur od slave,
150 od pogrde osta svijetu,
otkad sablju tamne glave⁷
pripasaše zlom djetetu.
Ali on car pravi nije:
car vaš, car moj Mustafa je:
155 njemu kletvu dasmo prije,
njega vojska obrala je.
Nu što velim? Na sramotu
vašu i moju Osman vlada,
a zatvoren u životu
160 Mustafa je tužnu sada.
I nije toga da ustane,
da slobodi, da ga izvede,
da vam opet bio dan svane,
čim na carski svoj sto sjede?
165 Mustafu opet cara dobra,
Mustafu opet cara sveta,
Bog i vojska koga obra,
stav'mo, a vrz'mo tja djeteta!
Slijed' me, slijed' me, družbo hrla,
170 slijed' me, ko god živjet haje!
Stoji nam sablja više grla!
Mustafa opet naš car da je!
Slijedite me i hrlite,
hudi silnik da se istira;
175 tlač'te, dav'te, sijec'te, bi'te,

¹ 132. *djevoj* - bludnik.

² 132. *Derbek* - Mezopotamija.

³ 133. ali drukčije nego njegova.

⁴ 141-142. Uzrok je (porazu kod Hoćima) i onaj koji prekrši pravom caru (Mustafi) *kletvu i vjeru*.

⁵ 144. nije se sredila u borbene redove (nego se razbježala).

⁶ 147-148. tursko se carstvo ne smije oprijeti Poljskoj.

⁷ 151. *tamne glave* - glave bez znanja i iskustva.

itko nam se uzopira¹.
 Nu što veće riječi služe?
 Prid očima vidte štetu!
 na oružje, na oružje,
 180 na oganj, na plijen, na osvetu!«
 Jak na vjetra silna dmjenje
 more uzavri na valove,
 tako uzraste svačije smjenje
 na otrovne riječi ove.
 185 Svak se uzbuni, svak razgnivi;
 posta žamor, pače sva se
 vojska užeže u plam živi
 u strašive vapeć glase.
 S golom sabljom u desnici
 190 svak za ljudskom krvi smagne;
 hrle naglo svikolici,
 da prije car se s stola izagne.
 Daut im je stô naprijeda;
 gdi on obraća, kud on ide,
 195 bez obzira i bez reda
 svi ga u skupu slidom slide.
 Teče oholo, tijekom skače,
 skokom plahi vihar tjera
 i nasrće na polače
 200 hrabrenoga Dilavera.
 A to er ima glase istine
 kako mudri vezijer oni,
 čim poplaha prva mine,
 isprid vojske tuj se ukloni.
 205 Dilaverov dvor posrijedi
 među lijepijem obgradami
 na iznositu mjestu sjedi
 kô u prstenu dragi kami.
 Ima ženski stan ponase
 210 i raskošne perivoje,
 i okolo sve to uza se
 jedan veliki mir opstro je.
 Jaki sobom odasvudi
 u obzidi se tvrdoj kaže;
 215 nu još tvrdi s mnoštva od ljudi
 kijeh ga opstiru jake straže.
 Tim što dosle uokolo
 ima same bijele mire,
 sad ga strašno i oholo
 220 gvozdje i oganj svega opstire.
 Ovdí Daut najprije svrnu
 s nabunjenom vojskom svojom,

i naripi i nasrnu
 s krvavijem ga rvat bojom,
 225 vapeć kletvom od sve vjere:
 »Na sramotu Osmanovu
 danas ti ću, Dilavere,
 skućit glavu pod sablju ovu.
 Krij se gdi hoć, bježi, hodi
 230 u gore, u zemlju, udno pakla:
 od smrti se ne oslobodi,
 junačka te ruka zakla!«
 Utoliko vapaj vrli
 od viteza svijeh se začu;
 235 svaki naprijed silom hrli,
 vrata i mire valjat skaću.
 Nu iz oblaka ljutih strila
 zgar² godina stište crna;
 grada od stijenja pade sila
 240 i od ognjenijeh smrtnijeh zrna.
 Strijelâ oblaci, gradi ognjeni
 dižu se i odzdal raste bjenje;
 vrhu glave štit pereni
 drži se od svijeh, svak se penje.
 245 Nu tko se ište pripet prvi
 prvi i pada, ali opeta
 naripljuje vas u krvi
 i smrti silom svoju sreta.
 Smioni Kurkut s Crnogorci³
 250 skače gdi zid niži gleda;
 nu ga ognjeni teški udorci
 silno meću, gone ureda.
 Crničanin Rizvan bijesni
 srne i š njime Piva i Tara;⁴
 255 nu mu su ončas puti tijesni
 za uteć - stijenja grad ga udara.
 Strijelâ oblak vrh Eleza,

² 238. *zgar* - (iz Dilaverove palače) spusti se crna kiša (kamenje i puščana zrna) po napadačima.

³ 249. Od tridesetak imena što se spominju u borbi pred Dilaverovom palačom samo su Derviš i Dilaver povijesna lica.

⁴ 254. *srne i š njime Piva i Tara* - (Rizvan Crničanin) nasrće i s njime ljudi s Pive i Tare (rijekâ crnogorskih); značenje može biti i šire: prema poslovcu »Naplila je Piva i Tara« Gundulić je ljudima Rizvana dao karakter probisvjeta, nevaljalaca i razbojnika koji se ruše na kuću Dilaverovu poput bujice rijeka Pive i Tare. (Primijenio ju je, u još zbitijoj formi, M. Držić u *Dundu Maruju*.)

¹ 176. *itko nam se uzopira* - svakoga tko nam se suprotstavlja.

- čim mu iz oči munja sjeca,
 zdaždje s krvim od vitežâ
 260 na mir se uspet s kijem zatjeca.
 Duklanina još Murata
 i Abdiju krajičnika,
 čim željezim sijeku vrata,
 smeči ujedno zid velika;
 265 a Džefera i Selima,
 čim su podrijet prag naprli,
 poli iz magle crna dima
 goruć katran, i sve isprli.
 Veće pripet Ugrin Isa,
 270 ušto na mir kročit ište,
 strmoglav se satarisa,
 Dilaver ga slavni tište.
 On s jednoga još zamaha
 zatim rve i potlača
 275 iz Osinja Memišaha
 i Piraliju š njim iz Drača.
 Vješto morski gusari ovi
 lećahu uz mir kô dvije ptice;
 nu ih udarac teški ulovi,
 280 moždanim im poli lice.
 Tim u krvi strmo odzgora
 niz visinu se oreć onu
 mnjahu umiruć da sred mora
 u pućini sinjoj tonu.
 285 S Božje odsude ovo isto
 svijem opacijem ljudem biva:
 na času se smrtnom mîsto
 od zloćinstva prikaživâ.
 A Nehana Srblja, do uši
 290 čim tetivu luku oteže,
 ognjenijem ga klupkom buši
 i obraz mu vas izdeže.
 A Suflikara Arnauta
 harbom, kom se na nj on meća,
 295 priko istoga zgodi puta:
 sprijed mu izide šip proz pleća.
 Sam je on mîra jednu diljku¹
 od sto vitez čuvat vrijedan,
 paće niz nju u neviljku²
 300 sto viteza meće on jedan.
 Silna vihra jači i brži
 sjemo, tamo skače i teče;
 rve, valja, lomi, krši,
 noge, ruke, glave siječe.
- 305 Na otkrivenu bez zastave³
 strah ga od strašne smrti nije,
 ka mu sved se oko glave
 sa svijeh strana vrti i vije.
 Paće ognjen je trijes vidjeti
 310 u potopu dažda i grada,
 razliko oružje ušto leti
 i oko njega odsvud pada.
 Trikrat vojska sva odmetna
 dođe pod mire i u nje lupa,
 315 i tolikrat opet štetna⁴
 nazad uspreza i ustupa.
 Tako kad mniš, kraj proždrijeće⁵
 val srditi mora sinja,
 razbjen bježi natrag veće
 320 i razlijeva se i rasćinja.
 Nu jakno opet val uzrasti
 i vraća se protiv kraju,
 tako odmetni istom vlasti
 sved nasrću i ustupaju.
 325 Nu Arbanasin Derviš uto,
 spahoglanska glava prika,
 s golom sabljom prijeteć ljuto
 skoči naprijed i zavika:
 »Ko nije žena od junakâ
 330 i svijeh prikor i smetlište
 slijed gdi mâ ruka jaka
 put mu otvorit prostran ište!«
 Ovo izrekši van ismuca
 svijem veliku jednu gredu
 335 i, na udorac da nje puca
 mir, navali š njom u ijedu.
 Snažno srce ne ima straha,
 na sramotu paće od smrti
 usred krvi ruka plaha
 340 teškijem panjem lupa i vrti.
 Izboritijeh množ viteza
 na pomoć mu odsvud teče,
 odsvud se rve i poteza
 strašno drvo svakčas preče.
 345 Nu uto odzgar stijena jaka
 Aliji glavu svu rastuće;
 harba Mehmeta, a Duraka
 zgodi puška ka na nj puče.
 Resulju se čelo smeći,
 350 prsnuše oči Husainu.

¹ 297. *mîra (...)* diljku - top na bedemu.

² 299. *u neviljku* - u grumenima (u skupinama).

³ 305. *bez zastave* - bez zaklona.

⁴ 315. *štetna* - sa štetom, s gubicima.

⁵ 317. *kraj proždrijeće* - proždrijet će obalu.

Bećir strijelom probjen ječi,
hridna Omera hrid prikinu.
Na Redžepa kuk se obali
i istište mu van utrobu;
355 u stijenju su mnogi ostali
ukopani živi u grobu.
Jakno davniji dub u gori
na godini zloj veomi,¹
360 kad na nj vihar silu obori,
ka mu grane svija i lomi,
ter mu okolo na brjegove
po tleh leže listje i hvoje,
tač s navale teške ove
naripljeni miri stoje.
365 U krvi i ognju svudije ljudi
valjaju se na sve kraje,
i od mrtaca odasvudi
podigla se gomila je.
Tim se Derviš ne pripada,
370 nu s ostalijem svijem junacim
mir lupajuć jače vlada
opsječenijem borom jacim.
Zid udugo ne podnese
teške udorce, danu odzgori
375 raspuknu se i rastrese,
tijesan prohod ter otvori.
Smioni Turčin ne bez truda,²
man mu branec protivnici,
protište se silom tuda
380 s golom sabljom u desnici.
Srnu za njim i ostali
protisnut se po istom putu,
nu opet nazad svi su pali,
dio veći kroz smrt ljutu.
385 Tim ne buduć već nijednoga
komu slijedit ga ide od ruke,
on sam osta, ni cić toga
čezne ali svrće odluke;
ne pripade neg se tište
390 naprijed Turčin vrlovati,
tere žednu sablju ište
ljudskom krvi napojiti.
Skače unutra, i čim skuća

395 prvi zamah, taka je sila
da rasijeca svega Uruća
njim do pasa u dva dila.
Priko obraza Kruta reže,
Memiju u prsi smrtno lupa;
bez glave Otman prida njim leže,
400 udri u grkljan sprijed Jakupa.
Sarajevca Sulimana
stiže i hvisne priko vrata;
ovi u malo biješe dana
vele u trgu stekô zlata.
405 Ne zna on što je druga vjera
neg dobitak ki je iskô;
i sada se uz vezijera
cić koristi svê pritiskô.
Car i paše sve što oblače,
410 sve im trgovac ovi proda;
prodava i njih misli pače
mnozijem kraljem kim je uhoda.
Ali uhodstvo i imanje
s Dervišom mu bilo zaludu:
415 dobi u malo, a u manje
sve sad gubi kroz smrt hudu.
Aga oholi pleše njega,
i opet ori zamah brzi,
i udorcom teškijem Béga
420 ljuto siječe priko prsi.
Bi ovi mladić lica mila
i pogleda slatka i blaga,
nu, s vrloćom svim nemila
srca, što mu to pomaga?
425 Jak se bistre i studene
vode ures lijep zamjeri,
u cvjeticu proz zelene
trave tekuć ka žuberi,
nu ako ju smute i splešu
430 gnusnijem stupom drobna stada,
gubi lipos svu na prešu,
vene 'oj ures i opada,
tako mladac, komu zenu
prije na licu cvijet rumeni,
435 vas u krvi sad povenu,
izgubi ures drag ljuveni.
Hercegovca Imbrahima
i Bošnjaka još Sinana,
dva ljubljena pobratima,
440 š njega nađe smrtna rana.
Ovi rasap zli pazeći
ki činjaše Derviš vrli,
oba ujedno na nj priteći

¹ 358. *na godini zloj veomi* - na žestokoj oluji.

² 377. i dalje: upad Derviša u palaču Dilaverovu i izlazak iz nje daleki je odjek iz Ariostova *Mahnitog Orlando*: - gorostasni Rodomonte iznenada upada u Paris i, pošto je izvršio pokolj, uspije se s borbom izvući iz grada.

naripiše skladni i hrli.
445 Britke sablje podriješe oni
u jedno isto brijeme tada;
jednako su oba smioni
i požuda ih jedna vlada.
Nu ako im srca ujedno
450 jur junačka prijazan stuči,
s jače sile sad neradno
razlika ih smrt razluči.
Ori sablju on i u gnivu
Imbrahimu desnu odsiječe,
455 a Sinanu ruku livu
scijepa i vas štiti u peče.
Za Imbrahima Sinan veće
negli za se sablju hrani,
a Imbrahim štiti podmeće:
460 Sinana, a ne sebe, brani.
Tako život ovi onoga
nad životom svojijem haje
i, za čuvat druga svoga,
scijepa i vas štiti u peče.
465 Ali eto smrtni udire
veće udorac Imbrahima;
on se boli, ne što umire,
neg što ostavlja pobratima.
Nu ako tužan on pod silu
470 s pobratimom svijem se rasta,
i pobratim svu nemilu
smrt dobrzo stiže i sasta.
Na njih mrtvijeh ne pogleda
neg prohoditi u vrlini
475 silni Turčin, i naprijeda
put krvavom sabljom čini.
Nu Dilaver, kako upazi
tko viteze svo'e¹ najbolje
smrtno bježe i porazi,
480 skoči da se s njim zakolje.
Začu buku jur smioni,
nu doć ne htje, dokli sprva
Dauta s vratâ ne ukloni
ke mu on zaman mnogo rva;
485 pače riječ je da tad ranu
od vezijera Daut primi,
i da zato sta na stranu
od prvijeh s najzadnjimi.
Vrijedni junak vezijer slavni
490 bi razgnivjen veomi priko
da jedan sam njegov glavni

¹ 478. svo'e - njegove.

neprijatelj smije toliko.
»Sad ćeš vidjet, prijeteć vika,
odmetniče carski kleti,
495 od careva namjesnika
kô se carska vjera sveti!«
Glas grom, sablja trijes ognjeni,
slikuje vihar² ruka plaha
silni vizijer i hrabri
500 kom smrt prijeti sred zamaha.
Ali udorac teški tada
bijesni Derviš u štiti prima;
iskre meće tvrda nada,
siva i od munje sliku ima.
505 Škriplje, reži, pjenu priki,
čim se čuje bit i korit;
riječ zameće, nu veliki
ijed mu ne da odgovorit.
U obje ruke sablju hvati
510 i vrh glave u diže gori
i, da život njom prikrati
Dilaveru, silno je ori.
Hrli vezijer hrlo ustupa;
tim ga udorac zli ne stignu
515 ki, čim teško u tle lupa,
odmetnika do tli prignu.
Ovi skače hro naprida
i na vrat mu sablju nosi
vapijući da se prida
520 i da kajani milos prosi;
ali on je s vrata odbija
sabljom svojom, pak vapije
naglo skaćuć: »Čućeš čija
riječ i sablja veće smije!«
525 Dilaver mu opet jače
drugi udorac rve odzgara,
nu opet Derviš štiti podmače
i, udren priko, priko udara.
Dugo bjenje i krvavo
530 među njim se ovdi ulaga;
da protivnik nije zdravo³,
natječe se svačija snaga.
Neprijateljsku ruku gleda
bistro oko; a što vidi
535 oko bistro, ondi ureda
laki stupaj skokom slidi.
Svakčas na ovu, na onu stranu

² 498. *slikuje vihar* - nalikuje vihoru.

³ 531. *da protivnik nije zdravo* - da protivnika dohvati (rani ili ubije).

540 ruka štitom vrti i vije,
ter sva mjesta pod obranu
od razlicijeh zasjed krije.
Glavu ište - k nogam leti
plahi zamah u privari;
sad nogami opet prijeti,
a po glavi hrlo udari.
545 Nu se uto zbuča i skupi
odsvud mnogi broj viteza;
na Derviša svaki stupi,
da ga ubije, svak poteza.
»U nj ne tič'te! vizijer glasi,
550 mâ ga sablja ubit ima.«
Pače da se ne porazi,
svačije udorce u štit prima;
tere glavna neprijatelja
branitelj se on postavlja,
555 i slobodit svâ je želja
smrti komu smrt pripravlja.
Ali Derviš, videć veće
da je učinio sve što je mogô
i da iz ove ima smeće
560 svê rasutje izit mnogo,
vrteć sabljom uokolo
svakčas nazad hitro uzmiče,
proz oružje ter se golo
protiskuje i protiče.
565 I kô tako veće izide
gdje najniži miri stoje,
zgar niz tvrde skoči zide
i usrnu među svoje.
Dilaver se smjenstvu čudi,
570 pak vapije: »Ah«, tako li
na visinu stupit, hudi,
padajući scijeniš doli?«
Ljuto u srcu svom se smuti
i zavika Derviš jako:
575 »Za jače se podignuti
čas je i koris pasti ovako!
Nu ja tebe pala vidim
za vik veće ne ustati,
da se kriješ ne tijem zidim
580 neg pod zemljom da ideš stâti!« -
»Lažeš, carski odmetniče,
da mâ vjera puna slave
kom se djela moja diče,
sved ti neće stat vrh glave!«
585 Vapi oholi: »Sad ćeš vidit
što ja velim je li istina!«
Dilavera hoće slidit

priko mirâ i visinâ.

Nu ga ustavlja Daut silom:
590 »Ustrpi se, veleć, malo!
Dokoro ćeš kazat dilom
čije gospostvo već je palo.
O mâ bratjo, o junaci,
slijedite me svi jedino!
595 Kad nam glava¹ bude u šaci,
pod nogami sve nam je ino;
i da toj se zbude prije,
ptica u kajpi zatvorena²
penjimo se više gdi je!
600 ne gubimo man bremena!«
Prista, i odletje, da sve opali
u ognjena slici zmaja,
razbijati ter navali
tvrda vrata od saraja,
605 naprijed k carskijem polačami
leteć jakno poplavica
koje s sobom lijes i kami
smuca oreć se svrh litica.

¹ 595. *glava* - car.

² 598. *ptica u kajpi zatvorena* - car zaklonjen u dvoru.

PJEVANJE DEVETNAESTO

- Gdi Bizancijo bi nekada,
sad opkružen tvrdijem zidi
na kraju se Carigrada
carski saraj trostran vidi;
5 s jedne strane k njemu slazi
Bijelo more¹; s druge hode
Crni vali²; s treće pazi
luke od grada Slatke vode³.
Turnima su ponizani
10 miri ki ga odsvud grle,
i za obranu svaki hrani
slite od gvozdja trijeske umrle.⁴
Vrata imaju na sve kraje,
nu se nijedna vik ne otvore
15 negli spravan car kada je
za broditu sinje more.
Samo jedna, ka po srijedi
prostrana su i velika,
sto'e carske zapovijedi
20 otvorena svakolika.
Na njim pišu zlatna slova
među listjem razlicime
kako kuća Otmanova
primi grčko carstvo i ime;
25 šti se ovako: »Grad sazida
car Konstantin; grad opeta
car Konstantin s glavom prida⁵
sablji cara Mahumeta.«
Trijem vrh ovijeh vrata stoji,
30 stan bolećijeh⁶ s desne strane,
sprijed ravnica gdi svakoji
najmogućiji s konja ustane.
Ne može bo družijem vrati,
nakon ovijeh koja slide,
-
- ¹ 6. *Bijelo more* - Mramorno more što spaja evropsko i azijsko kopno Turske.
² 7. *crni vali* - crnomorski tjesnac.
³ 8. *slatke vode* - krajnji dio Zlatnoga roga, gdje je gradska luka Carigrada.
⁴ 12. *slite od gvozdja trijeske umrle* - topove koji donose smrt.
⁵ 27. *s glavom prida* - predade s glavom, tj. pogine.
⁶ 30. *stan bolećijeh* - bolnica za službenike dvora.
- 35 negli sam car projahati
vele ljepše u obzide.
Pravo uzraslijeh sred čepresa,
gdje kladenci bistre vode
iz mramorna bijela uresa
40 romoneći tiho ishode,
a stupi uresno izdjeljeni
trijem uzdrže vas okolo,
red čaušâ k svakoj strani
odjeveni sto'e oholo.
45 Tuj pod strehom, ku iz Budima
car Suliman zlatnu prini,
aga u surah sjedište ima
janjičarski na visini.
Devet mjesta od kuhinje
50 pri desnomu pak su kraju,
ravna zemlja, more sinje
kim obilni harač daju.
A slijeva se svijem široka
konjušnica carska objavi,
55 gdje od konjâ svega Istoka
izbor i cvijet vas boravi.
Nad njom lijepa nadzida je,
sedla, uzde i naprave
gdje su ostale, kojijem daje
60 zlato i biser vječne slave⁷.
Naprijed hodeć po ravnini
nahodi se svim prostrano
mjesto gdi se pravda čini,
od Turaka, 'divan' zvano.
65 Uz mjesto ovo pribogata
carskoga je blaga shrana,
a nalijevu su opet vrata
od saraja do sultanâ.
Za ovijem druga još se vide
70 ka se zovu i govore
'carska vrata', kud se ide
na careve svijetle dvore.
Onijem crni, ovijem bijeli
hadumi su straža prava;
75 crnima se crnac veli,
hadum bio bijelijem glava.
Tko ovdî uljeze, mjesto opeta
u zlatu mu sve se otkriva,
-
- ⁷ 60. *vječne slave* - veliku vrijednost i ljepotu.

gdi car kraljim svega svijeta
80 poklisare pričekiva.
Naprijed jesen i prolitje
sred gizdavijeh perivoja
vječno voće, vječno cvitje
združi u slavah od pokoja.
85 Sred njih carski pribogati
i prisvijetli kram se kaže,
nad kijem stvari nije gledati
izvrnsnije, ljepše i draže.
Tko sred ljudske sad požude
90 sve što je blaga skupit haje,
sred raskošne i razblude
naprava mu tolika je.
Tle pokova suho zlato,
mir sazida dragi kami,
95 zvijezde, mjesec, sunce na to
pod¹ sklopiše vječnijem plami.
Zapad, istok i sjeverna
i poludna strana² od svita
sega uresa neizmerna
100 čuda uzumnoži svim čestita,
ka er ufat nije trijebi
moć napuno vik izriti,
da ih razmišlja svak u sebi
bolje ih je ostaviti.
105 Sva ova mjesta zgar zbrojena
svoje osobne straže³ imaju;
tim vojska uzet nabunjena
prva vrata hteć saraju,
opriješe se kapidžije,
110 verna obrana mjesta toga.
Ali tajčas siječe i bije
broj malahan sila mnoga;
i od vrloća da ne ostavi
nijedno djelo, svijeh ih splesa,
115 ter učini put krvavi
vrhu mrtvijeh njih telesa.
Nu Dilaver, zasveda je
odrvô se skupu hudu,
još bez misli ne ostaje
120 još se brine, još je u trudu.
Da se odmetnijeh vidi smeće
nijesu ne samo utaziše
neg da svakčas rastu veće
njih nabune i njih sile.

¹ 96. pod - strop.

² 98. poludna strana - južna strana.

³ 106. osobne straže - posebne straže.

125 Vojska bijesna i zlosrda
čuje silno da je napala
i od saraja vrata tvrda,
straže im sijekuć, na tle rvala.
Čijem s razlogom cječ toga se
130 sebi, gradu, carstvu boji,
prije neg čuje huđe glase,
da oslobodi sve nastoji.
Hrlo u obličju derviškomu
na Crno se more uputi
135 za na pomoć caru svomu
Natolijence podignuti.
Go, izreza od kožica
zvjerskijeh zastav mao uzima,
na pasu ožica i tikvica
140 visi mu, a štap u ruci ima.
Begum lijepe Adžamkinje⁴
na čelu je ime upisô,
sad ljubovce, prije robinje,
za kom Istok vas je uzdisô.
145 Za ures vidjet nje jedini,
svačija srca ki gospodi,
mnokrat putnik kralj se učini
ki se u zlatnijeh Indijah rodi.
Iz sjeverne jošte strane,
150 otkli rijeka Don istječe,
da š nje bistri dan mu svane,
gospodičić mlad doteče.
Nova Zemlja, gdi sred tmine
pali u mrazu šes ljet stoje,
155 jeda im novo sunce sine,
posla u Istok mlace svoje.⁵
U slatkomu samosilju⁶
po glasu ona slavnom svomu
kraljevaše i Vasilju,
160 careviću moškovskomu.

⁴ 141. *Begum-Adžamkinja* - vidi bilj. 299. uz IV. pjevanje. U ovoj i u nekoliko sljedećih strofa predočuje se, u hiperbolama, glas o ljepoti Begum-Adžamkinje koji je svuda po svijetu kružio i na ljubavne uzdisaje nagonio kraljeve i kraljeviće, gospodu i gospodičiće.

⁵ 153-156. *Nova Zemlja* - ruski otok u Sjevernom ledenom moru (gdje, prema epu, šest godina traje noć i isto toliko dan), šalje svoje mladiće na istok da im *novo sunce sine* (tj. da vide Begum Adžamkinju).

⁶ 157. i dalje: po glasu o svojoj ljepoti ona je zagospodovala i nad moskovskim kraljevićem.

- Ni led rijekâ u planini
Tartarhana je zaštitila;
gori u mrazu - toj mu čini
ljuvenoga ognja sila.
- 165 Ali vrh svijeh tuj lipotu,
koj prilike naći nije,
želi stravljen u životu
Hajder², sin kralja od Persije;
i da slacim jur pokojom
- 170 trud samiri u kom staše,
vjerenicom i gospojom
u pjesni ju klikovaše.
Kroz što veće od istoči
drugo sunce, svâ prilika³,
- 175 donijelo se biješe na oči
kraljevića ljubovnika;
i on ju pazeć cječ uresa,
kom joj lipos sja vesela,
glasi ju: »Evo zgar s nebesa
- 180 božica je k nam sletjela.
Ah, priliko smrtna lica
ka šlješ plame ognja živa,
budi istočna ti božica,
sunce kim noć mâ svaniva!
- 185 Nu ako ovi izgled tvoj me, brače,
prži ovako mraznom sjenim,
kô tî ista draže i jače
pogledim ćeš tvim ognjenim?
Tvoj pram zlatni sve mê blago,
- 190 tvoje čelo bijela zora,
tvoje oči sunce drago,
tve mi lice dan otvora.
Ti si jedna sve mê dobro,
ti sva rados mâ ispuna;
- 195 ja sam tebe služit obrô,
krune moje ti si kruna.«
Tako u željah neizmernih
mruč kraljević s tej gospode,
s mnogom družbom svojih vernijeh
- 200 svijetô u slavi po nju pode.
Nu Dilaver uto isteče,
ter ju ugrabi mladu silom,
i u plijenu se čestit reče⁴
- robinjicom takom milom.
- 205 Zanio biješe glas i njega
od liposti slavne svudi;
pospješi se cića toga
da ini ne otmu što on žudi.
Nu ona, misleć koliko su
- 210 ljuti jadi stât sred uza,
po rumenom licu prosu
drobni biser groznijeh suza.
I kô ružicu i lir veće
iz kladenca poli od oči,
- 215 kliče lipos klet ka smeće
tolike joj sad uzroči:
»Ah, prokleta majka moja
ka me lijepu porodila,
veljaše, ako bez pokoja
- 220 živjet mi je vas vijek sila.
Mâ ljepoto privarena,
što si sreći učinila?
Na uzah li namijenjena
kruna ti se privratila?«
- 225 Ču kraljević glas u vaju,
Dilavera pozva tima
da na sabljah razigraju
čija djevojka biti ima.
Poruči mu: »Od junaka
- 230 gusarovat nije ukradom;
hod' sa mnom se viđ, a paka
pod' kô vitez s diklom mladom!«
Ali Turčin mu odvit poda:
»Ne kô gusar sablju sminu
- 235 neg kô carski vojevoda
prostrijeh u tvu kraljevinu.
I da tî ju vrh tve glave
još sad zoveš, sreća je moja;
tim, kô hoćeš, čini sprave,
- 240 ne ustručam se ja od boja.
S robinjom ću, netom svane,
usred ravna polja siti;
koji od nas živ ostane,
djevojka će toga biti.«
- 245 Bivši ovako utvrdili
među njima kletvom veće,
čim svak gleda kad pribili
dan s nebesa zgar isteć će,
eto Zora ključmi od zlata
- 250 vedri otvorit istok ide,
proz korajna neka vrata
nadvor žarko sunce izide.
S jedne i druge strane ureda

¹ 162. *je zaštitila* - nije zaštitila.

² 168. *Hajder* - izmišljeno lice.

³ 174. *svâ prilika* - njezin lik.

⁴ 203. *i u plijenu se čestit reče* - pobijedi i stekne plijen (Begum).

s mnogo vitêz, straže cića,
255 Dilavera svak ugleda
i adžamskoga kraljevića.
Polje ravno i široko
od boja je mjesto njima,
a sunčano svijetlo oko
260 svjedočit im jakos ima.
Vrana konja Turčin jaše,
a na drugom svemu bilu
lijepa Begum uza nj staše,
mučna gledat rat nemilu.
265 Zelen pastuh u ponosna
kraljevića igra i skače,
na Turčina ki jakosna
zatec se ončas ne uzmače.
Nu i Dilaver protiv njemu
270 konja obode, skoči hrlo:
i kopje ovemu i onemu
susretište skrši vrlo.
I ovi i oni vitez tada
iza pasa sablju trže,
275 i u zamahu je plaho vlada,
protivnika da ubije brže.
Jak dva bika u planini,
kad ih ljuven bijes uhiti,
mukaju strašnoj u vrlini,
280 ovi onoga ište ubiti;
zgiblju glave, želja mnoga
podžiže ih sved i srči,
tere jedan na drugoga
s vitorozim čelom trči.
285 Ljubovca ih gleda iz stada,
kad je od boja uzrok njima,
i u sumnji stoji mlada
čija od njih biti ima.
Tako bjenje sad izlazi
290 među Andžamom i Turčinom;
djevojka ih mlada pazi:
čija će biti, ne zna istinom.
Vrhu oružja gvozdobita
gradi udorâc teški se ore;
295 skaču i lete iskre iz štitâ,
bijela oklopja plamim gore.
Brzi konji strelovito,
kud viteške ih ruke svrcu,
tim zamiču se i u vitô
300 zdesna, slijeva svud nasrcu.
Jednu snagu, jedno doba
i jednaka srca i ruke
ukazaše viteza oba,

ni među njim bi razluke.
305 Tvrđi štiti, cijele oklopi,
još izranjen nije nitko;
ničije krvi još ne popi
jednu kaplju gvozdje britko.
Nu napokon Hajder rani
310 Dilaveru lakat lijevi;
vidi on teč krv i u obrani
čuje štit težak - tijekom se gnjevi.
Jedovita pun čemera
pače u sebi buči time,
315 kô na vihru od sjevera
dublje u gori posred zime.
Na stremen je uskočio
i, ako ne izda sila mnoga,
udorcom bi jednijem htio
320 neprijatelja svršit svoga;
nu zavitli česti odveće
ki Hajdera glavu sviše
treskovite vrle smeće
teška udorca ustaviše.
325 Nu kraljević smeten osta
i u podne mu dan se smrče;
toj poznavši, hrli dosta
na pomoć mu svoji trče.
Kopjâ vitijeh dvije dubrave
330 staše odasvud u čas ovi
da se biju u krvave
turski i adžamski vitezovi.
Stoji Dilaver i vapije
kraljevića koreć priko:
335 »Vazmi ljubi, evo ti je!
Gdi je junaštvo tve veliko?
Evo Begum za kom toli
u ljuvenu gorje plamu!
Što ju ostavljaš, kralju oholi,
340 u gusarskijeh rukah samu?
Gdje su riječi i zahvale
s kijem me na boj prije poziva?
Nu, kô tebe, i tve ostale
dobiću i otet jošte živa!«
345 I uto s konjem naprijed teče;
bez milosti, bez pokoja.
lupa, cijepa, bode, siječe -
smrtni je kosijer ruka svoja.
Nu njegovoj buduć sili,
350 zasve da ih teško udari,
kraljevića ugrabili
česel-baški vojničari,
pod mire se tvrda grada

- ukloniše hrlo š njime,
355 a Dilaveru osta mlada
dikla i uvijek slavno ime.
Ovo od njega popijeva se
po svijeh stranah od Istoči;
a on Begum lijepu uza se
360 drži i ljubi kô dvije oči.
Ne robinja neg ljubovca
ona je u njemu sad jedina:
ulovila tako je lovca
još u lovu svâ lovina.
365 A on sam nje je dobro svako,
slatki pokoj, rados mila;
junaku se vrijednom tako
lijepa i mlada zavirila.
Tim igda se na hrabrena
370 slavna djela on otpravi,
vazda je uza nj uspomena
od prislatke sve ljubavi.
Paček stjecat on vjeruje
svekolike srećne boje,
375 s neprijateljim kad vojuje,
u ime lijepe Begum svoje.
Ne ostavlja tim nikada
od sebe ovo drago ime,
i u prigodi ovoj sada
380 uputi se veseo š njime.
Ali uto od uhodâ
čuli bijehu odmetnici
glas njegovu skrovna hoda
u derviškoj u prilici.
385 Vrli Derviš nu se tište
s družbom svojijeh spahoglana
da ga traži, da ga ište
crnomorskih uprav strana.
Vapije: »Na krv, na osvetu,
390 o junaci, slijedite me!
Neprijatelju hudu i kletu
vrha doći sad je vrijeme.«
Ter jak pastuh, kad se od bijesa
s jasli otrgne, vihra brži
395 teče, skače, grivom stresa,
glavu uzdiže, puha i rži,
priko grada vitez vrli
taki srne, rukam maha,
prijeti obrazom, zgledom pri,
400 ne stiže ga strijela plaha.
Nu zasve to on nablize
svom brzinom svojom tada
Dilavera ne dostiže
negli izvan Carigrada.
405 Kô ga upazi, isred tijeka
viknu: »Bježat zaman ti je;
izbliza a ne izdaleka,
rukam se a ne nogam bije.
Nu se od straha cić privara
410 ne samo u to priobraža'
negli u pticu još pritvara',
jur te sablja mâ poraža.«
Na prijetenje vrlo ovako
odgovori smioni paša:
415 »Prida mnom si i prije skakô,
i još ćeš - svis' me tva ne ustraša.
Nu junaka snažna i ohola
ki proslavit se ište djelom,
na čovjeka sama i gola
420 gdi je došô s vojskom cijelom.«
Jak sred gore, kad iz gaja
vepar divji van se istira,
čim množ pasa sa svijeh kraja
kruži ga okolo i opstira,
425 smrtno prijeteć vrljem zubi
ki iskereći se vas i hroče,
tim da smjenstvo lovac gubi
ki ga tjera najprije poče -
i on se krepko ustavio,
430 i svijeh čeka; nu nije toga
ko bi izbliza udrit smio
na divjaka strašivoga.
Proć vezijeru ne smiju tako
kleti carski odmetnici;
435 a on stoji krepko i jako
s drenovicom u desnici.
Svaki голу sablju uzdiže,
svaki prijeku smrt mu žudi,
ali stupit nijedan bliže,
440 za udrit š njim se, ne usudi.
Ali on uto štap drenovi
u obje ruke stište i hvati,
i gdje u skupu vitezovi
najvećem su, tuj se obrati.
445 Jakno soko, kad ga sila
jata od ptica stisne odsvudi,
oštre čaplje, brza krila
iz visina se oreć trudi:
sada onu teško udara,
450 plaho onu sad zanosi,
ter u isto doba odzgara

¹ 416. *svis* - drskost, bahatost.

perje sniježi a krv rosi -
taki je vidjet vezijer silni:
sjemo tamo skače, lupa,
455 rve udorác grad obilni,
mlati, hvista, busa, jupa.
Sablje, štiti, strijele, luci
s krvavijem se daždom ore;
s jednijem štapom sad u ruci
460 go toliko čovjek more!
Po vezovijeh udri Seća;
vjerio se ovi biješe odskora,
vjerenci tim se obeća
čestit na dvor doć s odora;
465 ali, ako ga ona ušćeka,
nastaće se¹ mrazna i naga,
er po zemlji rana prijeka
u krvi je prostrla ga.
Jak ružica vila mlada
470 ku u vjenčac bere o zori
on povenu; na nj san pada
uvijek mu oči ki zatvori.
Još Veliji stuče glavu
i moždani sve mu proli,
475 ki tad streptje i u krvavu
blatu leže na tle doli,
ter je vidjet jak česvina
ka u divjoj niknu gori,
silni vihar iz korina
480 kad ju podre i obori.
Tuj izdalek Feras pazi
i iz šuplja gvozdja tište
zrno ognjeno; da porazi
slavna pašu, tako ište.
485 Jur gvozdena cijev razdrije se,
smrtno olovo čim istjera,
ali Istrufu smrt donese,
a ne zgodi Dilavera.
Rodi se ovi u Plovdinu,
490 a s nenadne hude česti
s tuđa udorca sad poginu
u tuđemu ovdi mjesti.
Mruč obrnu k nebesime
oči i ruke, da ukaže
495 rodna grada slatko ime,
i uzdišući smrtno ih zaže.
Videć Derviš rasap mnogi
od svojijeh od bojnika,

sraman sobom u nalogi²
500 s golom sabljom skače i vika:
»Da li je moguć, da li je vrijedan
sad od ruka ovoliko
odrvat se čovjek jedan
harajuć nas ljuto i priko?
505 Ah, našega ruga i smeće!
Tko uvijek da vjeruje,
zločesto ovo tamno odveće
pripovijedat tko ušćuje?
Na stranu se svak ukloni!
510 Ja sâm za svijeh ukazaću
od nas dvijeju tko je smioni,
i za ubit ga način nač ću.«
Vas štap razbjen vezijer tada
meće - učinio š njimje dosta -
515 a sablju i štit s tli popada
što od pobjenijeh pusto osta.
Lijevu nogu naprijed stavlja
i njom malo poklekniva;
više prsi štit upravlja,
520 glavu uz lakat skuća i skriva;
drugom rukom sablju hvati,
bôću uz desno svoje koljeno,
a bodezan k srcu obrati
svom zlotvoru nesmiljeno.
525 Uprav stoji Derviš vrli
i otkriveno stegno hrani;
desnu bedru čuvat hrli,
spravan skočit k svakoj strani.
Vrh lijeve se noge uzdrži
530 vaskolićak vitez bijesni,
a uzdignut lakat drži
britke sablje vrh bodezni.
Tiska jedan proc drugomu
oštra gvozdja bez milosti,
535 i smrt prijeti ovi onomu
sa svom moći i kreposti.
Nu Dilaver veće u smeći
hro za udrít prječe i jače,
vas na lijevoj se uzdržeći,
540 desnom nogom naprijed skače.
Ali Derviš desnu stranu
hitro uzmače i, hteć zgoda,
bodezni odzgar ljutu ranu
u stegno mu tajčas poda.
545 S krvi, koju tad ugleda,
srce uzavre u vezijera,

¹ 466. *nastaće se* - nastajat će se, tj. načekat će se.

² 499. *u nalogi* - u mnoštvu.

tako da uz gniv svoga ijeda
ljuta je zmija bez čemera.
Tiho je more kad proždira
550 plav potopom od valova;
mirno je nebo kad sve otira
sred vihara i treskova.
Glavu, stegno, ruke, prsi
neprijatelju svakčas ranja
555 pri života svoga svrsi;
nazad se oni sved' uklanja.
Stiže ga ovi i udara
i na nj se ori jakno rijeka
ka niz goru strmo odzgara
560 krši plahos bijesna tijeka.
Ali opaki sebar njeki,
videć što se Derviš nada¹,
Dilaveru poda prijeki
smrtni udorac izazada.
565 U zatjelak sikiricom
on ga udari jakom silom,
da s krvavim ončas licom
pade smeten nica tilom.
Svak na nj srne odasvudi
570 s golom sabljom u desnici;
vrh njega je gora od ljudi,
skaču po njem svikolici.
Vapije Derviš plešući ga:
»Ti ki uz cara bi najviši
575 dušu u krvi bljuj i riga',
pod nogami mojijem sopiši!«
Nu ne može već ovoga
čut Dilaver prihrabreni;
biješe izdahô prije toga
580 i ostô jakno mraz studeni.
Kô se uzmnožni vizijer ubi,
časom raznije glas svuda se,
i njegova lijepa ljubi
ču ga i naga odrije sva se.
585 Utječući mladoj s lica,
gdje perivoj ljuven biješe,
lir pribijeli i ružica,
rumene usti probljedješe.
Potamnje joj svijetlijeh oči
590 sunce blago i veselo,
a vedrinu od istoči,
naoblači bistro čelo.
Skupljen oblak zlatnijeh prama

proli obilne dažde svoje
595 i potopi svitlos srama
cvjetnijeh prsi perivoje.
Na srce joj krv je utekla,
gdi ju teški jad satira;
ište žalos da bi izrekla -
600 glas ju bježi, riječ umira.
Najposlije željna sila
stupaj puti a ne snaga;
van grada se uputila
gospodara vidjet draga.
605 Nije ozira mladost svoja,
ni ju uspreže da ne srne
gdi uzrok svoga nepokoja
vrhu zemlje je prostrt crne.
Pospješi se i poteži
610 i dohodi k mjestu tomu
gdi u krvi mrtav leži
tko bi² život srcu svomu.
Gleda, i tim joj muka prika
žestočija vele ishodi,
615 gdi je pod nogam od krvnika
tko više njih svijeh gospodi.
U nj se krepko zapazila,
svim je vidit stanac kami;
bolesti joj mnoge sila
620 ne da iz srca proč suzami.
Tako u plaču čim ne more
izjadati svê pečali,
čuti muke huđe i gore,
nu je toliko teško žali.
625 Ali ne ima tej kriposti
uzdržat se skup nemili,
od žalosti ne od milosti,
da ne plače i ne cvili.
Ah, ke prignut neće želje
630 jedna žena mlada i lijepa!
Ganja ona neprijatelje
i proč volji im srce cijepa.
Ona udugo ne zamuknu,
nu da smrtni jad svjedoči,
635 od bolesti joj srce puknu,
potop suza proli iz oči.
Tako glasom žalosnime
uhiti se za pram zlati;
često zovuć drago ime
640 kliče ovako naricati:
»Ovo li su, slatki brače,

¹ 562. *što se (...) nada* - što ga očekuje, što mu prijeti.

² 612. *tko bi* - tko je bio.

tve zahvale, moje slave?
Ovo li su, o junače,
tve viteške bojne sprave?
645 Duše moje drag pokoju,
ovako li sad me smete?
Kakav pode, kakva u boju
oči moje, joh, vide te!
Vaj, što gledam? Još ne mogu
650 vjerovati sama sebi,
spomenujuć tvu vlas mnogu
dobita otprije ka vik ne bi.
Ali što me tužna vara?
Poznam ljuta cječ čemera
655 čestitoga silna cara
namjesnika Dilavera.
Viđu onoga ki najprvi
bi gospodar mē mladosti
ogreznuta svega u krvi
660 na tleh ležat bez milosti!
Ah, da proklet čas je oni
u koji ti mlada omilih,
kad kraljević osta smioni,
a s tobom se ja odilih!
665 Ti na sablji dobi mene
i života, joh, ne štedi
cić liposti proslavljene,
ku vas Istok njegda slijedi,
cić liposti tužne sada
670 i žalosne, joh, saviše,
ku sve tmine od zapada
vječnom noći priklopiše.
Nu ako bilo suđeno je
da se mlada s tobom združim
675 i da tebe sve dni moje
gospodara moga služim,
što tve ove smrtno rane
neće i mene sad satrti,
sadržena neka ostane
680 i smrt moja s tvojom smrti?
Ti ne samo mâ jedina
slatka ljubav sveđ si bio
nu i drag ćačko, duša istina
i od srdašca bolji dio.
685 Bez tebe sam bez života
i bez dobâr svijeh ostala,
udovica i sirota
podušena u dno pala.
Nu tî momu gospodaru
690 koji zada smrtnu ranu.
zašto sta on samu caru

vjeran vitez na obranu,
ah, gani se, joh, ako si
čovjek od puti a ne stijena;
695 osvetio se, dobio si,
neprijatelja ti eto ubjena!
Daj dopusti mješte darâ
ovi jedan tužni meni:
vrh krvava tijela odzgara
700 stavit kami na nj studeni!¹
To li ukopna ima jama
branit mom se ljubovniku,
ubij i mene! s glavom sama
pod tvu sablju idem priku.
705 S ovijeh noga, ke ti grlim,
ja se neću otkinuti,
što mojijem jadim neumrlim
ne budeš se prije ganuti.
Oružanijem protiv silam
710 pravo je da se ti opričeš²
i da kopjim, sabljam, strilam
neprijatelje svê posičeš;
nu protiva jedne žene
poniženstvu i nevolji
715 nije razlog neg smiljene
da ukažeš želje u volji.
Ja ne molim tvu dobrotu
da mom vojnu život prosti -
nije on veće u životu,
720 dijelio mu se duh iz kosti.
Milos samu i jedinu
pitam ti ovu, da nemilo
ne prožderu i raskinu
psi njegovo mrtvo tilo.«
725 Prista, ali vire obilne
ne ustavi se suzâ ronit
za tvrdoće hude i silne
većma omekšat i priklonit;
nu vizijerska svijetla žena
730 smirena se tim ne pazi;
uzrok ćud je potištena
ka na molbah vrlja izlazi.
Odgovara Derviš kleti:
»Od ovoga, ki mi osta
735 pod nogami, mōj osveti
krv ne može bit zadosta.
Najbrže mi bježi s noga!
Ljudske i ženske glave nije,

¹ 700. da ga sahranim.

² 710. *da se ti opričeš* - da se suprotstavljaš.

ni milosti ni razloga,
740 da mē gane srce od zmije.
Ovo tijelo cječ smiljenja,
ko bih imô ja u sebi,
ni utštva ni utješenja
nije vrijedno donijet tebi;
745 nu vrženo da se drpi
pasijem nohti, ptičijem kljuni,
muke nijedne već ne trpi,
a željenje mē se puni.
Ne brini se! Vojnu tvomu,
750 koji car se drugi zvati
u životu može svomu,
grob dostojan ja ću dati.«
Ali kô car začu smeće
ke postale bijehu okoli,
755 i u pobuni svakčas veće
da rastijaše skup oholi,
uzboja se i ushaja¹
i ukloni s mjesta očita²,
gdje prizida kraj saraja
760 tajaše se svijem skrovita.
Nu tu videć da ne stāše
prem slobodno, opet poje
na zaklone Sinanpaše
i skrovene perivoje.
765 K vojsci otole posla u jadu
hrlo jednoga od vezijera
i haduma, ženskom stadu
ki mu biješe za pastijera,
misleć, zasve vojska prika
770 da ovijeh pita, ovijem prijeti,
na careva namjesnika
stavit ruke neće smjeti;
i razmislit još će dobro
prije neg dadu smrtnu ranu
775 crnac koga car je obrô
za čuvôca svomu stanu;
a on s toga poznat da će,
zasve er može stvar bit štetna,
ali se ona pokajaće,
780 ali ostat sasma odmetna,
ter s dogodna paka dila³
za se izabrat svjet najbolji

¹ 757. *ushaja* - zabrine.

² 758. *s mjesta očita* - s mjesta javnog, tj. s onoga gdje ga svak može naći.

³ 781. *ter s dogodna paka dila* - te iz onoga što će se dogoditi.

i, na što ga stegne sila,
volju hinit pri nevolji.
785 Nu bi inako neg se scijeni,
er u bijesu čim se srde
odmetnici raspušteni,
meću razlog, razbor grde.
Tim kô vojska ovijeh ima,
790 vazam sablje u desnice,
pogubi ih prid vratima
od careve konjušnice.
Mišljahu oba da naredno
želja se od njih carska izreče;
795 nu objema njima ujedno
prije se s glavom riječ prisiječe.
Ne pristajuć s svake strane
još krvnici zli vapiti:
»Čuj nas dobro, čuj, Osmane!
800 Car nam odsad nećeš biti!
I od toga za zlamenje
hod' da vidiš od rusaga
kô baš-vezijer tvoj primljen je
i uzdani Kazlaraga.
805 Nu kad nećeš k nam sit zgara,
mi ćemo se pripet k tebi;
nu je Mustafu slavna cara
slobodit nam otprije trijebi.
O Mustafa naš izbrani,
810 o veliki care i sveče,
u kojoj si objav' strani!
Na noge ti vojska teče.«
Ovo rekši sjemo tamo
svud udriše po saraju:
815 »Car Mustafa znat imamo
gdi je«, vapit ne pristaju;
ter slikuju konja bijesna⁴
ki od uzde bez posluha,
gdje ga nosi vlas nesvijesna,
820 trčeć, skačuć rži i puha.
Svak se uklanja: sam ih ide
ičoglanin Šaban sresti,
od svijeh dvoran ki se vide
u saraju najzločestiji.
825 Ovi u istom dijelu stāše
s istom pomnjom, u isto vrime
kad Mustafa stolovaše;
cić toga se spozna š njime;
tako mu se ter zaviri

⁴ 817. *ter slikuju konja bijesna* - te nalikuju konju bijesnu.

- 830 da sred srca vik svojega
u željah se čas ne smiri,
da opet carom vidi njega.
Tim prigodu gdi mu je sreća
sad donijela ku sved želi,
835 ukazat ga vojsci obeća
i š njome se obeseli.
Pustoš jedna od carevijeh
perivoja jes na kraju
gdi stoje zvijeri ke se od svijeh
840 strana carem darivaju.
Plahi jeljen vrhu glave
tu visoke grane stere;
lis na dubu, cvit vrh trave
sva mu je sjena od potjere.
845 Košuta ga slijedom slidi,
ljubovnica iščeznuta,
gdje kladenac bistri vidi
vrjet zelenom dubju iz skuta.
Nagla srna brže od vitra
850 teče gusto kroz grmenje,
i, skaćući laka i hitra,
na dubje se meće i penje.
Hroče i puha vepar divlji,
i u kosijeru strašna zuba
855 krvavo oko - oganj živi -
prijeti smrtna da je poguba.
Vrli medvjed hrka i reži
i od čeljusti spilu otvora;
vas kostriječi, vas se ježi,
860 oštreć čaplju na panj bora.
Vuk ždrhljivi sved zavijeva,
lupež pitom, drug divjačan;
obzire se zdesna i slijeva,
tuđa imanja vazda lačan.
865 Ris srditi u slobodi
tamo ovamo sa svijeh strana
regbi leti a ne hodi,
skaćuć dubja povrh grana.
Slon veliki, snažni i jaki,
870 komu zglobno nije koljeno,
dugu trublju¹ na čas svaki
stavno kupi, stere smjeno.
Hrli kaplan vas je u dici
šarovitom pod napravom;
875 snagom materi on lavici
a ocu je risu sličan glavom.
Tigre gnjevna, prika i ljuta
- po gvozdenoj kajpi udara;
glave je oble, oka žuta,
880 na razlike pjege odzgara.
Kralj svijeh zvijeri, lav oholi,
svakčas zlatnom grivom stresa,
veličanstvo slavno toli
krijepeč silom vrla bijesa.
885 I divjači mnoge ine
kipa razlika i imena,
kijeh pustoši i planine
goje u jamah posred stijena.
Tuj sred dubja na široku
890 ali obraslu odsvud mjestu
jamu otkriše svim duboku
u spletenu grmu i čestu;
na ku pokli svijeh dovede
dvornik Šaban, poče od muke
895 svrtat plačne k njim poglede,
k jami obraćat kršeć ruke,
vapeć: »U ovom grobu odi
car Mustafa dobri i sveti
ukopan se živi nahodi;
900 iz nje imate vi ga izeti!«
Okošena zdvor iz grma
jama otvori jaznu tminu;
nu litica odsvud strma
sit ne daše² u dubinu.
905 Tim prostriješe množ konopâ,
po kijeh htješe po svôj volji,
gdi Mustafa živ se ukopa,
sit vitezi svi najbolji.
Ali Daut svijeh ukloni,
910 ter s dva druga sam odzgara
side u niski ponor oni
i po konopu ize cara.
Zagunjastio i obrastô
Mustafa se vas ukaza:
915 lice suho, blijedo i tmasto,
put skončana, pun poraza;
i bez snage i bez riječi
u naručju vernijeh tada,
od kojijeh se krijepi i liječi,
920 trepte usti, glava pada.
Sred grada se pored vide
na prostranoj svim ravnici
tri mečeta: bijele zide
u oholaj više dici.
925 Tuj u srednji mečet lako

¹ 871. *dugu trublju* - dugu surlu.

² 904. *sit ne daše* - sići ne dade.

- uniješe ga cić pokoja,
gdi od sve vojske čuvan tako
svu noć jednu cijelu stoja.
Ali isti večer ovi
- 930 sultan Osman, kô se tmina
crne noći pripolovi,
dozva pašu Husaina;
ter š njim u osvijet iz saraja
k Aliji se hrlo otpravi,
- 935 pun pečali, tuge i vaja,
janjičarske vojske glavi.
Ovi, ukrotit ne mogući
vojske svoje sad pobunu,
vas zamišljen stâše u kući,
- 940 u životu muke punu,
pazeć način da iznađe
cara i sebe da osveti.
Tuj car dođe, tuj ga nađe,
tuj mu ovako kliče rijeti:
- 945 »Pod' k vitezim ter ih pita',
ki zakoni hoće i prose,
gdi sam ja živ car od svita,
da drugoga oni iznose?
Pošastje ti ovo od glave
- 950 znam da prijeti sad pogube;
nu smrt grle sluge prave
s čistijem srcem koje ljube.
A kad za ku bolju zgodu
ti tvoj život mož sahranit
- 955 negli carsku za slobodu,
negli cara za obranit?
Kunem ti se, podnio bih
ja strpljeno ovu smeću,
i Mustafi dundu dô bih
- 960 carstvo i svaku čas najveću,
i sam bih se s stola moga
dobrovoljno uklonio,
ali nije on za toga
ni sad, ni je nigda bio.
- 965 Kako hoćeš da panj jedan
suh u gori svijetom vlada
i da zakon dâ naredan
od istoka do zapada?
Kako hoćeš carstvo udugo
- 970 da utemelji jedan viku
ki od čovjeka ne ima drugo
negli samo dvornu sliku?
Kako hoćeš čovjek da je
- tko je neprijatelj od poroda?
975 Nije žene za ku haje,
kih nam želju narav poda.
Ali dobar, vrijedan, svijesan
i od svakoga svet se zovi!
Car moj otac meni uresan
- 980 ostavio je sto svoj ovi.
Da je Mustafa u životu,
oca moga i to dar je:
ah, i zato na sramotu
dobročinca svoga car je,
- 985 i zato mi grabi iz ruka
dvakrat carstvo oca moga!
Ah jaoh, jeda moga puka,
jeda pravde, jeda Boga!
Pospješi se, o moj verni,
- 990 pod' me smiri s vojskom veće!
Svijeh grijeh prosti neizmerni
i pobunu i sve smeće.
Eto, više plate općene,
na glavu od njih još svakomu
- 995 po pet drobnijeh jaspri od mene
s peset dukât dara k tomu.«
U besjedam aga kracijeh
odgovori smerno tade:
»Ne mâ neg sto glava ovacijeh
- 1000 neka na tvôj službi pade!
Er ku vitez steć hrabreni
ikad može veću slavu
neg kad glavom svôm zamijeni
gospodara svoga glavu?«
- 1005 I pođe ončas; nu poruku
carsku vojsci netom reče,
podrije sablju svak u ruku:
osta isječen vas na peče.
Paka u skupu svi jednaga
- 1010 na kuću mu naripiše,
ter sva zlata i sva blaga
razgrabiše i razniše.
Ali za njim se isto zgodi
i Husain-paši opeta;
- 1015 mirit cara dočim hodi,
nađe u smeći smrt ga kleta.
Nu zatijem, kô zvijer vrla,
jednom u krv kad se omrsi,
da bi isklala sve i strla,
- 1020 teče poljem, skače vrsi;
tako i vojska nesmiljena
opojena krvim srće,
i bez reda uzoholjena

¹ 972. *dvornu sliku* - vanjski izgled.

- regbi opalit svijet i strće.
1025 Crncu i vezijer-Dilaveru,
i svih inijeh kijeh posiječe,
na Atmejdan¹, da ih psi deru,
metat gole trupe teče.
A na kopja zgar nabili
1030 budući im glave opeta,
prid mečet su ih postavili
sultan-cara Bajazeta.
Nu sred smeće tej goruće
vriijeh vitěz pomnja sva bi
1035 da se oderu još im kuće
i sve oplijeni i pograbi.
Tim svak s golom sabljom skače,
da mu je prije sve satrti;
jauče se, ciči i plače:
1040 smrt je u plijenu, plijen u smrti.
Žene, ljudi, stari i mladi,
čas, imanja i životi,
sve se otimlje, smuca i vadi
u sili, u krvi, u sramoti.
1045 Bez milosti se i bez reda
grabi, dere, valja i žeže;
do iz povoja mlada čeda
rastrgnuti po tleh leže.
Slobodno od njih ništa nije:
1050 konji, momci, robje, djeca;
što ne nosi, toj se bije
i na peče sve rasijeca.
U ovoj bijesti izvan sebe
udarajuć na sve strane
1055 ne pristaše, dokli i tebe
ne iznadoše, slavni Osmane.
Bijaše mlad car još na domu
janjičarske glave verne,
u srdašcu noseć svomu
1060 misli teške i čemerne.
Tuj čekaše svakčas glase
dobre, zle li svojoj kruni:
ali vojska smirila se,
ali raste u nabuni.
1065 Sveđ mu sumnja trud prilaga;
tim se očito veće boli
da uzdani Aliaga
vraća mu se kasno toli.
Eto odasvud buka posta,
1070 eto se odsvud sablje svijete,
- sve bojnika puno osta,
sve se uzbuni, sve se smete.
Vojska usrće janjičara;
vapije svaki: »Hodi amo
1075 s nami na sud, gdje pred cara
Mustafu te pozivamo!« -
»Ja sam vaš car! preuzima
Osman opet; koj je taj sada
tko suditi mene ima
1080 usred moga Carigrada?« -
»Sad ćeš vidjet tko si i što si!«
oni mu opet odvit daju;
s tijem svak skače da ga nosi,
svi ga silom popadaju.
1085 »Tko na cara, car zavika,
zgar od Boga posvećena
stavlja ruke, koga slika
od svijeta se kljanja i sjena?« -
»Ti nas si ovo naučio,
1090 noseći ga vojska glasi,
kad nepravo zatvorio
cara i sveca našega si.«
Ovako se Osman mladi,
car od cara svijeh najveći,
1095 na jednoga konja usadi
ki se nađe tuj po sreći.
Kratko ruho i priprosto
samo zgar ga odijevaše,
bez haljine buduć ostô
1100 s kom vrh sunca nekad sjaše.
Tim u srednji mečet tada
doprati se i dovede,
gdi uz Mustafu usred grada
nove paše redom sjede.

¹ 1027. *Atmejdan* - trg u Carigradu na kojem su se prije priređivale konjske utrke.

PJEVANJE DVADESETO

Car Mustafa na visini,
svijetlo urešen i bogato,
sjaše carskoj u haljini;
pristolje mu je suho zlato.
5 Daut odmetni, on najprija,
nakon njega Hasan štâše,
Ahmat, Mahmut i Alija,
svi vezijeri i sve paše.
Glava 'e Daut skupa toga
10 i namjesnik carski izbrani:
za njim Hasan velikoga
blagajnika mjesto hrani¹.
A to, er ovi nadaleko,
da pripravnu smrt preskoči,
15 priko grčkijeh kraja utekô
biješe k vojsci od Istoči.²
Dođe Ahmata red opeta
od vezijera Husaina,
a s Alijom Muhameta
20 od pobjenijeh mjesta ina.
A od muftije velikoga
na mjesto se Jahija obra;
među svijem samo ovoga
glas čovjeka kaže dobra.
25 A od janjičar posta općeni
vojevoda još u slavi
Šaban, dvornik potišteni³,
ki Mustafu vojsci objavi.
A od crnca Kazlarage
30 na sjedište biješe sio,
mlada lica, jake snage,
što vik ne bi, hadum bio⁴.
Car Mustafa, kako vidje
dovedena Osmana odi,
35 naučen tako zapovidje
da se u Jedi-kulu⁵ vodi.
A on vapijaše sved iz glasa:

¹ 12. *hrani* - zauzima.

² 13-16. njegov je prethodnik izbjegao smrti pobjegavši na istok.

³ 27. *dvornik potišteni* - neugledni (nezatni) dvorjanin.

⁴ 32. *hadum bio* - bijeli hadum.

⁵ 36. *Jedi-kula* - carigradska kula sa sedam tornjeva, služila je kao tamnica.

»Jeda ljudi, jeda Boga!
Ko mi grabi sablju s pasa
40 i sto otimlje carstva moga?
Ja sam, ja sin caru Ahmatu
prvorodno dijete svoje;
meni, meni a ne bratu
carstvo od oca ostalo je.«
45 Ali se opet u pospjehu⁶
uze, uhvati i najbrže
od tih ki mu straža bijehu
na istoga konja vrže.
Konj biješe ovi okoš, mledan,
50 go, star, sadnit, tromijeh stopa;
mješte uzde ga bojni jedan
smuca za oglav od konopa.
Tim gologlav car na njemu
tad u kratkoj toj haljini
55 po prilici i po svemu
vidaše se rob istini.
Ah, gdje ti su, care Osmane,
bojni konji s kijem u slavi
na poljačke ravne strane
60 lanjsko ljetu ti se otpravi?
kad mladahan put Dunaja
jezdec vjetar pritjecaše,
ter bez broja i bez kraja
silnoj vojsci suncem sjaše?
65 Gdje su ruha tva bogata
s raskošnijeme napravami
kijeh izveze vrhu zlata
bijeli biser, dragi kami?
Gdi je carska sablja iz ruka,
70 vedro urešen s kom se gleda,
gdje li posluh verna puka
komu ti sâm zapovijeda?
Gdje su časti, gdje li hvale
s kijeh si dosad slavan bio?
75 Sve li ti su časom pale?
svak li te je ostavio?
Ah, ovako sreća vrti
uokolo kolo svoje!⁷

⁶ 45. *u pospjehu* - naglo.

⁷ 77-78. kao na početku, ovdje, u posljednjem pjevanju, autor ponovno umeće sliku o "kolu

- Car, narodi svi prostrti
80 pod nogami komu stoje -
car, koga riječ jedna sama
za zakon je svemu Istoku,
sred raskošnijeh vedrijeh krama
ki stô sved je na visoku;
85 koga želji, koga misli¹
svijet vaskolik biješe tijesan,
sluge ga su svoje stisli,
od roba je svoga splesan;
pače očito u prikoru²,
90 da se u krug mao zatvori,
vođen za svû muku goru
prije neredno³ neg se umori.
Naučite, ljudi oholi
ki živete bez pripasti,
95 da nije tvrđe krepke toli
ka ne može časom pasti.
I ako ovo nosi vrime
carom kijeh svak klanja i štuje,
što čekate vi kijeh ime
100 na svijetu se jedva čuje?
Još dvije glave dva vezijera
vitezi ovi svijem nemili,
Husaina, Dilavera,
na kopja su ke nabili,
105 prid carom ih sada nose.
Za rug veći jedan vika:
»Dogodiva ovako se⁴
ćudi oholaj svijeh silnika!«
Š njim se vapit svak navraća,
110 da sramota raste dilja:
»Krv se ovako naša plaća
i pedepšu samosilja!
Svak ko vlada sad se izgleda'
u ovega ki živote
115 svačije gubi i bez reda
nepravedno carstvo ote!«
Ali čuvši govor ovi
mlad car smućen kliče tada:
»Komu, o moji vitezovi,
- 120 ja sam uzeo carstvo ikada?
Ah, moj čačko Ahmat nije li
pravi istini vaš car bio?
On, kada se s svijeta dijeli,
meni je carstvo ostavio -
125 svoje vlaštitu carstvo ono
ke od djedâ i pradjedâ
steče i primi on zakono,
da njim vladam ja naprijeda.
Jaoh, ali se mâ djedina
130 meni otimlje sad po silu
i sloboda š njom jedina,
za kom čekam smrt nemilu.
Ah, mladahan ikad komu
sagriješio sam ja toliko,
135 za što ovako bit po momu
gradu vođen imam priko?
Ne za mene neg da osvetim
od kozačkijeh moj puk šteta,
vojsku protiv Lehom kletim
140 ja prednjega digoh ljeta.
Na ku uputih ja se prvi
ne štedeći carske glave,
sved u ognju i u krvi
nedobitan i pun slave.
145 I da je svaki rukom svojom,
kô ja mojom, učinio,
ne bi turskijeh sad pobojom
kralj poljački dičan bio.
I za ljubav koju ukaza
150 carstvo moje puku milom
s prijetnjom smrtna, joh, poraza
carstvo mi se grabi silom -
ne, ne od vrljeh protivnika,
s kijem vojujuć imah goru⁵,
155 negli od istijeh mojijeh bojnika,
od mê straže u mom dvoru!
Sred krvava da li boja
neprijateljskijeh ispod sila
sablja vaša, sablja moja
160 život mi je obranila,
da izgubim carstvo paka,
da mi se otme sablja iz ruka
od vas vernijeh mojijeh junaka
i od dragoga moga puka?
165 Sablja ova ku sred rati
laška izbit mi vlas ne može -
tko me čuva, tko me prati,

od sreće", kako bi na kraju potvrdio ono što je na početku samo nagovijestio.

¹ 85. *koga želji, koga misli* - čijoj želji, čijoj misli.

² 89. *očito u prikoru* - za javno poniženje.

³ 92. *neredno* - ponižavajuće.

⁴ 107. *dogodiva (...)* se - događa se.

⁵ 154. *goru* - poraz.

da mi je ugrabi? Ah jaoh, Bože!
Svijetlu sablju, s kom u ruci
170 slavni Osman krunu steče,
i od unuka svi unuci
prostriješe se nadaleče.
On š njom najprije u Istoku
slavu i kripos svoju uzumnoži
175 i, da vlada naširoku,
oko sebe sve podloži.
Natoljensko jezdit polje
silni se Orhan š njom pak vide;
š njom u Brusu svê pristolje
180 stavi i sinje more pride.
Kraljevski opet sto prinije
s ovom Murat prihrabreni
u Galipolje iz Brusije
i svu srpsku zemlju oplijeni.
185 Jedna i druga vidje strana
s ovom silna Bajazeta;
tim upriječi Tamerlana,¹
zavidec mu carstvo od svijeta.
S ovom Mušan² srca smina
190 Drenopolje primi u sili
i despota Vukašina
razbi i s glavom još razdili.
Š njome Murat drugi stupi
naprijed jakno strijela plaha,
195 da pod Vitoš sve pokupi
i u Kosovo polje ujaha;
i despota tuj Lazara
š njom bi jošte pogubio,
kleti Miloš da s privara
200 nevjerom ga nije ubio.
S ovom Čoiš Čelebija³
nikopoljskijeh ispod mira
kralja Šišmana iznač prija,
s vojskom razbi, pak zatira.

205 Ugrovlaha⁴ u vrlini
uharači Mehmet s ovom,
i ukaza zmaj na Drini
slovinskijem se vitezom.
S ovom Murat treći usrnu
210 u Đurdevu despotinu,
i posiječe još na Varnu
kralja i ugarsku vojsku sminu.
S ovom Mehmet slavni uzide
prvi na sto carstva ovega;
215 Grke rasu, smaknu i skide
kralja od Bosne i hercega⁵.
Skenderiju⁶ s ovom paka
car Bajazet pod vlas stavi⁷
i, kô i ja, na Poljaka
220 neizmernu vojsku otpravi.
S ovom Selim prođe jači
i poludne dobi puke;
Kaer primi i potlači
priohole Mamaluke.⁸
225 Mlad, kô i ja, steče s ove
car Suliman čas potpunu:
progna od Rode vitezove⁹
i ugarsku ote krunu.¹⁰

⁴ 205. *Ugrovlaha* - Rumunje; Vlaška je bila turski vazal.

⁵ 216. veći dio Bosne pada pod tursku vlast 1463, a Hercegovina 1481.

⁶ 217. *Skenderija* - Albanija.

⁷ 218. Albaniju je od Turaka uspješno branio Juraj Kastriotić Skenderbeg, te su je Turci definitivno osvojili tek nakon njegove smrti 1468.

⁸ 222-224 *poludni puci* - južni narodi; *Kaer* - Kairo; Egipat (Mamelučko carstvo) Selim II osvojio je 1517.

⁹ 227. *od Rode vitezove* - Rodos su Turci osvojili 1522.; držali su ga Vitezovi sv. Ivana Jeruzalemskog (red je osnovan u Jeruzalemu za vrijeme križarskih ratova), poznati i kao Hospitalci, Rodski vitezovi (kamo su se 1309. preselili nakon gubitka teritorija u Svetoj zemlji) i konačno Malteški vitezovi (na Maltu su izbjegli i dobili je u svoj posjed nakon pada Rodosa).

¹⁰ 228. Misli se na pobjedu Sulejmana Veličanstvenog nad Ugarima u bitki na Mohačkom polju 1526, nakon čega je veći dio Ugarske pao pod tursku vlast. Sulejman Veličanstveni uspješno je ratovao s Perzijom,

¹ 187. zaustavi Tamerlana, mongolskog vojskovođu.

² 189. *Mušan* - Murat I, onaj što ga je na Kosovu polju 1389. ubio Miloš Obilić; pobijedio je u bici na Marici 1371. kralja Vukašina Mrnjavčevića.

³ 201. *Čoiš Čelebija* - jedan od sinova sultana Bajazida I; pobjedu nad *Šišmanom* (Žigmundom) izvojevao je kod Nikopolja car Bajazid I.

230 Selim sin mu s ove sablje
lijepi Čipar ote silno¹,
zamijenivši svê korablje
za kraljevstvo toli obilno.
S ovom Murat stavi uze²
krajčnicim hrvatskimi,
235 Česel-baša rvat uze³
i kraljevski Tavriš⁴ primi
Djed moj Mehmet s ovom diže
Ugrom, ki svud vele smiju⁵,
grad pritrvrđi od Kaniže⁶
240 i Avarin i Egriju.⁷
S ovom otac moj objavi
nedobitnu veličinu;
ovu meni on ostavi,
prvorodnom svomu sinu.
245 S ovom podoh na Poljaka
i môm rukom mnozijek pobih
i, da posluh od junakâ
slijedaše me, dobio bih.
S ovom idah od bojnika
250 kupec sa mnom vojsku mnogu,
da Emirina odmetnika
u Istoku smaknut mogu.
S ovom s vami dobit sada
odlučio bijeh joštera
255 od istoka do zapada,
od poludne⁸ do sjevera.
Nu, nevjeru kažuć svoju,
tko sad grabi bez razloga

osvojio Bagdad i Tabriz (1535). Osvojio je također i Libiju (Tripoli) 1551.

¹ 230. Cipar su Turci osvojili od Venecije 1570.

² 233. *stavi uze* - porazi, pobijedi.

³ 235. navali na Perzijance.

⁴ 236. *Tavriš* - Tabriz, grad u Perziji koji se odlikovao bogatstvom. Turci su ga osvajali i gubili u više navrata; ovdje se misli na osvojenje 1585, prije čega je Murat III osvojio i Gruziju, Kavkaz, te Krim i Jemen.

⁵ 238. *ki svud vele smiju* - koji su veoma hrabri, smioni.

⁶ 239. *Kaniža* - grad u Mađarskoj (Nagykanizsa); Turci su ga osvojili 1600.

⁷ 240. *Avarin* - Đur (Győr); *Egrija* - Eger, gradovi u Mađarskoj.

⁸ 256. *od poludne* - od juga.

260 slavu vašu, slavu moju,
slavu carstva otmanskoga?
Tko mi uzima sablju onu
s kom svijet stari moji dobiše
i ku meni po zakonu
svomu unuku ostaviše?
265 Tko slobodu u sramoti
i život mi ovdje tlači,
gdi sloboda i životi
podložni su meni svačiji,
Ko na cara ruke stere?
270 tko li cara sužnjem vodi? -
vitezovi od kojih vjere⁹
on obranjen vazda hodi!
Ah, vitezi moji mili,
puče ugodni, dragi puče!
275 Svi li me ste ostavili?
svi li caru svomu muče?
Ah, nemojte davnju slavu,
kom se vernos vaša diči,
u izdavstvu svim nepravu
280 novi prikor da obliču.
Odgovori ti, kamenje -
gluši je od tebe moj puk sada -
ter ih gani na smiljenje
vrhu Osmana, cara mlada!
285 usred grada komu svoga
djedina se svoja otima,
i nije jošte, joh, nikoga
da mu plačnu milos ima?«
Vapeć tužne tej besjede
290 sultan Osman s teške smeće
na mjesto se jur dovede
gdi cijenjaše ostat veće;
i na tužbe cara mlada
Turci vrli i nemili,
295 ako nijesu milos tada,
daj su žalos očutili!
Zasve da ohô¹⁰ svaki teče,
kažuć srdžbu i nemilos,
proz oči mu suza utječe:
300 goni mu je skrovna silos.
Zasve da se čine hudi,
učinit se zaman hajū
da od puti nijesu ljudi
i da srca ne imaju.
305 Ovi čijem su skupno ustali

⁹ 271. *od kojih vjere* - od kojih vjernošću.

¹⁰ 297. *ohô* - ohol.

da ga u zaklop već zatvore,
eto, jak hrid kad se obali
niz visinu strmu gore.
eto kleti Daut-paša
310 tijekom teče konja hrla:
»Što će biti?« svak upraša,
svak goneta djela vrla.
Viknu došad sred junakâ
kijeh Osmana pratit stavi:
315 »Zapovijed je carska taka
da se ovi pas zadavi.
Što krsmate bez uzroka?
Ku čekate štetu prijeku,
dokli bojnici od Istoka
320 dođu i svijeh nas ovdî isijeku?
Što gledate? što činite?
Smrti ovega raspa od svijeta
vaše živote utvrdite
i Mustafu cara sveta!
325 Ganite se za općeno
svačije dobro bez pripasti;
er inako, razdijeljeno,
ubrzo će carstvo pasti!«
Nu car Osman s druge strane
330 vapijati ne pristaje,
jeda kako koga gane
na svû pomoć ondi da je.
»Da li car će, on govori,
komu rob je svak na svijeti,
335 kako jedan rob najgori
ispod robja svoga umrijeti?
Jeda tebe, Bože s nebi,
vlas desnice tvoje objavi
ter pri glavnoj toj potrebi
340 mladahna me ne ostavi!
Da dâ Višnjî sreću bolju
tko na momu stolu sjedi:
da dobroz mû nevolju
i car novi ne uslijedi,
345 ter nesreća moja ova
ne uzroči tej nesklade
da sva kuća Otmanova
i š njom carstvo tursko pade!«
Ne doreče još ovega,
350 a Daut opet viknu iz glasa:
»Što činite? Davite ga!«
i mahramu smaknu s pasa.
Jednomu je crncu vrže,
sasma grdu, strašnu odveće,
355 bez ozira ki ju najbrže

caru Osmanu na vrat meće.
Obara ga zatijem hrlo,
lijevom nogom ter se opira,
čim mu desnom pleše grlo,
360 da mu silom dušu istira.
Tako plešuć kraj mahrami
zubi nohti potezaše,
dokli car mu pod nogami
sprava strjeptje, pak izdaše.
365 Pod nogami roba svoga
umrije ovako car od svijeta
i pod noge ispod noga
ukopa se prešno opeta;
ere od istijeh s kijeh poginu
370 bez carske se vrže časti
u očin mečet pod očinu
lijevu nogu u grob tmasti.
Oholas se ljuska mnoga
u ovi način pleše i tlači,
375 ka čovjeka umrloga
s Bogom penje i jednači.
Viđ, prokleti Mahumete,
ti ki u sablju zakon složi,
da nathode ljudske svjete
380 svemogući sudi Božji,
i da umrla pamet mani
odlukam se svojijem krijepi,
jer gdi ne sja zrak sunčani,¹
i s očim su ljudi slijepi.
385 Ti, da kralj si, i da od toga
djelo s tuđom krvim slidi,
zatište oči, kô da Boga²
nije ki sve zna i vidi.
Ti pod udes sve postavi
390 i slobodu volje ote,
da narodi svi s ljubavi
gube za te njih živote;
da nikomu, velec, svoju
uredbu uteć moći nije:³
395 il' na domu, il' na boju
suđeno je - umrit ti je!
I ti, o otmansko samosilje,
ko bez pravde i razloga,
da prostereš sablju dilje,
400 ne ima viku straha od Boga -

¹ 383. *jer gdi ne sja zrak sunčani* - jer gdje nema prave vjere (kršćanstva).

² 386-387. koji pred tuđom krvi zatvaraš oči.

³ 393-394. svojoj sudbini nije moći uteći.

ti, ti cara vrh svijeh ljudi
dosle učini uzvišena,
da ne slika nego svuda
htje da mu se klanja sjena;
405 da tvom sabljom on sam vlada
duše i tijela na svû volju
sred staroga Carigrada,
na novomu svom pristolju;
da ga u obraz pogledati
410 ljudski pogled ne dostoji,
i da svudi kud se obrati
s nedobitnom silom stoji;
da mu u ruci čes je i sreća,
da mu je zakon u besjedi;
415 gospoda mu da najveća
trepte od same zapovijedi;
pače da od njih svaki grlo
pod svû sablju stavljat teče,
ako hoće da neumrlo
420 dobro u raju vječnom steče;
da itko žive na svem svijeti
prid njim prostrt na tle pade;
da u život mu se ime sveti,
a po smrti crkve grade.
425 Ti vrh svega još ovega,
da mu utvrdiš sablju u ruci,
htje da imaju strah od njega
svi narodi i svi puci.
Ali ubrzo će pasti
430 vidim kleti svoji zakoni;
er je sila Božjoj vlasti
nauk vražji da se ukloni.
Ti naredi, potom stupi
car od svijeta na pristolje,
435 da pod sablju bratju skupi
i podavi i pokolje.
Nu vlas Božja caru Ahmatu
pogubiti brata ne da,
hteć, za ubojstva starijih platu,
440 da brat, ne sin, zapovijeda.
Ti, da samo su uzvišena
hoć na svaku čas najveću
djeca ona pokupljena
kijeh u saraj djecom meću;
445 a toj, da tko ne zna svoga

roditelja ni rodjaka
cara uzdrži, kako s koga
sebi dobra pozna svaka.
Sad se zgodi i učini
450 smjenstvom zloga Daut-paše
da i ovi, kako i ini,
tvoji nauci tašti ostaše.
Ti naredi da od krstjana
sinovi se grabe mladi,
455 i vojnica da su izbrana
oni kom se car obgradi;
ali Božja vlas velika
podigla je u čas sade
da taj grablja svakolika
460 na istoga cara pade.
Tko mre u boju, s dobrim svacim
ti mu obeća raj prilijepi,
neka posluh se u junacim
i pogrda smrti ukrijepi.
465 Ali učini vlas od Boga
od krstjana nadaleče
s neposluha viteškoga
da car s glavom jedva uteče.
Ti htje nitko da ničesa
470 ne ima svoga osobita
negli, jak Bog od nebesa,
tač da je jedan car od svita.
Nu vlas Božja brzo u sebi
samosilja krši i slama
475 za ukazat da na nebi
i na zemlji ona je sama.
Ti u život cara sveti
i pod noge sve mu stlači,
hteć da rob je sve na svijeti
480 a sam on car vrh svijeh jači.
Nu vlas Božja, koj imaju
poklanjat se ljudi sami,
htje da pusti dušu u vaju
car svom robu pod nogami.
485 Htje ti da sve tjera blude,
kako hoće, Turčin svaki,
i da ženâ držat bude
koliko ih je hranit jaki;
tako neka tvoji narodi
490 bez broja se uzmnažaju,
tere caru, ki ih gospodi,
množ vitezâ na boj daju;
nu se skrši sva tva slava,
er tisuća od tisuća

¹ 401. i dalje: kraća polemika s islamskim učenjem o apsolutnoj poslušnosti caru, o pogibilji za cara kao o najvećoj sreći itd., razumije se, s kršćanskoga gledišta.

495 tvojijeh ispid Vladislava
vidjela se pobjeguća.

RJEČNIK

aga (tur.) - gospodar, gospodin, vojni ili civilni dostojanstvenik u Turskoj

ali - ili

anterija (tur.) - kratka haljina u muslimana, oblači se preko košulje

baltadžija (tur.) - sluga

bat - buzdovan, topuz

bezufan - beznadan

biljeg - znak

bitje - stanje, biće

bjaka - bjelilo

bjenje - bitka

blazniti - milovati

bluditi - lutati

bljusti - čuvati, nadzirati

bo - jer

boča - balčak

bodezan - oštrica

bodežljiv - bodljikav

bojar - ratnik

bojanica - ratnica

bojanik - ratnik, vojnik

boljeti (se čim) - žaliti se na što

brašno - hrana

breče - pseto, štene

brijeme - vrijeme

brime - vrijeme

busati - udarati

bušiti - žestoko lupiti

captati - cvjetati

cić, cića - zbog, radi

cijeć, cjeća - zbog, radi

cijeniti - smatrati

ckneti i **cknjeti** - kasniti

ctiti - cvjetati

cvijeliti - tugovati

cvil - cviljenje, plač

cvjetice - cvijeće

čapet - kandže

čaplja - nokat, pandža

čauš (tur.) - stražar, vratar

čela - pčela

čelebija (tur.) - gospodin

čeljupina - čeljust

čemer - otrov, gorkost

čersa (tal.) - neka pomada

čest - gust

čestit - sretan, slavan

četres - četrdeset

čijem, čim - čim, dok, kada

česelbaški (tur.) - perzijski

čudina - čud

čutjenstvo - osjećanje

daj - bar

danu - nego

davori - uzvik žalosti, »jao!«

daždivi - kišni

dedeliti - blebetati, brbljati

despot (grč.) - vladar, silnik; **despocija** je oblik vladavine zasnovan na samovlašću, ujedno i naslov nekih srpskih vladara nakon kosovske bitke

di - gdje

dikla - djevojka

dilje - dalje

diljiti - duljiti

diljka - duga puška, kremenjača

dipli - gajde

divan (tur.) - vijeće, savjet

divjačan - divlji

djevoj - bludnik

dmjenje - duhanje

dobit - pobjeda

dobitnik - pobjednik

docno - kasno

dočim - dok

doricati - priopćiti

dospjeti - dovršiti

dostegnice - kratke hlače

došastje - dolazak

došastvo - dolazak

drača - trn, bodljika; trnje

droban - sitan

drokun - zmaj

drožditi se - padati strmoglavice

droždnuti - survati se

družba - društvo

držan - obavezan

- dub** - drvo
dubrava - šuma
dundo - stric
dvakrat - dvaput
dvaš - dvaput
dvoran - udvoran, uljudan
dvornji - vanjski
- er, ere** - jer
emir (ar.) - vladarski naslov, vladar
- godina** - kiša
granfi - nokti, kandže
grapša - grabež
gusa - gusar
gvozdje - željezo, gvožđe
gvozdo bit - gvozden, željezan
- hadum** (tur.) - eunuh (uškopljenik), čuvar harema
hainski (tur.) - nevjernički, neprijateljski
halekati - jalakati, vikati »Alah«
hamalija (tur.) - sveti zapis
han (tur.) - konačište
harač (tur.) - danak; porez kojega su u Turskoj carevini plaćali nemuslimani
haran (tur.) - zahvalan
harba (tur.) - koplje, helebarda
hip - čas, trenutak
hitar - lukav, vješt
hitros(t) - lukavstvo
hlap - kmet
hlepiti i **hlipiti** - željeti, čeznuti
hodža (tur.) - muslimanski svećenik, vjerski učitelj
hrabrenstvo - hrabrost
hraniti - čuvati
hrlo - brzo, hitro, žurno
hukati - jaukati, stenjati
husati - udarati
hvisnuti - udariti
hvistati - udarati
hvoja - grana
- ižoglanin** - paž u dvoru
ijed - otrov; ljutina, jed
inako - drukčije
iskorijepiti - uništiti
isprliti - ispeći, ispržiti
istakmiti - izvojevati, izjednačiti
istin - istinit
- istoč** - istok
iščeznuti - izgubljen
ištom, - tek
it, iti - ići
izgled - primjer, ogled
izišastvo - izlazak
izit - izići
izrit - izreći
- jak** - kao
jakno - kao
jaspra (grč.) - sitan srebrni novac, novac uopće
jazan - poput provalije, jaza
jeda - eda, da li, zar
jedek (tur.) - paradni konj
jedihan - jedini
jedini - jedinstven
jediniti se - ženiti se
jur - već
- kâ**, koja
kaduna (tur.) - (turska) gospođa, dama
kajpa (tal.) - krletka, gajba
kal - blato
kami - kamen
kandžilijer - kancelar, pisar
kapidži (tur.) - kapidžija, stražar, vratar
kaplan (tur.) - leopard
kavad (tur.) - haljetak od svile ili kadife
ki, ka, ko - koji, koja koje
kioovski - kijevski (od Kijev)
kita - skupina
kô - kada, pošto, kako
kob - sreća, sudbina
količak - kolik
kolikrat - koliko puta
kon - kod
kopjača - koplje
korablja - lađa
korda (tur.) - sablja, čorda
korugva - zastava, barjak
kosijer - vrsta srpa; čeljust vilica
kostret - odjeća od grube tkanine
kraj - obala
kram - dvor, palača
kramar (njem.) - prepredenjak; sitni trgovac
kravosac - vrsta zmije za koju se vjeruje da siše krave
krijes - cvrčak

- kripos(t)** - vrlina
krsmanje - oklijevanje
kršnja - kršenje, lomljenje
kućati - smjerati, kretati
kuda - rep
kuf (tal.) - labud
kus - dio
- lačan** - gladan
lada - ljubovca, supruga
lasno - lako
las(t) - uživanje
leški - poljski (od **Leška**, Poljska)
licimirstvo - licemjerstvo
ličiti - proglašavati; optuživati
lipos(t) - ljepota
lipsati - malaksati
lir, lijer (grč.) - ljljan
lis(t) - pismo
luški - šumski
- ljepos(t)** - ljepota
ljiljak - šišmiš
ljubi - žena, supruga
ljut - hridina
- madionica** - čarobnica
man, mani - uzalud
mao - malen
mas(t) - boja
mastiti - bojiti
mečet (tur.) - islamska bogomolja, medresa, džamija
mećaica - smutljivac
metati - bacati
mir, miri - zid, zidovi, zidine
mledan - slab, mršav
mniti - misliti
mnokrat - mnogo puta
množ - mnoštvo
mramorkome - kao mramor
mrazan - leden
mrčiti - crniti
mrđiti se - mrštiti se
mućat - šutjeti
mufti, muftija (tur.) - poznavalac zakona, pravnik
munar, munara (tur.) - toranj uz džamiju, minaret
- nado** - čelik
nadvor - napolje, van
najliše - osobito
naličje - lik
nalip - otrov
نالوگ - mnoštvo, gomila
naripiti - navaliti
natolijenski - anatolijski (Anadolija je maloazijski dio Turske; isp. **rumelski**)
naviditi - zavidjeti
navidnos(t) - zavist
nedobit, nedobitan - nepobjediv
nepokoj - nemir
nepomno - nepažljivo
nepuča (tal.) - nećakinja
nesklad - nesreća, nesloga
nesmjensvo - kukavičluk
nesmotrn - divlji, strašan
neumrli - besmrtan
nevljak - naviljak (onoliko sijena ili slame koliko se jednom može zgrabiti vilama)
nijemski - njemački
ništor - ništa
nut - evo
- obeseliti se** - razveseliti se
oblastan - moćan, vlastan
obličiti - pokazati, objaviti
odor - plijen
odvit - odgovor
oglav - ular
ogrljaj - ogrlica
okoliš - krug
olohnut - gnusan
ončas - odmah
općina - porodica, obitelj
oplákati - oprati
opričiti se - oprijeti se
opsida - obrana
opšešarati - obuhvatiti kandžama
ostinuti - ohladiti
otar - oltar
otražak - ostanak
ovđira - ovdje
oznobiti - oskvrnuti, okaljati
ožica - žlica
oživljavati - oživljavati
- pan** (polj.) - gospodin
panjiti se - ostati zapanjen, biti zapanjen

panjkati - klevetati
paziti - vidjeti
peča - dio
pečiti - ugristi
pedepsa (grč.) - kazna
perivoj - vrt, bašta
pernica - perina
pića - hrana
pitan - plodan, rodan
plah - silovit
plantati - plantjeti
plav - lada
poboj - boj
podirati - izvlačiti
podrijet - postanje, porijeklo
pogrešpan - navoran, izbrazdan
pojati - pjevati
pokoj - mir
pokonji - posljednji
poludne - jug
pomnja - pažnja, briga
ponase - zasebno
porušen - iznemogao
poskupo - malo
pospjeh - žurba
potarašiti - uništiti
pothiban - nevjeran, himben
pozabiti - zaboraviti
pozov - poziv
prepas(t) - strah, bojazan
preša (tal.) - brzina
prešan (tal.) - nagao
prešno (tal.) - brzo
priječati - priječiti
prijek, prik - zao, opak
prikazati - darovati, pokloniti
prikleti se - zakleti se
priklon - sagnut
priklonstvo - poniznost
prilika - slika, izgled
primalitje - proljeće
prinemoći se - onesvijestiti se
priobraziti se - promijeniti se
pripadati - strašiti
pripas(t) - strah
pripasti se - prestrašiti se
pristanje - prestanak
pristati - prestati
pristupiti - prekršiti
prividiti - predvidjeti

prividjenstvo - predviđanje
privraćati - preokrenuti
prizida - prizidana zgrada
prliti - pržiti, paliti
procavtiti - procvjetati
proć - protiv
proćuknuti - proćuti, doznati
prodiljiti - produljiti, proširiti
prošas(t) - prošlost
proz - kroz
proždorstvo - proždrljivost
pržina - pijesak
puziv - kolebljiv

rasap - propast
raskazati - razglasiti
raspuhati - rasbuktati
rasrčen - razljućen
raščinjati se - raspadati se
rašepaćati - raskrečivati, razmicati
rat - šiljak
ratiti se - ratovati
razbirati se - osvijestiti se
razbluda - uživanje
razgniviti - razljutiti
razlik - različit
razlog - razbor, pamet
razluka - razlika
razmi - osim
razok - razrok
raždeći - raspaliti
rijeti, riti - reći
rodžbina - rođaštvo, rodbina
rudeši - kovrče
rumelski - Rumelija je naziv za europski dio Turske (isp. natolski)
rusa (tal.) - ruža
rusag (mađ. *orszag*) - zemlja, država

sadnit - ranjen (od sedla)
sahraniti se - sačuvati se
saj - taj, ovaj
sakrafoč (tur.) - pokrivač ispod sedla
samokres - vrsta kratke puške
samopal - vrsta kratke puške
saraj (tur.) - dvor, kraljevski dvor; harem
satarisati - uništiti
saviše - osim toga, povrh toga
scijeniti - smatrati, držati
sciniti - smatrati, držati

sebar - seljak, kmet
sebarstvo - kmetstvo
seksana (tur.) - tovarni konj
sharan - uništen
shrnjigati - oskvrnjivati
siječac - drvosječa
sioni - silan, okrutan
siti - sići
sivati - sijevati
sjediljka - sastanak za igre i zabavu
sjen - sjena
skazanje - scena, prizor
skniti - sknjeti, kasniti
sknjenje - zakašnjenje, otezanje
skrovno - skriveno, tajno
skučati - spuštati, obarati
skučati se - podložiti se
skvrna - ljaga, mrlja
skvrnjivati - prljati, mazati
slika - kip, lik
slikovati - biti nalik
slišati - slušati, čuti
slobos(t) - sloboda
smagnuti - čeznuti, žudjeti
smaknuti - maknuti s položaja; uništiti
smečiti - zgnječiti
smeća - smutnja, nemir
smetati - unositi nemir
sminje, smjenje - smionost
smjenstvo - smionost, odvažnost
smučati - zamućivati, uznemirivati
snebitje - smetenost
sopišiti - izdisati
spahija (tur.) - konjanik, mali plemić,
 obavezan na vojnu službu
spahoglanin (tur.) - konjanik
spašati - otpasati
spijevanje - pjevanje
splesati - zgaziti
spomena - sjećanje, uspomena
spovijedati - pripovijedati, pričati
spravljati - spremati
sprid, sprijed - naprijed
spražiti - spržiti, spaliti
srčan - srdit, ljut
srda - neman, furija
staniti se - zaustaviti se
stanovit - čvrst, stalan
staviti se, stavljati se - dosjetiti se,
 dosjećati se

stavno - čvrsto, sigurno
stavnos(t) - stalnost
stijena, stina - hridina, kamen
stinuti - mrznuti
stirati - satirati
stol - prijestolje
strajati - dotrajati, svršavati
stran - čudan, neobičan
stratiti - potrošiti
straviti - začarati
stravljen - začaran
stražnik - stražar, vratar
streha - krov
strenitelj - onaj koji satire
stučiti - združiti, spojiti
stup - hod, korak
sud - posuda; sud, suđenje
sultana - žena, kći ili majka sultanova
suproč - protiv
suprotiva - nesreća, nevolja
svećen - posvećen
sved - neprekidno, stalno
svevolja - samovolja
svim - sasvim
svis(t) - svijest, razbor
svita - haljina
svjet - savjet
svjetnik - savjetnik
svrha - svršetak, kraj
svudijer - svuda

šeset - šezdeset
šestoper - buzdovan
šibika - prut, šiba, palica (simbol vlasti)
šikati - ljuljati, njihati
šip - šiljak
štiti - čitati
šturjak - cvrčak

taboriti - (vojsku), smještati
tač - tako
tamaša (tal.) - podsmijeh, poruga
tamničar - uzbek, zatvorenik, sužanj
tančac - ples, igra
tefterdar (tur.) - državni blagajnik
tegota - težina
tijem - tim, zato, stoga
tirati, tiriti - tjerati
tja - čak
tmast - taman

tojaga - toljaga

toli - toliko

tomačiti, - tumačiti, objašnjavati

toprv - istom, tek

trag - pleme, rod

trator - krasuljak (cvijeće)

traviti - očaravati, opčiniti

trg - trgovina

trijes(k) - grom

triš - triput

trkač - tulac (za strelice)

trud - muka

truditi - zamarati

tugdjela (lat.) - jastuk

ubusiti se - smjestiti se u zasjedu

udilj(e) - smjesta, odmah

udjeljati - uraditi, urezati, izvajati

ugadati se - slagati se

ugarštica - ugarska kapa

uhiliti - lišiti

ujedno - zajedno

ulak (tur.) - glasnik

umrli - smrtan

umrtje - smrt

unetrmiti se - ukočiti se, biti nepokretan
(neaktivan)

upiti - vikati

upoznati se - varati se, zabuniti se

uprašanje - pitanje

ured(a) - odmah

uročiti - sklopiti mir

usprimagati - prevladavati

usrtati - nasrtati, navaljivati

ustarati se - ostarjeti

utaštvo - smirenje (od gl. **utažiti**, smiriti)

uvadica - navika

uvik(e) - uvijek

uvit - povez od pruća

uzbučati - dignuti buku

uzdano - pouzdano

uzmnažati - pojačavati, povećavati

vaj - nesreća

vas - sav, čitav

veće - više

vetah (tal. **vecchio**) - star

videnje - izgled

vihar - vihor, jak vjetar

vijek, vik - uvijek; uz negaciju: nikad

vir - izvor

vižô - vižle, pas

vlas(t) - vlast, moć

vlaštiti - svoj, vlastit

vojničar - vojnik, ratnik

voljan - slobodan

vragoduh - čovjek vražjeg duha

vrl - zao, opak

vrlina - zloća

vrloviti - zao

vrsnik - vršnjak

vučac - dugačak mač

vuhovati - varati

zacić - zbog

začcti - zapjevati

začinka - popijevka

začinjati - pjevati

zagunjastio - obrastao dlakama

zahvala - ponos; oholost

zahvaliti se - ponositi se, hvastati se

zaklad - zalog

zaklon - sklonište

zakono - zakonito

zakonjak - poznavalac zakona

zalih - suvišan

zaman(i) (tur.) - uzalud

zamjeran - sjajan, izvrstan

zamnjati - odjeknuti

zapaziti se - zagledati se

zapiždriti - izbuljiti oči

zapleten - složen

zaprištiti - raspaliti se

zasjednik - onaj koji postavlja ili se nalazi u zasjedi

zasjena - opsjena

zastav - ogrtač

zasve da - iako, premda

zatjecati se - boriti se, natjecati se

zatjelak - zatiljak

zatočnik - koji ide u borbu za drugoga, tj. borac koji na sebe preuzima određeni zadatak

zatraviti - opčarati

zatravljen - očaran; zaljubljen

zatvor - vrata

zauptiti - zavapiti

zavada - svađa

zavežaj - veza

zabljen - ružan

zbiljan - istinski
zbučati - s velikom bukom doći
zdrtati se - stresti se, zadrhtati
zdvor(a) - izvana
zdvornji - vanjski
zenuti - potjerati; nicati
zgar - odzgora
zglesd - pogled
zlamenje - znak
zled - zlo, nevolja
znan - vješt
znobiti - štetiti, kvariti
zučiti - zvučiti

žarkula - janjičarska kapa